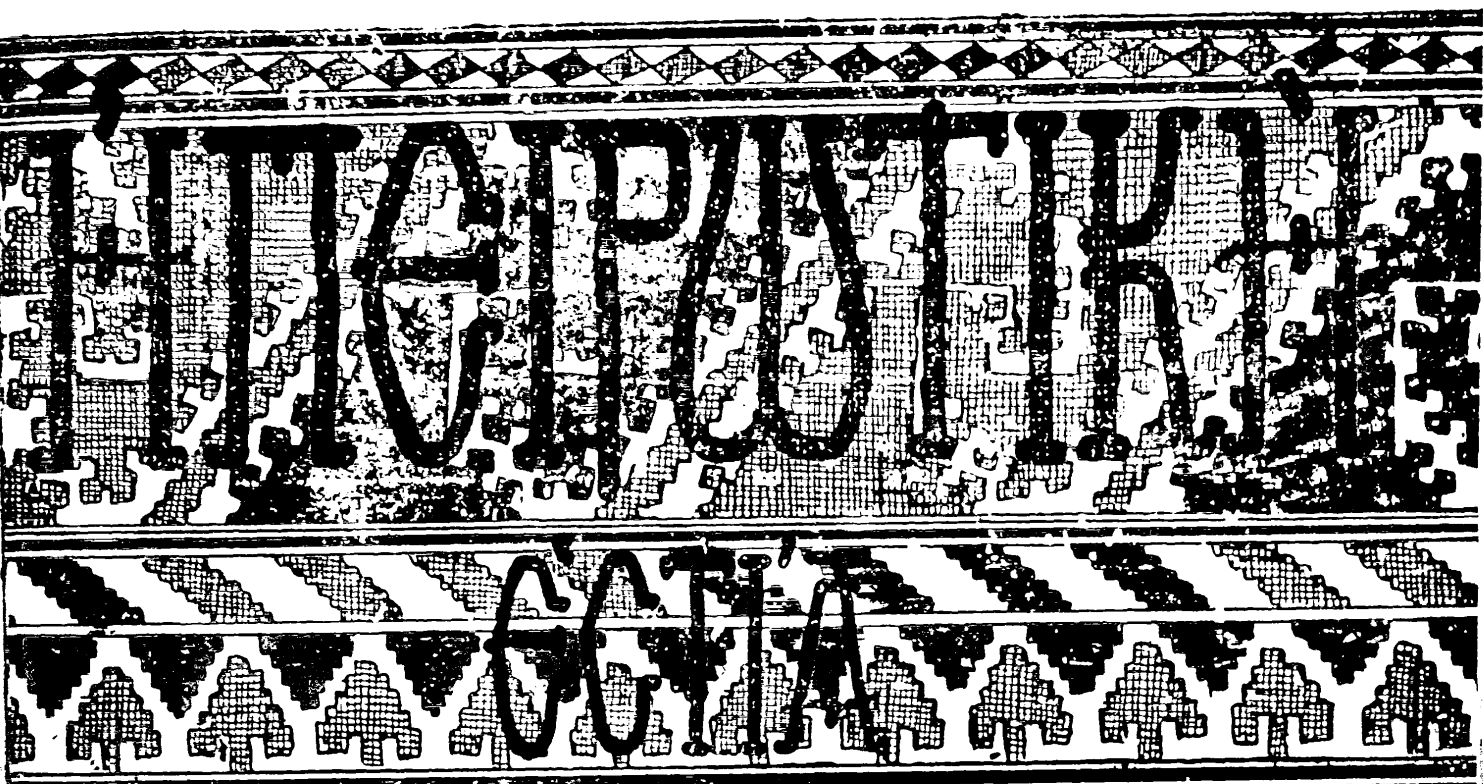

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή επιμελείας ὕλης
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἑσωτερικοῦ : Ἑτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἑξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἑξωτερικοῦ : Ἑτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δίρραι Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12 50

Κ

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΛΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήνα)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΪΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήνα)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήνα)

Ἑμβάσματα : «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κώστα Παπαγεωργίου :	Ἡ Ἑπειρωτικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1854 (ἱστορία),	σελ. 44
Ἡλία Βασιλά :	Οἱ κλέφτες Ζαχαράκηδες καὶ ὁ καπετὰν Γεωργάκης Σταθάς (ἱστορικαὶ σημειώσεις),	» 44
Βασιλείου Πυρτινέλλα :	Ἡ ἰδρυσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν (ἱστ. μελ.)	» 45
Σεραφεῖμ Ξενοπούλου :	Δοκίμιον περὶ Ἑρπης (Σχόλια: Γιάννη Τσοῦτσινου)	» 46
Κων. Δ. Μέρτζιου :	Μικρὸς Ἑλληνομνήμων (Τεῦχος Δεύτερον) [ἱστοριοδίφ.]	» 46
Γεωργίου Παΐσιου :	Βαρθολομαῖος — Ἡγούμενος Ἱερᾶς Μονῆς Κλεισιεῖ νου—1831—1904, (ἱστορικὴ βιογραφία)	» 47
Μάνθου Οἰκονόμου :	Οἱ Οἰκονόμοι (ἱστοριοδίφ. καὶ μελέτη)	» 48
Δημ. Σαλαμάγκα :	Τὰ ἰσνάφκα καὶ τὰ ἐπγγέλματα ἐπὶ Τουρκικῆς τίας στὰ Γιάννινα (λαογραφικὰ σύμμικτα)	» 49
Βασ. Γ. Παπαγεωργίου :	Τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον (ἱστορ. σημειώσεις),	» 49
Ἑπηρεσίας Ἀναπτύ-		
ξεως Ἑπείρου :	Τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἑπείρου (μελέτη)	» 49
Σαράντου Παυλέα :	Λόγοι, Ἐλευθερίας ἡ Ρήγας Φεραῖος (ποίημα)	» 49
Μιχαὴλ Περάνθη :	Πρῶτες ἐπὶρσεις στὴν ποιητικὴ διαμόρφωσιν τοῦ Κρ. σ ἄλλη (κριτικὴ μελέτη),	» 50
Γιάννη Σαραλῆ :	Μάννα (ποίημα),	» 50
Τάκη Σιωμοπούλου :	Ὁ Προμηθεὺς ἀπὸ τὸν Ἡσίοδον ἕως σήμερον (μελέτη)	» 51
Ἄρσ. Γερογιάννου :	Μνημεῖα (κριτικὴ ἐπισκόπησις)	» 51
Κώστα Κατσούκη :	Δειλὸς (ποίημα)	» 51

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Τὸ θέατρον Δωδώνης (Συντάξεις)—24 Αὐγ-
γούστου, 11 Σεβρίου (Δ. Σαλαμάγκα)—Μία ἔκκλησις τοῦ Ὀλλανδοῦ ποιητοῦ Ἑνγκελμαν—
Ποιητικὰς... Ἀνθολογίαις (Συντάξεις)—Τὸ ξεκίνημα τῶν Μικρῶν (Δ. Κόκκινος).— Ἐν
χαριστοῦ μεν («Ἑπειρ. Ἑορταίς»).— Ἡ ἔκθεσις παιδικῶν ἔργων
Παρακαλάμου (Στ. Μπέττη).—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Δημ. Δαβαλά: Ἡ
περιρωτικὰ.—Τάκη Σιωμοπούλου: Τὰ βιώματα τῆς Νεοελληνικῆς ποίησης (Ἑνρ. Σοῦρ
λα)—Α. Π. Χρονοπούλου: Ἀγωνίαις—Νίκου Παπαδημητρίου: Ἀγριοχείμωνοι (Ι. Π. Κον
τσοχέρης)—Νέλλης Θεοδώρου: Παστοράλες (Κώστα Ζηλεμένου).—Ἐπανόρθωσις
(Ν. Ζυγούρη)—Νέοι Ἀκαδημαῖκοι—Ἡ περὶ ὧται Ἐπιστήμονες
(Συντάξεις)—Διαιλέξεις.—Βιβλία πού ἔλαβον.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

• ΙΟΥΝΙΟΣ 1959 •

ΤΕΥΧΟΣ 86ον

ΚΩΣΤΑ ΑΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ἡ ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1854*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ συγγραφὴ μελέτης πραγματευομένης θέμα Ἡπειρωτικόν, ἀποτελεῖ δύσκολον ἔργον. Διότι, ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἱστορία, εὗρισκομένη ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς ἀναδιφήσεως, δὲν προσφέρει οὔτε πρόσφορον ἔδαφος, οὔτε ὕλην πλουσίαν, οὔτε μέσα ἱκανά, νὰ ὁδηγήσουν εἰς ἓν τέλειον ἀποτέλεσμα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Ἡ ἔλλειψις πηγῶν, ἀρχείων, βιβλιοθηκῶν, βιβλιογραφιῶν, ἰδικῶν μελετῶν, μονογραφιῶν κτλ., ἀποτελεῖ ἀνυπέρβλητον ἐμπόδιον, τὸ ὁποῖον πρέπει διὰ παντὸς τρόπου νὰ ὑπερπηδήσῃ ὁ ἀναλαμβάνων νὰ φέρῃ εἰς πέρας προσπάθειαν, ἀναφερομένην εἰς θέμα Ἡπειρωτικόν.

Ἡ Ἡπειρωθεσσαλικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1854, μολονότι ἐλάχιστα ἀπέχει χρονικῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς μας, ὅμως τὰ ἑκατὸν περίπου ἔτη, τὰ ὁποῖα ἐμεσολάβησαν, ἀπετέλεσαν ἓνα πυκνὸν πέπλον, ὃ ὁποῖος καλύπτει καὶ συσκοτίζει τὰ γεγονότα ἐκεῖνα. Ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἡ μελέτη αὐτῶν δὲν ἀποτελεῖ εὐκολον ἔργον, διότι ἐλάχιστα βοηθήματα ὑπάρχουν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐρευνητοῦ, διὰ νὰ τὸν ὁδηγήσουν μὲ σχετικὴν ἀσφάλειαν εἰς ἱκανοποιητικὸν ἀποτέλεσμα.

Τὰ σπουδαιότερα τούτων εἶναι:

Τὸ ἀρχεῖον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὰ εἰς τὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ δημοσιευθέντα ἔγγραφα τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου.

Τὰ δημοσιεύματα τοῦ τύπου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Πᾶν τέλος σταχυολόγημα περιεχόμενον εἰς τὴν βιβλιογραφίαν ὑμῶν. (**)

(*) Βραβεῖον Ἱστορίας Προεδρίας Κυβερνήσεως 1957.—Νεκρολογία τοῦ συγγραφέως εἰς τὸ τεύχος Σεπτεμβρίου 1958 τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

(**) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ἀρχεῖον Κεν. Ἐπιτροπῆς Ἐπαναστάσεως. (Γ.Α.Κ. Φακ. 190)
2. " Κροκυθα (Γ.Α.Κ. Φακ. 190).
3. Ἀραβαντινοῦ Π. Χρονολογία Ἠπείρου (1857).
4. " Π. Συλλογὴ Δημ. Ἀσμάτων.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω βοηθήματα, μολονότι δὲν ἀποτελοῦν πλουσίαν γῆν, εἶναι ὅμως τὰ μοναδικὰ καὶ εἰς αὐτὰ θὰ στηριχθῶμεν.

Δυστυχῶς, τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, τὰ ἀρχεῖα τῆς Κων] πόλεως, αἱ ἀλληλογραφίαι τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Προξένων Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μολονότι ἀποτελοῦν πολυτιμωτάτας πηγὰς καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ἀλη-
θείας, παραμένουν ἀπρόσιτοι καὶ παρθένοι.

Μέ τὰς ὑπαρχούσας ἤδη εἰς τὴν διάθεσίν μας πηγὰς, θὰ ἐπιχειρήσωμεν τὸ δύσκολον ἔργον τῆς ἐξετάσεως τῶν γεγονότων καὶ τῆς διερευνήσεως καὶ ἀξιολογή-
σεως αὐτῶν, ἐντὸς τῶν σχετικῶν ὁρίων μας, δυστυχῶς.

Πιστεύομεν δὲ πάντοτε ὅτι ἡ ἀντικειμενικότης τῆς ἐξετάσεως ἀποτελεῖ τὸ χα-
ρακτηριστικώτερον γνώρισμα τοῦ ἀπηλλαγμένου πάσης ἐπιδράσεως καὶ προκατα-
λήψεως ἐρευνητοῦ.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Ἡ Ἑπειροθεσσαλικὴ ἐπανάστασις ὡς ἐκδήλωσις τάσεων καὶ ἐπιδιώξεων πο-
λυπλόκων καὶ πολυπλεύρων, ἔχει ἀνάγκην συστηματικῆς καὶ προσεκτικῆς ταξινο-
μήσεως τῶν γεγονότων αὐτῆς, τὰ ὁποῖα χωρίζονται εἰς δι π λ ω μ α τ ι κ ᾶ καὶ
π ο λ ε μ ι κ ᾶ.

Εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν θὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀρ-
χῆς τοῦ μίτου, ὁ ὁποῖος θὰ ὁδηγήσῃ τὸν ἐρευνητὴν, ὡς ἄλλον Θησέα, ἐντὸς τῶν
λαβυρινθοειδῶν καὶ σκοτεινῶν ἄντρων τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἀ-
ξιολογήσεως τῶν ἀξιῶν ἀφ' ἑτέρου.

Τὸ Ἀνατολικὸν Ζήτημα ἀποτελεῖ τὴν πρώτην σταθερὰν βάσιν,
εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἐρευνητὴς δύναται νὰ προσδέσῃ τὸν μίτον του. Ἡ δὲ πολιτεία
τοῦ βασιλέως Ὁ θ ω ν ο ς τὴν δευτέραν.

Μὲ ἀφετηρίαν τὰ δύο αὐτὰ βασικὰ σημεῖα, ὁ ἐρευνητὴς δύναται νὰ προχω-

5. Ἀνωνύμου. Πληγωμένη Μήτηρ, ἐναντι Ἑλλήνων καὶ Θεσσαλίας.
6. > Ἀντικοινοποιηθὲν παράρτημα. Γεν. Φῶς, σ. 38.
7. > Γεννηθῆτω Φῶς. Συλλογὴ κειμένων. 1878 σ. 48.
8. Ἀσπρέα Γ'. Πολιτικὴ Ἱστορία Ν. Ἑλλάδος. τ. Α' σ. 224—27.
9. Βάμβας Ν. Ἐφημερίς Αἰῶν, (1853—1854).
10. Βλάχου Σπ. Ἑπειρωτικὰ Χρονικά Τ. 1927, 29, 34, 37, 41.
11. Δελβινιώτου Διομ. Ὁ θάνατος τοῦ Ν. Δομινογίνου 1854.
12. Ἐλευθερουδάκη Κ. Παγκόσμιος Ἱστορία.
13. «Ἐλπίς» Ἐφημερίς 1854.
14. Ἰόνιος Ἀνθολογία. Ἡ Ἐπ. τοῦ 1854 (1935).
15. Κοκκίνου Διον. Ἡ Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως.
16. Κρέμου—Πολυζωίδου. Γενικὴ Ἱστορία.
17. Κοντονίκα Φώτη. Αἱ κατὰ τῆς Ἑπ. ἐπαναστάσεως ἀντενέργειαι.
18. Κυριακίδου Σ. Ἱστορία.
19. Καρολίδου Ἱστορία.
20. Λαμπρίδου Ι. Ἑπ. Μελετήματα. Μαλακασιακά, Πωγωνιακά.
21. Μακρυγιάννη Ἰ. Ἀπομνημονεύματα.
22. Οἰκονομίδου Μ. Ἑπ. Ἡμερολόγιον 1914.
23. Παπαγεωργίου Ἰ. 12 Ἑγγραφα. Ἀθῆναι Τυπ. Ἀθηναῖς.
24. Παπαρηγοπούλου Κ. Ἱστ. Ἑλλήν. Ἐθνους.
25. Πασχίδου. Ἑπ. Κάτοπρον.
26. Σούρκα Εὐρ. Ἡ Ἑπ. καὶ ἡ Αὐστριακὴ Διπλωματία. Η.Χ. 192.
27. > Ἡ Ἑπ. ἐπὶ Τουρκοκρατίας. (Η.Χρ. 1937).
28. > Ἡ πολιτικὴ τῶν Εὐρ. Δυνάμεων (Η. Χρον. 1941).
29. Σούτσου Ἀλ. Ἀπομνημονεύματα ποιητικά.
30. Σκόκου. Ἡμερολόγιον 1905.
31. Χασιώτου Γ. Συλλογὴ Δημ. Ἀσμάτων.
32. Εὐαγγελίδου Τρ. Ἱστορία Ὁθωνος. (1832—1862).

ρήση εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν Διπλωματικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, νὰ περιγράψῃ τὰς μηχανογραφίας τῶν Διπλωματῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ τὴν πρόσδεσιν τοῦ Ὀθωνος εἰς τὸ ἄρμα των, ὡς καὶ τὰς προσπάθειάς αὐτοῦ ὅπως συμβιβάσῃ τὰς τάσεις του, μὲ τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἀντιδράσεις.

Ἀπὸ τὰ ἐκτεθησόμενα θὰ γίνῃ φανερόν ὅτι: Ἡ Ἡπειροθεσσαλικὴ Ἐπανάστασις, εἶναι γνήσιον τέκνον τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν.

Ἡ ἐξέτασις τῆς Κοινωνικῆς, Οἰκονομικῆς, Πολιτικῆς, καὶ Ἐθνολογικῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀνεπτύχθη τὸ κίνημα, ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν κατανόησιν καὶ ἐξήγησιν τῶν ἐξελίξεων αὐτοῦ.

Ἡ ἔρευνα, ἡ ἐξέτασις, καὶ ἡ περιγραφή τῶν πολεμικῶν γεγονότων ἀποτελεῖ μίαν ἄλλην δύσκολον πλευράν, ἡ ὁποία θὰ παρέξῃ τὰ μέσα νὰ κριθοῦν οἱ σκοποὶ καὶ τὰ ἀποτελέσματα, ὡς καὶ ἡ σκιαγράφησις τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔδρασαν κατὰ τὸ πεντάμηνον ἐκεῖνο διάστημα, ὑπὸ τὸ φῶς ἢ τὴν σκιάν.

Τέλος, ἡ ἀποκρυστάλλωσις τῶν συμπερασμάτων καὶ ἡ ἀξιολόγησις τῶν γεγονότων, προσώπων καὶ ἀξιών, θὰ δώσῃ τὴν δυνατότητα νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἕκαστον τῶν πρωταγωνιστῶν ἢ δευτεραγωνιστῶν, φανερῶν ἢ κρυφῶν, «κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ».

Ἡ ἀξιολόγησις πάντων θέλει γίνῃ διὰ κριτηρίων Ἐθνικῶν, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐνσαρκώνουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρετήν, Παράδοσιν καὶ Ἱστορίαν.

Αἱ πολλαπλαῖ θυσίαι καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα, ὅχι μόνον ἀποκλείουν πᾶσαν ὑλιστικὴν ἐξήγησιν, ἀλλὰ καὶ τοποθετοῦν τὸ κίνημα ἐντὸς τὸν ἀναγνωρισμένων Ἐθνικῶν πλαισίων τοῦ Ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς Λεβεντιᾶς.

Ἡ Ἡπειροθεσσαλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1854, περισσότερον πάσης ἄλλης, παρουσιάζει τεραστίαν Διπλωματικὴν πλευράν, ὑπερβαίνουσαν ἴσως εἰς ἔκτασιν τὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως σκιαρίζει καὶ ὑπερβάλλει εἰς πρακτικὰ ἀποτελέσματα.

Καὶ τοῦτο διότι τρεῖς Μεγάλαι Δυνάμεις ἔρριψαν τὸν τεράστιον αὐτῶν ὄγκον διὰ τὴν ἐξάλειψιν ἐνὸς ἐνοχλητικοῦ περισπασμοῦ.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854 ἐξεδηλώθη εἰς τρεῖς ἐπαρχίας καὶ ἀπετέλεσε τρία ξεχωριστὰ θέατρα πολέμου, ἀνεξάρτητα ἀλλήλων. Ἐπομένως δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς τρεῖς ἐνότητες, ἄνευ διασπάσεως αὐτῆς.

Συμμορφούμενοι καὶ ἡμεῖς πρὸς τοὺς περιοριστικούς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ, πραγματευόμεθα μόνον τὴν ἐνότητα τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν Πατρίδα, τὴν Ἡπείρον, παραλείποντες τὰς λοιπὰς εἰς τοὺς ἐντοπίους Ἱστοριοδίφας.

«ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ»

«Ἀνατολικὸν ζήτημα» ὠνομάσθη, εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Διπλωματῶν, πᾶσα διαφορὰ ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον, μετὰξὺ αὐτῶν καὶ τῶν λαῶν τοὺς ὁποίους ὑπεδούλωσαν, ὡς καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν διαφόρων αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας τῆς Τουρκίας.

Τὸ «Ἀνατολικὸν Ζήτημα» παρουσιάζεται συνήθως ὑπὸ τὰς ἐξῆς τρεῖς γενικὰς αὐτοὺς μορφάς:

α) Ἡ Τσαρική Ρωσσία εἰς τὴν προσπάθειάν της νὰ ἀποκτήσῃ διέξοδον

εἰς τὴν Μεσόγειον Θάλασσαν, ἀρπάζει χώρας τῆς Τουρκίας καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν ἀδυνατήσῃ καὶ νὰ τὴν θέσῃ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν της.

β) Αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις ἀντιδροῦν παντοιοτρόπως εἰς τὰς ἐπιδιώξεις αὐτὰς τῆς Ρωσσίας ὑποστηρίζουσαι τὴν Ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας καὶ παριστάνουσαι τὸν κηδεμόνα αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως, μέ πρόφασιν καὶ ἐμπόδιον τὴν Τουρκίαν, ἐμποδίζουν τὸν ἐπεκτατισμὸν τῆς Ρωσσίας καὶ σταθεροποιοῦν τὴν θέσιν των ἐκεῖ.

γ) Ἡ Ρωσσία διὰ νὰ ἐξαντλήσῃ τὴν Τουρκίαν, ἐξεγείρει τὰ ὑπόδουλα Ἕθνη τῆς Βαλκανικῆς εἰς ἀπελευθερωτικὰ κινήματα, τὰ ὅποια προσπαθοῦν νὰ καταπνίξουν αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις διὰ παντὸς μέσου, διότι ἀπειλοῦν τὴν «ἀκεραιότητα» τῆς Τουρκίας, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ὁποίας καταβάλλεται κάθε προσπάθεια.

Ἡ Ἡπειροθεσσαλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1854 ὡς φάσις τοῦ «Ἀνατολικοῦ Ζητήματος», περιέχει καὶ τὰς τρεῖς αὐτοῦ μορφάς. Ὁ δὲ σκοπὸς της προσκρούει εἰς τὸ περίφημον δόγμα τῆς «ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας».

ΡΗΞΙΣ ΡΩΣΙΑΣ—ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξηγήσεως καὶ κατανοήσεως τῶν γεγονότων ἐπιβάλλει τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς τότε διεθνοῦς καταστάσεως, ἡ ὁποία, μετὰ πολυπλόκους ἐξελίξεις, κατέληξεν εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, τὴν αἰτίαν τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἡπειροθεσσαλικῆς ἐπαναστάσεως.

Οὐγκιάρ Ἰσκαλισί. (26]8 Ἰουλίου 1833).

Ἐκμεταλλεούμενος ὁ Τσάρος τὸν πόλεμον τοῦ Σουλτάνου μετὰ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, ἐνήργησεν ἀπόβασιν πηλσίον τῆς Κων)πόλεως καὶ ἀπέκλεισεν μὲ τὸν στόλον του τὸν Βόσπορον.

Διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν Ρωσικὸν κίνδυνον ὁ Σουλτάνος, ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τοῦ Αἰγυπτίου Πασᾶ. Αἰφνιδίως ὁμως ἔπειτα ὑπέγραψε καὶ μετὰ τοῦ Τσάρου Ρωσοτουρκικὴν Συνθήκην, τὸ περίφημον «Ἰνκιάρ Ἰσκαλισί», (26]8 Ἰουλίου 1833).

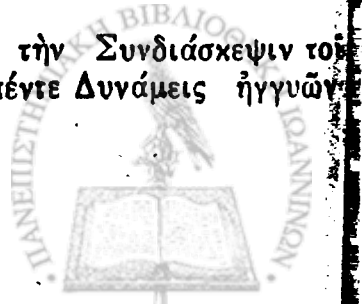
Ὁ Τσάρος, ἀφοῦ διὰ τῆς ρηθείσης συνθήκης ἀπέκτησε τὸν ἑλεγχον τῶν Στενῶν, ἐπεδίωκεν ἔπειτα τὴν διὰ παντὸς μέσου διάλυσιν τῆς Τουρκίας τοῦ «Μεγάλου ἀσθενοῦς», ὡς τὴν ἀπεκάλει. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ὁμως τῶν ἐπεδιώξεων τούτων, ὁ Τσάρος εἶχεν ἀνάγκην Συμμάχων. Διὰ τοῦτο ἐστράφη κατὰ πρῶτον πρὸς τὸν Μέτερνιχ, τὸν ὁποῖον ὁμως εὗρεν ἀδιάφορον.

Ἡ Ἀγγλία, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐστράφη ἔπειτα, ὅχι μόνον ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις του περὶ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιτηδείων ἐλιγμῶν τοῦ Πάλμερστον, κατῴρθωσε νὰ παρασύρῃ μὲ τὸ μέρος της καὶ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Πρωσσίαν.

Ὁ Τσάρος εὕρισκόμενος εἰς δύσκολον θέσιν καὶ δελεασθεὶς ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν ἀνανεώσεως τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἐπείσθη νὰ ὑπογράψῃ μετὰ τῶν ἄλλων Μ. Δυνάμεων τὴν Σύμβασιν «Περὶ εἰρηνεύσεως τῆς Ἀνατολῆς», (15 Ἰουλίου 1840).

Δι' αὐτῆς ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν: «Ν' ἀντισταθοῦν ἐναντίον παντὸς συνδυασμοῦ, ὅστις ἔθιγε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς κυριαρχικῆς ἐξουσίας τῆς Τουρκίας». ⁽¹⁾

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (19 Ἰουλίου 1841) ὑπεγράφη εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου, «ἡ Σύμβασις τῶν Στενῶν», διὰ τῆς ὁποίας αἱ πέντε Δυνάμεις ἡγγυῶν

το τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας. Τοιουτοτρόπως, πᾶσα ἐνέργεια τῆς Ρωσσίας στρεφόμενη κατὰ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας, θὰ ἀντεμετωπίζετο ὑφ' ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Παραλλήλως ὅμως ἀπεκλείετο τὸ δικαίωμα καὶ εἰς τὰ ὑπόδουλα εἰς τοὺς Τούρκους Ἔθνη νὰ ἐξεγερθοῦν καὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ διπλωματικὴ ἐπικράτηςις τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν φιλοτουρκικὴν της πολιτικὴν καὶ τὴν ἀντιοθωνικὴν της στάσιν ἐπηρέαζον δυσμενῶς τὰς Ἑλληνοτουρκικὰς σχέσεις καὶ ἀπέκλειον πᾶσαν εὐμενῇ ἐξέτασιν διαφορῶν, αἱ ὁποῖαι ἔμελλον πιθανῶς νὰ δημιουργηθοῦν.

Γενικῶς, ἐπικρατοῦσαι τάσεις τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι: ἀφ' ἑνὸς ἡ προσπάθεια τοῦ Τσάρου διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας καὶ προσδέσεως τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῆς πολιτικῆς του καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐμμονὴ αὐτῆς εἰς τὴν ἀποψιν ὅχι τοῦ διαμελισμοῦ, ἀλλὰ τῆς ἀναζωογονήσεως τῆς Τουρκίας, «...ὥστε ν' ἀποβῇ παράγων πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν...».

Μυστικαὶ Ἀγγλορωσικαὶ διαπραγματεύσεις

Διὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν Ἀγγλορωσικῶν σχέσεων, ἤρχισαν μυστικαὶ διαπραγματεύσεις τοῦ Ἀγγλου Σάϋμωρ, μετὰ τοῦ Ρώσου Αὐτοκράτορος Νικολάου ἀπευθείας.

Ἀποσπάσματα τούτων ἔχοντα σχέσιν μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτικὴν, παραθέτομεν ἀμέσως κατωτέρω, ἵνα καταδειχθῇ ἡ διαφορὰ τῶν προθέσεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἐξωτερικὰς ἀπατηλὰς ἐκδηλώσεις των.

«...Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀκούων ἀναγισκομένην τὴν διακοίνωσιν τοῦ Λόρδου Ρώσσελ, ἐσταμάτησε πολλαχοῦ τὸν κ. Σάϋμωρ, ποῦ ζητῶν, ποῦ δίδων ἐξηγήσεις καὶ διασαφήσεις.

Ἐπανελάβεν καὶ πάλιν ὅτι δὲν θέλει ἐπιτύχη αὐτὸς τὴν διάλυσιν τῆς Τουρκίας, διότι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τὸν θάνατόν της. Ἀλλ' ἄλλο ὅ,τι ἐπιθυμεῖ καὶ ἄλλο ὅ,τι κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων πρέπει ἀναποφεύκτως νὰ ἐπέλθῃ....

—Εἶπα ὅτι ἐπιθύμουν νὰ συνεννοηθῶμεν περὶ τοῦ τι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ. Ἰδού. Εἶναι πολλὰ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν θέλω ὑποφέρει ποτέ. Καὶ ἀρχίζω πρῶτον ἀπὸ ἡμῶν αὐτῶν:

Δὲν θὰ θελήσω ποτὲ διαρκὴ κατοχὴν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσων. Ἀλλὰ δὲν θέλω ἀνεχθῇ νὰ ἴδῃ αὐτὴν ἢ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἢ Ἀγγλων ἢ ὑπὸ ἄλλης τινὸς Μ. Δυνάμεως τῆς Εὐρώπης καταλαμβανομένην.

Δὲν θέλω ἐπιτρέψει ποτὲ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, οὔτε ὁποιανδήποτε ἐπέκτασιν τῆς Ἑλλάδος, δυνάμεν νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἰσχυρὸν κράτος.

Δὲν θέλω συγχωρήσῃ ἀκόμη νὰ καταμερισθῇ ἡ Τουρκία εἰς μικρὰς Δημοκρατίας, ἀνοικτὰ καταφύγια εἰς τοὺς Κοσσοῦθ καὶ τοὺς Μαγγίνας καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπαναστάτας τῆς Εὐρώπης....».

Ὡς πρὸς τὸ τι πρέπει νὰ γίνῃ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐδήλωσε:

«Ἡ Βλαχία καὶ Μολδαβία ἐπαρχίαι ἀνεξάρτητοι, ὑπὸ τὴν προστασίαν μου....

Ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία νὰ ὑποβληθῶσι εἰς τὴν αὐτὴν εὐχὴν.... Τὴν Κων/πολιν νὰ τὴν κατέχω προσωρινῶς. Τὴν Αἴγυπτον....δὲν ἐναντιοῦμαι νὰ τὴν καταλάβῃ ἡ Ἀγγλία, καθὼς καὶ τὴν Κρήτην, ἡ ὁποία «δύναται νὰ σᾶς εἶναι ὠφέλιμος...».

Ἡ Ἀγγλία κατὰ τὴν ὑπὸ ἡμερ/α 23/3/1853 ἀπόκρισίν της, δὲν εὗρίσκει ἄλλην διέξοδον «...εἰμὴ τὴν διατήρησιν τῆς καθιστώσης τάξεως καὶ τὴν διὰ παντὸς τρόπον ὑποστήριξιν τῆς Τουρκίας....».

«...» Οτι ἡ ἐκ συστήματος κακῆ διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐνθαρρύνουν τὴν ἐπέκτασιν τῆς χώρας αὐτῆς. (Κιάρεντων).

Ἀπορριπτομένων ὅλων τῶν σχεδίων ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, προκρίνεται ὑπ' αὐτῆς ἡ ὑπάρχουσα καταστάσις, «...ὡς βλιγώτερον ἐπικίνδυνον καὶ τὸ βλιγώτερον κακόν. (Κιάρεντων)

Ἡ Ρωσία συμφωνήσασα τελικῶς μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὰ ἀνωτέρω, διευτύωσεν καὶ τὴν ἐξῆς παρατήρουν: Ἡ Ρωσία δὲν θέλει ἀνεχθῇ κατ' εὐθένα τρόπον, ὥστε νὰ συσταθῇ ἐν Κων]πόλει Χριστιανικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία νὰ ἀνησυχῇ καὶ νὰ ἐλέγχῃ».

Ἐνταῦθα τελειώνουν τὰ ἀποσπάσματα τῶν μυστικῶν διαπραγματεύσεων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας, ἀποκαλυφθεισῶν ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως κατόπιν ἐξαναγκασμοῦ τῆς ὑπὸ τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Πετροπόλεως». (Ἐφ. «Ἑλπίς» 760]25—3—1854).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, καθίσταται κατὰδηλος ἡ ἔλλειψις ἐξωτερικῆς βάσεως, τοῦ κινήματος τοῦ 1854, ἐφ' ὅσον καὶ οἱ ὑποκινήσαντες αὐτὸ Ρῶσοι ἐκ τῶν προτέρων δὲν ἠένουν τὰ ὑετικά του ἀποτελέσματα.

Ἡ προστασία τῶν Χριστιανῶν

Ἡ Ἀγγλία... ἀπέκρουσε τὸ δῶρον τῆς Ρωσίας ὑπερηφάνως (Σ.Σ. Αἰγυπτον, Κρήτην), ὑποδείξασα ὅτι τὸ Συμφέρον τῇ Εὐρώπῃ ἀπίσῃ ἀπαιτεῖ τὴν διατήρησιν τῆς Τουρκίας...».(²)

Ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως Νικόλαος ἐπέμεινε εἰς τὴν κατακτητικὴν αὐτοῦ πολιτικὴν, ἐλπίζων τῶρα εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. «...Τούτους δ' ἠδύνατο νὰ προτάξῃ ὡς ἀσπίδα καὶ ἀφορμὴν τοῦ κατὰ τὴν Τουρκίας πολέμου, καθ' ὅσον εἶχεν ἤδη πολιάκις ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν αὐτῶν ἐν Συνθήκαις μετὰ τῆς Εὐρώπης καὶ μάλιστα ἐν τῇ τοῦ «Κουτσούκ Καϊναρτζή...»»(³)

Ἡ Τουρκία καὶ αἱ Σύμμαχοι αὐτῆς Δυνάμεις, διαβλέψουσαι τοὺς σκοποὺς τοῦ Τσάρου, δὲν εὐνοοῦν τὰς ἀπαιτήσεις του, περὶ προστασίας τῶν Χριστιανῶν ὑπ' αὐτοῦ.

Οὗτος ἐξοργισθεὶς κατ' ἀρχὰς ἐκ τούτου ἐξεμάνη, μετ' ὀλίγον, ὅτε ἐπλήρωσεν ῥηθῇ ὅτι ἡ Γαλλία διὰ τοῦ Λαβαλλέτ ἐπέτυχεν παρὰ τῆς Τουρκίας τὸ προνόμιον τῆς προστασίας τῶν Καθολικῶν τῆς Παλαιστίνης.

Ἀπέστειλεν ἀμέσως εἰς Κων]πολιν τὸν Πρίγκηπα Μεντιζῶφ, ὅστις διὰ προσβλητικοῦ τρόπου ἐξήτησεν παρὰ τοῦ Σουλτάνου τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας.

Ἀπορριφθείσης τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης τοῦ Τσάρου ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατόπιν εἰσηγήσεων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὁ Τσάρος ἐξέδωσεν προκήρυξιν δι τῆς ὁποίας ἐγνωστοποιεῖτο, ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν προστασίαν του.

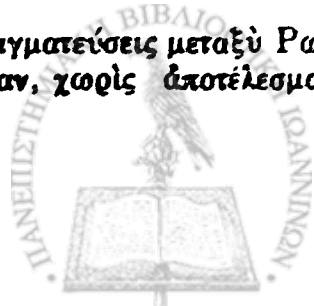
Ἀπορριφθέντος δὲ καὶ τοῦ τελευταίου τηλεσιγράφου τῆς Ρωσίας ὑπὸ τῇ Τουρκίας, ὁ Τσάρος Νικόλαος ἐξέδωσεν τὸ κατωτέρω Μανιφέστον, δι τοῦ ὁποίου ἐγνώριζεν εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἐκήρυττε τὸν πόλεμον τῆς Τουρκίας.

Κριμαϊκὸς Πόλεμος

Παρὰ τὰς Ρωσοτουρκικὰς συγκρούσεις, αἱ διαπραγματεύσεις μεταξὺ Ρωσίας καὶ Μ. Δυνάμεων δὲν διεκόπησαν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν, χωρὶς ἀποτέλεσμα ἰ

2—Γενικὴ Ἱστορία, Κρέμον—Πολυζωίδου, σελ. 462.

3.—Ὁμοίως ὡς ἀνωτέρω.

μως. Διότι ὁ Τσάρος διὰ τὴν διορθώσιν τὸ προηγούμενον σφάλμα του, ἐπέμενεν εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῆς «Συμβάσεως τῶν Στενῶν», χωρὶς ὅμως νὰ γίνῃ τοῦτο δεκτόν. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ Κ ρ ι μ α ῖ κ ὁ ς Π ὁ λ ε μ ο ς.

Ὁ Τσάρος τότε διὰ τὴν δημιουργίαν ἀντιπερισπασμῶν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἔστειλε πράκτοράς του εἰς ὁλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, διὰ νὰ ἐξεγείρουν τοὺς ὑποδούλους λαοὺς τῆς εἰς ἀπελευθερωτικὰ κινήματα.

Τοιοῦτοτρόπως, ὅ,τι μέχρι πρὸ ὀλίγου κατεδίωκε διὰ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ὑποκινεῖ σήμερον καὶ ὑποθάλλει πρὸς τὸ συμφέρον του.

Πρὸς τοῦτο ἐκυκλοφόρησε τὴν ἐξῆς Προκήρυξιν (Μανιφέστον).

Ζήτω Ὁρθοδοξία

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟΝ

Ἡμεῖς ἐλέω Θεοῦ Νικόλαος Α. Ἱμπεράτωρ καὶ αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ρωσιῶν καὶ Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας κτλ. κτλ.

ΔΙΑΚΗΡΥΤΤΟΜΕΝ ΠΑΝΔΗΜΩΣ

Διὰ τοῦ Ἡμετέρου Μανιφέστου τῆς 14 Ἰουλίου τοῦ π.ἔ. ἐγνωστοποιήσαμε πρὸς τοὺς πιστοὺς καὶ ἀγαπητοτάτους Ἡμῶν ὑπηκόους τὰ αἴτια ἃτινα ὑποχρέωσαν Ἡμᾶς ἵνα ἀπαιτήσωμεν παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Πόρτας διὰ τὸ μέλλον ἐγγυήσεις ἀ- παραβιάστους ὑπὲρ τῶν ἱερῶν δικαιωμάτων τῆς ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Ἀναγγεῖλαμε δὲ ἐπίσης εἰς τοὺς ὑπηκόους ἡμῶν, ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι Ἡμῶν ὅπως ἐπαναφέρωμεν τὴν Πόρταν διὰ φιλικῶν παρατηρήσεως εἰς αἰσθήματα δικαιοσύνης καὶ εἰς πιστὴν τήρησιν τῶν συνθηκῶν, ἀπέβησαν ἄκαρποι καὶ ἐπομένως ἐκρίναμε ἀπαραίτητον νὰ διατάξωμεν τὴν προχώρησιν τῶν στρατευμάτων Ἡμῶν εἰς τὰς Παραδουναβίους Ἡγεμονίας. Ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο λαμβάνοντες, διατηροῦμεν εἰσέτι τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Πόρτα ἐμελλε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ σφάλματά της καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς δικαίας Ἡμῶν ἀπαιτήσεις.

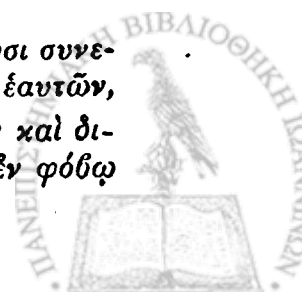
Ἡ προσδοκία Ἡμῶν αὕτη ἐματαιώθη.

Μάτην δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κυριώτεραι τῆς Εὐρώπης Δυνάμεις ἐζήτησαν διὰ παρακινήσεων των, ὅπως κλονίσωσι τὴν τυφλὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις τουναντίον διὰ κηρύξεως πολέμου, διὰ προκηρύξεως πεπληρωμένης ψευδῶν κατὰ τῆς Ρωσίας κατηγοριῶν, ἀπεκρίθη εἰς τε τὰς εἰρηνοποιούς τῆς Εὐρώπης προσπάθειάς καὶ εἰς τὴν μακροθυμίαν Ἡμῶν. Ἐπὶ τέλους συγκαταλέγουσα εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ αὐτῆς τοὺς ἐπαναστάτας πάσης χώρας, ἡ Πόρτα αὐτὴ ἤρξατο τῶν ἐχθροπραξιῶν κατὰ τὸν Δούναβιν.

Ἡ Ρωσία προκαλεῖται καὶ πάλιν. Ἄλλο λοιπὸν δὲν λείπεται εἰς αὐτὴν εἰμὴ ἐν πεποιθήσει ἀναθέτουσα τὰς ἐλπίδας της πρὸς τὸν Θεὸν νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν ὀπλων, ὅπως ἀναγκάσῃ τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν νὰ σεβασθῇ τὰς συνθήκας καὶ ὅπως τύχῃ τῆς ἱκανοποιήσεως ὅλων τῶν ὕβρεων, δι' ὧν αὕτη ἀπεκρίθη εἰς τὰς αἰτήσεις Ἡμῶν τὰς μετριοφρονιστέρας καὶ εἰς τὴν εὐνομον μέριμναν Ἡμῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙΣΤΕΩΣ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν, τῆς ΠΙΣΤΕΩΣ τὴν ὁποίαν πρεσβεύει καὶ ὁ ΡΩΣΙΚΟΣ ΛΑΟΣ.

Εἴμεθα δὲ ἀκλονήτως πεπεισμένοι, ὅτι οἱ πιστοὶ Ἡμῶν ὑπήκοοι θέλουσι συνενώσει εἰς τὰς ἐνθέσμους Ἡμῶν πρὸς τὸν Ὑψιστον δεήσεις καὶ τὰς δεήσεις ἑαυτῶν, ὅπως εὐδοκήσῃ καὶ τῇ δεξιᾷ Αὐτοῦ εὐλογήσῃ τὰ ὅπλα Ἡμῶν εἰς τὴν ἱερὰν καὶ δικαίαν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἥτις ἀνέκαθεν εὗρεν ἐνθέσμους ὑπερασπιστὰς τοὺς ἐν φόβῳ

ΗΛΙΑ ΒΑΣΙΛΑ

ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΖΑΧΑΡΑΚΗΔΕΣ ΚΑΙ Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΣΤΑΘΑΣ

Εἰς τὸ περιοδικὸν «Νέον Ἀθήναιον» ἔτος 1955, τόμος Α'. τεύχος 1, δημοσιεύει ὁ δραστήριος καὶ φιλόπονος μελετητὴς τῆς προεπαναστατικῆς Ἱστορίας μας κ. Σπυρ. Ἀσδραχᾶς, στήν σελ. 31, ἓνα ἀνέκδοτο παρμένο ἀπὸ τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖο Λευκάδος, ἔγγραφο, ἱταλιστὶ γραμμένο, πλὴν ἀμετάφραστο. Εἶναι μιὰ ἀναφορὰ πὺν ἀπευθύνει ὁ βενετὸς προβλεπτὴς τῆς Πρέβεζας πρὸς τὸν Ἀνώτερον Προνοητὴν Λευκάδος Ἀντώνιον Κορνέρο. (¹)

Κατὰ τὸ ἱστορικὸν τῆς Λευκάδας κ. Μαχαιρᾶν, ὁ Κορνέρος ὑπηρετήσῃ σιὸ νησι ἀπὸ τῆς 22 Δεκεμβρίου 1781. Εὐρίσκειται στήν ὑπηρεσίᾳ ἀκόμη μέχρι τῆς 22 Μαΐου 1785 ν. ἢ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀναφορὰν τοῦ προβλεπτοῦ τῆς Πρέβεζας πρὸς τοῦτον μὲ τὴν χρονολογίαν αὐτή. Οἱ Βενετσᾶνοι προβλεπταὶ τῆς Πρέβεζας, ἔφερον τὸν τίτλον Τακτικοὶ (*Ordinarij*).

Τέτοιος πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὸν κατάλογο τοῦ κ. Κ. Μαχαιρᾶ (Ἡ Λευκάς ἐπὶ Ἑνετοκρατίας 1951 σελ. 318) ὁ Ἀγγελος Μπάρμπας. Ὁ συντάξας τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο *Aurelio Dapadopolj* εἶναι ὁ ἐπίσημος νοδάρης, γενικὸς γραμματεὺς καὶ Ἀρχαιοφύλαξ τῆς Πρέβεζας στὰ χρόνια τοῦτα. Αὐτοῦ τοῦ Παπαδόπουλου ὑπάρχουν ἔγγραφα στήν Πρέβεζα τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσῃ στήν Ἡ χ ὠ τοῦ Ἰ ο ν ῖ ο υ ἔτους 1953—54. Ἰδὲ «ὁ Ἀλέξανδρος Βαλεντίνι καὶ ὁ Καπετὰν Γιαννάκης». Ὁ Ἀνώτερος Προνοητὴς Λευκάδας (*Proveditore Straordinario*) ἀσχοῦσε τὴν ἐποπτεῖαν καὶ στήν Βόνιτσα καὶ Πρέβεζα.

Ἐπανέρχομαι σιὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο πὺν φέρει χρονολογίαν 14 Μαρτίου 1785 ν. ἡμ.

Τὸ νόημα τοῦ ἐγγράφου τοῦτον ἦταν σὲ πολλὰ σημεῖα ἀκατάληπτον, προφα-

1. Τὰ Ἱταλικά ὀνόματα Προβενιτόροι, Καπουλέτι, Γαριζούνι, Γκαβανόζι, Κορνέρι, Πέζαρο, Μοροζίνι, Βαλεντίνι, Γκενοβέλι καὶ ἄλλα διατηρηθῆκαν ἕως τώρα στήν Πρέβεζα σὲ οἰκογένειες πὺν πιά ἐξελληνίστηκαν τέλεια καὶ ἀσπασθῆκαν τὴν ὀρθοδοξίαν. Τὸ αὐτὸ, σὲ μεγαλύτερη ἔκτασῃ, εἶναι γνωστὸ, πὺς ἔγινε σιὸ Ἐπὶάνησα.

Κυρίου διώσαντας προγόνους Ἡμῶν.

Ἐπὶ σοὶ Κύριε ἡλπισῃ, μὴ καταισχνυνθῆν εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἐξεδόθη ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Τράρχοι - Σελῶ, τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1853 ἔτους τῆς Χάριτος καὶ τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδοῦ τῆς Βασιλείας Ἡμῶν.

Τὸ πρωτότυπον ὑπεγράφη ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ἰδιοχείρως. (¹)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ

(Συνεχίζεται)

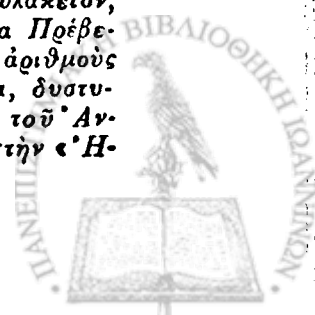
νῶς λόγω τῆς κακῆς ἀναγνώσεως καὶ ἀντιγραφῆς ἀπὸ τὸ πρωτότυπο Ἰταλικὸ τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου Λευκάδος ποὺ ἔκαμε ὁ κ. Γεωργ. Παρίσης, ὁ φιλότιμος καὶ πρόθυμος γενικὴ ἀρχαιοφύλαξ τοῦ πολυτίμου τούτου καὶ τεράστιου ἱστορικοῦ θησαυροῦ. (*) Σκέφθηκα λοιπὸν νὰ τὸ στείλω στὸν κ. Κ. Μέρτζιο στὴν Βενετίαν ποὺ τόσο ἔχει καταγίνει στὴ μελέτῃ καὶ μετάφραση πολυτίμων ἐγγράφων τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου Βενετίας ποὺ ἀφοροῦν τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν στὰ χρόνια τῆς δουλείας καὶ ποὺ ἐδημοσίευσε στὰ «Ἑπειρωτικὰ Χρονικά» καὶ τὴν «Ἑπειρωτικὴν Ἑστίαν». Καὶ τὸν ὑποφαινόμενον ἄλλοτε σὲ τέτοια δουλειὰ τὸν ἐξυπηρέτησε πρόθυμα. Οἱ ἐδῶ ἰταλομαθεῖς στοὺς ὁποίους προσέφυγα δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ μεταφράσουν ὁλοκληρωτικὰ καὶ σωστά. Σὲ λίγες μέρες ὁ ἐκλεκτὸς πατριώτης μας καὶ λόγιος μου ἔστειλε τὴν μετάφραση, ἀφοῦ προέβη σὲ λεκτικὲς διορθώσεις τοῦ ἰταλικοῦ κειμένου, ποὺ ἀποκαθιστοῦσαν ἀκριβῶς τὴν σημασίαν του. Τὸν εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν προθυμίαν του αὐτῇ. Δὲν πιστεύω ὁ κ. Ἀσδραχᾶς νὰ δυσσαρεστηθῇ γιὰ τούτῃ τὴν πράξη μου.

Παραθέτω πρῶτα τὴ μετάφραση τοῦ κειμένου τοῦ κ. Κ. Μέρτζιου καὶ ὕστερα θὰ προβῶ σὲ μερικὰ σχόλια καὶ ἐξηγήσεις ποὺ ἀφοροῦν στὰ διαλαμβανόμενα πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς ἀναφορᾶς, ποὺ φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο εἶναι νὰ τὰ ἀγνοεῖ ἢ τὰ παρερμηνεύει ὁ κ. Σπ. Ἀσδραχᾶς. Ὅλα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἔχη ὁ ἐρευνητὴς ὑπ' ὄψιν του.

«Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἦλθεν ἐδῶ ὁ πρόκριτος τῆς γειτονικῆς ἐπαρχίας τοῦ Ξηρομέρου Μῆτσος Μαυρομάτης καταλύσας εἰς τὸ σπίτι τῆς μονῆς τοῦ Ζαλόγγου κείμενον εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Νέου καὶ πλησίον εἰς τὰ σπίτια τῶν ἀρχιφυλάκων (ὀπλαρχηγῶν) τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καπετὰν Κατσικογιάννη καὶ καπετὰν Γιωργάκη Σταθᾶ καὶ ἐνδὸς κάποιου Δημητρίου Λαλαγιώργου πρωτοεξαδέλφου του. Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ ρηθέντος Μαυρομάτη ἔφθασε παρ' αὐτῷ ὁ εἰρημένος καπετὰν Γεωργάκης ὁ ὁποῖος ἀνευρὼν κινδυνεύουσαν τὴν σύζυγόν του—ἣ ὁποία καὶ ἐπέρασε κατόπιν εἰς καλυτέραν ζωὴν (δηλ. ἡ κατάσταση τῆς υἱείας της ἐβελτιώθη) παρέμεινεν εἰς τὸ σπίτι καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἰδίου Μαυρομάτη.

Χθὲς τὸ πρωτὶ εἰς τὰς 14 ὥρας, ἀφοῦ παρηκολούθησεν ὁ καπετὰν Γιωργάκης τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ἀναφερθεῖσαν ἐκκλησίαν, μόλις ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτὴν ἐστερήθη τῆς ζωῆς του ἀπὸ δύο πιστολιῆς περὶ τὸν ἐκτύπησαν ἢ μία πίσω ἀπὸ τὸ δεξιὸ αὐτί, πάνω ἀπὸ τὸ σκληρὸν ὁστοῦν καὶ ἡ ἄλλη ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, πιστολιῆς ριφθεῖσες ἀπὸ τοὺς δύο ἀδελφούς Ζαχαράκη καὶ Ἀνδρέαν Λαλαγιώργον ὁπαδούς του καὶ ἀνεψιούς του (δηλ. τοῦ Γεωργάκη Σταθᾶ), οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ διέπραξαν τὸ ἔγκλημα ἐτράπησαν εἰς φυγὴν κατευθυνθέντες εἰς τὴν γειτονικὴν ὀθωμανικὴν περιοχὴν τῆς Λάμαρης καθὼς μοὶ ἀνεφέρθη. Ἐκυκλοφόρησε κάποια φήμη ὅτι ἡ δολοφονία αὕτη ἴσως ἐσχεδιάσθη ἀπὸ μερικοὺς προκρίτους τοῦ ρηθέντος Ξηρομέρου καὶ ὅτι οὗτοι ἀπεπλάνησαν τοὺς εἰρημένους δύο ἀδελφούς καὶ τοὺς παρέπεισαν νὰ διαπράξουν τὴν ἀνθρωποκτονίαν, καθ' ὃν χρόνον καὶ οἱ ἴδιοι ἔτρεφον ἄσπονδον μῖσος κρυφὰ ἐναντίον τοῦ φονευθέντος, διότι οὗτος ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἀποπεμφθῇ ὁ πατέρας των Δημήτρης ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ φύλακος πρὸ πέντε ἐτῶν καὶ εἰς τὴν θέσιν εἶχεν ὑπεισέλθει ὁ ἴδιος (δηλ. ὁ Γεωργάκης Σταθᾶς). Ἐγένετο ἡ αὐτοψία τοῦ πτώματος τοῦ φονευθέντος. Δὲν ἀφῆκεν οὗτος ἐδῶ ἄλλον ἀπὸ τὴν χήραν μητέρα

2. Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1954 ποὺ ἐπῆγα στὴν Λευκάδα ἐπεσκέφθηκα τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖον, ἐμελέτησα ὅλον τὸν φάκελον τῆς περιόδου τῆς Γαλλοκρατίας καὶ ἀλληλογραφίας ἀνάμεσα Πρέβεζας καὶ Λευκάδος (Ἰούνιος 1597 ἕως τέλος 1798) ἐκράτησα σημειώσεις καὶ ἔδωσα τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἐγγράφων στὸν κ. Γ. Παρίσην νὰ μοῦ τὰ ἀντιγράψῃ καὶ μοῦ τὰ στείλῃ στὴν Ἀθήνα, δυστυχῶς ὅμως δὲν μοῦ ἔκαμε αὐτὴν τὴν παράκληση. Τότε διαβάσαμε μαζί καὶ τὴν ἐπικήρυξη τοῦ Ἀνδρόντσου ἐκδομένη ἀπὸ τὸν Βοϊβόδα τῆς Ἀρτίας γιὰ τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν μελέτῃ στὴν «Ἑπειρωτικὴν Ἑστίαν» τευχ. 47]1956.

του, ἡ ὁποία ἀνελύθη εἰς ἀτελείωτους λυγμούς καὶ ἔτσι δὲν κατωρθώθη ἕως τώρα νὰ ληφθῇ ἡ μαρτυρική της κατάθεσις, ἡ ὁποία θὰ ἔδιδε σαφῆ καὶ βάσιμα στοιχεῖα διὰ κάθε περίπτωσιν. Ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ἀνθρωποκτονίας καὶ αὕτη ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἀρχῆς τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος διὰ ταῦτα ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω κατὰ καθήκον τὴν εἵδησιν ἵνα αὕτη λάβῃ τὰ μέτρα πού ἠθελε κρίνει ἐπιβαλλόμενα.

Φιλῶ μετὰ σεβασμοῦ τὰς χεῖρας της

14 Μαρτίου 1785 ν. ἡ».

Αὕτη εἶναι ἡ μετάφρασις. Ὁ πρωτοδημοσιεύσας τὸ ἔγγραφον κ. Σπ. Ἀσδραχῆς δὲν σημειώνει οὔτε τὸν ἀποδέκτην οὔτε τὸν ἀποστολέα. Εἴπαμε πρὶν πάντων τίς εἶναι. Γιὰ τὸν πρόκριτο τοῦ Ξηρομέρου Μῆτσον Μαυρομάτη ἀναφέρει ἀρκετὰ δ κ. Κωνστ. Μέρτζιος στὰ βγαλμένα ἀπὸ τὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τῆς Βενετίας ἔγγραφα καὶ μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ δημοσιευμένα στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστις», τόμ. Γ', ἔτος 1954 σελ. 5, 119, 264 καὶ 344. Τὸ 1782 ὁ Ἀλῆ Πασῶς εἶναι ἀκόμη στασιαστής, ἀντάρτης. Τὸ 1784 εἶναι πασῶς τοῦ Δελβίνου. Ἀπὸ τὸ 1786, ζῶντος ἀκόμη τοῦ Κούρτ Πασᾶ, ὁ Ἀλῆς εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον γενικὸς ἐπόπτης τῶν Δερβενίων (ὁδοφυλακῆς). Τὸ 1788 ὁ Σουλτάνος τὸν διώρισε σατράπην τῆς Ἡπείρου, Ρούμελης καὶ Θεσσαλίας. Ἀπὸ τὸ 1787 ὁ Ἀλῆς ἄρχισε νὰ καταδιώκῃ τὸν Μῆτσον Μαυρομάτην ὡς ἀφοσιωμένον στὴν Βενετικὴν ἐξουσία καὶ τὸν ἐξανόγκασε νὰ καταφύγῃ στὴν Ἰθάκη. Ἐγγραφον ἀνωτέρου Προβλεπτοῦ Φαλιέρ, Κερκύρας, 1—12—1788 πρὸς τὸν Δόγην (Κ. Μέρτζιος Ἀνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα κ.λ.π. τόμ. 3 «Ἡπειρ. Ἔστις» σελ. 12, 13, εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῆς 1 Νοεμβρ. 1790 ν. ἡ. πρὸς τὸν Γεν. Προβλεπτὴν Κερκύρας Φαλιέρ γίνεται λόγος «διὰ τὰς μεγάλας ζημίας πού ἐπροξένησεν ὁ κακοποιὸς Μαυρομάτης εἰς τὸ Σαντζάκιον τοῦ Κάρλελι, αἱ ὁποῖαι ἀνέρχονται εἰς 50 χιλ. πιάστρα. Ἀπὸ γράμμα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῆς 10 Μαΐου 1792 πρὸς τὸν Γεν. Προβλεπτὴν Ἀγγ. Ἔμο, μαθαίνουμε ὅτι ὁ ἀρματολὸς Κατσικογιάννης εὕρισκόμενος τότε στὴν Ἀγία Μαύρα ἔκλεψε ἀπὸ τὸν Μαυρομάτην 10 χιλ. φλωριά καὶ ἀπεπειράθη νὰ τὸν φονεύσῃ.

Εἰς τὴν Πρέβεζαν ὁ Μαυρομάτης ἐγκατεστάθηκε μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν της ὡς προνομιοῦχου κτήσεως τοῦ Σουλτάνου διὰ τῆς συνθήκης τῆς 20 Μαρτίου 1800 καὶ τῆς ὁμοίας τοῦ 1803, ὅταν διοικητὴς ἀνέλαβε ὁ Ἀμπντουλᾶς, ὅστις κρίνεται ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του ὡς ἀγαθώτατος.

Εἰς τὴν πόλιν μας ὁ Μαυρομάτης ἀπέκτησε μεγάλην πολιτικὴν ἐπιρροὴν σιτοὺς ποπολάρους, γι' αὐτὸ ὅταν ἐστάλῃ ἀντιπροσωπεῖα τῶν προκρίτων τῆς Πρέβεζας εἰς τὴν Κων(ν)λιν γιὰ νὰ συζητήσῃ τοὺς ὅρους τοῦ πολιτικοῦ καθεστώτος, τὸ ὁποῖον παραχωροῦσαν οἱ δύο αὐτοκράτορες τῆς Ρωσσίας καὶ Τουρκίας, στὰς νήσους τοῦ Ἰονίου καὶ τὰς πρώην ἐνετικὰς ἐπὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς ἀκτῆς κτήσεις, Πρέβεζα, Βόνιτσαν, Πάργα, ὁ λαὸς τῆς Πρέβεζας ἐξεγέρθηκε καὶ ἐζήτησε νὰ μετᾶσχῃ στὴν ἐπίσημον ἀντιπροσωπεῖαν πού εἶχε ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Βαλεντίνην καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος Μ. Μαυρομάτης. Γιὰ τὸν ἀναφερόμενον στὸ ἔγγραφον, πού δοκοφονήθηκε, Γεωργάκη Σταθᾶ, σημειώνουμε τὰ ἐξῆς παρμένα ἀπὸ τὸν Κασομούλη τόμ. Α' σελ. 35, 36 καὶ κρίνοντας αὐτὰ μὲ δική μας ἀποψιν, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ Βλαχογιάννη καὶ τὶς διορθώσεις τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν κ. Κ. Μέρτζιο.

Ὁ Γέρο Γιάννης Σταθᾶς ἦτο ἀρματολὸς τῆς ἐπαρχίας Βάλτου. Γέρος δὲν σημαίνει μόνον παλιὸς ἀλλὰ καὶ πρόκριτος ὀνομαστός, ἐπίσημος, ὅπως Γερογιάννης, Γεροκωστόπουλος κ.λ.π. Εἶναι τιμητικὸς τίτλος δηλ. ὅπως λέμε, ἀφέντης, ἄρχοντας, κοτζάμπασης. Τὸν τίτλον αὐτὸν τὸν ἀπένεμαν πρῶτα σιτοὺς ἰσχυροὺς

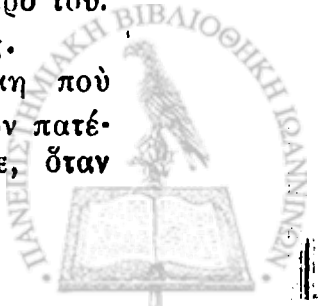
προκρίτους και ἄρματολους οἱ κολλῆγοι καὶ οἱ σέμπροι καὶ ἔπειτα ὅλοι οἱ ἄλλοι. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ Ξηρομέρου καὶ Βάλτου τὸ 1769 στὸ Ἀντικό, μὲ τὰ Ὀρλωφικά, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὁ Γερογιάννης Σταθᾶς κατόρθωσε νὰ διαφύγῃ τὸν ἐξολοθρεμὸν ἐκείνον καὶ διετήρησε τὸ ἄρματολίκι ἀκλόνητον. Μπορεῖ νὰ ἐπῆρε ἀμνησίαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Καίναρτζῆ (1774). Ἦταν τότε ἡ ἐποχὴ ποὺ ἡ δύναμις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὑψώνετο.

Ὁ ἀνωτέρω εἶχε δυὸ παιδιά τὸν Βασίλη καὶ Γιαννάκη, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὴν ὀπλαρχηγίαν στὸν Βάλτο. Υἱὸς τοῦ Γιαννάκη εἶναι ὁ δολοφονηθεὶς ἀπὸ τοὺς Ζαχαράκηδες Γεώργιος Σταθᾶς, ἐπονομαζόμενος Μοσχοβίτης. Οὗτος ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον Μοσχοβίτης ὅχι κατὰ τὴν ἀπουσίαν του εἰς τὴν Μοσχοβίαν ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὸν Βάλτον φέρων ἀνώτερον βαθμὸν τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ. Τὸ ἐπώνυμον μοσχοβίτης, Κεφαλλονίτης καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν ἀποδίδονται ἀπὸ τοὺς συντοπίτας, ὅταν ἀπουσιάζει κανεὶς σὲ ξένον τόπον ἀλλ' ὅταν ἔρχεται ἀπὸ ξένον τόπον νὰ κατοικήσῃ στὴν πατρίδα του ἢ νὰ γραφτῇ ὡς πολίτης τῆς νέας πατρίδας του. Αὐτὸ νομίζω σημαίνει τὸ γραφόμενον ἀπὸ τὸν Βλαχογιάννην: «ἐπιστρέψας οὗτος μὲ βαθμὸν ἀνώτερον εἰς ὑπηρεσίαν Ρωσικήν, παρεχώρησε αὐτὸ (τὸ ἄρματολίκι) εἰς τὸν γαμβρὸν ἐκ τῆς ἀδελφῆς του Δημήτριον Καραῖσκον». Αὐτὸς ὁ ἄλλος, ὁ Ἀναγνώστης Μοσχοβίτης, πρέπει νὰ εἶναι ἢ κανένας ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ Γεωργάκη Σταθᾶ ἢ ἐξάδελφος, γυιὸς δηλ. τοῦ Βασίλη. Δὲν εἶναι δυὸ Γιωρκάκηδες Σταθάδες. Δὲν βγαίνει αὐτὸ ἀπὸ πούθεν, νομίζω. Ὁ Κασομούλης σημειώνει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Σταθᾶ. «Ὁ Γέρο-Σταθᾶς ἀπέθανεν, εἰς Δούνισταν ἀπο φυσικὸ θάνατον, ὁ Γιαννάκης υἱὸς του ἐφονεύθη εἰς Βλίχαν, ἐξερχόμενος ἀπὸ Ἰθάκην, ἀπὸ τὸν Ἀλαήμπεην Βραχωρίτην, ὁ δὲ Βασίλης ὅστις ἐκαπετιάνευε καὶ εὕρισκετο ἐντὸς τοῦ Βάλτου ἐφονεύθη συγχρόνως εἰς τὴν Ἀμπρακιάν, ἔμειναν δὲ καπιτανεύοντες ὁ Γεώργιος Μοσχοβίτης, ὅστις ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ ὁ Δημήτριος Καραῖσκος μετ' αὐτόν, ἑγγονος ἐκ θυγατρὸς τοῦ Γέρο-Σταθᾶ, ἀδελφῆς τῶν δύο ἄνωθεν δηλ. Γιαννάκη καὶ Βασίλη».

Κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον τακτοποιῶ τὰ πράγματα. Ἀφοῦ ὁ Γεωργάκης Σταθᾶς μετὰ τὴν ἀμνησίαν (1774) ἐπανῆλθε στὸ Βάλτο, ἐκ Ρωσσίας, ὅπου εἶχε καταφύγει μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς Ἐπαναστάσεως (1767—1773) παρεχώρησε τὰ πατρογονικά του δικαιώματα στὸ ἄρματολίκι εἰς τὸ γαμβρὸν ἐκ τῆς ἀδελφῆς του Δημ. Καραῖσκον. Ἄν παραδεχθοῦμε πὼς μετὰ τὴν πράξιν του αὐτὴ ἐφυγε πάλι, κατὰ τὸν Κασομούλη, στὴν Ρωσίαν, πρέπει νὰ πιστέψουμε πὼς δὲν ἔκατσε ἐκεῖ παρὰ λίγο καιρό, ὅποτε ξαναγύρισε στὸ Βάλτο χωρὶς νὰ ἀσκῇ τὴν ἐξουσίαν στὸ ἄρματολίκι του. Ὁ μισθὸς καὶ ἡ σύνταξιν ποὺ ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσσίας τοῦ ἐξασφάλιζαν ἀνεὶν ζωή.

Ἰσως νὰ εἶχε λάβει καὶ ρωσικὴν ὑπηκοότητα καὶ σὰν τσαρικός ἀξιωματικός δὲν μποροῦσε νὰ ἀσκῇ λειτουργίαν Τουρκικὴν. Στὸ ἄρματολίκι τοῦτο, φαίνεται πὼς εἶχε ἀξιώσεις καὶ ὁ ἐξάδελφος τοῦ Γεωργάκη Σταθᾶ, Δημήτρης Λαλογιῶργος. *Suo germano*, σημειώνει ὁ κ. Κ. Μέρτζιος, ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ τὴ λέξι *Fratello* (*fratello germano*) ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοεξαδέλφου. Μαζί του συνεργάσθηκε στὸ ἔγκλημα καὶ ὁ Ἀνδρέας ἢ Θεόδωρος Λαλαγιῶργος. Γιὰ τὸν Λαλαγιῶργο, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴ φάρα τῶν Ἰσκαίων, ὁ κ. Ἀσδραχᾶς γράφει, πὼς ἦταν πρωτοπαλλῆκαρο τοῦ κλέφτη Γιώργου Θώμου, ὁπαδοὶ καὶ ἀνειψιοὶ τοῦ Γεωργάκη Σταθᾶ ἢ παλιότεροι σύντροφοι τοῦ Γερογιάννη Σταθᾶ. Σύνηδες φαινόμενο ἦταν ἡ παραχώρησις σὰν προίκας τοῦ ἄρματολικιοῦ ἀπὸ τὸν γυναικάδελφο στὸ γαμπρό του. Αὐτὸ τὸ μεσαιωνικὸ ἔθιμο τῆς Εὐρώπης ὑπῆρχε καὶ στοὺς ἄρματολούς μας.

Καὶ τώρα γιὰ τοὺς ἀδελφούς Ζοχαράκη, Ζώη καὶ πιθανῶς Νικολάκη ποὺ διέπραξαν τὸν φόνο τοῦ Γεωργάκη Σταθᾶ, ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος ἔδωκε τὸν πατέρα τους, Δημήτρη ἀπὸ τὸ καπιτανλίκι τοῦ Βάλτου. Τοῦτο πρέπει νὰ ἔγινε, ὅταν

ἔλειπε στὴν Ρωσσία ὁ Γεωργάκης Σταθαῖς, μεταξὺ (1774—1780). Ἡ οἰκογένεια αὐτὴ εἶναι παρασουλιώτικη. Κατάγεται ἀπὸ τὴν Καμαρίναν τῆς Λακκοπούλας Σοῦλι. Ἡ φάρα τῶν ὀνομάζεται τῶν Τζωριζαίων. Ὁ παλαιότερος Ζαχαράκης ἢ Καπετὰν Ζώης Ζαχαράκης, εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ὅταν ἔμαθε τὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχεν ἀπὸ τὸ Ἀλῆ Πασᾶ ἢ Πρέβεζα, κατεχομένη ἀπὸ τοὺς Γάλλους (1797—1798) ἔτρεξε μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ ἐπολέμησε στὴ μάχη τῆς Νικοπόλεως (12]24 ν. ἡμ. Ὀκτωβρίου 1798) σὰν σύμμαχος τῶν Γάλλων. Τὸ μικρὸ κάπου ἀπὸ 100 Σουλιωτὲς σῶμα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Χριστάκη Καλόγερο ὑπεχώρησε μπροστὰ στὴν μεγάλη ὑπεροπλία τοῦ στρατοῦ τοῦ Μουχτάρ, ἐμπαρκύρισε στὴν Παργηνόσκαλα καὶ ἔφυγε στὴν Λευκάδα. Μαζὶ ἦσαν καὶ ὁ Ζώης Ζαχαράκης καὶ ὁ Τσαρλαμπᾶς.

Δὲν γνωρίζω τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ του· ἴσως ὀνομάζεται Νικολάκης ὅπως πῶς κάτω λέγω. Πάντως εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ φάρα αὐτὴ διέκειτο ἐχθρικὰ μὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἐπίσης Καμαρινιώνη ὀπλαρχηγοῦ Γιαννάκη, φίλου καὶ συμμάχου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ στὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως (1798). Ὁ γυιὸς τοῦ Ζώη Ζαχαράκη ὠνομάζονταν Γεώργιος καὶ πρωτοστατεῖ στὸ κίνημα τοῦ Γκιολέκα (1847 καὶ 1854). Γυιὸς τούτου εἶναι ὁ ἀτρόμητος πολέμαρχος τῶν πολέμων τοῦ 1897 καὶ 192 Κώστας Τζωριζης Ζαχαράκης πολεμήσας μὲ σῶμα 200 Πρεβεζάνων ἐθελοντῶν στὴ Νικόπολη καὶ Τσαμουριά τὸ 1912. Φωτογραφία του φυλάσσεται στὸ σπῖτι τοῦ Καπετὰν Ἀλέξανδρου στὴν Πρέβεζα. Οὗτος ἀπεβίωσε τὴν 4 Νοεμβρίου 1919 σὲ ἡλικία 56 ἐτῶν. Ἀπογόνους δὲν ἄφησεν διότι ἦτο ἄκληρος. Ἡ γυναῖκα του ζῇ φτωχικὰ καὶ ἦταν 76 χρονῶν, ὅταν μοῦ ἔστειλε μὲ γράμμα του, τὸ 1956, ὁ καπετὰν Δημήτριος Παπαμιχαῆλς μερικὲς πληροφορίες, ποὺ τοῦ ἐζήτησα σχετικὲς μὲ τοὺς Ζαχαράκηδες. Ὁ Δημητράκης Παπαμιχαῆλς εἶναι παιδὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Καπετὰν Κώστα Ζαχαράκη ἢ Τζωριζῆ.

Ἡ δημώδης μοῦσα ἐτραγουδῆσε πολλὰς φορὰς τὸν ἡρωϊσμό τοῦ Καπετὰν Ζαχαράκη, ὅστις ἀφοῦ διέφυγε στὴν Λευκάδα μετὰ τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως (12—10—1798) ἐπέρασε στο Βάλτο ὅπου καταρτίσας σῶμα κλεφτῶν συνέχισε τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τῶν Ντερβεναγάδων του. Γιὰ λίγο διάστημα ἦταν ἀρματολὸς Ὑπάτης (Τατρατζίκι).

Ὁ ἑγγονος τούτου, Ζώης ἐπίσης ὀνομαζόμενος, ἀδελφὸς τοῦ Κώστα, συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὴν μάχην τῆς Καμαρίνας (Μαΐος 1897) ἐκρεμάσθη μὲ τὸ κεφάλι κάτω καὶ μὲ φωτιά ἀπὸ κάτω καὶ ἔτσι ἐξέπνευσε. Εἰς τὸν θρυλικὸν κλέφτην καπετὰν Ζαχαράκη ὁ ὁποῖος δρᾷ ἀνάμεσα στὰ (1790—1810) ἀναφέρεται τὸ στὴν σελ. 69 τῆς Συλλογῆς Δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ Νικολ. Πολίτη δημοσιευμένο τραγούδι ὑπ' ἀρ. 62. Τὸ ἀναδημοσιεύω μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Πολίτη.

Τοῦ Ζαχαράκη

Ὁ Ζαχαράκης, πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Κοντογιάννη καὶ ὕστερον ὀπλαρχηγὸς τῆς Ὑπάτης (Τατρατζίκι) ἀντέσχεν ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ Γιουσοῦφ Ἀράπη, ὅστις τὸ 1806 διέτρεχε μετ' ἰσχυρᾶς δυνάμεως κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὴν Αἰτωλίαν πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν. Πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀφηγοῦνται νικηφόρους συμπλοκάς τοῦ Ζαχαράκη πρὸς τὸν φοβερὸν Δερβενάγαν τοῦ Ἀλῆ.

—Μπουλνύκια οὔθε βρῖσκεστε, δλα νὰ μαζωχτῆτε
τὶ βγῆκε ὁ Σούφης τὸ σκυλὶ καὶ κυνηγάει τοὺς κλέφτες.

—Κι' ὅσοι κλέφτες τ' ἀκούσανε πᾶνε νὰ προσκυνήσουν.

Ὁ Ζαχαράκης μοναχὰ δὲν πάει νὰ προσκυνήσῃ,

Ράχη σὲ ράχη περπατεῖ, λημέρι σὲ λημέρι.

—Ἐγὼ ραγιᾶς δὲν γίνομαι, τούρκους δὲν προσκυνᾶω, κλπ.

Ὁ Πάσσοβ ἀναφέρει τὸ ἐξῆς (ἀρ. 62) τραγούδι στὸν ἴδιο κλεφταρματολὸ ἀπὸ 26 στίχους ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴν καταστροφὴ ἀπὸ τὸ Ζαχαράκη τοῦ σώματος τοῦ διασῆμου Ντερβέναγα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Ἰουσούφ Ἀράπη. Ἀναδημοσιεύω τοὺς τελευταίους στίχους ὅπου ὁ Σατράπης τῆς Ἡπείρου βρίζει τὸν ἀξιωματικό του:

Ἰουσούφ Ἀράπη μασκαρᾶ, γαῖδουρογεννημένε
σάν ἦταν κλέφτες δυνατοί, τί πάγαινες κοντά τους;
Μοῦ χάλασες τ' ἀσκέρι μου, τὰ πρῶτα παλληκάρια.

Ἐπίσης τὰ ὑπ' ἀρ. 63 καὶ 64 ὅπου μνημονεύεται ὁ σκοτωμὸς τοῦ κλέφτη Μήτσου Κοντογιάννη, ἐνῶ τὸν ἀνέμενε ὁ Ζαχαράκης νὰ ἀνταμωθοῦνε γιὰ νὰ κινήσουν μαζὶ κατὰ τοῦ Ἰουσούφ Ἀράπη. Εἰς ὅλα τὰ τραγούδια χρονολογία δράσεως τοῦ Ζαχαράκη σημειώνεται (1790—1810). Τὸ ὑπ' ἀριθ. 65 ὅπου τραγουδιέται ὁ θάνατος τοῦ Ζαχαράκη καὶ μαζὶ του τοῦ Καλέμη καὶ τοῦ Γυφτάκη, ποὺ ἀποκλείσθηκαν κοντὰ στὸ Μοναστήρι τῆς Τατάρνας. Στὸ ὑπ' ἀριθ. 85 τραγούδι τῆς συλλογῆς τοῦ Σπύρου Ζαμπέλη γίνεται λεπτομερὴς ἐξιστόρησι τῆς καταστροφῆς τοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Ἰουσούφ Ἀράπη ἀπὸ τὸν Ζαχαράκη.

Δὲν χρειάζεται νὰ τὸ ἀναδημοσιεύσουμε γιατί ἄλλοτε τὸ ἐκάμαμε στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τεύχος 47/1956, σελ. 241. Στὸ τραγούδι ὑπ' ἀρ. 66 τῆς συλλογῆς τοῦ Πάσσοβ θρηνεῖ ἡ Κοντογιάνναινα τὸν θάνατο τοῦ ἀνδρός της Κωνστ. Κωντογιάννη ποὺ φονεύθηκε ταυτόχρονα σχεδὸν μὲ τὸν καπετὰν Ζαχαράκη.

Καὶ ποιὸν νὰ κλάψω ἀπὸ τοὺς δυό, ποίανοῦ νὰ πῶ τίς χάρες;
νὰ κλάψω γιὰ τὸν Κωνσταντῆ ἢ γιὰ τὸν Νῆκο λ ἄ κ η.
Φλάμπουρα στὰ βουνὰ κι' οἱ δυό, μπαίράκια των στοὺς κάμπους
καὶ στῶν πασάδων τὴν ὀργὴ πύργοι θεμελιωμένοι.

Τὰ δημοτικὰ τραγούδια λέγει ὁ κ. Σπ. Μελάς καὶ μάλιστα τὰ κλέφτηκα εἶναι τὰ χρονικά. οἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς τῆς σκλαβιᾶς ἀπὸ τὴν δράση τῶν κλεφτῶν.

Ἀπὸ τὸ τραγούδι τοῦτο φαίνεται πὼς ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀδελφοὺς Ζαχαράκη τοῦ βενετσάνικου ἐγγράφου ὀνομαζόταν Νικολάκης. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια δὲν διασαφηνίζουν ἂν πρόκειται γιὰ τὸν Ζῶη ἢ τὸν Νικολάκη ποὺ ἔδειξε τόση πολεμικὴ δράση στὰ χρόνια 1790—1810 ἐναντίον τῶν διώξεων τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Νέου ἦταν κτισμένος στὴν εἴσοδο τῆς σημερινῆς στρατιωτικῆς βάσεως (Παλιοσάραγα) ποὺ ἦσαν κτήματα τοῦ Πάνου Παπα-Λιθία.

Ἐκάηκε κατὰ τὸ χαλασμὸ τῆς Πιρέβεζας. Σώθηκε θαυμασία φορητὴ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Νικολάου ποὺ βρίσκεται σήμερα στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Παλαιοῦ. Ἐπίσης σώθηκε καὶ ἡ περίφημη εἰκόνα τῶν Ἡλῆ καὶ Λέο Μόσκου μὲ χρονολογία 1688, βρισκομένη τώρα στὸ Ναὸ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους στὸ στύλ «Ἰδὲ ὁ Ἀνθρῶπος».

Τὰ σπίτια τοῦ Κατσικογιάννη καὶ τοῦ Γεωργάκη Σταθᾶ εἶναι τὰ σωζόμενα παμπάλαια σπίτια τοῦ Μαργαρώνη (ἄλλοτε ἰδιοκτησίᾳ δασκάλου Παχούμη) καὶ Ἀποστόλη Τριτσακάτσα, κοντὰ στὸν κατεστραμμένο καὶ μὴ ὑπάρχοντα πιά ναὸ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Νέου.

Οἱ Κατσικογιανναῖοι ἦσαν πολλὰ ἀδελφία καὶ ἐξαδέλφια. Σ' ἓνα ἀπ' αὐτοὺς ἀναφέρεται τὸ ὑπ' ἀριθ. 69 τραγούδι τῆς Συλλογῆς τοῦ Πάσσοβ, ὅπου χρόνος τοῦ σκοτωμοῦ του μπαίνει τὸ 1800.

Τὸ λέν οἱ κοῦκκοι στὰ κλαδιὰ κι' ἡ πέρδικες στὰ πλάγια,
τὸ λένε κι' οἱ Πλαγιώτισσες τὸ μαῦρο μοιριολόγι.
—Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποὺ γίνεται, τί ταραχὴ μεγάλη;

Πολλά ντουφέκια πέφτουνε καί θλιβερά βροντούνε
 Μήνα σέ γάμο πέφτουνε, μήνα σέ πανηγύρι;
 —Μήτε σέ γάμο πέφτουνε, μήτε σέ πανηγύρι,
 μόν' πέφτουν στους άρματολούς, στού Κατσικογιάννους.
 Δεν τ'όξερα Μπεκίρ 'Αγᾶ πῶς ἔτσι μέ σκοτώνεις,
 νά μάσω τὰ μπουλούκια κι' ὅλο τὸν ταΐφᾶ μου
 κι' ἄπὲ ν' ἀκούσης πόλεμο καί κλέφτικο τουφέκι,
 Βροχή τὸ λιανοτούφεκο, τὰ βόλια σὰ χαλάκι.

Ἡ πλαγιά, ὅπου ἔγινε ἡ συμπλοκή τοῦ σώματος τοῦ Κατσικογιάννη μέ τὸν Ντερβέν 'Αγᾶ τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, Μπεκήρ 'Αγᾶ, τὸν ἐπονομαζόμενον Τζογαδοῦρον, κεῖται στὸ Ξηρόμερο στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Περγαντί καί βλέπει ἀπέναντι τὴν Λευκάδα.

Εἰς τὴν Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά τοῦ ἔτους 1959 δημοσιεύει ὁ ἱστοριοδίφης κ. Ντίνος Κονόμος δύο ἐπιστολὲς τοῦ Μίνιου Κατσικογιάννη πρὸς τοὺς πληρεξουσίους Ἀθηνῶν Λιβέριο, Λιβερόπουλο καί Λάμπρο Ἡλιακόπουλο ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῶν Θηβῶν. Ἡ μιὰ φέρουσα χρονολογίαν 11 Δεκεμβρίου 1821 κάνει λόγο γιὰ δυὸ μάχες ποὺ ἔδωσε μαζί μέ τὸν Κοντογιάννη ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη καί πληροφορεῖ τοὺς παραπάνω προκρίτους τῆς Ἀθήνας γιὰ τὶς ἀποφάσεις περὶ συστάσεως τῆς τοπικῆς Βουλῆς εἰς Σάλωνα (Ἀρείου Πάγου) καί περὶ τοῦ τρόπου συλλογῆς τῶν φόρων καί τῆς ἀποστολῆς τῶν ἀναγκαίων τοῦ στρατοῦ. Ἡ δευτέρα ἐπιστολὴ εἶναι ἀπὸ τὸν Κάλαμον μέ χρονολογίαν 9 Ἰανουαρίου 1822 ἀπευθυνομένη στοὺς ἴδιους πρόκριτους τῆς Ἀθήνας. Τοὺς παρακαλεῖ νὰ ἐνδιαφερθοῦν νὰ τοῦ στείλουν στὸ στρατόπεδον τῆς Θήβας τοὺς φόρους τῶν χωριῶν Βαρνάβα καί Καλέντζι καί τρόφιμα γιὰ τοὺς στρατιῶτες του, «ἐπειδὴ τώρα πάσχομε ἄκρως καί μέ μπαλώματα προσπαθοῦμεν νὰ νταγιαντίσουμε».

Ὁ ὅπλαρχηγὸς αὐτὸς σκοτώθηκε στὸν Ἀνηφορίτη τῶν Θηβῶν, στὴ μάχη ποὺ ἔγινε στὰ Καλύβια τοῦ Αὐδιοῦ τοῦ Δήμου Θερμοπυλῶν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1822.

Ὁ Μίνιος εἶχε καί ἀδελφὸν τὸν Στάθη Κατσικογιάννη. Ἡ «Νέα Ἐφημερίς» Ἀθηναί 15 Φεβρ. 1888, ἀρ. 46, σελ. 5—6 δημοσιεύει ἐπιστολὴν τοῦ στρατηγοῦ Στάθη Κατσικογιάννη, γραμμένη μέ τὸ χέρι τοῦ γραμματικοῦ του Χρηστίδου Σουλιώτη, μέ ἡμερομηνίαν 23 Μαρτίου 1833 ἀπὸ τὸ Ναύπλιο, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα καί τὸν ἥρωϊκὸ θάνατο τοῦ Μίνιου. Ἡ ἔφημερίδα προλογίζουσα τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐπιστολῆς γράφει, ὅτι μέσα στὸ χάνι τῆς Γραβιάς ἐπολέμησε ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεᾶ Ἀνδροῦτσον καί ὁ Μίνιος Κατσικογιάννης... «—Τὶ θὰ εἴπωμεν διὰ τὴν οἰκογένειαν Κατσικογιάννη! 14 προγόνους αὐτῆς ἐδολοφόνησεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἰς τὸ 1798 περὶ τὴν Κατουναν τῶν Μαυροματῶν τῆς Ἀκαρνανίας.....».

Ἰδὲς Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 1959 σελ. 118.

Ἀλλὰ γιὰ τὰ σπίτια τῶν καπεταναίων τῆς Ρούμελης στὴν Πρέβεζα στὸν καιρὸ τῆς Βενετοκρατίας (1717—1798), πρέπει νὰ γίνῃ εἰδικὴ ἐρευνα καί μελέτη. Εἶναι εὐχάριστο καί περίεργο τὸ θέμα τοῦτο. Ἐλπίζω κάποτε νὰ τὸ ἐπιχειρήσω.

Καί κάτι ἀκόμη γιὰ τὴν ὥρα ποὺ ἔγινε τὸ φονικό. Ἡ 14 ὥρα τὸ πρωῒ τῆς 13 Μαρτίου, 1785 ν. ἡ. πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὀγδόη πρωϊνὴ, ἀρχίζοντας τὸ μέτρημα τοῦ 24ώρου ἀπὸ τὴν δύση τὴν 12 Μαρτίου. Ἔτσι μετροῦσαν τὸ 24ωρο οἱ Βενετοὶ ἀπὸ δύση ἡλίου ἕως τὴν ἐπόμενη δύση. Ἔτσι κάμνουν καί οἱ Ἑβραῖοι καί οἱ παλιότεροι Τούρκοι.

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΑΥΤΩΝ*

(Ἱστορικὴ μελέτη)

Βοημοῦνδος

Πρὸ τοῦ 11ου αἰῶνος δὲν ἔχομεν καμμίαν ἄλλην πληροφορίαν περὶ Ἰωαννίνων πλὴν τοῦ ὅτι μνημονεύονται ὡς ἔδρα ἐπισκόπου. Κατὰ τὰ τέλη δὲ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου ἡ Ἄννα Κομνηνὴ εἰς τὴν Ἀλεξιάδα, τὸ ἔργον τῆς εἰς τὸ ὅποιον ἐξυμνεῖ τὰς πράξεις τοῦ ἐνδόξου πατρὸς τῆς Βασιλέως Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081—1118), περιγράφουσα τὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Νορμανδῶν εἰς τὴν Ἠπειρον, ὁμιλεῖ καὶ περὶ Ἰωαννίνων(*), ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἔτος ὁ κατόπιν διάσημος καταστάς υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος των Βοημοῦνδος. Ἄς φέρωμεν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὰ μακρυνὰ ἐκεῖνα γεγονότα:

Οἱ Νορμανδοί, οἱ ὅποιοι ὑπηρέτουν ὡς μισθοφόροι τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς κάτω Ἰταλίας, ἐπαναστατήσαντες κατέλαβον τὴν ἀρχὴν καὶ ἱδρυσαν ἀνεξάρτητον κράτος ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν των Ροβέρτον Γισκάρδον, ὅστις ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Δουκὸς τῆς Καλαβρίας καὶ Ἀπουλίας. Ἀφαιρέσαντες σὺν τῷ χρόνῳ ἐξ ὀλοκλήρου τὰς Βυζαντινὰς ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις, ἐσκέφθησαν νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τῆς Ἀνδριατικῆς. Ὁ Ροβέρτος ἀφοῦ ἀπέστειλε κατὰ τὸ 1801 τὸν υἱὸν του Βοημοῦνδον εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰλλυρίας μετέβη καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, κυριεύσας ἐν τῷ μεταξὺ τὴν Κέρκυραν. Συναφθείσης μάχης πρὸ τοῦ Δυρραχίου κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἰσχυροῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ, τοῦ ὅπου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξιος, νικοῦν οἱ Νορμανδοί, καταλαμβάνουν τὸ Δυρράχιον καὶ προχωροῦντες κατέλαβον καὶ τὰ Ἰωάννινα ὅπου ὁ Βοημοῦνδος παρέμεινε μετὰ τοῦ στρατοῦ του, ἀνερχομένου εἰς 30.000 ἀνδρας, ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1082 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐπομένου ἔτους 1083. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, συναφθείσης δευτέρας μεγάλης μάχης ἐμπροσθεν τῆς Λαρίσης, κατὰ τὴν ὅποιαν καὶ πάλιν ἀρχηγὸς τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ Ἀλέξιος, οἱ Νορμανδοὶ κατετροπώθησαν, ἡ εἰσβολὴ των ἐτερματίσθη καὶ ἡ Ἠπειρος μετὰ τῆς Κερκύρας ἀπηλευθερώθη. Δέκα πέντε ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ Βοημοῦνδος λαμβάνει μέρος μετὰ τοῦ περιωνύμου ἀνεψιοῦ του Ταγκρέδου εἰς τὴν πρώτην σταυροφορίαν, ἀναδειχθεὶς εἰς τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς καὶ κατωρθῶναι νὰ ἱδρῦσῃ τὸ Κράτος τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ ὅπου ἀνηγορεύθη Βασιλεὺς, ἔλαβε δὲ ὡς σύζυγον τὴν κόρη τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Α'. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι αἱ Σταυροφορίαι ὑπῆρξαν διὰ τοὺς δυτικούς λαοὺς τὸ μεγαλύτερον γεγονός τοῦ Μεσαίωνος. Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐξυμνήθησαν ὑπὸ τῶν Τροβαδούρων, τῶν ποιητῶν καὶ τῶν μυθιστοριογράφων θεωρούμενοι ὡς θρυλικοὶ ἥρωες, κατέχουν δὲ εἰς τὰς παραδόσεις τῶν λαῶν ἐκείνων παρομοίαν θέσιν πρὸς τὴν κατεχομένην εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ πολέμου τῆς Τροίας. Ἀλλ' οἱ πολεμισταὶ ἐκεῖνοι δὲν

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 363.

1. Ἄννης τῆς Κομνηνῆς Ἀλεξιάς [ἐκδόσις Βόννης] Ε' 1, Ἰωάννινα Ε' 4 [163] κατάληψις Ἰωαννίνων.

ἔκαμον μόνον ἐντύπωσιν εἰς τοὺς λαοὺς των, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς.

Ἴδου τί γράφει ἡ Ἄννα περὶ τοῦ Βοημούνδου¹⁾, δταν οὗτος τὸ 1096 μετέβη, διερχόμενος μετὰ τοῦ στρατοῦ του πάλιν διὰ τῆς Ἡπείρου, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς συνάντησιν τῶν ἄλλων σταυροφόρων οἵτινες εἶχον ἤδη φθάσει ἐκεῖ: «Ἦν δὲ τοιοῦτος ὁ Ἀνὴρ οἷος, ὡς ἐν βραχεὶ μὲν εἰπεῖν, οὐδεὶς κατ' ἐκείνον (παραβαλλόμενος πρὸς ἐκείνον) ὥφθη ἐν τῇ τῶν Ρωμαίων γῇ οὔτε βάρβαρος, οὔτε Ἕλλην». Περιγράφουσα τοῦτον λεπτομερῶς, ἀναγράφει ὅτι ἦτο ὑπερύψηλος τὸ ἀνάστημα μέ δυνατόν σῶμα καὶ ὠμούς πλατεῖς, οὔτε ἰσχνὸς οὔτε παχὺς ἀλλὰ «οἷον εἰπεῖν κατὰ Πολυκλείτειον κανόνα ἐνηρμοσμένος» καὶ ἐφαίνετο ὀλίγον κυφός «τῷ ἀκριβῶς αὐτὸν περιεργαζομένῳ». Ἦτο ξανθὸς μὲ δέρμα λευκὸν καὶ εἶχε γαλανὰ μάτια. Ἡ κόμη του δὲν ἦτο μακρὰ «καὶ αἰωρουμένη κατὰ τοὺς ἄλλους βαρβάρους», βαρβάρους δὲ λέγουσα ἐννοεῖ ἡ Βυζαντινὴ Πριγκίπισσα τοὺς Σταυροφόρους, χαρακτηρισμὸς βεβαίως ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι κολακευτικὸς διὰ τοὺς Εὐρωπαίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Γένειον δὲν ἔφερε διότι ἦτο ξυρισμένος. Τὸ πρόσωπόν του εἶχε κάποιαν γλυκύτητα, ἀλλὰ τὸ ἀνάστημά του, τὸ βλέμμα του καὶ ὁ γέλως του προξενούσαν τὸν φόβον.

Ὅσον ἀφραῶ δὲ τὸ ἠθικόν του ἦτο πανοῦργος, φειδωλὸς εἰς λόγους καὶ ἔτοιμος δι' εὐστόχους ἀπαντήσεις, προσθέτουσα, ὅτι «μόνον τῷ αὐτοκράτορι ἀλώσιμος ἦν, καὶ τύχη καὶ λόγοις καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς ἀπὸ τῆς φύσεως πλεονεκτήμασιν».

Διασαφηνίζει δὲ ἡ Κομνηνὴ ὅτι ὁ Βοημούνδος τοποθετήσας τὸ ὀπλιτικὸν αὐτοῦ εἰς ἐπικαίρους θέσεις καὶ κατὰ μήκος ὀχυρωματικῆς γραμμῆς ποῦ κατεσκεύασε, αὐτὸς ἐκάθησεν ἐντὸς τῆς πόλεως, δηλαδὴ ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπεσκεύασε τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ἀσφαλές, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς ἄλλο μέρος τῶν τειχῶν, ἐκεῖ ὅπου τοῦ ἐφαίνετο αὐτοῦ ὡς συμφερώτερον, ἀνήγειρε ἑτέραν ἀκρόπολιν, ἐρυμνοτάτην²⁾.

Ἡ ὀχυρωματικὴ γραμμὴ τοῦ Βοημούνδου, καλουμένη Τάφρος τοῦ Βοημούνδου, σώζεται μέχρι σήμερον, ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Λίμνης παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τὴν ὁποίαν περιελάμβανε ἐντὸς τῆς ὀχυρώσεως διερχομένη καὶ σήμερον, ὅπως καὶ τότε, διὰ μέσου ἀμπελώνων, προχωρεῖ κατ' εὐθείαν σχεδὸν γραμμὴν πρὸς Νότον, μέχρι τῆς θέσεως τῆς ὀνομαζομένης «Προσκύνησις». Ἐκεῖθεν στρέφεται ὀπισθεν τῶν λόφων τῶν κειμένων Νοτίως τῶν Ἰωαννίνων καὶ σχηματίζουσα εὐρὺν κύκλον περὶ τῆς πόλεως, ἐξέρχεται ἐκ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς, τῆς Ἀνατολικῆς, καταλήγουσα ἐπίσης εἰς τὴν παραλίαν τῆς Λίμνης. Πλὴν τῶν δύο ἄκρων αὐτῆς εἰς τὰ ὁποῖα ἀραιὰ μόνον καὶ διακεκομμένα ἵχνη παρέμειναν, τὸ ὑπόλοιπον τμήμα διατηρεῖ μέχρι σήμερον ζωηρὰν τὴν ἀρχικὴν του χάραξιν, πιθανὸν διότι τὴν τάφρον ταύτην, ἀκριβῶς τὴν ἰδίαν, μετεχειρίσθη καὶ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Σουλτανικοῦ Στρατοῦ ἀμυνάν του, ἐπισκευάσας αὐτὴν καὶ προσθέσας ἐπὶ τοῦ λόφου τὰ πυροβολεῖα τῶν ὁποίων αἱ θέσεις διακρίνονται εὐκλόως, μετέβαλε μόνον τὴν γραμμὴν τοῦ χαρακώματος πρὸς τὸ δυτικὸν αὐτοῦ ἄκρον, συντομεύσας τοῦτο καὶ ἀφίσας ἔξω τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου.

Ποία εἶναι ἡ ἄλλη αὐτῇ ἡ ἀκρόπολις, ἡ οἰκοδομηθεῖσα εἰς ἄλλο μέρος τοῦ Φρουρίου ὀχυρωτάτη; Τοῦτο οὐδεὶς μέχρι σήμερον τὸ ἐπρόσεξε. Καὶ ἐν τούτοις τὰ τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς τοῦ Βοημούνδου σώζονται μέχρι σήμερον σχεδὸν ἀκέραια. Εἶναι ὁ ὀχυρὸς περίβολος μὲ τὸν πύργον του ὁ περιβάλλων τὸ Τζαμίον τοῦ Ἀσλὰν Πασᾶ. Οὗτος ἀποχωρίζων τελείως τὸν Β.Δ. βραχῶδη λόφον σχηματίζει ἰδιαιτέραν ὀχυροτάτην ἀκρόπολιν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Φρουρίου, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἡδύνατο αὕτη ἐν ἀνάγκῃ καὶ νῦν ἀμυνθῇ.

1. Ἀλεξιάς ΙΓ' 10

2. Ἀννης Κομνηνῆς Ἐλεξιάς Ε'. 4. 163.

Ἡ πραγματικὴ θύρα τῆς εἰσόδου αὐτῆς δὲν εἶναι ἡ χρησιμοποιουμένη σήμερον, ἡ ὁποία εἶναι τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Τζαμίου, ἀλλ' ἡ ἄλλη, ἡ εὐρισκόμενη πρὸς ἀνατολάς, ὁ θόλος τῆς ὁποίας εἶναι κατεσκευασμένος ἐκ πωρωδῶν λίθων μὴ συναντωμένων εἰς κανέν ἄλλο κτίριον τῶν Ἰωαννίνων. Ἀριστερὰ τῆς θύρας ταύτης ὑψώνεται ἰσχυρὸς λιθοδόμητος τοῖχος, πλάτους σχεδὸν δύο μέτρων, ἀριστερὰ δὲ πύργος ἀρκετὰ ὑψηλός, ἀπολύτως μεσαιωνικοῦ ρυθμοῦ, τοιοῦτος τὸν ὅποιον συνήθως συναντᾷ τις εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, τὰ ἄνω μέρος τοῦ ὁποίου ὁμως δὲν σῶζεται σήμερον ἐξ ὁλοκλήρου.

Τὸ τεῖχος ἐξηκολούθει ἄνευ ἄλλου ἀνοίγματος μέχρι τοῦ Δυτικοῦ ἄκρου τοῦ Φρουρίου ὥστε φαίνονται καθαρῶς τὰ μέρη τῆς τοιχοποιίας τὰ ὅσα ἀνήκουν εἰς αὐτό.

Ἀναγνώσας μετὰ προσοχῆς τὴν Ἀλεξιάδα τῆς Κομνηνῆς, εἶχον πρὸ πολλοῦ σχηματίσει τὴν γνώμην ὅτι τὰ τεῖχη αὐτὰ ἀνῆκον εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Βοημοῦνδου, ἀμφέβαλα ὁμως ὥς μὴ εἰδικός, ὁπότε κατὰ τὸ 1927 ἢ 1928, δὲν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ἐπεσκέφθη τὰ Ἰωάννινα ὁ τότε Διευθυντὴς τῆς Ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κ. Χιλ. Μετὰ τοῦ ἐγκρίτου τούτου ἐπιστήμονος ἐπεσκέφθημεν τὸ Φρούριον καὶ ὑπεβάλαμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐρώτησιν, χωρὶς νὰ τοῦ ἀνακοινώσωμεν τὰς σκέψεις μας εἰς ποῖον αἰῶνα ἀπέδιδε τὸ τεῖχος ἐκεῖνο μὲ τὸν πύργον, Ὁ κ. Χιλ. μοῦ ἀπήντησεν ὅτι, καίτοι δὲν ἦτο εἰδικὸς μεσαιωνολόγος, ἐν τούτοις ἐφρόνει ὅτι ἐπρόκειτο περὶ κτιρίου ἀνήκοντος εἰς τὸν 11ον αἰῶνα, διασκεδάσας οὕτω τὰς ἀμφιβολίας μου ἐκ τῆς φράσεως τῆς Κομνηνῆς «οὐ μᾶλλον αὐτῷ συνοῖσον ἐέδοκτο» συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Βοημοῦνδος ἤγειρεν τὴν ἀκρόπολιν ταύτην διὰ τὴν προσωπικὴν τοῦ ἀσφάλειαν προτιθέμενος νὰ διαμεῖνῃ ἐκεῖ μετὰ τῆς ἀτομικῆς του φρουρᾶς.

Διὰ νὰ διέλθῃ δὲ τὸν χειμῶνα εἰς τὸ ἐκτεθειμένον εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ τὰς θυέλλας ἐκεῖνο μέρος, προφανῶς θὰ εὗρεν ἐκεῖ ὑπάρχοντα ἤδη κτίρια καὶ δὴ τὴν κατοικίαν τοῦ διοικητοῦ μετὰ τῶν παρακολουθημάτων τῆς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς κυριεύσας τὴν πόλιν ἐξεδίωξε. Τὸ «ἐντὸς (τῆς πόλεως) τὰς σκηνὰς ἐπήξατο» τοῦ κειμένου δὲν δυνάμεθα νὰ λάδωμεν μὲ τὴν κυριολεκτικὴν αὐτοῦ σημασίαν. ἀλλὰ ἀπλῶς μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ὅτι ἐντὸς τῆς πόλεως καθώρισεν ἐκεῖνος τὴν διαμονήν των, καθόσον δὲν ὀλέπομεν ἀρχηγὸν στρατοῦ κυριεύσαντα πόλιν νὰ διέρχεται ὁλόκληρον χειμῶνα ὑπὸ τὸ δριμύ μάλιστα ψῦχος τῶν Ἰωαννίνων ὑποκάτω σκηνῆς ἰσθηθείσης ἐν τῷ μέσῳ ἀφθόνων οἰκημάτων.

Τὸ μέρος ἄλλωστε ἐκεῖνο ὅταν σκεφθῇ κανεῖς ἦτο ἐνδεδειγμένον διὰ τὴν κατοικίαν τοῦ διοικητοῦ. Εἶναι περίοπτος καὶ ἐπομένως τιμητικὴ θέσις διὰ τὴν ἀνέγερσιν κυβερνείου καὶ πρὸς τούτοις καὶ παρατηρητήριον συγχρόνως ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ κρατὼν δύναται νὰ ἐπισκοπῇ ἐν δεδομένη στιγμή τὰς κινήσεις ὁλοκλήρου τῆς κάτωθεν αὐτοῦ πόλεως. Καὶ ὁ μὲν ἐγχώριος διοικητὴς δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ περιβάλῃ τὴν κατοικίαν του διὰ φρουρίου, ὁ ξένος ὁμως ἐξασφαλίσας διὰ τῶν ἐξωτερικῶν χαρακωμάτων καὶ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ Φρουρίου πᾶσαν ἐκ τῶν ἐξω προσβολήν, ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐξ ἐνδεχομένης στάσεως λαοῦ ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένου καὶ τὸν ὅποιον μόλις πρὸ ὀλίγον διὰ τῶν ὀπλῶν εἶχεν ὑποτάξει.

Εἰς τὴν πύλην τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ὁδηγεῖ μικρὸς ἀνηφορικὸς δρομίσκος. Τὸν δρομίσκον τοῦτον ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον ἔτος ἀνῆρχετο καὶ κατήρχετο ἔφιππος ὁ ὑπερήφανος Σκανδιναυός, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τοὺς βαρεῖς ἱππότητας τοῦ τοῦς φέροντας λαμπρὰ ἐνδύματα ἀπατραπτούσας πανοπλίας πρὸ τῶν ἐκπλήκτων Ἰωαννίνων, οἵτινες μετὰ φόβου τοὺς ἀντίκρυζον. Ἐκείθεν δὲ τὸν εἶδον νὰ ἐκκινήσῃ διὰ τελευταίαν φορὰν ὅταν ἀνεχώρησε διὰ τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου ἐτέθη τέρμα εἰς τὴν ν' Ἠπειρῷ σταδιοδρομίαν του.

Τὰ Μεσαιωνικά Γιάννινα

Ἐκ τῆς ὥς ἄνω ἐξακριβώσεως τῆς θέσεως τοῦ διοικητικοῦ κέντρου τῶν παλαιῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων περιωθθέντων στοιχείων, θὰ ἀπειραθώμεν νὰ δώσωμεν μίαν γενικὴν κατὰ τὸν μεσαιῶνα εἰκόνα τῆς πόλεως.

Ἡ πόλις ἦτο τότε τὸ Φρούριον, ὅπως πολλάκις τὸ ἐπανελάβομεν. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχόντων στατιστικῶν στοιχείων καὶ ὑποτιθεμένου μάλιστα διὰ αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκιῶν μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ἐπιτρεπομένου ὑπὸ τὸ ἐμβαδὸν τοῦ Φρουρίου ὅριου, ἦτοι ἀπὸ 255 ὅσαι εἶναι σήμερον⁽¹⁾ εἰς 300 καὶ διὰ πολλαπλασιάζεται οὐχὶ ἐπὶ 6 ἢ 7 ἀλλ' ἐπὶ 15, δεδομένου διὰ ἐπεκράτει τότε ἀπολύτως τὸ πατριαρχικὸν ἔθιμον τῆς συνοικήσεως τῶν ἐγγάμων ἀδελφῶν, δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰς 4.500 κατοίκων.

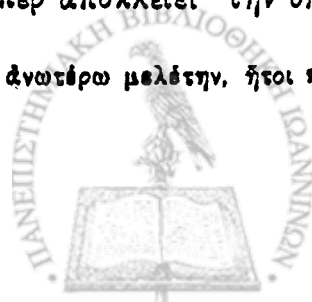
Ὁ Π. Ἀραβαντινός, γράφων ἐπὶ τοῦ θέματος, πιστεύει διὰ κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων εἶχε καὶ ἐπτα συνοικίας ἔξω τοῦ Φρουρίου κειμένας, βασίζων τὴν πίστιν τοῦ ταύτην ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ χρυσοδούλου τοῦ Ἀνδρονίκου διαλαμβανόμενα διὰ «τὸ ἄστν (τῶν Ἰωαννίνων) μεγέθει μὲν ἐστὶ τῶν πολλῶν διαφέρον... μεμέστωται δ' οἰκητόρων» καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι τοῦ ἐφαίνετο ὡς ἀπίθανον διὰ ἦτο δυνατόν νὰ αὐξηθῇ ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνευ ἀθρόας μεταναστεύσεως πρᾶγμα ὅπερ οὐδέποτε συνέβη εἰς Ἰωάννινα⁽²⁾. Τὸ διὰ χαρακτηρίζεται πόλις δύο χιλιάδων κατοίκων εἰς μεσαιωνικὸν ἔγγραφον ὡς ἐκτάκτως μεγάλη, δὲν εἶναι παράδοξον, διότι εἶναι γνωστὸν διὰ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, αἱ πόλεις ἦσαν σμικρόταται ἐν συγκρίσει μὲ τὰς σημερινὰς, καὶ διὰ εἰς ουδεμίαν χώραν τῆς Εὐρώπης ὁπῆρχον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κέντρα πλησιάζοντα κατὰ τὸν πληθυσμὸν μὲ τὰς ἀναπτυχθείσας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μεγαλουπόλεις. Συνεπῶς τὸ μέτρον τῆς ἐκτιμήσεως τῶν πόλεων ἦτο διάφορον τοῦ σημερινοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν ἰσχυρισμὸν διὰ δὲν εἶναι δυνατόν ἀνευ ἀθρόας μεταναστεύσεως νὰ ἐξηγηθῇ ὁ δεκαπλασιασμὸς τῶν κατοίκων τῶν Ἰωαννίνων, παρατηροῦμεν διὰ οὐχὶ ἐντὸς τοῦ διαστήματος τῶν τετρακοσίων ἐτῶν, ὅσα παρήλθον ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος μέχρι σήμερον, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς ἐνὸς αἰῶνος δύναται νὰ συμβῇ τοῦτο ἄρκεϊ νὰ συντρέχουν αἱ ἀπαιτούμεναι εὐνοϊκαὶ συνθήκαι, παράδειγμα ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις εἶχε ὑπερδεκαπλασιασθῇ πρὸ τῆς συμπληρώσεως ἑκατονταετίας, καὶ πολὺ πρὸ τῆς τελευταίας συρροῆς τῶν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας προσφύγων, διότι πλην τῆς ἀθρόας μεταναστεύσεως, ἡ ὁποία εἶναι γεγονός σπανίως ἐμφανιζόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν, ὑπάρχει καὶ ἡ ἀτομικὴ ἀδιακόπως συντελουμένη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν, τῶν κέντρων, τῶν γεννώντων ἐλπίδας κερδοφόρου ἐργασίας. Εἰς αὐτὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν πρώτην ὀφείλεται ἡ συνοικήσις τῆς Ἀμερικῆς, ἡ τῶν πρωτευουσῶν δλων τῶν κρατῶν τοῦ κόσμου. Ὅταν ἔγραφα τὰ ἀνωτέρω, δὲν ἐπίστευα διὰ τὸ φαινόμενον τῆς ἀποτόμου αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ θὰ συνέβαινε μετὰ τὸ Β' παγκόσμιον πόλεμον καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸν ὑπερδιπλασιάσθη! Ἀλλὰ ἡ περίπτωσις αὕτη ὀφείλεται εἰς γεγονότα δλως ἐξαιρετικά.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω συλλογισμῶν ἔχομεν καὶ ρητὰς μαρτυρίας, αἱ ὁποῖαι περιορίζουν τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸ Φρούριον. Ὁ Ἀραψ Ἐδρισὴ εἰς τὴν γεωγραφίαν τοῦ τὴν συνταχθεῖσαν κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα (ἀκριδῶς τὸ 1153) κατὰ προτροπὴν τοῦ Ρογήρου τοῦ Β' βασιλέως τῆς Σικελίας καὶ πρωτεξαδέλφου τοῦ Βοημούνδου, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὁποίου ἔζησε, περιγράφων τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζει Ἰάλνα, τὰ παρουσιάζει ὡς ὕψηλως κείμενα, ἱκανῶς κατοικούμενα, καὶ ὑπὸ ὕδατος περιστοιχισμένα (τ. 4. σ. 600) πρᾶγμα ὅπερ ἀποκλείει τὴν ὑπό-

1. Τὸ σήμερον ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐποχὴν ποὺ ἔγραψα τὴν ἀνωτέρω μελέτην, ἦτοι πρὸ τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου.

2. Π. Ἀραβαντινός, Ἡπειρ. Χρον. Τομ. Β'. σ. 239.

θεσιν τῶν ἔξω τοῦ Φρουρίου συνοικιῶν, αἱ ὁποῖαι δεβαίως δὲν θὰ περιεστοιχίζωντο ὑπὸ ὑδάτων.

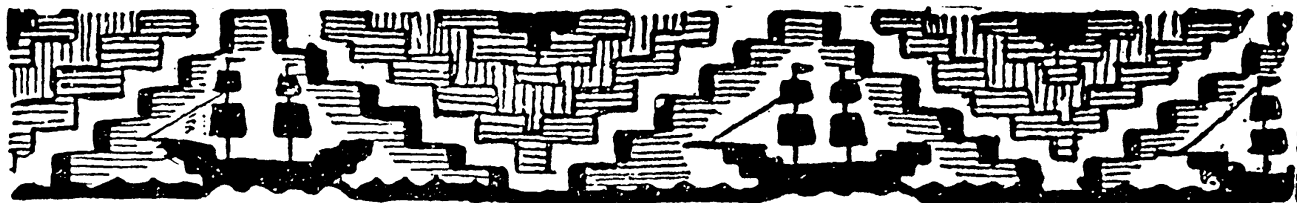
Ἀκόμῃ ἀργότερον, ὀλίγον πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως, τὸ Ἑπειρωτικὸν Χρονικὸν μνημονεῖον ἀτύχημα συμβάν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων τοῦ 1402 γράφει: «Ἐξερχομένων τῶν χριστιανῶν τὸ πρῶτ' μετὰ λιτανείας καὶ τελεσάντων τὸν ἁγιασμόν κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τοῦ λιβαδιώτη, εἷτα εἰσερχομένων ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐξαίφνης ἐχάλασε τὸ μετάρσιον (ὕψηλός ἐξώστης) τοῦ γουλᾶ (Πύργου), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν πολλαὶ ἀρχόντισσαι καὶ ἔπεσεν ἡ αὐθεντοπούλα κυρία Μανδελίνα, μετ' αὐτῆς καὶ ἡ Καυσοκαδάδαινα καὶ τῷ θανάτῳ παρεδόθησαν καὶ ἑτέρα γυνή, ἣτις ἐσώθη, αἱ ὁπαῖται ἐβλεπον ἐνάντια τὸν ἁγιασμόν».

Ἐκ τῶν φράσεων «ἐξερχομένων καὶ εἰσερχομένων ἐντὸς τῆς πόλεως» συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πόλις ἦτο τὸ Φρούριον ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ Χριστιανοὶ ἐξῆλθον εἰς τοῦ λιβαδιώτη διὰ νὰ τελέσουν τὸν ἁγιασμόν. Ὁ λιβαδιώτης ἦτο τὸ ὄνομα μέρους τῆς παραλίας ὅπως εἶναι ὀλίγον μακρότερον ὁ Μάτσικας, καὶ οὐχὶ συνοικία, ὅπως ἐγινε βραδύτερον διότι ἀκολουθεῖ ἡ φράσις «εἷτα εἰσερχομένων ἐντὸς τῆς πόλεως» τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἡ πόλις ἦτο τὸ κατωκημένον μέρος ἦτο εἰς τὸ Φρούριον καὶ οὐχὶ εἰς τοῦ λιβαδιώτη.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν γουλᾶν ἢ πύργον, περὶ αὐτοῦ γίνεται λόγος εἰς τὸ χρονικὸν τῶν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου ὅπου ἀναφέρεται ρητῶς ὅτι οὗτος ἦτο ἐντὸς τοῦ Φρουρίου. Περιγράφον τὸ χρονικὸν τὴν κατὰ τῶν Ἰωαννίνων ἐν ἔτει 1379 ἐπιδρομὴν τῶν Ἀλβανῶν, διηγεῖται ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ Φρουρίου διὰ προδοσίας ναύτου τινὸς «ὅστις αὐτοὺς περᾶ ἐπὶ τῆς Βάλκας αὐτοῦ» καὶ περαιτέρω «ἔξωθεν γὰρ περιεκύκλουν τὴν πόλιν (δηλαδὴ τὸ Φρούριον) οἱ Ἀλβανῖται, ἔσωθεν δὲ παρηνόχλουν κακῶς τὸν Γουλᾶν». Οὐδαμοῦ δὲ εἰς τὰς διηγήσεις του περὶ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀλβανῶν, ὁμιλεῖ τὸ χρονικὸν περὶ κατοίκων εὐρισκομένων ἔξω τοῦ Φρουρίου καὶ υποθέτομεν ὅτι πολλὰ θὰ εἶχον νὰ διηγηθοῦν οἱ συντάκται του εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν μάλιστα ὑπῆρχον ἑπτὰ ὀλόκληροι συνοικίαι.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικής τινός περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἡπειρωτικῆς πόλεως ἙΑρτης

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Περὶ Σχολείων(¹) ἙΑρτης καὶ τῶν διδασκάλων αὐτῆς

1. Ἐν τῇ Πόλει ἙΑρτη φαίνεται ὅτι ἐξ ἀρχαίων ἐτῶν διὰ τῶν Μητροπολι-
τῶν αὐτῆς, λογίων ὑπαρχόντων, ἐκαλλιεργεῖτο τὸ τῆς παιδείας δένδρον· δέικνυται
γάρ ἱστορικῶς, ὁ πολὺς ἐκείνος καὶ ζηλωτὴς τῆς εὐσεβείας, ὁ πολλὰς καὶ σημαν-
τικὰς προσενεγκὼν τῇ Ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπηρεσίας Μάξιμος ὁ Ἑλλήν, (²) ἙΑ-
ργορίτης ἐπωνυμούμενος, ὅτι ἤκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ αὐτοῦ πατρίδι
ἙΑρτη κατὰ τὸ ἔτος 1500, ἐτελειοποιήθη δ' εἰτα ἐν Ἑταλία.

2. Ἐνεκα δὲ τῶν καιρικῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἐλλείψεως ἴσως πόρων, ἐκλι-
πούσης τῆς Σχολῆς, σπάνιός τις περὶ τὸ εὐεργετεῖν, ἀνὴρ, ὁ ἐκ Καστορίας τῆς
Μακεδονίας Ἀρχιγούναρης Μανολάκης, ὁ καὶ ἀλλαχοῦ φιλοτίμως συστήσας Σχο-
λάς, οἷον ἐν Κων]πόλει, ἐν Χίῳ, ἐν τῷ Νησιδίῳ τοῦ Μεσολογγίου Ἀνατολικῶ καὶ ἡ

[*] Συνάχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 382 καὶ τέλος.

1. Γιά τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς δασκάλους τῆς ἙΑρτης κοίταξε:

Ἑωακείμ Φοροπούλου «Σύστασις Σχολῆς Μανολάκη εἰς ἙΑρταν» στήν «Ἑκκλ. ἙΑλ.»
1900, σ. 93—95, —298.

Θ. Ν. Φιλαδελφέως «Ἀνέκδοτα ἐγγραφα καὶ ἐπιστολαὶ περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Πηλίου Σχο-
λεῖων καὶ τῆς ἙΑρτης» στήν «Ἀρμονία» 1901, τ. Β'. σ. 337.

Π. Παπαζυγύρου «ἙΑρτα—Πνευματικὴ Κίνησις» στὸ Πανελ. Δεύκ. Χατζηϊωάννου, τ. Ε',
σελ. 121—2.

Χρ. Σούλη «ἙΗ Παιδεία ἐν ἙΗπειρῳ ἀπὸ ἀλώσεως Κων]λεως μέχρι σήμερον» στὸ Παν. Δ.
Χατζηϊωάννου, τ. Ε', σ. 102—7.

Γ. Χασιώτου «ἙΗ ἐνεστῶσα κατάστασις τῆς ἐν ἙΗπειρῳ ἙΑλλ. Παιδείας» στὸ Παράρτ.
Ἑπετ. Ἑπ. Φιλεκπ. Συλλ. Β', Κων]λις, 1875.

Δέλη Θεοδωρίδου «Φιλοπαιδεία τῶν νῦν Γραικῶν» Κέρκυρα 1809.

Μιχ. Περάνθη «ἙΗ πνευματικὴ ζωὴ τῆς ἙΑρτης» στὸν «Σκουρᾶ» τχ. 7, σ. 301—7, τχ.
8, σ. 358—63, τχ. 9, σ. 391—6.

Δ. Χασιώτου «Διατριβαὶ—ἙΥπομνήματα περὶ ἙΗπειρου» Ἀθῆναι 1887, σ. 57, 138.

Μαθ. Παρανίκα «Σχεδίασμα περὶ καταστ. ἙΑλλην. γραμμάτων ἀπὸ ἀλώσεως...» Κων]λις
1867, σ. 216.

Α. Ὀρλάνδου «ἙΑρτα» [ἀνάτυπον ἙΘρησκ. ἙΕκκλ. ἙΕγυκλοπ.] σ. 2, (1937).

Κ. Παπαγεωργίου «ἙΗ παιδεία στήν ἙΗπειρο» 1950, τ. Α', σ. 84—5, 81 καὶ εἰς ἀρχὰς τ. Β'.

Κ. Ξανθοπούλου «Συνοπτ. ἙΕκθεσις τῆς Πνευν. Ἀναπτ. τῶν νεωτέρων ἙΑλλήνων» σ. 60—
63, Κων]πολις, 1880.

Σ. Στεφάνου «ἙΗ Βασιλικὴ τοῦ ἙΑλῆ Πασᾶ» στὸ «Βῆμα» Ἀθηνῶν τῆς 14—10—58.

Κ. Βάγια «Τὰ Σχολεῖα τῆς ἙΑρτης στὸ «Σκουρᾶ» τχ. 7 σ. 333—8.

Ν. ἙΕλλήν. Δ' 52, 65, 66, 75, 318, 320, 486. ΣΤ' 387. Ζ' 217. Θ' 252—3, 490. ΙΓ' 145—
4 222, 224—5. 451. ΙΔ' 240. ΙΕ' 192, 195, 329. ΙΣΤ' 248. ΙΖ' 244, 400.

Εἰς εὐρετήριο εἰς Α. Θ. Κορυθαλ. σ. 362.

2. Κοίταξε: Θ. Παπαμιχαήλ «Μάξιμος Γραικός» 1950.

ἐν Καστορίᾳ ἀνήγειρε προτροπῇ Νεκταρίου τοῦ σοφοῦ Πατριάρχου Ἱεροσαλύμων, τῷ 1662, Ἑλληνικὴν Σχολὴν καὶ ἐν Ἀρτῇ. ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κατοχυρώσας αὐτὴν Σιγγιλίῳ Πατριαρχικῷ ἐν μεμβράνῃ καὶ ἱκανῶς προικοδοτήσας διὰ τοῦ εἰσοδήματος δύο Ἐκκλησιῶν, τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν, καὶ ἀδελφότητα συστησάμενος πρὸς διατήρησιν αὐτῆς.

Οὕτω δ' αὕτη διετηρήθη ἔτη 159 ἄχρι τοῦ ἔτους 1821.

Διδάσκαλοι (') δ' αὐτῆς ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

Α'. Σωφρόνιος Λειχούδης Κεφαλλήν, προσκληθεὶς ἵνα διδάξῃ ἀπὸ τῆς ἑδρας τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῷ 1670, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἀρτῆς καὶ Ναυπάκτου Βαρθολομαίου· οὗτος ἐδίδαξεν καὶ ἐν τῇ Ἑλλην. Ἀκαδημίᾳ τῆς Μόσχας ἐπιτυχῶς, ἀποβιώσας τῷ 1730.

Β'. Κατὰ τὸ ἔτος 1690 ἐδίδαξεν ἐν Ἀρτῇ ὁ Κερκυραῖος Γεράσιμος ὁ Παλλαδάς.

Γ'. Μακάριος ἱερομόν. ὁ Καβαδδᾶς κατὰ τὸ ἔτος 1695, ὁ καὶ Ἀρχιμανδρίτης.

Δ'. Γρηγόριος ὁ ἱερομόν. ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ 1696, οὗτος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Λιβερίου Γερακάρη ἀναφορὰν τῶν Ἀρταίων, (Ὀκτωβρίου 28 1696) πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς ὑπογράφεται «Γρηγόριος ἱερομόν, ὁ διδάσκαλος καὶ ἐπίτροπος τῆς Ἀρτῆς».

Ε'. Χρῦσανθος Ζηταῖος ὁ Ἡπειρώτης ἱερομόν. ἀποβιώσας τῷ 1711.

ΣΤ'. Ἀθανάσιος Νκολόπουλος ὁ ἐξ Ἀρτῆς, μετὰ τὸ ἔτος 1720 ἀρξάμενος διδάσκειν, διήνυσσε μετερχόμενος τὸν διδάσκαλον διὰ βίου, πάρ' ᾧ ὡς φησι Γεώργιος ὁ Αἰνιάν, ἐμαθήτευσε ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ὁ κλεινὸς Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις.

Ζ'. Ἐν ἔτει 1770 ἐδίδασκεν ἐν Ἀρτῇ ὁ ἐκ Βιθρουκουκίου Εὐστράτιος ἱερομόναχος.

Η'. Ἀπ' ἀρχῆς δὲ τῆς παρούσης ἑκατοντ. μέχρι τῆς τῷ 1821 καταστροφῆς τῆς Σχολῆς ἐδίδαξεν ἐπιτυχῶς, πρῶτον ἐπ' ὀλίγῳ χρόνῳ προσκληθεὶς ἐκ Πατρῶν, εἶτα μετατεθεὶς εἰς Μεσολογγίον, Βασίλειος Κανέλλος Ἰθακήσιος, μεθ' ὃν ὁ ἐκ Μεσολογγίου δημοφιλὴς Δημήτριος Οἰκονομόπουλος Βενδραμῆς μαθητὴς τῆς Παλαμαίας Σχολῆς, μέχρι τῆς ἀποσβέσεως τῆς Ἀρταίας Σχολῆς.

3. Μετὰ τὴν εἰρηνopoίησιν τῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ἡ παρὰ τοῦ αἰοιδίμου Μανολάκη συστάσα Σχολὴ κατεστράφη, καθίδρυσαν οἱ Ἀρταῖοι Σχολὴν Ἑλληνικὴν ἐντὸς τοῦ εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν συνοικίαν κειμένου Ἀγιοριτικοῦ Μετοχίου τῶν ἱγίων Ἀναργύρων. Διδάσκαλοι δ' αὐτῆς ὑπῆρξαν:

Α'. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 μέχρι τοῦ 1837—1838, ὁ Μαθητὴς τῆς ἐν Μεσολογγίῳ ὑπαρξάσης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1760 καὶ ἄχρι τοῦ 1820, ἐπαξίως διευθυνθείσης παρὰ τοῦ σοφοῦ Παναγιώτου Παλαμᾶ τοῦ Μεσολογγίτου, Παλαμαίας ὀνομαθείσης Σχολῆς, εὐλαβὴς καὶ ἐλλογιμώτατος Κωνσταντῖνος Καραπάνος ὁ Ἀκαράν, ὅστις καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1840 ἔτη ἐν Ἀρτῇ.

Β'. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1837 ἢ 38 ἄχρι τοῦ 1840 ὁ ἐκ Πρέβεζης ἱερομόν. καὶ προκῆρυξ Βενέδικτος Λαμμαρῆσιος.

Γ'. Τῷ 1841 ἔτει ὁ Ζαγορίσιος Χριστόδουλος Ζαβαλέξης.

Δ'. Ἐν ἔτει 1824, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Ἀθανάσιος Διμποτέ.

Ε'. Κωνσταντῖνος Κούρτης Ζαγορίσιος, ἐν ἔτει 1843.

ΣΤ'. Κωνσταντῖνος Βουλόδημος Ζαγορίσιος ἀπὸ τοῦ 1844. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μετάθεσιν τῆς Σχολῆς εἰς ἁγ. Μηνᾶν, ἐν ἔτει 1845 ἐδίδαξεν οὗτος ἄχρι τοῦ 1851.

Ζ'. Νικόλαος Χωλὸς Ζαγορίσιος ἄχρι τοῦ 1852.

Η'. Ἀριστείδης Ἀξιολόγου Ἰωαννίτης, μέχρι τοῦ 1853 ἔτους.

Θ.' Κωνσταντῖνος Χρονίδης, διετίαν διδάξας ἕως τοῦ 1855.

Ι'. Δημήτριος Πεταλίδης Ζαγορίσιος τετραετίαν, ἕως τοῦ ἔτους 1859.

ΙΑ.' Ἰωάννης Στέας Ζαγορίσιος, διετίαν ἄχρι τοῦ 1882 ἔτους.

ΙΒ.' Ἰωάννης Ῥάμος Ζαγορίσιος τετραετίαν ἄχρι τοῦ 1867, ὅστις ἐπανῆλθε τὸ Β.' τῷ 1881.

ΙΓ.' Ἀπὸ τοῦ 1863 ὑπὸ τῷ ἀνωτέρῳ Δημήτριος Χ. Σχορτσανίτης Ἀρταῖος, σὺν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ 1868.

ΙΔ.' Γεώργιος Ἀναστασίου π. Γεωργίου Ἀρταῖος, ἀποβιώσας κατὰ Μάρτιον 1878, (διδάξας οὗτος καὶ κατ' ἀρχὰς τῆς παρούσης εἰκοσαετηρίδος, σὺν τῷ τότε Πρωτοσυγκέλῳ Ἀρτῆς Κῳ Σωφρονίνῳ Χριστίδῃ, τῷ ἤδη Μητροπολίτῃ Ἰωαννίνων, ἐπ' ὀλίγον, ἴσως μετὰ τὸν Δημ. Πεταλίδην, βιαίως παυθέντα). Προσετέθη δὲ καὶ τῷ 1873.

ΙΕ.' Σπυρίδων κ. Καλέλλης ἐξ Ἀρτῆς τελειοδίδακτος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος, καὶ πάλιν τὸ β' ἐν ἔτει 1878 μετὰ τὸν ἐπὶ ἓν ἔτος διδάξαντα Κωνσταντῖνον Δημόπουλον.

ΙΣΤ'. Νικόλαος Ἀμβράζης, μαθητεύσας εἰς τε τὴν Θεολογικὴν τῆς Χάλκης Σχολὴν καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τῷ 1879, ὅστις παρητήθη τῷ 1881. Συοιτηθέντος δὲ μετὰ τὴν Μεταπολίτευσιν, ἐν ἔτει 1881 κατὰ Αὐγουστον, παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχῆς, ἐπὶ τῆς διοικήσεως ἐν Ἀρτῇ τοῦ Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου Ἐπαμεινώνδα Λουριώτου Γυμνάσιον διωρίσθη γυμνασιάρχης ὁ ἀνωτέρω Σπυρίδων Καλέλλης.

Οὗτοι οἱ εὐμεθόδως διδάσκοντες μαθητὰς περὶπου τῶν 60 μέχρι τῆς καταλήψεως ἐλάμβανον τὰ δίδακτρα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1845, διαταγῇ τοῦ ἀειμνήσου Ἱεροάρχου Ἀβερκίου, ἐκ τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ μέρος τι ἐκ τοῦ Λάσσου τοῦ αἰοδίου Νικολάου Πριοβόλου, καρποφόρου ὡς ἀνέκαθεν καὶ λυσιτελοῦς τοῖς Ἀρταίοις βαινούσης τῆς Σχολῆς.

4. Ἐκ πατριωτισμοῦ καὶ φιλομαθείας κινούμενοι οἱ Ἀρταῖοι, ἀνήγειραν τῷ 1836 εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὅπου ἔκειτο ὁ πυρίκαυστος Ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Μπαχαρᾶ Σχολὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν, ἐν ἣ ἐδίδασαν.

Α'. Παναγιωτούνης Ἀντύπα Κεφαλλήν, μέχρι τοῦ 1838.

Β'. Παναγιώτης ἐκ Πάργης τῆς Ἠπείρου, ἕως τοῦ ἔτους 1839.

Γ'. Ἰωάννης Δημητριάδης ἐκ Ζαγορίου μέχρι τοῦ 1842.

Δ'. Στέφανος Ζαγορίσιος, τριετίαν ὅλην ἕως τοῦ 1845, οἰκοδομηθείσης δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐντὸς τῆς Ἑλλήν. Σχολῆς καὶ ἀλληλοδιδασκτικῆς ἐτέρας ὁ μὲν.

Ε'. Κωνσταντῖνος Α' Πραγματευτοῦ ἐξ Ἀρτῆς, ἕως τοῦ 1855 ἐδίδασκαν εἰς νέαν Σχολὴν, ὁ δέ.

ΣΤ'. Ἰωάννης Ἰωαννίδης Ζαγορίσιος εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1860 ἀλλὰ συγχωνευθείσης ταύτης τῆς Σχολῆς μετὰ τῆς τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, ἐπαύθη οὗτος τῷ 1866.

Ζ'. Ἰωάννης Μόραλης ἐκ Πρεβέζης, μαθητεύσας ἐν Πρεβέζῃ παρὰ τῷ Παναγιώτῃ Μαυροκεφάλῳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1855 καὶ

Η'. Βοηθὸς αὐτοῦ Ἰωάννης Δημητριάδης Πετανίτης, ἀπὸ τοῦ 1866, οἵτινες διδάσκουσι μετὰ σημαντικῶν προόδων, περὶπου τῶν 300 μαθητὰς, λαμβάνοντες τὰ δίδακτρα καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἱερῶν Μονῶν. Προσετέθη δὲ καὶ τρίτος διδάσκαλος, εἰσαχθείσης τῆς νέας Ἑλβετικῆς μεθόδου, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Δημήτριος Κασούμης ἐν ἔτει 1880 εἰσαχθέντος καὶ τετάρτου, ἐγγόνου τῶν Κων. Πραγματευτοῦ.

5. Οἱ ἐν Ἀρτῇ εὐσεβεῖς ἐπιθυμοῦντες ὅπως καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν ἔκπαιδευθῶσι καὶ ἀποκατασταθῶσιν ὄντως καὶ μητέρες καλαί, χρηστοθήεις τε καὶ εὐσεβέστατοι, δι' ἐξόδων, τῆς ἱερᾶς Μονῆς Κατωπαναγίας, ἐπὶ τῶν ἡγουμένων Διονύ

οίου τοῦ Ἀρταίου καὶ Κωνσταντίνου Πλάτωνος τοῦ ἐξ Ἀρτης, συνέστησαν φιλο-
τίμως Παρθεναγωγεῖον, τοῦ μὲν καθιδρύσαντος αὐτὸ ἐν τῇ κατὰ συνοικίαν τοῦ
ἀγ. Κωνσταντίνου κειμένη ἀρχαία οἰκία τοῦ Πάνου Κομπότη, ἐν ἔτει 1856 Ἀ-
πριλίου 23, τοῦ δὲ ἀνεγείραντος λαμπρὸν οἰκοδόμημα καὶ εὐρύχωρον κατὰ τὴν
συνοικίαν Τουρκοπαζάρου, ἐν ἔτει 1857, ἐν ᾧ διδάσκονται ἐπιτυχῶς περίπου τῶν
150 κορασίων ὑπὸ μιᾶς διδασκάλου, παρ' αὐτῆς ταύτης τῆς κτήτορος Μονῆς μι-
σθοδοτουμένης, καὶ ἑτέρας ἐν τῷ αὐτῷ καταστήματι, διδασκούσης τὰ νήπια, ἧτις
εἶτα μετέβη διδάσκουσα ἐν τῷ σχολάζοντι Σχολείῳ τοῦ ἀγίου Γεωργίου Μπαχα-
ρᾶ, ἡ Ἀρταία Ταρασία Λελοβίτου. Τοιαῦται διδάσκαλοι ὑπῆρξαν.

Α. Μαρία Κ. Ἡρακλείδου ἐξ Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1856 Δεκεμβρίου
1, ἄχρι τοῦ ἔτους 1861.

Β. Ἀλεξάνδρα Γρηγορίου Δεσίλα ἐξ Ἰωαννίνων ἐν ἔτει 1862.

Γ. Μαρία Σαμαρτζῆ ἐκ Λαρίσης, ἀπὸ τοῦ 1862 ἕως τὸ 1865.

Δ. Αἰκατερίνη Δαμίρη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1865 ἕως τοῦ 1866.

Ε. Ἀθανασία Γεωργίου ἐξ Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1866 ἕως τοῦ 1874.

ΣΤ. Ἐλισάβεν Ἡρακλειώτου ἐκ Πρεβέζης, τελειοδίδακτος τοῦ ἐν Ἀθήναις
Ἀρσακείου Παρθεναγωγείου. ἀπὸ τοὺς ἔτους 1874, ἡ καὶ διδάξουσα τριετίαν σχε-
δὸν μετὰ τῆς Ταρασίας Λελοβίτου Ἀρταίας, εἶτα μετὰ τῆς Μαρίας Σφακτοῦ.

6. Ἐν τῇ πόλει Ἀρτη ὑπῆρχον καὶ δύο Ὀθωμανικαὶ Σχολαὶ διὰ τοὺς
Ὀθωμανόπαιδας, ἡ μὲν τῶν καταρτικῶν μαθημάτων ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἑκα-
τοντ. ἡ δὲ τῶν ἀνωτέρω μαθημάτων (Ρουσιε) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1823—24 ἐπὶ τῆς
τοπαρχίας τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ Βριώνου, ἧτις τῷ 1872, ἀξιεπαίνῳ προσπάθειᾳ τῶν
κατοίκων Ὀθωμανῶν, ἐπὶ τῆς ὑποδιοικήσεως τοῦ Διμούρ Πασσᾶ, ἐκ βάρων ἀ-
νηγέρθη λίαν εὐρύχωρος καὶ περιεκτικὴ πολλῶν μαθητῶν· ἔστι δὲ καὶ τῆς Ἑβραϊ-
κῆς γλώσσης Σχολή ἐν τῇ Πόλει ταύτῃ ἐξ ἀρχαίων χρόνων, ἐν ᾗ διδάσκει τοὺς
παῖδας τῶν Ἰουδαίων ὁ ἀρχιεραβίνος αὐτῶν τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν· καὶ
αὕτη ἐσχάτως φιλοτιμία τῶν Ἰουδαίων, κατηρτίσθη ἐπὶ τὸ τελειότερον, προστεθεί-
σης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ'

Περὶ τῶν τοῖς τμήμασι τῆς Ἀρτης Σχολείων

1. Τοιαῦτα σχολεῖα, τινὰ μὲν καθιδρύθησαν τῷ 1845 ἔτει, τινὰ δὲ τῷ
1864 καὶ 1865, εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὰ χωρία, ἐν οἷς ἐδιδάσκοντο οἱ παῖδες πρὸς
τοῖς ἱεροῖς γράμμασι, τὴν ἀγίαν τῶν πατέρων αὐτῶν θρησκείαν, καὶ τὴν πάτριον
ἱστορίαν, συνοπτικὴν Γεωγραφίαν, Ἀριθμητικὴν καὶ ὅσα ἄλλα εἰσὶ χρειώδη εἰς
τὸν κοινωνικὸν βίον.

Καὶ ἐν μὲν τοῖς χωρίοις τοῦ τμήματος Τζουμέρκων ὑπῆρχον ἕως τὸ 1881
σχολεῖα τέσσαρα, ἐν οἷς ἐδιδάσκοντο παῖδες περίπου τῶν 340.

Α. Εἰς τὸ χωρίον Γραμενίτσαν, κείμενον εἰς τὸ Τόπ—Ἀλτὶ (πη') συνερ-
χομένων καὶ τῶν παίδων τοῦ χωρίου Γριμπόβου καὶ Σπαθαριᾶς, ἐν ἀλληλοδιδα-
κτικὸν ἔχον ἓνα διδάσκαλον καὶ μαθητὰς πλέον τῶν 100.

Β. Εἰς Νησίσταν (Ἀθήναιον), ἐν ἀλληλοδιδακτικὸν μετὰ ἐνὸς διδασκάλου
καὶ μαθητῶν πλέον τῶν 120.

Γ. Εἰς Πεστιανά, ἐν γραματοδιδασκαλεῖον βαθμοῦ ἐν ᾧ ἐδίδα-
σκεν εἰς γραματοδιδάσκαλος 60 σχεδὸν μαθητὰς.

Δ. Εἰς Πρένισταν, ἐν ὁμοίον μετὰ μαθητῶν περίπου τῶν 60 καὶ ἐνὸς

(πη') Τόπ—Ἀλτὶ καλοῦνται αἱ γαῖαι αἱ περιεχόμεναι ἐντὸς ὁλῆς τηλοβόλου
ὑπομέτρου ἐκ τοῦ φρουρίου, καὶ κείμεναι ἐν τῇ περιοχῇ Ἀρτης.

γραμματοδιδασκάλων

2. 'Εν δὲ τοῖς γμορίοις τοῦ τμήματος 'Ραδοβιοδίου, τοῦ ὑπαγομένου ἐκκλησιαστικῆς εἰς 'Αρτσιαν, τοῦ καὶ Ζυγογύριου κλινόμενου, ὑπῆρχον σχολεῖα τὸν ἀριθμὸν ἕξ· εἰς ταῦτα ἐδιδάσκοντο τὰ ἱερὰ γράμματα πλέον τῶν 1000 παιδῶν.

Α.' Εἰς 'Επανηπέτα, ἐν γραμματοδιδασκαλεῖον βαθμοῦ β' ἔχον ἕνα διδάσκαλον καὶ μαθητὰς πλέον τῶν 25.

Β.' Εἰς Μαρζινιάδα, ἐν ὁμοιον μετὰ διδασκάλου καὶ μαθητῶν 20.

Γ.' Εἰς Λιβίτσικον (ἰδίως 'Αλβανική), ἐν ὁμοιον ἔχον διδάσκαλον καὶ μαθητὰς περίπου τῶν 15.

Δ.' Εἰς Δημαρεῖν, ἐν ὁμοιον τάξεως γ' μετὰ διδασκάλου καὶ μαθητῶν 15.

Ε.' Εἰς Τσερζίστα, ὁμοιον, ἔχον μαθητὰς 15 διδασκόμενους ὑφ' ἑνὸς διδασκάλου.

ΣΤ.' Εἰς Χόσιανα (ἰδίως 'Αλβανική δηλοῦσα λαγκώδης), ὁμοιον μετ' ἑνὸς διδασκάλου καὶ μαθητῶν 15.

Ζ. Εἰς τὰ γμορία τοῦ τμήματος Κάμπου, σχολεῖα ἦσαν 14, ἐν οἷς ἐξεπαιζέοντο ἕως ἁδῆ ἑλληνοπαῖδες ταῦτα.

Α.' Εἰς Κοστακωῆς, ἐν ἑλληνοαἰλληλοδιδασκτικόν, ἐν ᾧ ἐδιδάσκοντο μαθηταὶ 120 ὑφ' ἑνὸς διδασκάλου.

Β.' Εἰς Κιοζιζάταις καὶ Πλησιούς, ἐν γραμματοδιδασκαλεῖον γ' τάξεως μεθ' ἑνὸς διδασκάλου καὶ μαθητῶν 30 σχεδόν.

Γ.' Εἰς 'Αλήμπεη, ἐν ὁμοιον ἔχον μαθητὰς 15 καὶ ἕνα διδάσκαλον.

Δ.' Εἰς Βίγλαν ἐν ὁμοιον διδασκάλων ἐν ὁμοίᾳ σχολῇ καὶ μαθητὰς 10.

Ε.' Εἰς Πέτρον καὶ Στρογγυλὴν, ὡσαύτως ἕνα διδάσκαλον τῆς ἰδίας μεθόδου, διδάσκοντα πλέον τῶν 20 μαθητῶν.

ΣΤ.' Εἰς Πήσκαν, ἐν ὁμοιον σχολεῖον ἐν ᾧ διδάσκονται 20 σχεδόν μαθηταὶ πρὸς ἑνὸς διδασκάλου.

Ζ.' Εἰς 'Ιμάμ Τσιούς ἐν γραμματοδιδασκαλεῖον τάξεως α' μεθ' ἑνὸς διδασκάλου καὶ μαθητῶν 40.

Η.' Εἰς Χαλκιάδες ἐν ἀλληλοδιδασκτικόν, ἔχον ἕνα διδάσκαλον καὶ διδασκόμενους παῖδας πλέον τῶν 120.

Θ.' Εἰς Μορατιούς ἐν γραμματοδιδασκαλεῖον τάξεως β' ὅπερ ἔχει ἕνα διδάσκαλον καὶ μαθητὰς σχεδόν 25.

Ι.' Εἰς Ράχην ἐν γραμματοδιδασκαλεῖον τάξεως α' μεθ' ἑνὸς διδασκάλου καὶ μαθητῶν πλέον τῶν 30.

ΙΑ.' Εἰς Σταρόκα, ἐν ὁμοιον β' τάξεως ἔχον ἕνα διδασκαλον καὶ ἕως 25 μαθητὰς.

ΙΒ.' Εἰς Μοράτι ('Ιμαρέτι) καὶ Παναγιάν ἕνα διδάσκαλον καὶ μαθητὰς ἕως 10.

ΙΓ.' Εἰς Κορωναίου, ὡς ἀνωτέρω.

ΙΔ.' Εἰς Γενίτσαρι, Γουβριά, Μύτικα, 'Ανέζα καὶ Καλογρικόν, ὑπάσχει ἐν ἀλληλοδιδασκτικόν εἰς τὸ πρῶτον, ἐν ᾧ ἐφοῦντο 180 σχεδόν μαθητὰς, διδασκόμενοι ὑφ' ἑνὸς διδασκάλου.

4 Εἰς τὸ τμήμα Ποταμιῆς εὐρίσκονται σχολεῖα 4 ἐν οἷς ἐφοῦντο πλέον τῶν 280 παιδῶν· εἰσὶ δὲ ταῦτα

Α.' Εἰς Κερματάις, ἕνα γραμματοδιδασκαλεῖον γ' τάξεως, ἔχον μαθητὰς 20 καὶ διδασκαλον ἱερέα.

Πρὸς δυσμὰς τοῦ γμορίου τούτου, ὡσεὶ $\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας, κεῖται ἡ περίφημος γέφυρα (πὴ') λιθόκτιστος(').

(πῆ') Ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ στερεοτάτη γέφυρα τῆς 'Αρτις χρονολογεσμένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1800, ὡς λέγεται, ἡ κατὰ τὸν 'Αναγνώστην Γερουττήν ἀπὸ τοῦ 1802, ἀνηγάργη ἐστὶν ἑνὸς ἐργασίου 'Αρεῖου παντοπώλου τὸ ἐκτέλειμα, τοῦτορα Γιάννη Θιακογιάννη Γατοφύλου τὸ ἐπικλήν, ἀνεγέρθη συμπράξεως πρὸς ἄλλου κατεῖκοιο, καίτοι ἀπαιτησάντων πολλῶν.

Β'. Εἰς Κύρ Νικελοῦ, Κολομόδια καὶ Παρασκευήν, ὑπῆρχον 2 γραμματο-
διδασκαλεῖα β'. τάξεως, εἰς ἅπερ ἐξεπαιδεύοντο 50 μαθηταὶ παρ' ἑνὸς διδασκάλου.

Γ'. Εἰς Τσαπρασλὴ καὶ Παχυκάλαιον, δύνω ὅμοια ἔχοντα σχεδὸν διδασκομέ-
νους 80 παῖδας, ὑπὸ δύνω διδασκάλων.

Δ'. Εἰς Νεοχώρον ἐν ἀλληλοδιδασκτικόν, μεθ' ἑνὸς διδασκάλου διδάσκοντος
πλέον 130 παίδων.

5. Εἰς τὸ τμήμα τὸ καλούμενον Βρούσεως ὑπῆρχον σχολεῖα ἑννέα, εἰς ἅπαρ
ἐφοίτων Χριστιανόπαιδες σχεδὸν 600 εἰσὶ δὲ ταῦτα:

Α'. Εἰς Πέτα ἐν ἑλληνοαλληλοδιδασκτικόν, μετὰ μαθητῶν, 160 καὶ ἑνὸς δι-
δασκάλου.

Β'. Εἰς Νεοχωράκι, ἐν γραμματοδιδασκαλεῖον τάξεως γ' ἕνα ἐν αὐτῷ δι-
δάσκαλον καὶ μαθητὰς 2').

Γ'. Εἰς Λιμίνη ὅμοιον, μαθητευομένους ἔχον παῖδας 15 σχεδόν.

Δ'. Εἰς Μεγάρχην ὡς ἄνωτέρω, καὶ μαθητὰς πλέον τῶν 20.

Ε'. Εἰς Σελλάδες, ὅμοιον β' τάξεως μετὰ διδασκάλου καὶ μαθητῶν 40.

ΣΤ'. Κομπότι, ἐν ἑλληνοαλληλοδιδασκτικόν, ἐν ᾧ ἐσπούδαζον ὑπὸ ἕνα διδά-
σκαλον 180 παῖδες.

Ζ'. Ἡλιάς Βέη, Συκαῖα καὶ Τσουπί, (δηλοῖ Ῥάχην Ἀλβ.) εἰς τὸ τελευ-
ταῖον ἐν β' τάξεως γραμματοδιδασκαλεῖον μετὰ μαθητευομένων παίδων ἐξήκοντα
σχεδόν. καὶ διδασκάλου ἑνός.

Η'. Εἰς Κομμένον, ὅμοιον τῷ ἄνωτέρω μετὰ μαθητῶν 50.

τοῦτο πλουσίαν Ὀθωμανῶν καὶ μάλιστα τοῦ πατρὸς τοῦ πέρις θανόντος Ἀχμέδ
Μπεχούρου, ὡς αὐτὸς ὁ ἴδιος διηγείτο. Οὗτος, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Γιάννης, ἀ-
γοράσας παρὰ τῶν ἐξ Ἀλγερίας πειρατῶν, αἰχμαλωσάντων καὶ φονευσάντων ἔμπο-
ρὸν τινα πίθους τινὰς (καπάσας) περιέχοντας μικρὰν μὲν ἐν ὄψει ποσότητα ἐλαίου,
πληθὺς δὲ ἄπειρον χρυσοῦ, ἐθεμελίωσε διὰ τὴν ψυχικὴν τοῦ σωτηρίαν καὶ εὐχερῆ διά-
θασιν τῶν ἑπαρχιωτῶν καὶ συγκοινωνίαν, ἐπὶ τῶν δύνω ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ, δι' ἀοίστων
τεχνιτῶν ταύτην, μετὰ τεσσάρων ἀψίδων (καμαρῶν) ἐκτὸς τῆς ἐν τῷ μέσῳ ὑψηλῆς, δι'
τῆς διέρχεται πάντοτε μὲν, μᾶλλον δὲ ἐν νημερίᾳ καὶ καλοκαιρίᾳ ὁ Ἰναχος, τῶν λοιπῶν
ἀψίδων διατελουσῶν τότε ἀχρήστων. Τοῦτο μὲν οὕτω πιστεύεται καὶ κηρύσσεται ὑπὸ τῶν ἐντο-
πίων. Ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸν χρονογράφον τῆς Ἡπείρου αὕτη ἡ γέφυρα ὠκοδομήθη κατὰ
τοὺς Ῥωμαῖκούς χρόνους πρὶν Χριστοῦ καθ' ἡμᾶς ὅμως ἀνηγέρθη, δικαιομένης τῆς εἰκασίας ἡ-
μῶν, ἐπὶ τῆς Δεσποκρατίας, ὅτε ἡ Ἄρτα ἀποκατέστη πρωτεύουσα πάσης τῆς Ἡπειρωτικῆς Δεσ-
ποτίας καὶ πιθανόν ὑπὸ τοῦ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν ποιήσαντος Δεσπότη Μιχαὴλ τοῦ Β'.
Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ Παντοπώλου ἴσως ἐν μέρει ἐπαληθεύει. γενομένης ἀνανεώσεως
τινὸς ἢ ἐπιδιορθώσεως τῆς γεφύρας ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Οἱ λέγοντες δὲ καὶ πιστεύοντες ὅτι
ἐπὶ Τουρκοκρατίας αὕτη ὠκοδομήθη, φάσκοντες ἅμα ὅτι ἡ Πόλις ἄλλοτε ἦν εἰς τὸ πρὸς δυ-
ομὰς τῆς Πόλεως χωρίον ἀπέναντι τοῦ ποταμοῦ ἐν τῇ θέσει τῇ καλουμένῃ Καστέλι. καλού-
μενον Παναγιά, οὐκ οἶδμεν ἐν ποίᾳ ἀποδείξει λέγουσι τοῦτο, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι δείγματα πολ-
λὰ ὅσα, ἅτινα ἀποδεικνύουσι τὴν ἀρχαιότητα τῆς πόλεως καὶ μάλιστα τὰ πολλὰ ἀνακαλυ-
πτόμενα αὐτῆς ἀρχαῖα τελεῖα. Περὶ τῆς θαυμαστῆς ταύτης γεφύρας οἱ ἐνταῦθα διηγούνται με-
τὰ θαυμάσιον καὶ τὸ δημοτικὸν ἐκεῖνο ἄσμα, ὅπερ κατωτέρω θέλομεν μνημονεύσει. Περιέ-
χει δὲ ἡ ἔννοια τοῦτου τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον.

«Ὅτι χίλιοι τριακόσιοι κτίσται καὶ ἐξήκοντα αὐτῶν μαθηταί, ἤρξαντο τῆς
κατασκευῆς τῆς γεφύρας, ἐν ἣ ἀπὸ πρωΐας μὲν μέχρις ἐσπέρας εἰργάζοντο ἀδιακόπως, τὴν
δ' ἐπιούσαν ὅτε ἤθελον ποιῆσαι ἐναρξιν τοῦ ἔργου, εὗρισκον τὰ θεμέλια κατηρτισμένα· τοῦτο
ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺν καιρὸν. Μετὰ πολλὰς καὶ ματαίας προσπάθειας, ὡς διηγούνται τοῦ-
το ἐγγράφει τινες ἐκ παραδόσεως, ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῶν θεμελίων πτηνὸν τι μικρὸν τὸ σχῆμα
καὶ ἤρξατο ἀδελφὸν μὲ φωνὴν ἀνθρωπίνην τὰ ἐξῆς:

Μαστόροι ποῦ τὸ φκιάνετε αὐτὸ 'ναί τ' ἀργυρὸ γεφύρι.

Ἄν δὲν στοιχειώσατ' ἀνθρωπο, γεφύρι δὲν στεργιώνει.

Μοῦδ' ἀνθρωπον ἀπὸ Ταπί μουδὲ κάναν διαδάτη.

Μόνον τοῦ πρωτομάστορη νὰ πάρτε τὴν γυναῖκα

Ἄμ, ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἀρχιτέκτων, νομίσας ὅτι Θεοῦ πρόσταγμα ἦν, ἐπειδὴ ἐξέλαβεν
ἰστέ τὸ πτηνὸν ὡς ἄγγελον παρὰ Θεοῦ σταλάντα, ἀπεφάσισεν ἵνα πέμψῃ τὸν μαθητὴν του, ὅπως
προσκαλέσῃ τὴν σύζυγόν του, ὅστις καὶ ὑπακούσας εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ κυρίου του ὑπήγχε καὶ

Θ. Εἰς Μπάνη, ὅμοιον β' τάξεως μετὰ μαθητῶν 40⁽²⁾.

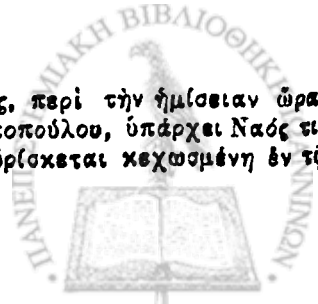
6. Ἐξ ἀπάντων τούτων τῶν καταλόγων συνάγεται ὅτι ἐν Ἀρτῇ ἐκαλλιεργοῦντο μέχρι τῆς μεταπολιτεύσεως εἰς τὰ πλεονα χωρία τὰ ἱερὰ γράμματα, ἐν οἷς ἐσπούδαζον εἰς τὰ 64 ὑπάρχοντα σχολεῖα ἐν τε τῇ Πόλει καὶ τοῖς περιχώροις αὐτῆς, ἥτοι ἐν τοῖς ἑπτὰ τμήμασιν, ἀρρένων μὲν 3,565, κορασίων δὲ 150 ἕως 200, ὧν τὸ ὅλον 3,820 περίπου.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἅπαντα ταῦτα τὰ σχολεῖα διειτηροῦντο, ἔκ τε τῶν ἱερῶν Μονῶν, οὐ μὴν δ' ἄλλα καὶ ἐκ τῶν γονέων τῶν σπουδαζόντων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐτι τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν· τί δὲ συμβαίνει ἤδη εἰς τὰ χωρία μάλιστα τὰ ὑποτασσόμενα εἰς τὴν ἐκκλ. Νικοπόλεως ὅλως ἀγνοοῦμεν.

παρέλαβεν αὐτήν. Παρουσιάσθη αὕτη ἐνώπιον τοῦ συζύγου της, καὶ ἠρώτησε τὴν αἰτίαν τῆς προσκλήσεώς της, ἐκεῖνος δὲ τῇ προσεποιήθη ἀσθένειαν. Λαβὼν οὗτος (ὡς λέγουσι καὶ παραδέχονται ἐνταῦθα) τὸ ἀνάστημά της καὶ στοιχειώσας αὐτὴν ἀπέστειλεν εἰς τὰ ἴδια, ἥτις καὶ ἀπέθανεν ἅμα ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν της. Τοῦτο γενομένου ἤρξατο πάλιν τῆς ἐργασίας των. ἦτις ὡς ἐκ θείας δυνάμεως, προυχῶρει εἰς τὴν τελειότητα καὶ οὕτω στερεωθέντων τῶν θεμελιῶν ἐτελείωσε μετὰ τριετῆ ἐργασίαν. ἀλλ' ἐπειδὴ κατέπεσεν αὐτῇς ἡ μεγίστη ἀψίς, ἐχρηιάσθησαν ἄλλα δύο ἔτη μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως αὐτῆς. Διηγοῦνται συνάμα, ὅτι μουσικὰ ὄργανα παίζοντα, ἐστὶν ἀδύνατον νὰ δ.έλθωσιν ἐπ' αὐτῆς, καθότι τρέμει ὁλόκληρος καὶ κινεῖται, τοῦθ' ὅπερ. λέγουσι καὶ μέχρι τῆς σήμερον γίνεται. Ἴδου δὲ καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄσμα.

«Χίλιοι τριακόσιοι μάστοροι κ' ἐξήντα μαθητοῦδια
ἐθεμελιώσαν καὶ ἐφκίαναν τῆς Ἀρτῆς τὸ γιοφύρι.
Ὅλημερίς τὸ φκιάνανε, κι' ἀπὸ βραδὸς τοῦ πέφτει.
Πουλᾶκι πῆγε κ' ἔκατοε μεσ' τὸ ψηλὸ θεμέλιο,
Μουδὲ σὰν πουλὶ λάληγε, μουδὲ σὰν χελιδῶνι,
Μόνον λαλοῦσε κι' ἔλεγε σ' ἀνθρώπινη φωνούλα.
Μαστόροι ποῦ τὸ φκιάνετε αὐτὸ 'ναι τ' ἀργυρὸ γιοφύρι
'Αν δὲν στοιχιώσεται ἄνθρωπο γιοφύρι δὲν στεργιώνει
Μουδ' ἄνθρωπον ἀπὸ Ταπὶ μουδὲ κἄναν διαβάτη,
Μόνον τοῦ Πρωτομάστορη νὰ πάρτε τὴν γυναῖκα.
'Αμα τ' ἄκουσ' ὁ μάστορης, κουβέντα νὰ λαλήσῃ,
'Αγγελος εἶπε εἰν' αὐτό, καὶ πρέπει νὰ τὴ φέρω,
Εὐθὺς τὸν Κάλφα τ' ἐστειλε καὶ πάσι νὰ τὴν φέρῃ.
Καὶ πάγει καὶ τὴν εὗρηκε.
Μὲ τὰ μαλάκια ξέπλεγα τὰ χέρια σταυρωμένα.
Κεράτσα γιὰ μὴν κάθεσαι καὶ σήκω γιὰ νὰ πάμε,
'Ο Μάστορης μου ἐστειλε δύο λόγια νὰ σοῦ, κρίνω.
Πέμ' ἂν μὲ θέλῃ γιὰ καλὸ νὰ στολισθῶ κι' ἀλλάξω,
Καὶ ἂν μὲ θέλῃ γιὰ κακὸ, νὰ ἔρθω ὅπως εἶμαι.
'Εκίνησε καὶ πήγαινε.
Μὲ τὰ μαλάκια ξέπλεγα τὰ χέρια σταυρωμένα,
Καλὴ μερὰ σου Μάστορα, καλῶς τὴν Ἀρχόντισσά μου,
Μάστορα τί μὲ ζήτησες; γιὰτ' ἐστειλες τὸν Κάλφα
'Απόψε ἀνημπόρεψα κόντεψα ν' ἀποθάνω.
Εὐθὺς τὸν ἰσχυρὸν ἄρπαξε καὶ περν' καὶ τὴ στοιχειώνει,
Σύρε κυρά μου ε' τὸ καλὸ καὶ ε' τὴν καλὴ τὴν ὥρα.
Κι ὅσο νὰ πᾶγ'ε τὸ σπῆτι, πέφτει καὶ ἀποθαίνει.
Τότες ματααρχίνησαν νὰ κτίζουν τὸ γιοφύρι,
Μαρμάρωνε κι' ἀνέβαινε σὰν νὰ ταν 'πό μολύβι.
'Εγίνηκε τελείωσε κι' ἀκόμη εἶναι θιάμα,
Γιοφύρι πέτρινο τηρᾷ νὰ κρέμεται ε' τὸ ρέμα
Κι' ἀκόμ' καὶ τώρα τὰ βιολιά ἀπὸ τὴν στοιχειωμάδα
'Όταν περάσουν παίζοντας, τρέμ' ὅλη ἡ Καμάρα.
'Ιδατε θιάμα, ἴδατε, νὰ τρέμῃ μιὰ Καμάρα,
Π' ὅταν γυρίσῃ νὰ τὴν διῆς σὲ πιάνει μιὰ τρομάρα».

Σημειωτέον προσέτι ὅτι, ἔξω τῆς πόλεως Ἀρτῆς πρὸς δυσμὰς, περὶ τὴν ἡμισέαν ὥραν μακρὰν, εἰς Δραγάταν Γεφύρας, ἐν τῷ κτήματι τοῦ Δημητρίου Δεσποτοπούλου, ὑπάρχει Ναὸς τριῶν ἁγίων, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τῆς Ρωμαίας, ὅπου εὕρεται κεχωσμένη ἐν τῷ

δῆματι στήλη τις μονόλιθος, τῆς ἁγίας Τραπεζῆς ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1852 ἔτει ὑπὸ τοῦ ἡγου-
μένου Κατωπαναγίας Κωνσταντοῦ ἔχουσα ἐγκεχαραγμένα κεφαλαίους Γράμμασιν τὰ ΣΑΤΗΡΑ
ΦΙΝΩΝΟΣ ἐν τῇ κορυφῇ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τὸ φυτὸν, οἷον τὴν ὀπὴν ὅπου ἦσαν τὰ ἅγια λείψανα
μετὰ τῶν ἐγκαινίων. Οὗ μακρὰν τοῦ Ναοῦ τούτου καὶ ἔσπερος ὑπάρχει κατηδαφισμένος Ναὸς τοῦ
ἱερομάρτυρος Χαραλάμπους καὶ πανάρχαιος κυπάρισσος, ὃν ἀνήγειρεν ἐν ἔτει 1828 ὁ εὐπατρί-
δος Χριστόδ. Ρίζος, καθάπερ καὶ ἐν τῇ ἀμπέλῳ τοῦ Δημ. Τάχου, ἔσπερος κατεδαφισμένος ἐξ ἐ-
ποχῆς ἀδελφου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

1. Γιὰ τὸ Γιοφῦρι τῆς Ἀρτας κοίταξτε:

L. Sainéan «Les rites de la construction d' apres la poesie populaire de l' Europe Ori-
entale» στήν *Revue de l' histoire des Religions*, t. XLV, Paris 1902, σ. 357—369.

N. Πολίτη «Ἐκλογαὶ ἀπ' τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλην. λαοῦ» Ἀθήνα, 1932 σ. 131.

N. Πολίτου «Παραδόσεις» τ. 2. σ. 775.

N. Πολίτου «Ἑσπερίων Μυθολογία» σ. 139 (1874).

Tomwaseo «Canti popolari greci» p. 177, 179.—181.

Passow «Popularia carmina Graeciae recentioris» Seipsg, 1860. n. 61.

Passow «Δημοτικὰ τραγούδια» σ. 388—90 (1958).

Garnete «Greek Folk Poetry» London 1898, v. I, p. 70.

Rennell Rod «The customs and lore of modern Greece» London, 1904, p. 168.

J. G. Lawson «Modern Greek folklore and ancient Greek Religion» Cambridge, 1910 p. 50.

B. Schmidt «Das Volksleben der Neugriechen» Leipzig, 1871, p. 196.

Petar Skok: Iz Balkanske komparativne literature—Rumunske paralele «izbaju Skadra» σὸ
Glasnik škopskog naukog društva, Skoplje, 1929. p. 221.

Jarich—Heinecke in *Revue des traditions populaires*, VI, p. 138.

Giuseppe Cocchiara «il ponte di Arta e i sacrifici di costruzione» Palermo 1950.

A. Ὀρλάνδου «Βυζ. Μνημεῖα Ἀρτης» τ. Β', σ. 195—9 (1937).

K. Καροφύλλα «Ἰστορ. σημειώματα περὶ Ἀρτης» σὲ «Ἡπ. Χρ.», τ. 4, σ. 80.

Kurt Schladebach «Die aromunische Ballade von der Artabrücke» σὲ «Jahr des inst fur
rumänische Sprachen» Leipzig 1894, σ. 79—121

K. Dieterich «Die Volksdichtung der Balkan läder in....» στήν «Zeitschr des Uerains für
Volkskunde» Berlin, 1902, σ. 145—55.

N. Βέη «Βιβλιογραφία» σὲ *Byz Neugr jahrbücher*, τ. IV, σ. 366, σμ. 4.

N. Καζαντζάκη «Ἡ θύρα» 1910 (ποῦ τὸ μελοποίησε ὁ Καλομοίρης κι' ἐκδόθηκε σὲ
διασκευὴ τὸ 1916 μὲ τὸν τίτλο «Πρωτομάστορας»).

Γ. Θεοδοῦ «Τὸ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας» σὲ τὸν τόμο «Θέατρο» σ. 95—165 (1944).

Γ. Παπαγεωργίου «Ὁ λαϊκὸς θρύλος σὲ τὸ θέατρο» στήν «Ἡπ. Ἑστία» 1952, σ. 83—7.

Γ. Παπαγεωργίου «Τῆς Ἀρτας τὸ Γεφῦρι» στήν «Ἡπ. Ἑστία» 1954, σ. 1131.

Ἡλ. Βενέζη «Τὸ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας στήν «Ἡπ. Ἑστία» 1954, σ. 1135.

I. K. K.—K. Σ. K. «Τοῦ Γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας» στήν «Ἡπ. Ἑστία» 1956, σ. 592.

Γ. K. Χόλτσερ «Τὸ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας ἐν Ὀλλανδίᾳ» σὲ περ. «Σκουφᾶς» τχ. 8 σ. 380.

Σ. Παντοῦλα «Τῆς Ἀρτας τὸ Γεφῦρι» σὲ περ. «Σκουφᾶς» τχ. 9—10, σ. 114—6.

Δημ. Γιαννουκάκη «Τὸ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας» σὲ «Ἑμπρός» Ἀθηνῶν 1956—57.

Θεοχ. Τσοῦτρινου «Τὸ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας» σὲ «Ἐλευθ. Λόγος» Ἀρτας σὲ φύλλα 24—
12—1932, 31—12—1932, 5—1—1933.

Παύλου Τσαροπούλου «Στὸ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας» Ἀφήγημα, 1957.

Σ. Αἰλιανοῦ «Παραλλαγαὶ σὲ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας» 1959.

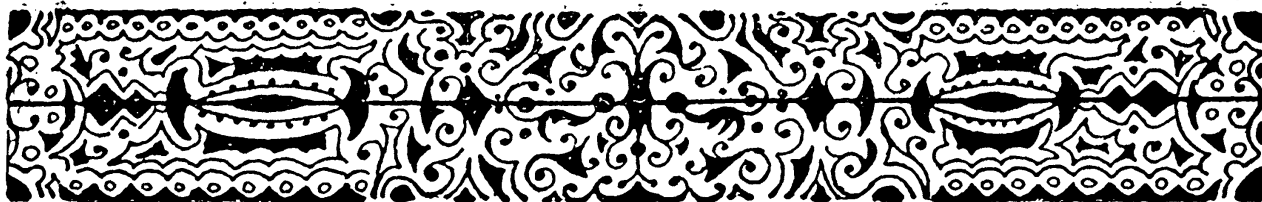
Σπ. Π. Δάμπρου «Τὸ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας» [δρᾶμα ἀνέκδοτο].

Νίκηφ. Βρεττάκου «Τὸ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας» [θεατρικὸ ἀνέκδοτο].

Γιάννη Δάλλα «Τὸ Γεφῦρι τῆς Ἀρτας» [ἀνέκδοτη αἰσθητικὴ μελέτη].

2. Παραλείπουμε τὰ στοιχεῖα τὰ σχετικὰ μὲ τὰ τμήματα Καραδασαῖ καὶ Λάκκας
Ἰουλίου, ποῦ ὁ συγγραφεὺς τὰ παραθέτει γιὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὑπάγονταν στήν Ἀρτα. Σήμε-
ρα τὰ τμήματα αὐτὰ ὑπάγονται στήν Πρέβεζα.

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ & μ. τῆς

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ διαθήκη τοῦ ἐξ Ἀρτης Γεωργίου Κωθόνη (1667)

(Φάκελλος 1004—Συμβολαιογράφος Νικόλαος Βέλανος)
(μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ)

1667 τῇ 5 Δεκεμβρίου ἐν Βενετία

«Εὐρισκόμενος ἐγὼ ὁ Ζώρξης Κωθόνης τοῦ ποτὲ Θεοχάρη ἀσθενῆς τὸ σῶμα, ἀλλ' ὑγιῆς τὸν νοῦν καὶ τὰς αἰσθήσεις, ἐσκέφθην ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ φροντίσω διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ σπ.τιοῦ μου καὶ τῶν τέκνων μου, ἵνα μὴ μὲ καταλάβῃ ἐξάπνῃς ὁ θάνατος χωρὶς νὰ κανονίσω τὸ ἔχειν μου. Διὰ ταῦτα παρεκάλεσα ἕνα ἔμπιστόν μου φίλον νὰ γράψῃ τὴν παροῦσαν μου διαθήκην καὶ ὑστερονῇ μου θέλῃσιν, ἐναποθέτων τὴν μνήμην μου εἰς τὸν πλάστην μου Θεὸν τὸν ὅποιον ἱκετεύω νὰ συγχωρήσῃ τὰ ἁμαρτήματά μου καθὼς ζητῶ συγχώρησιν καὶ παρὰ πάντων τῶν Χριστιανῶν.

Ἀφίνω ὡς πληρεξουσίους Ἐπιτρόπους μου τὸν ἐκλαμπρότατον κύριον Ἰζέπον Νεγρόνι, τὸν προσφιλέστατόν μου αὐθέντην καὶ φίλον ἐγκαρδιώτατον καὶ τὴν κυρίαν Χάϊδων⁽¹⁾ σύζυγόν μου, καὶ ἂν δεχθῇ ὁ ῥηθεὶς ἐκλαμπρότατος νὰ εἶναι ἡ ἐν λόγῳ σύζυγός μου, μόνη αὐτὴ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μου θέλω νὰ ἐκτελεσθοῦν τὰ ὅσα κατωτέρω ὀρίζω:

Θέλω τὸ σῶμα μου νὰ ταφῇ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν τάφον τοῦ συγγειοῦς μου Μοντάνου.

Ὅμοίως θέλω νὰ εἶναι ἡ σύζυγός μου κυρία παντὸς ὅ,τι ἔχω ἢ μοῦ ἀνήκει, τόσον κινητὰ, ὅσον καὶ ἀκίνητα, παρόντα καὶ μέλλοντα, ἡ ὅποια νὰ ἔχη ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ παντὸς ὑπάρχοντός μου, κατὰ τὰ κάτωθι:

Δηλῶ ὅτι ἔχω εἰς τὸ Μονοπώλιον τοῦ λαδιοῦ Δουκάτα τρεῖς χιλιάδες ἐνενηντα ἑξ καὶ Γρόσσι 16⁽²⁾, τὰ ὅποια εἶναι καὶ ἀφίνω εἰς τὴν ῥηθεῖσαν σύζυγόν μου ὡς προῖκα τῆς καὶ νὰ εἶναι κυρία νὰ τὰ ἀποσύρῃ ἢ νὰ τὰ διαθέσῃ κατ' ἀρεσκείαν τῆς.

Ἐπὶ πλέον ἔχω εἰς τὸ Δημόσιον Θησαυροφυλάκιον ὡς κατάθεσιν με 5%, Δουκάτα χίλια εἴκοσι τρεχούμενα⁽³⁾.

Ὅμοίως εἰς τὸ ἴδιον Θησαυροφυλάκιον με 7%⁽⁴⁾ ἔχω ἄλλα χίλια τετρακόσια ἑξήντα πέντε.

Ἔτερα Δουκάτα χιλία διακόσια ἔχω με 14% καὶ ταῦτα εἶναι: διὰ τὸν υἱόν.

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 302.

μου Θεοχάρην⁽⁵⁾ τετρακόσια, διὰ τὸν ἄλλον υἱόν μου Πέτρον⁽⁶⁾ τετρακόσια, διὰ τὸν Παῦλον⁽⁵⁾ διακόσια καὶ διὰ τὸν Ἀνδρέαν⁽⁶⁾ ἕτερον υἱόν μου διακόσια. Καὶ ταῦτα, τόσον τὰ κεφάλαια, ὅσον καὶ τοὺς τόκους ἡμποροῦν νὰ τὰ ἀποσύρουν καὶ νὰ τὰ διαθέσουν διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ σπιτιοῦ μου, πάντοτε μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς συζύγου μου. Καίτοι τὰ εἶχον δεσμευμένα διὰ τὸν Πρίγκιπά μου, ἐν τούτοις νομίζω ὅτι θὰ τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ τὰ ἀποσύρουν καὶ ἂν μένη κάτι τι, ἅς κυττάξουν νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς 3ης Νοεμβρίου 1663.

Θέλω καὶ ὁρίζω ἵνα κανεῖς ἀπὸ τοὺς υἱούς μου τοὺς ἄρρενας μὴ δυνηθῇ νὰ τὰ μοιράσῃ, ἂν προτῆτερά δὲν ἐπιμεληθοῦν νὰ ὑπανδρεύσουν ἢ νὰ κάμουν μοναχὰς τὰς⁽⁶⁾ ἀδελφὰς των, ἂν βεβαίως αὐταὶ θὰ ἤθελον νὰ ὑπανδρευθοῦν ἢ νὰ καλογερευθοῦν.

Ἀκόμη θέλω καὶ ὁρίζω ἵνα ἀπὸ τὰ ὅσα ἔχω νὰ λάβω τόσον ἐν Βενετία, ὅσον καὶ ἐν Τουρκίᾳ, κανεῖς ἀπὸ τοὺς υἱούς μου νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ εἰσπράξῃ τι, ἂν δὲν ἔχη πληρεξουσιότητα τῆς συζύγου μου ἢ εἰδικὴν διαταγὴν τῆς ἰδίας ἢ ὁποία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ πληρεξούσιον καὶ ἄλλον ἰδιώτην τῆς ἀρεσκείας της, πού θὰ τὸν ἐνόμιζεν ὡς καταλληλότερον τῶν υἱῶν της. Καὶ ἂν τυχὸν οἱ υἱοὶ μου ἤθελον προσβάλλει τὴν παροῦσάν μου διαθήκην καὶ τελευταίαν μου θέλῃσιν καὶ δὲν συμμορφωθοῦν μὲ τὰς ὁδηγίας τῆς συζύγου μου, τότε νὰ στερηθοῦν παντὸς τοῦ κληροδοτήματος καὶ νὰ λάβῃ ἕκαστος μόνον ἕκατὸ δουκάτα ἐφάπαξ.

Ἐπὶ πλέον ὁρίζω ὅτι εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ῥηθείσα σύζυγός μου—ὁ Θεὸς νὰ μὴ θελήσῃ—ἀποθάνῃ χωρὶς νὰ κάμῃ διαθήκην, νὰ διατεθῇ ὁλόκληρος ἡ περιουσία μου ἵνα ἐκτελεσθῇ ἡ θέλησίς μου ἥτοι νὰ ἀποκατασταθοῦν αἱ θυγατέρες μου καὶ ἀφοῦ ἀποκατασταθοῦν αὐταὶ, τότε ὅ,τι ἀπομείνῃ νὰ τὸ διαμοιρασθοῦν οἱ ἄρρενες υἱοὶ μου καὶ νὰ ζοῦν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ ὡς ἀδελφοὶ πού εἶνε. Καὶ ἂν ἡ σύζυγός μου κάμῃ διαθήκην τότε νὰ εἶνε ὑποχρεωμένοι οἱ υἱοὶ μου νὰ ἐκτελέσουν τὰ παρ' αὐτῆς ὁριζόμενα.

Ἀφίνω ἐφάπαξ εἰς τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κον Χορτάτσην Δουκάτα δέκα πέντε ἵνα παρακαλῇ τὸν Θεὸν διὰ τὴν ψυχὴν μου.

Ὁμοίως ἀφίνω εἰς τὴν σεβασμίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων Δουκάτα δέκα ἐφάπαξ.

Ὁμοίως ἀφίνω εἰς τοὺς ἐφημερίους τῆς ἐν λόγῳ Ἐκκλησίας ἐφάπαξ ἀνὰ πέντε δουκάτα εἰς τὸν καθένα ἵνα παρακαλοῦν διὰ τὴν ψυχὴν μου.

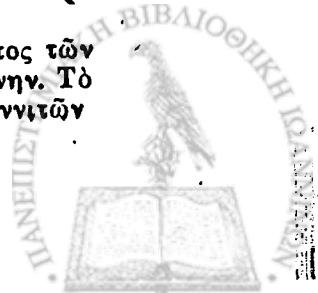
Ὁμοίως ἀφίνω Δουκάτα πέντε εἰς τὰς καλογραίας τοῦ Μοναστηρίου τῆς ῥηθείσης Ἐκκλησίας, ἐφάπαξ, ἵνα τὰ μοιρασθοῦν μεταξύ των.

Ὁμοίως ἀφίνω ἐφάπαξ Δουκάτα πέντε ἵνα μοιρασθοῦν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Δηλῶ ὅτι ἐμοῖρασα μὲ τοὺς ἀδελφούς μου τὴν περιουσίαν μας πού ἔχομεν τόσον εἰς Βενετίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ συμβόλαια πού ὑπεγράψαρεν καὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ ἔχουν πλέον καμμίαν ἀξίωσιν. Μόνον ἀφίνω εἰς ἐνδειξιν ἀγάπης νὰ κάμουν ἓνα φόρεμα ἀπὸ ροῦχο μαῦρο εἰς τὸν ἀδελφόν μου Ἰωάννην καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου Σίμωνος νὰ τοὺς κάμουν ἓνα φόρεμα ἀπὸ ῥοῦχο πού νὰ ἀξίζῃ Δουκάτα πεντήκοντα.

1) Τὸ ἐπάνωμὸν τοὺς ἦτο Πουλημένον (βλ. Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον σελ. 214). 2) Τὸ δουκάτον εἶχεν 24 γρόσσι 3.4) Ὁ τόκος διὰ τὰς καταθέσεις εἰς τὸ Δημόσιον Θησαυροφυλάκιον ἦτο συνήθως 3 ο/ο, ἀλλὰ τότε λόγῳ τοῦ Τουρκο-Βενετικοῦ πολέμου τὸ ἐπὶ, ἰσχύον εἶχεν αὐξηθῇ. 5) Οἱ υἱοὶ τοῦ Κοθόνης εἶχον φθάσει εἰς τοσαύτην ἀκμὴν εὐημερίας ὥστε τὸ 1699 εἶχον χαρίσει εἰς τὸ Δημόσιον 100.000 Δουκάτα καὶ ἡγόρασαν τὸν τίτλον εὐγενείας 6) Ἡ πρώτη κόρη του ἡ Ἑλένη εἶχεν ὑπανδρευθῇ τὸν τυπογράφον Νικόλαον Σάργον (ἐνθ' ἀν. σελ. 223).

Ὁ Γεώργιος Κοθόνης εἶχε χρηματίσει τὸ 1645 Μέγας Φύλαξ τῆς Ἀδελφότητος τῶν Ἑλλήνων Βενετίας, πλην ὁ Ἰωάννης Βελούδης τὸν ἀναφέρει κατὰ λάθος ὡς Κοιτούνην. Τὸ ἴδι ὀνομάζετο Κοθόνης φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐγγραφον πού ὑπέγραψε μετ' ἄλλων Ἰωαννιτῶν ὁ 1641 (βλ. Ἡπειρωτικὸν ἐν Βενετίᾳ Ἀρχεῖον σελ. 54).

Αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη μου καὶ τελευταία μου θέλησις καὶ θέλω νὰ ἐκτελεσθῇ μετὰ τὸν θάνατόν μου καὶ ἄν εὐρεθῇ ἄλλη διαθήκη καμωμένη ἢ ἀπὸ Νοτάριον ἢ μὲ τὸ ἴδιο μου χέρι νὰ εἶναι ἄκυρος.

Ἐγὼ Ζόρζι Κοθώνης βεβαιῶ τὰ ἄνωθι.

* *

«Ἐδημοσιεύθη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τὴν 7ην Δεκεμβρίου 1667 καὶ ἐνεκοινώθη τὸ περιεχόμενον εἰς τὸ Γραφεῖον Ὑδάτων».

* *

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὁ Νοτάριος κατεχώρησε τὴν συνήθη πράξιν τῆς παραλαβῆς γενομένης τῇ 5 Δεκεμβρίου 1667 ἐνθα λέγει διὰ τὸ Ζόρζι Κοθώνης τοῦ ποτὲ Θεοχάρη κατήγετο ἐξ Ἀρτης, ἡ παραλαβὴ ἐγένετο ἐνώπιον δύο μαρτύρων—ὡς ἐ Νόμος ὠρίζεν—ἦτοι ἐνὸς λουδοβίκου Μουτάνι τοῦ ποτὲ Ἰωάννου Φαρμακοποιοῦ καὶ Ἰωσήφ Βενετσιάνου τοῦ ποτὲ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ.

Γ'

Οἱ Ἰωαννῖται ἔμποροι καὶ ἡ Βενετία

Εἰς τὸν 11ον Τόμον τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» τὸν περιλαμβάνοντα «τὴν ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὴν Ἀρχεῖον» καὶ εἰς τὰς σελίδας 239]243 εἶχομεν δημοσιεύσει τὰ ὀνόματα τῶν Ἰωαννιτῶν τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὸ παλαιὸν Μητρώον τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Οἱ δύο παλαιότεροι Ἰωαννῖται ἐν Βενετίᾳ ὑπῆρξαν Μιχάλης ἀπὸ τὰ Γιάννινα (χωρὶς ἐπώνυμον) τοῦ 1498 καὶ Μαρία ἀπὸ τὰ Γιάννινα τοῦ 1502. Εἰς τὰ ἐπόμενα ἔτη εὐρίσκομεν δύο ἀκόμη ὀνόματα: Γιώργη Τομαρά τοῦ 1524 καὶ Φώπιον Γούμενον τοῦ 1526. Κατόπιν τῶν ἐτῶν τούτων ἔχομεν καὶ ποίαν ἀνάπαυλαν καὶ πρέπει νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸ 1548 ὅπου ἀναφέρεται Νικόλας Ξανθόπουλος ἀπὸ τὸν Ἅγιον Δονάτον (Παραμυθιά) καὶ τὸ 1555: Μανώλ, Γούμενος ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ ἀκολουθοῦν ἄλλοι 40 μέχρι τοῦ ἔτους 1600, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους τούτου καὶ πέραν, πολλοὶ περισσότεροι.

Ὅλοι αὐτοὶ «πλὴν τῆς Μαρίας ἀπὸ τὰ Γιάννινα», ἦσαν ἔμποροι οἱ ὁποῖοι εἰσάγον τὰ προϊόντα τοῦ τόπου μας καὶ ἐξήγον ἀπὸ τὴν Βενετίαν γυαλικά, καρφιά, χοτὶ, καπέλλα, πολυτελῆ ὑφάσματα, τσόχες, χρώματα, διάφορα ψιλικά κ. ἄ.

Καὶ δὲν περιωρίζοντο—ὡς καὶ ἄλλοτε ἐγράψαμεν—εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Ἰωαννίνων μόνον ἀλλὰ ἐξέτεινον τὴν ἐμπορικὴν των δρᾶσιν καὶ εἰς ἄλλα μέρη: τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν, Στερεᾶς Ἑλλάδος κ.λ.π.

* *

Αὐτὰ ἐγράψαμεν τότε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας τὰ ὁποῖα εἶχομεν ἐπισταμένως ἐρευνήσει.

Ἀλλὰ νά! Τώρα ἀνεύρομεν καὶ ἐν ἄλλο προτερόχρονον σπουδαῖον ἱστορικὸν στοιχεῖον τὸ ὁποῖον μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἐμπορικὴν μεγαλοφυῶν τῶν ἐμπόρων Ἰωαννίνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν δαιμόνιοι καταπληκτικοί. Ὡς μὴ λησμονῶμεν δὲ ἐ τότε ἡ συγκαινωνία διεξήγετο μὲ ζωὰ σὲ «κατσικόδρομους» καὶ διὰ τὸ ταξίδι ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἕως τὴ Σαγιάδα διήρκει τρία ἡμερονύκτια, ὅπως τὸ ἀνέφερεν ὁ ἑκτεκτος Ἐνετὸς Πρέσβυς ποὺ πέρασεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ἐκθεσις ἐδημοσιεύθη εἰς προηγούμενον τεύχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

* *

Δὲν εἶχον περάσει παρὰ 70 μόλις χρόνια ἀπὸ τὴν ἀλλωσιν τῶν Ἰωαννίνων διὰ τῶν Τούρκων (1430) καὶ ἐ βλέπομεν τοὺς Ἰωαννίτας ἐμπόρους νὰ ἐρχονται εἰς τὴν Βενετίαν, νὰ ἐμφανίζονται εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ νὰ ὑποβάλλουν παράπονα διὰ τοὺς ἐνοικιασταὶ τοῦ Τελωνίου εἰς τὴν Κέρκυραν τοὺς ἐξεμεταλλεύοντο καὶ τοὺς ὀφειλόντας νὰ πληρώνουν ὑπερήμερίας τόσα τὰ ἑκατὸν μὲ δάσιν τὴν ἀξίαν τῶν ὀφειλῶν.

διαμετακόμισιν ἐμπορευμάτων, τὰ ὅποια ἐναποθήκευον ἐκεῖ προσωρινῶς, ἀναμένον-
τες πλοῖον διὰ Βενετίαν ἵνα τὰ φορτώσουν. Καὶ τὴν ἐκτίμησιν τὴν ἑκαμνον οἱ
ἴδιοι οἱ πακτωταὶ τῶν τελωνιακῶν δασμῶν.

Ἡ Γερουσία ἀκούσασα μετ' εὐμενείας τὰ παράπονά των ἐξέδωκε διάταγμα
κανονίζον τὰ τῆς φορολογίας τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τὰ τῆς ἐκτιμήσεως, ἐνῶ ταύ-
τοχρόνως ἀπῆλλαξε τοὺς ἐμπόρους τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ μίαν ἀναγκαστικὴν φορολο-
γίαν τὴν ὅποیان ἐπλήρωνον ἀπὸ ἐτῶν ὅπως ἀποζημιωθοῦν μερικοὶ εὐγενεῖς. Ἐνε-
τοὶ οἱ ὅποιοι φαίνεται ὅτι εἶχον ὑποστῆ μίαν πειρατικὴν ἐπιδρομὴν ἀπὸ ἀγνώστους.

Ἰδοὺ τὸ Διάταγμα τῆς Γερουσίας

SENATO MAR—Κατάστιχον 17

15 Μαρτίου 1510

«Εὐρίσκονται ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μερικοὶ ἔμποροι ἀπὸ
τὰ Γιάννινα ὥς καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη ὑποκείμενα εἰς τὸν Τοῦρκον οἱ ὅποιοι ἐμφα-
νισθέντες ἐνώπιον ἡμῶν ἀνέφερον ὅτι ἡ Διοίκησις τῆς Κερκύρας εἶναι πολὺς και-
ρὸς πού τοὺς ἐπέβαλε μία «ἀγγαρεῖαν» ἀπὸ 1% μὲ τὸν πρόφασιν ὅπως ἀποζη-
μιωθοῦν ὁ κύριος Μαρίν ντὲ Κανάλ καὶ ἄλλοι εὐγενεῖς καὶ ἤδη οὗτοι ἱκανοποιή-
θησαν ἐξ ὀλοκλήρου ἡ δὲ ἡμετέρα Αὐθεντία εἶχε γράψει σχετικῶς τὸ 1494 καὶ τὸ
1504 εἰς τὰς ἐν Κερκύρᾳ Ἀρχάς. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀπόφασις τῆς διακοπῆς περαι-
τέρω «ἀγγαρείας» δὲν εἶχε ληφθῇ παρὰ τῆς Γερουσίας, δὲν ἐξετελέσθη. Ἐπὶ πλέον
οἱ ἔμποροι ἀνέφερον ὅτι ὁσάκις ἐναποθηκεύουν εἰς Κέρκυραν ἐμπορεύματα, ὑπὸ
διαμετακόμισιν, ἐν ἀναμονῇ πλοίου διὰ Βενετίαν, καταβάλλουν συνήθως δικαίω-
μα 1½%, διὰ 29 ἡμέρας. Ἀμα ὅμως περάσουν αἱ 29 ἡμέραι οἱ ἐκεῖ τελωνιακοὶ
ἐπιβάλλουν φόρον 3% καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐμπορευμάτων τὴν κάμνουν οἱ ἴδιοι
τελωνιακοὶ πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀξία. Μάλιστα δὲ ἕνας
γραφεὺς ὀνόματι Ἀγγελος Καψοκαβάλλης ἀναμιγνύεται πάρα πολὺ εἰς αὐτὴν τὴν
ὑπόθεσιν τῆς ἐκτιμήσεως, εἰς βάρος τῶν ἐμπόρων. Τώρα οὗτοι ἐκλιπαροῦν ὅπως
ληφθοῦν αἱ κατάλληλοι ἀποφάσεις καὶ παύσουν αἱ ἀσκούμεναι εἰς βάρος των
ἀγγαρεῖαι ἐν Κερκύρᾳ καὶ οὕτω δυνηθοῦν νὰ ἐξακολουθήσουν τὰς ἐμπορικὰς των
συναλλαγὰς μὲ τὴν Βενετίαν.

» Ὑποβάλλεται ὅθεν πρότασις ἵνα τὸ ἡμέτερον Συμβούλιον γράψῃ εἰς τὴν
ἐν Κερκύρᾳ Διοίκησιν ὅπως παύσῃ ἡ φορολογία ἡ γινομένη ὑπὸ τύπον ἀντεκδι-
κίσεως διὰ τὰς ζημίας πού ὑπέστησαν οἱ εὐγενεῖς διότι ἤδη οὗτοι ἀπεζημιώθη-
σαν ἐξ ὀλοκλήρου, ὥς ἀνωτέρω ἀνεφέρθη, καὶ ἂν τυχὸν ἐγίνε κατάσχεσις ἐμπορευ-
μάτων διὰ τὸν ἄνω σκοπόν, νὰ ἀρθῇ ἀμέσως, ὥς πρὸς δὲ τὸ δικαίωμα ἐναποθη-
κέυσεως ἀπὸ 1½%, τὸ ὅποιον καταβάλλεται διὰ χρονικὸν διάστημα 29 ἡμερῶν,
ἕως ὅτου εὐρεθῇ πλωτὸν μέσον διὰ τὴν φόρτωσιν τῶν ἐμπορευμάτων, λαμβάνεται
ἀπόφασις ὅπως παραταθῇ ὁ χρόνος ἀπὸ 29 ἡμέρας πού εἶναι τώρα εἰς δύο μῆνας.
Καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν δύο μηνῶν, ἂν ἀκόμη τὰ ἐμπορεύματα παραμένουν
ἀκόμη εἰς τὰς ἀποθήκας, τότε καὶ μόνον θὰ καταβάλλεται δικαίωμα 3%.

» Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐμπορευμάτων ἐντέλλονται οἱ [Διοικηταὶ
Κερκύρας νὰ ἀναθέτουν ταύτην εἰς ἄλλους ἐμπείρους ἐκτιμητὰς οἱ ὅποιοι νὰ τὴν
κάμνουν ἐνόρκως καὶ νὰ ἐμποδίζουν τοὺς τελωνιακοὺς καὶ ἰδίᾳ τὸν ῥηθέντα Κα-
ψοκαβάλλον νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ἐκτιμήσεις τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων».

Ἐψήφισαν 78 Γερουσιασταὶ ὑπὲρ τῆς προτάσεως

10

»

κατ' αὐτῆς

καὶ 2

ἀπέσχον

καὶ ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη.

Ὅπισθεν τῆς Διαθήκης ὁ Συμβολαιογράφος ἔγραψε τὰ κάτωθι:

«Ἡμέρα Παρασκευή, δευτέρα μηνὸς Μαρτίου 1657 ἰνδ. 10η

«Εἰς τὰ Κάγκελα ἐμοῦ τοῦ ἀσπρεθέντος Συμ]φον κειμένου ἐν τῇ Πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μιρκου ἐνεφανίσθη ὁ κ. Σταμάτης Ἀθανάσης τοῦ ποτε Θάνου ἐκ Καστοριᾶς, ἀπὸ πολ' ὧν ἐτῶν δαμένων εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὑγιῆς, χάριτι θεῶν, τὸν νοῦν τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰς φρένας, καὶ τὸ σῶμα καὶ προουσίωσεν εἰς ἐμὲ τὴν Νικόλαον Βέλανον Βενετὸν Νοτάριον τὴν παροῦσαν διαθήκην του καὶ τελευταίαν θέλησιν, τὴν ὁποίαν εἶπεν ὅτι τὴν ἔγραψεν εἰς ἔμπιστός του φίλος καὶ ἀφοῦ ἀπεμακρύνθησαν προσωρινῶς οἱ μάρτυρες, τὴν ἀνέγνωσα κατὰ μόνας κ.λ.π. κ.λ.π.

Ἐγὼ Παπαντώνιος Ποιημιοῦλης (19) τοῦ ποτε Παπανικολάου μάρτυρας παρακαλεμέ-ος καὶ με ὄρκο μου παρὶν εἰς τὲς ἄνωθεν προεζεντα ζόνες (18).

(Ἰταλιστὶ) ἐγὼ Νικόλαος Θωμᾶς τοῦ ποτε Δημητρίου μάρτυς παρακληθεὶς καὶ ὀρκισθεὶς, εἰς τὴν ἄνω παρουσίᾳσιν.

Διαθήκη τοῦ Ἰωαννίτου Ἀναστασίου Λάλου (1707)

(Φάκελλος 1048—Συμβολαιογράφος Φραγκῆσκος Βέλανος)

(πιστὸν ἀντίγραφον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ὀρθογραφημένου)

Εἰς δόξαν Χριστοῦ 1707 Ἀπριλίου 15 εἰς Βενετίαν

«Ἐγὼ ὁ Ἀναστάσιος Λάλος υἱὸς τοῦ ποτε Μήχου Λάλου ἀπὸ Ἰωάννινα ἔχοντας τὸν νοῦν μου σῶον καὶ φοβούμενος τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου, ἠθέλησα νὰ κάμω τὴν παροῦσαν μου διάταξιν καὶ ὑστερινήν μου θέλησιν.

Ἐν πρώτοις παραδίδω τὴν ἁμαρτωλήν μου ψυχὴν εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ μου καὶ οὐρανίου Πατρὸς καὶ τὸν παρακαλῶ νὰ με ἐλεήσῃ εἰς ὅλας μου τὰς ἁμαρτίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ νὰ με συγχωρήσῃ ὁμοίως συγχωρῶ καὶ ἐγὼ ὅλους μου τοὺς ἀδελφοὺς καὶ μισοῦντας καὶ ἀγαπῶντας καὶ ζητῶ καὶ ἐγὼ συγχώρησιν ἀπὸ ὅλους.

Διὰ τὰ σολδιά ὅπου χρεωστῶ τοῦ κύρ Μήχου Ἰωάννου ἀνεψιοῦ μου, καθὼς φανερώουν οἱ διζευβοῦτες (1) μου, διὰ πληρωμὴν του τοῦ ἀφίνω τὸ σκρίτο (2) τοῦ Νικολοῦ Οἰκονόμου, τὸ ὁποῖο τὸ ἔχω δομένον τοῦ σιόρ κόντε Ἰωάννου Μάκουλα νὰ λάβῃ τὰ ἐπίλοιπα σολδιά μου ὅπου μένει χρεώστης ὁ ἄνωθεν Οἰκονόμος τόσον ὡς εἶναι ὅπου χρεωστῶ τοῦ ἄνωθεν ἀνεψιοῦ μου Μήχου ὡς ἄνωθεν, ὥσαν καὶ διὰ δύο χρονῶν ἔξοδες ὅπου μοῦ ἔκαμεν εἰς τὸ σπῆτι του διὰ ζωτροφίαν μου, ὁμοίως καὶ διὰ τὰ ἔξοδα ὅπου θέλει κάμει εἰς τὴν θανὴν μου. Ἀκόμη νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Κηρὸν Ἰωάννου τὰ ὅσα μοῦ χρεωστεῖ καὶ αὐτὰ διὰ πληρωμὴν τοῦ ἄνωθεν χρέους μου, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἔχω ἄλλο τίποτε ἔσονται ὅπου ὅ,τι καὶ ἂν εἶχα τοῦ τὰ ἐπώλησα ζῶντας μου καθὼς φανερώνει τὸ σκρίτο μου καὶ ἔστιω ἢ παροῦσα εἰς ἐνδειξιν.

τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1713

«Ἐδημοσιεύθη ἡ παροῦσα διαθήκη κατ' αἵτησιν τοῦ κ. Δήμου Κυριτοπού-ου ἐκ Πατρῶν, δοθέντος ὅτι ὁ εἰρημένος Ἀναστάσιος Λάλος ἀπεβίωσε πρὸ ἐτῶν τῇ πόλει ταύτῃ».

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὁ Συμ]φος κατεχώρησε τὴν συνήθη πρᾶξιν τῆς πα-

1) *Pericoli*=κίνδυνοι. 2) *confidente*=ἐμπιστος. 3) *licenzione*=ἐκτέλεσις. 4) *offeso*=προσβε-ημένος. 5) Ὁ Γ Σολδάκης ἦτο Ἀθηναῖος. 6) *correnti*=τρέχοντα. 7) *nonzolo*=κανδηλα-πιτής. 8) λίτρες=*lire*. Κάθε δουκάτο=6 λίτρες καὶ 4 σολδιά. 9) *parle*=μεριδίων. 10) *stabili*, *bili*=ἀκίνητα, κινητά. 11) *commissaria*=ἐπίτροπον. 12) ὁ Παπαντώνης Μπουμπούλης ἦτο ηγετικὸς καὶ ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τοῦ Νλοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. 13)=παρουσίᾳσιν.

1)=ἀποδείξεις. 2)=τὸ γραπτόν.

ραλαβῆς γενομένης τῇ 28 Ἀπριλίου 1707 ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Μιχαήλ Ἰωάννου ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀναστασίου Λάλου κ.λ.π.

Διαθήκη τοῦ Ἰωαννίτου Μήχου Δήμου (1686)

(Φάκελλος 1048—Συμβολαιογράφος Φραγκίσκος Βέλανος)

(Τηροῦντες τὸ λεκτικὸν τοῦ πρωτοτύπου, ἀποκατεστήσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν)

«Εἰς δόξαν Χριστοῦ 1686 Μαρτίου α. εἰς Βενετία

Διὰ τοῦ παρόντος μου γράμματος ἀποφαίνομαι ἐγὼ ὁ Μήχος Δήμου εἶναι τὸ νὰ εἶναι ἀταρσάλευτον τὰ κάτωθεν μου γεγραμένα εἰς τύπον καὶ καθολικῆς μου διαθήκης ἃν τρέξῃ μου τῆς συμφορᾶς κοινοῦ χρέους τοῦ θανάτου
5 διὰ τὸ ὁποῖον προστρέχω καὶ παρακαλῶ τὸν εὐγενῆ κύρ Ἰωάννην Μάκουλα καὶ τὸν σιόρ *Giacomo Fedretti mio compate carissimo er in a mancanza di lui sia il signor Pier Batta suo filiolo* (1) νὰ μοῦ δεχθοῦν τὸ παρὸν καὶ νὰ εἶνε ἐπί-ροποι καὶ κοινὸν μεσάριόν μου κυβερνῆται εἰς τὸ ὀλίγον πτωχικὸν ὁποῦ ἐχάρισέν μου ὁ Θεὸς
10 διὰ τὸ πλούσιον αὐτοῦ ἔλφος.

Εἰς τὰ ὅσα θέλουσιν κάμῃ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ φόβῳ Θεοῦ καὶ κανεῖς νὰ μὴ εἶναι ἐναντίον τους καὶ ἀφίνω νὰ γίῃ καθὼς ἐμπροσθεν παραγγέλω καὶ πρῶτον μὲν ζητῶ ἀπὸ τὸν πολυ῔λεον καὶ πολυεύπλαγχτον Θεὸν τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μου καὶ ἁμετρῶν πταισμάτων, ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ κάθε χριστιανὸν καὶ ἀδελφόν μου ἀπὸ μικρὸν ἕως μέγαν, ζητῶ τὴν συγχώρησιν,
15 σως δὲ καὶ ἐγὼ ὡσάν ἄνθρωπος νὰ ἐπταίσα ἢ νὰ ἐπύκρانا κανεῖν καὶ ἐγὼ ἐκ βάθου καρδίας δίδω τὴν συγχώρησιν εἰς κάθε χριστιανὸν καὶ ἀδελφόν μου.

Πρῶτον μὲν ἔχω εἰς μία κασέτα κάρνην εἰς τὴν ὁποίαν ἔχω μετροῦν ὡς καὶ
20 τῶθεν ξεκαθαρίζω τὰ ὁποῖα μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰ ἔχουν οἱ ἐπιτρόποι μου νὰ κάνουν ὡς κάτωθεν διατάσσω καὶ παραγγέλω.

Πρῶτον μὲν ἀφίνω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου (2) καὶ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῶν Ῥωμαίων δουκάτα ἐφείβῃ ἡγουν ἀσημένια πτακόσια διὰ τὸν τόπον καὶ θαντικόν μου Δ. 500.

25 Ἔτι δὲ καὶ δουκάτα ἑξήντα νάνι διὰ τὸ κερὶ ὁποῦ ἔχει νὰ καγῇ εἰς ἀμνημόσυνά μου καὶ λειτουργίαι ἕως τὸ χρόνον ἡγουν 60 καὶ νὰ ἔχουν νὰ γρῶν τὸ ὄνομά μου εἰς τὴν Ἀγίαν Πρόθυσιν.

Ἔτι δὲ ἀφίνω διὰ κερὶ νὰ μοιρασθῇ τῶν ἱερῶν καὶ καλογέρων καὶ Χριστιανῶν ὁποῦ θέλει εἶσται, διὰ νὰ μὲ συντροφέωσιν Δουκάτα σαράντα Δ. 40.

30 Ἔτι δὲ ἀφίνω τοῦ Ἀρχιερέως ποῦ θέλει εἶσται κατὰ καιρὸν, διὰ μία φράσιν μετὰ τὸν θάνατόν μου Δουκάτα πέντε καὶ τῶν διακόνων Δουκάτων ἕνα καὶ τῶν ἑξὶ ἡμερῶν διὰ μία φορὰ ἀπὸ δουκάτα τέσσερα τοῦ καθενός, ἔχοντας νὰ λειτουργήσουν μετὰ τὸν Ἀρχιερέαν καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν νὰ μνημονεύουν τοὺς γονεῖς μου: Δημητρίου, Ἀσήμως καὶ Μιχαήλ, παρακαλῶντας καὶ
35 ἐπουράνιον Θεὸν διὰ τὰς ἁμαρτίας μου, εἶνε καὶ αὐτὰ ὡς ἄνωθεν Δουκάτα τριάντα ἡγουν τριάντα.

Ἔτι δὲ ἀφίνω τοῦ Ἀρχιερέως χωριστὰ δουκάτα ἑξήντα ἔχοντας νὰ λειτουργήσιν εἰς εἴκοσι λειτουργίας διὰ ὅλον τὸν χρόνον νὰ μνημονέψῃ τοὺς γονεῖς μου: Δημητρίου, Ἀσήμως καὶ Μιχαήλ καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὸν ἐπιτάφιον Θεὸν διὰ τὰς ἁμαρτίας μου καὶ πολλῶν μου πταισμάτων ἡγουν Δ. 60
40

Ἔτι δὲ ἀφίνω καὶ διὰ τοὺς ἱεροδιακόνους τοῦ Ἀρχιερέως δουκάτα εἴκοσι καὶ μισὰ τοῦ καθενός ὅταν λειτουργοῦν ἡγουν Δ. 20.

Ἔτι δὲ ἀφίνω χωριστὰ τῶν ἡμερῶν ὁποῦ θέλουν εἶσται κατὰ καιρὸν

45 νὰ ἐφημερέβουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ μεγαλομάστου-
ρος Γεωργίου τῶν Ρωμαίων δουκάτα ὀγδοήντα, ἔχοντας καθέννας εἰς τὴν ἑβδο-
μάδα του καθημερινῶς νὰ μνημονέψῃ τοὺς γονεὺς μου

Δημήτριον, Ἀσήμεν καὶ Μαχίλ παρακαλῶν αὐτὸν Ἐπουράνιον Θεὸν διὰ
τὰς ἁμαρτίαι μου, ἔχοντας καθε Παιρασκιβὴ νὰ διαβάτῃ παρὰ λησιν εἰς τὴν
Ἑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ τελειώοντας ἡ ἑβδομάδα τοῦ ἐφημερίου νὰ ἔχουν
50 ἄδεια οἱ ἄνωθεν Ἐπιτρόποι μου νὰ τοῦ δίδουν δουκάτα ἑκατὰ καὶ μισθὸ ἡγουν
Δ. 1, 12 (*) τοῦ ἐφημερίου διὰ τὸν κόπον του καὶ ἔτι νὰ γίνεται τοῦ καθε-
νὸς ἀπὸ βδομάδα εἰς βδομάδα τοῦ καθενός, ἕως νὰ τελειώσῃ ὁ χρόνος εἶνε
καὶ αὐτὰ ὡς ἄνωθεν Δ. 80.

Ἀφίνω τοῦ ἐκκλησιάρχου ὁποῦ θέλει εἶσται δουκάτα δέκα διὰ νὰ ἔχῃ τὴν
55 ἔγνια νὰ ἀναύτῃ ἕνα τόριζο ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ μνημα μου ὅταν γίνε-
ται ἡ ἁγία λειτουργία καθημερινῶς ἕως τὸν χρόνον Δ. 10.

Ἀφίνω τῶν καλογράδων εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ρω-
μαίων δουκάτα πενήντα ἔχοντας νὰ κάμουν παράκλησιν καὶ νὰ παρακαλέσουν
τὸν Ἐπουράνιον Θεὸν διὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἡγουν Δ. 50.

50 Ἀφίνω διὰ τὸ μοναστήρι ὁποῦ ἔχει νὰ γίνῃ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου δουκά-
τα ἑκατὸν πενήντα ἡγουν 150.

Ἀφίνω τῆς δουλεύτρας μου ποὺ θέλει εἶσται, ἔξω ἀπὸ τὸ σολάριό (*) τῆς
δουκάτα δέκα ἡγουν Δ. 10.

Ἀφίνω τῆς κοντράδας (*) ὁποῦ ἔχει νὰ μὲ συντροφέψῃ εἰς τὸν Ἁγιον Γε-
65 γιον δουκάτα τριάντα ἡγουν Δ. 30.

Ἀφίνω τῶν πτωχῶν παιδίων ἀλμοσπιταλετο α Σαντζουάνε Πόλο (') Δου-
κάτα δέκα καὶ τῶν πτωχῶν παιδίων ἀλμοσπιτα (*) δουκάτα δέκα.

Ἀφίνω τῶν πτωχῶν καὶ φιλοχρίστων νὰ μοιρασθοῦν σὲ δύο φορὲς τῶν
70 Χριστουγέννων καὶ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα τῆς σαρακοστής δουκάτα πε-
νήντα Ἐφετίβι Δ. 50.

Ἀφίνω τοῦ πνευματικοῦ μου πατρὸς ὁποῦ θέλει παρασταθῇ μὲ λόγον μου
διὰ νὰ μοῦ δεκουμαντάρῃ (") τὴν ἁμαρτωλήν μου ψυχὴν δουκάτα δέκα Δ. 10.

Ἀφίνω νῆς φάττας (") μου Μάρθας θυγατρὸς τοῦ Γιάκουμου Πεδρέτι
75 δουκάτα διακόσια ἡγουν Δ. 200

Ἀφίνω τοῦ κύρ Ἰωάννη Μάκουλα διὰ τὸν κόπον καὶ σκοιία (") ποὺ τοῦ
δίδω δουκάτα διακόσια ἡγουν Δ. 200.

ὁποῦ γίνονται ὅλα τὰ ἄνωθεν καὶ ἔχω στήν κοσελέα ἡγουν Δ. 1.520.

Ἀκόμη ἀφίνω τοῦ Γιάκουμου Βαρούχα Δ. 10 διὰ μία βολὰ (") διὰ τὴ
80 ψυχὴ μου.

Διὰ τὸ νεγόντιζο ποὺ ἔχω μετὰ τὸν κύρ Τζουάνε Μάκουλα, θέλω καὶ ἀ-
γορεύω νὰ κοντινουάρε (") διὰ χρόνους πέντε Νο 5.

Παραγγέλω ὅτι πρᾶγμα καὶ ἂν μοῦ ἤθελεν ἐβρεθῇ εἰς σπῖτι ὁποῦ νὰ εἶ-
ναι δεχομιστόν, (") νὰ στεκῇ εἰσὲ φύλαξιν ὥστε νὰ ἔλθουν οἱ νοικοκυραῖοι
95 νὰ τὸ περιλάβουν ἢ νὰ στείλουν κουμέσιον (") νὰ τὸ λάβουν, κατεσάζοντας
τὰ ἔξοδα ὁποῦ θέλουν εἶσται εἰς τὰ πράγματα εἴ ε ἂν εἶναι καὶ μετρητὰ
ποὺ νὰ ἔχῃ κανεὶς νὰ λάβῃ μετὰ τὸ κατάστιχό μου νὰ πληρωθῇ ἕως σολδί. (")

Εἰς τὰ κατάστιχά μου φαίνεται τί ἔχω νὰ δῶ καὶ τί ἔχω νὰ λάβω.

100 Καὶ ἂν μοῦ ἤθελεν εἶσται νὰ σκουδαριστοῦν τόσον ἐδῶ εἰς Βενετία ὥσταν
καὶ ἔξω εἰς τὴν Τουρκίαν κατὰ τὰ κατάστιχά μου, παρακαλῶ σε κύρ Ἰωάν-
νη Μάκουλα νὰ γενῇς ἐπιμελητὴς καὶ συνδρομητής, ἂν ἔλθῃ κανεὶς ἀπόξω
ποὺ νὰ μοῦ χρεωστῇ κατὰ τὸ κατάστιχό μου γῆ ἂν ἔχῃ καὶ σκρίτο καὶ σκου-
δάροντας (") νᾶναι σὲ φύλαξιν καὶ ὅλα μου τὰ σπιτονοικοκυράτα, ἀσημικὰ,
15 μετρητὰ, πιάτα στάγγινα (") καὶ ὅτι ἄλλο μοῦ ἤθελεν ἐβρεθῇ: κατάστιχα,

ὁμολογίης, νὰ εἶναι ὅλα σὲ φύλαξιν καὶ ἐρχόμενος ὁ ἀδελφός μου Νικόλαος γή⁽²⁰⁾ οἱ κληρονόμοι του νὰ ἔχουν νὰ τὰ περιλαβένουν, πολὺ, ὀλίγο, ὅτι ἡ θέλην εἶσται.

Καὶ ἂν τύχη καὶ μοῦ ἤθελεν εἶσται τίποτας παρτίδα, ἐκ τοῦ μπαγκοτζ⁽²¹⁾ 100 ρου⁽²²⁾ νὰ ἤμπορῃ ὁ ἄνωθεν Νικόλαος νὰ τὰ διασπονέρη⁽²³⁾ εἰς τὸ ὄνομά μου ὥσάν νὰ ἤμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ ἂν ἀποθάνῃ νὰ εἶναι οἱ κληρονόμοι του.

Ὁ ἀδελφός μου Νικόλαος ἔχει πολλὴν πωχεῖα καὶ φαμιλίτης μὲ λιανὰ παιδιὰ καὶ θυλικά καὶ ὅ,τι ἤθελετε κάμη εἰς αὐτὰ θέλετε ἔχει τὸν μισθόν.

105 Ἀλλὰ μήτε ἐγὼ ἤξερω τὴν ὥραν ἐκείνην καὶ τί θέλει ξεδιαλεχθῇ ὡς Κ⁽²⁴⁾ ριος οἶδεν, πλὴν ἔχω τὸ θάρος μου εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ ἀποτύχω τὸ ζητούμενον καὶ νὰ γένη καὶ ὡς εἶπα. Διὰ τὸ ὁποῖον παρακαλῶ θερμὰ καὶ δέομεν τοῦ λόγου σου κ⁽²⁵⁾ Καλὸ Γιάννη Μάκουλα καὶ σινι

110 *Ziaco Fedretti compare carissimo accettare il presente mio Testamento*⁽²⁶⁾ καὶ Κ⁽²⁷⁾ ριος ὁ Θεὸς νὰ ἀνταποδώσῃ τὸν μισθὸν εἰς τὴν βασιλείαν του τὴν ἐπο⁽²⁸⁾ ράνιον Ἀμήν.

Τὰ ὅσα ἔχω ραμμένα καὶ εἶνε εἰς τὴν κασιλέτα.

τῆς Ἐκκλησίας ἀσημένια	Δουκάτα	500	ἐφετίβι ⁽²⁹⁾
115 διὰ κερὶ τῆς Ἐκκλησίας νὰ ξοδέψῃ	»	60	ὁμ. ⁽³⁰⁾
διὰ κερὶ νὰ μοιρασθῇ,	»	40	κορρέντε
τοῦ Ἀρχιερέως καὶ 6 ἑφημερίων	»	30	ὁμ.
τοῦ Ἀρχιερέως χωρὶς τὰ	»	60	ὁμ.
τῶν διακόνων τοῦ Ἀρχιερέως	»	20	ὁμ.
120 τῶν τριῶν ἑφημερίων	»	80	ἐφετίβι
τοῦ ἐκκλησιάρχου	»	10	κορρέντε
τῶν Καλογράδων	»	50	κορρέντε
διὰ τὸ μοναστήρι	»	150	κορρέντε
τῆς δουλεύτρας μου	»	10	κορρέντε
125 τῆς Κοντράδας	»	30	κορρέντε
τῶν παιδιῶν αλαπιετὰ καὶ ὀσπιταλέτο	»	20	κορρέντε
διὰ τοὺς πτωχοὺς	»	50	ἐφετίβι
τοῦ πνευματικοῦ μου	»	10	κορρέντε
τῆς φιότηας μου Πεδρέτι	»	200	κορρέντε
130 τοῦ Ἰωάννη Μάκουλα	»	200	κορρέντε

Δ. 1.520

μῆχος τοῦ ποτε διμιτρίου καὶ ασίμος

1) Αἱ Ἰταλικαὶ λέξεις σημαίνουν: τὸν κ. Γιακόμο Πεδρέτι ἀγαπητότατόν μοι καὶ παρὸν καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου νὰ εἶναι ὁ κύριος Πέτρος—Βαπτιστῆς υἱός του. 2) κά⁽³¹⁾ λάθος εἰς τὴν διατύπωσιν. Ἡ ἀκριβὴς ὀνομασία ἦτο: Ἀδελφότης τοῦ Ἁγίου Νικολάου Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἡ Ἐκκλησία δηλαδὴ ἐθεωρεῖτο ὡς παρεκκλήσιον (*capella*) τῆς Ἀδελφότητος τῶν ἐν Βενετίᾳ Ἑλλήνων. ὁ δὲ ἑφημέριος ὀνομάζετο Ἰταλιστὶ *capo grosso*. 3) —πραγματικά. 4) ἦτοι ἐν Δουκάτῳ καὶ 12 Γκρότσι. Τὸ δουκάτον ὑποδιηρεῖτο εἰς μικρὸν νοσοκομεῖον παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἰωάννου καὶ Παύλου. 5) *allapieta* ἄλλο νοσοκομεῖον μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο. 6) *raccomandare*—συνιστῶ. 7) *ospitaletto San zuanne Po*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 8) *figlioccia*—ἐμπροσθέν. 9) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 10) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 11) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 12) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 13) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 14) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 15) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 16) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 17) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 18) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 19) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 20) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 21) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 22) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 23) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 24) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 25) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 26) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 27) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 28) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 29) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 30) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ. 31) *commissio*—ἐπὶ παραγγελίᾳ.

πρὸς ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ

Ἀφιεροῦται τῇ ἱερᾷ μνήμῃ καὶ σκιᾷ τῶν μακρὰ τῇ λήξει ἀ-
οιδίμων Χιονιαδῶν Κληρικῶν Διονυσίου καὶ Ἰωάννου τῶν
Ἱερομονάχων, Κωνσταντίνου, Μιχαήλ, Ζήκου, Ἰωάννου, Δια-
μάντη, Ἀναστασίου, καὶ Ζήσῃ τῶν Ἱερέων, ὡς καὶ πάντων τῶν
ἀφανῶν καὶ ἀγνώστων Κληρικῶν τῶν ἐν τῷ χωρίῳ Χιονιάδες
κατὰ καιροὺς καὶ χρόνους ἱερατευσάντων, εὐλαβείας καὶ σε-
βασμοῦ ἔνεκεν.

ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΚΑΚΙΟΜΕΝΟΥ* 1831-1904

Ὅταν εἰς τὰ πάσης φύσεως ἱστορικὰ καὶ τοπικὰ ἰδίως γεγονότα δὲν ἐπι-
λελθῇ κανεὶς ἐγκαίρως τὴν ἐγγραφὸν διάσωσιν των, ὅταν κανεὶς ἀφήνει νὰ χάνη
αἱ ἡ κάθε παρουσιαζομένη εὐκαιρία, καὶ διὰ τὴν ἀναβολὴν διαδέχεται τὴν ἀναβο-
ήν, τότε τὰ ἱστορικὰ ἐκεῖνα γεγονότα καὶ τὰ ἄτομα, τὰ παραλαμβάνει ἡ λήθη
αἱ σὺν τῷ χρόνῳ τὰ σκεπάζει μὲ τὸν βαρὺν πέπλον τοῦ σκότους καὶ τοῦ ἐρέβους,
καὶ νὰ μὴ ἔλθουν ποτὲ πλέον εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν ἐπιφάνειαν.

Καὶ ἓνα τοιοῦτον συμβαίνει μὲ τὸν ἀείμνηστον Ἡγούμενον τῆς
ἱερᾶς Μονῆς Κακιομένου Βαρθολομαῖον 1831 — 1904, τὸν ὁποῖον ἐν πολ-
λὰς ἐκάλυψεν ἡ λήθη. Καὶ ἐπειδὴ αὕτη τείνει νὰ ἐπιθέσῃ καὶ τὴν βαρεῖαν
ἐπὶ ἡμᾶς ἀκίνητον αὐτῆς σφραγίδα, διὰ τοῦτο καὶ χαράσσομεν τὰς ὀλίγας αὐτὰς
ραμμίδας, διὰ νὰ προλάβωμεν καὶ διασώσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν τὴν μνήμην αὐ-
τοῦ. Λέγομεν κατὰ τὸ δυνατόν, διότι ἐλλείπουσιν αἱ ἐγγραφὲς δι' αὐτὸν ἱστορι-
κὰ πηγαί. Καὶ ἐκ τούτου αἱ ἐγγραφὲς αὐταὶ πηγαὶ ἐλλείπουσι, ἀλλὰ καὶ ἡ σε-
μνία Ἱ. Μονῆς Κακιομένου παρὰ τοῖς ὁρίων τοῦ χωρίου Λουβίνας τῆς Ἐπαρ-
χίας Πιργῶν, εὐρισκομένη ἐν τῷ Βορειο—Ἡπειρωτικῷ ἑδάφει, δὲν εἶναι δυνα-
ν—ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον—νὰ παρέξῃ εἰς τὸν μελετητὴν ἔστω καὶ τὴν

1. Ἡ Μονὴ αὕτη, ἐκτισμένη εἰς τὴν περὶ τοῦ χωρίου Λουβίνας Πιργῶν, εἶναι
τὰ ἐκεῖ γειτονικὰ χωρία γνωστὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὸ ὄνομα «Παναγία» (Κοίμησις
Παρθένου).

Ὅτι οὖν τῆς διαθήκης ὁ Συμβολαιογράφος κατεχώρησε τὴν συνήθη πρᾶ-
ξι πρὸς λαμβάνῃς, γενομένης τῇ 17 Νοεμβρίου 1686, ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ἀνιψήριον
ὁ διαθετὴς Μήχης Δήμου τοῦ ποτε Δήμου ἦτο ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ ὑπεγρά-
φεν ὡς μάρτυρες δύο Βενετοὶ: Γερόλαμος Μέλτσι τοῦ ποτε Πέτρου καὶ Βερνάρ-
δος Ζάνκι τοῦ ποτε Ἰωάννου φαρμακοποιῶς (spetcier) (29).

* *

τῇ 18 Νοεμβρίου 1686

Ἐδημοσιεύθη ἡ διαθήκη τοῦ Μήχου Δήμου τοῦ ποτε Δήμου ἐπὶ τοῦ νεκροῦ*.

(Συνεχίζεται)

ἐλαχίστην περὶ αὐτοῦ πληροφορίαν, εἴτε ἐκ τῶν τιχόν ἐκεῖ εὐρισκομένων ἐπιγραφῶν καὶ ἐνθυμησεων, εἴτε ἐκ διαφόρων ἄλλων Κωδικῶν καὶ χρονικῶν Καταλόγων ἂν ὑπάρχωσι, εἴτε καὶ ἐκ τῶν σωζομένων πωραδόσεων.

Πρὸ μιᾶς τοιαύτης κατ'αστάσεως τῶν πραγμάτων εὐρισκόμενοι ἡμεῖς, προήλαθιμεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ χαράξωμεν ἄς ὀλίγας αὐτὰς γραμμάς, καὶ νὰ ἀερώημεν εἰς δημοσιότητα ὅσα περὶ αὐτοῦ γνωρίζομεν, ἵνα μὴ παρερχομένου τοῦ χρόνου, ὁ ἀείμνηστος οὗτος Ἑγούμενος πατάσῃ λησμονηθῇ. Συνάμα δέ, παρακαλοῦμεν καὶ πάντας τοὺς ἐκ τῆς Ἐπαρχίας ἐκείνης καταγομένους καὶ ἐν Ἑλλάδι διαμένοντας ἀδελφοὺς Βορέο—Ἡπειρώτας, ὡς καὶ πάντας τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ ποιοῦντας διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου, ὅπως γράψωσι συμπληρωματικῶς πᾶν ὅ, τι γνωρίζετε διὰ τὴν Ἱερὰν Μονὴν καὶ τὸν ἐν λόγῳ Ἑγούμενον.

Καὶ ἐν το οὔτον ἵς εἶναι βέβαιαι ὅτι θὰ ἀποτελέσῃ τὴν μεγαλυτέραν ἐκ μερῶν τῶν ἐκδούλευσιν, πρὸς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μονῆς, καὶ θὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ὑπερτάτη εὐλάβεια τόσον πρὸς τὴν Ἱερὰν σκιάν καὶ μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Βαρθολομαίου, ὅσον καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἡγουμένων αὐτῶν καὶ μονασάντων τοιδίων ἐείνων ἀνδρῶν.

Ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου στηριζόμενοι καὶ εἰς τὰς μαρτυρίας αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1955 ἡλικίας 85 ἐτῶν Ἱερομονάχου Ἰακώβου Βαλαδήμου, Ἐφημερίου Μοναδενδρίου ἐκ τοῦ χωρίου Βοδίνου καταγομένου, β') τῶν ἐκ Λουβνίου Γεωργίου καὶ Ἀριστοῦλας Μιρτζάνη ἡλικίας σήμερον 70 ἐτῶν, γ') τοῦ Ἐφημερίου Κτισμάτων Π' Μιχαὴλ Παπαστεφάνου καὶ μερικῶν ἄλλων, ἐξιστοροῦμεν κατωτέρω ὅσα ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν περὶ αὐτοῦ ὡς ἑξῆς:

Ὁ ἀείμνηστος οὗτος Ἑγούμενος Βαρθολομαῖος ὁ κατὰ κόσμον Βασίλειος Δῆμου Δισμάτης ἐγεννήθη ἐν Χιονιάδαις Κονίτσης. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του μᾶς εἶναι ἄδηλον. Ἐχοντες οὖτως ὡς ὅψιν μερὶ καὶ χρονολογίας τῆς Μοναχικῆς αὐτοῦ σταδιοδρομίας καὶ γνωρίζοντες ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1904, ὁπότε ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον, ἦτο ἡλικίας 73 ἐτῶν, δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οὗτος ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1831.

Τὰ πρῶτα γοῦμα αὐτοῦ ἐδιδάχθη ἐν τῷ Σχολείῳ Χιονιάδων παρὰ τοῦ τότε Ἑλληνοδιδασκάλου Κωνσταντίνου Δημητριάδου. Ἀγνωστον δὲ ἂν ἦκοι οὐδέ τις καὶ ἀλλαχοῦ τὰς σπουδὰς του.

Δύο ἄλλοι ἀδελφοί του [Ἀπόστολος καὶ Ἀναστάσιος] ἐργολάβοι καὶ γνωστοὶ τῆς ξυλουργικῆς τέχνης, μετέκνησαν εἰς Δελβινάκιον. Ἀπόγονοι τούτων σήμερον εἶναι οἱ φερόντες τὸ ἐπίθετον Ἀποστολου καὶ Διαμαντίδη ἢ Δαβατζῆ.

Πότε καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν ὁ Βασίλειος ὁ μετονομασθεὶς Βαρθολομαῖος εἰσέχθη εἰς τὴν Μονὴν Κακιομένου, τοῦτο μᾶς εἶναι ἄδηλον.

Στηριζόμενοι εἰς τὰς μαρτυρίας τοῦ ὡς ἄνωθεν ἐκ Βοδίνου Ἱερομονάχου Ἰακώβου Βαλαδήμου, δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οὗτος εἰσέχθη εἰς τὴν Μονὴν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας. Ἀπὸ ἡλικίας δὲ 31 ἐτῶν ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1862, διετέλεσεν ποτακτικὸς τοῦ Ἑγουμένου τῆς Μονῆς ταύτης Ἰακώβου. Ἀγνωστον δὲ πότε καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν ἐχειροτονήθη Ἱερομόναχος.

Ὡς ὑποτακτικὸς διετέλεσεν ἐπὶ 25 ἔτη, ἢ οἱ μέχρι τοῦ ἔτους 1887. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ ἀείμνηστος ἐκεῖνος Ἑγούμενος Ἰακώβος.

Τὸν θανόντα Ἑγούμενον τοῦτον διεδέχθη κατόπιν ὁ Βαρθολομαῖος, καὶ διετέλεσεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1904 ὁπότε εἰς ἡλικίαν 73 ἐτῶν ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον ἐν Κωνσταντινπόλει εὐρισκόμενος. Ὁ θάνατος αὐτοῦ προήλθεν ἐκ δυσπρόγνωστον κατεχόμενος τὴν κλίμακα φιλικῆς τινος οἰκίας, ὥλισθη καὶ κατέπεσε τραυματικῶς θανασίμως, ὅπου καὶ μετ' ὀλίγον ἐξπνευσεν.

Αὐτὰ τέλος πάντων εἵχαμε νὰ διατυπώσωμεν ἐδῶ ἐκ στόματος τοῦ Ἱερομ.

νάχου Ἰακώβου τοῦ Βολαδήμου.

Τώρα οἱ ἐκ τῆς Λουβίνας καταγόμενοι καὶ ἐν Ἰωαννίνοις ἐσχάτως ἐγκατο-
θέντες Γεώργιος καὶ Ἀριστούλα Μερτζάνη ἡλικίας 70 ἐτῶν μοὶ ἐξιστόρησαν τὰ
ἐξῆς:

«Τὸ Μοναστήρι αὐτὸ εἶναι στὸ μέρος τῆς Λουβίνας καὶ εἶναι γνωστὸ μὲ τὸ
ὄνομα Παναγία. Ὄνομάσθηκε τοῦ Κακιομένου διότι ὁ πρῶτος ποὺ ἐγίνε αἰτία νὰ
κτισθῇ τὸ Μοναστήρι, λέγονταν στὸ ἐπιθετο Κακιομένος. Ὁ Βαρθολομαῖος, τὸν
ὁποῖον ἐγνωρίσαμε πολὺ καλὰ κατὰ τὰ παιδικὰ καὶ νεανικά μας χρόνια, εἶχε δύο
ἀδέρφια στὸ Δελβινάκι. Ἦτο ἀξιοπρεπὴς καὶ σεβάσμιος εἰς τὴν ὄψιν καὶ καλὸς
εἰς τὴν ψυχὴν. Ἐφρόντιζε πολὺ διὰ τὸ Μοναστήρι. Εἶχε μαζεύσει βιὸ πολὺ, πρό-
βατα ζῶα κ.λ. καὶ τὸ καλοκαίρι ἐνοίκιαζε βοσκὰς στὸ Δελβινάκι καὶ τὰ ξεκαλοκαί-
ριαζε. Στὰ τελευταῖα ἐπῆγε στὴν Κωνσταντινούπολι γιὰ ὑποθέσεις τοῦ Μοναστη-
ριοῦ, καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ κίνησε νὰ ἐρθῇ, πέθανε. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ Μονα-
στήρι ἐπῆρε καὶ χαλοῦσε. Κανένας ἀπὸ ὅσους ἦρθαν κατόπιν δὲν μπόρεσε νὰ κρα-
τήσῃ τὸ Μοναστήρι στὴν κατάστασι ποὺ τὸ ἄφησε ὁ Βαρθολομαῖος. Ἐνα διάστη-
μα ἦρθε στὸ Μοναστήρι καὶ ὁ Ἰάκωβος ἀπὸ τὸ Βοδίνο. Καὶ αὐτὸς ἦτο καλὸς, ἀλ-
λὰ δὲν ἐκάθησε πολὺ, ἐξ' αἰτίας τοῦ ὅτι μία καλογερα ποὺ ἦτο ἐκεῖ ἤθελε νὰ
διευθύνῃ αὐτὴ, καὶ ἔτσι ὁ Ἰάκωβος ἔφυγε».

Αὐτὰς τέλους πάντων τὰς πληροφορίας ἔδωσαν εἰς ἡμᾶς οἱ ὡς ἄνω ἀναφερό-
μενοι Γεώργιος καὶ Ἀριστούλα Μερτζάνη, κατὰ τὴν ὀλιγολεπτον ἐν Ἰωαννίνοις
ἐπισκεψίῃ μας ἐν τῇ οἰκίᾳ των, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1958.

Τώρα, ἐκ τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ἐφημερίου Κτισμάτων Π'' Μιχαὴλ Παπαστε-
φάνου, ἀποσπῶμεν, ἐκ μᾶς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολῆς, τὰ ἐξῆς περὶ τῆς Μονῆς
καὶ τοῦ Βορθολομαίου

«.... Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἱερὰν Μονὴν τῆς Παναγίας [Κακιομένοι] ὀνομαζο-
μένης, ἐγὼ ἐπῆγα καὶ ἐλειτούργησα ἐκεῖ τὸ 1946 (:). Ἐχω μόνον νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι
εἶναι πολὺ ἀρχαῖο Μοναστήρι. Πρὶν εἶχε τὸ ὄνομα εἰς τὸ Ἱερόν. Τώρα τὸ ἔ-
χουν 100 μέτρα ἔξω, καὶ ἔκαμαν καὶ Ἐκκλησίαν. Εἶναι θαῦμα. Ἄλλο ποὺ σοῦ
γράφω, καὶ ἄλλο ποὺ νὰ τὰ ἰδῆς μόνος σου. Εἶναι ποὺν ἀρχαῖα πράγματα.

Διὰ δὲ τὸν ἀείμνηστον Ἡγούμενον Βορθολομαῖον, ἦτο ἄγος ἄνθρωπος καὶ
ἀλῆς ψυχῆς. Ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου καθὼς ξένη: ἦτο καὶ αὐτὸς παπᾶς. Ἐ-
πῆγαινε πάντοτε στὸ Μοναστήρι. Αὐτὸς δὲ ὁ Βορθολομαῖος, ἡ καταγωγὴ του ἦτο
ἀπὸ τὰς Χιονιάδες ὅπως μοῦ εἶπαν. Καὶ αὐτὸς εἶχε πάη στὴν Κωνσταντινούπολι
γιὰ συνδρομή. Καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ κινεῖσε νὰ ἐλθῇ στὸ Μοναστήρι ἀπέθανε. Ἐγὼ
ἦμουν μικρὸ παιδί καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ μνημόσυνον ('). Ἦταν ὅλοι οἱ Παπιδες τῆς
Ἐπαρχίας περὶ τοὺς 20. Ἴσως νὰ ἦσαν καὶ περισσότεροι. Ἦτο καὶ ὁ Ἡγούμε-
νος τῆς Πέπελης, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ Ἀργυροκάστρο ἐκ τῆς Μητροπόλεως. Αὐτὰ
τοῦ σοῦ γράφω τὰ ἐνθυμοῦμαι μόνος μου. Ἐπὶ πλέον δὲ σοῦ γράφω ὅτι τὸ Μο-
ναστήρι αὐτὸ εὐρίσκεται εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας μέσα εἰς Κατούνα Πα-
λαιά».

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ σταματᾷ καὶ ὁ Ἐφημέριος Κτισμάτων τὰ περὶ Βορ-
θολομαίου.

Συνεχίζοντες δὲ κατωτέρω τὴν ἐργασίαν ταύτην, καταχωροῦμεν καὶ ἔδω μέ-
ρος ἐκ δύο ἄλλων πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολῶν τοῦ Ἐφημεροῦ Ἀργυροχωρίου Π'' Ἀνα-
στασίου Σπάτουλα ὡς ἐξῆς:

«.... Ἡ Μονὴ ἐκτίσθη δαπάνη τῶν Αὐτοκρατόρων Κομνημῶν. Τιμᾶται ἐπ'
νόματι τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου, καὶ ἐορτάζει τὴν 15ην Αὐγούστου. Τὴν εἶχα
πισκεφθῇ πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι σκοτεινὴ, μι-

2. Μᾶλλον εἰς τὸ μνημόσυνον τῆς ἀνακομιδῆς καὶ μεταφορᾶς τῶν λειψάνων αὐτοῦ ἐν
Μονῇ παρέστη οὗτος.

κρη και με αιοιογραφίες στοὺς τοίχους.

Εἶχα λάβει καὶ ἄλλο σας γράμμα ἀλλὰ δὲν σὰς ἀπῆντησα, διότι δὲν ἤμπορεσα νὰ συγκεντρώσω θετικὲς πληροφορίες γιὰ τὸν Ἡγούμενον Παναγίας Κακιομένου Βαρθολομαῖον.».

Αὐτὰ τὰ ὀλίγα γράφει πρὸς ἡμᾶς ὁ ὡς ἄνωθεν Ἐφημέριος Ἀργυροχωρίου Π' Ἀναστάσιος Σπάτουλας.

Τώρα, ἐν συνεχείᾳ, διατυπώνομεν ἐδῶ καὶ ὅσο ἔχομεν ἐκ στόματος τοῦ ἐκ Χιονιάδων αἰιογράφου Νικ. Παπακώστα, ἡλικίας, κατὰ τὸ 1953, 80 ἐτῶν. Οὗτος εἰργάζετο εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Κατὰ τὸ 1898 μετέβη ἐκεῖ ὁ Ἡγούμενος Βαρθολομαῖος, ὅτου καὶ παρ-μεινεν ὀλίγον διάστημα. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἐφρόντισε καὶ ἤρθε εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ὅλους τοὺς ἐκεῖ ἐργαζομένους Χιονιάδτας αἰιογράφους. Ἐκεῖ διὰ πρώτην φοράν—λέγει ὁ Παπακώστας—ἐγνώρισα τὸν Βαρθολομαῖον. Ἦτο ἀναστήματος ὑψηλοῦ, καὶ εἶχε παρᾶστημα ἱεροπρεπές, μὲ πυκνὴν καὶ στερογγύλην μᾶλλον γε·ειάδα, ἡ δὲ μορφὴ του ἐνέπνεε τὸν σεβασμόν.

Ἐπίσης ὁ ἐκ Χιονιάδων Μιχαήλ Χρησίδης, μακρυνὸς συγγενὴς τοῦ Βαρθολομαίου, ἐγνώρισε καὶ οὗτος τὸν αἰμνηστον Βαρθολομαῖον εἰς Βήσσανην, κατὰ τὸ ἔτος 1896, παραστήσας μοι τοῦτον μὲ τὰ ἴδια πάντοτε χαρακτηριστικὰ καὶ τοῦ ἱεροπρεποῦς αὐτοῦ παραστήματος ὅπως καὶ ὁ Παπακώστας. Ἦτο πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Νικολάου Χρήστου. Εἶχε τότε ἡλικίαν 65—67 ἐτῶν. Κατ' ἔτος περιήρχετο τὴν Ἐπαρχίαν Πωγωνίου πρὸς συλλογὴν ἐράνων καὶ συνδρομῶν διὰ τὸ Μοναστήριον τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἡμερῶν του εὗρίσκετο εἰς ἀνθηρὰν καὶ ἀρίστην οἰκονομικὴν κατάστασιν. Εἰς Βήσσανην ὁ Βαρθολομαῖος διέμενεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπισκοπῆς ἐκ Χιονιάδων ἀνεψοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου Νικ. Χριστίδου.

Ἄλλοι συγγενεῖς πλησιέστεροι τοῦ αἰμνηστον Βαρθολομαίου ἐν Χιονιάδες εἶναι σήμερον οἱ φέροντες τὸ ἐπίθετον Εὐαγγέλου τέκνα τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ Μαρίας Διογυσίου Εὐαγγέλου, θυγατρὸς τοῦ ἐν Δελβινᾷ ἐγκατασταθέντος ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου, καὶ οἱ ἀπογονοὶ τοῦ Νικολάου Χρήστου. Ἐπίσης εἰς Τούρνοβον (νῦν Γοργοπόταμος) ὑπῆρξε καὶ ἄλλη ἀνεψιά τοῦ Βαρθολομαίου ὑπὸ τὸ ἐπίθετον Σιάθη τὴν ὁποῖαν οὗτος συνέδραμε πάντοτε διὰ χρημάτων οὔσης ἀπόρου.

Ἐν τέλει δὲ λέγομεν ὅτι πολλὰ θὰ εἶχαμε περὶ τοῦ Βαρθολομαίου νὰ γράψωμεν, ἐὰν ἔζη ὁ ἄλλοτε Ἐφημέριος Σαναβοῦ αἰμνηστος Ἀθανάσιος Παπασπύρου. Ὡς ὁ ἴδιος εἰς σχετικὴν περὶ τοῦ Βαρθολομαίου συζήτησιν μοῦ εἶχεν ἀναφέρει, ἐγνώριζε πολλὰ περὶ αὐτοῦ, διότι παιδίον ἀκόμη παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του εἰς τὴν Μονὴν ὡς ὑπηρέτης, ὅπου καὶ παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἐκεῖ κατήρτισθη καὶ περὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μάξιν, τοὺς ἤχους καὶ τὰ λοιπά.

Τότε ὅμως ἡμεῖς μὴ ὑπολογίζοντες τὸ πρόσκαιρον τῆς παρούσης ζωῆς καὶ τὸ ἄσφατον τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν ἐπεμελήθημεν ἐγκαίρως τὰ περὶ Βαρθολομαίου ἀναβάλλοντες τοῦτο δι' ἄλλοτε. Κατόπιν ὅμως ἐδημιουργήθη ἡ ἐμπόλεμος κατάστασις, ἐπῆλθε ἡ κατοχὴ, ὁ ἐν λόγῳ Ἐφημέριος Σαναβοῦ ἀπεβίωσε, καὶ οὕτω ἐχάθη διὰ παντὸς ἡ πολῦτιμος ἐκείνη εὐκαιρία ἡ ὁποία θὰ διέσωζε πολλὰ ἱστορικὰ καὶ ἄλλα γεγονότα, ἐνδιαφέροντα τὴν Ἱ. Μονὴν καὶ τὸν Ἡγούμενον Βαρθολομαῖον.

Αὐτὰ τὰ ἀποτελ-σματα φέρει ἡ ἀναβλή, ὅταν τὴν διαδέχεται ἡ ἀναβολή.

Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα, θετικὸν κέρδος διὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς Μονῆς παραμένει τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός, ὅτι ὁ αἰμνηστος Βαρθολομαῖος, ὁ κατὰ κόσμον Βασίλειος Δήμου Διαμάντης, κατήγετο ἀπὸ τῆς Χιονιάδες—Κονίτσας, ὅτι διηγεσθαι ἐπὶ 25 ἔτη ὑποτακτικὸς τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Κακιομένου Ἡγουμένου Ἰακώβου, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1887 ἐξελέγη καὶ διετέλεσεν Ἡγούμενος ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 1904, ὅπῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὗρισκόμενος, ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον καὶ μετέστη εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, εἰς ἡλικίαν

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΙ

Οὗτοι ἦσαν τρεῖς ἀδελφοί, ὁ Μάνθος, ὁ Χριστόδουλος καὶ ὁ Πέτρος. Κατήγοντο ἐκ Κουκουλίου τοῦ Ζαγορίου καὶ ἐδρασαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀλῆ Πασσᾶ καὶ μετὰ τοῦτον.

Χρυστόδουλος. Οὗτος ὑπῆρξε ἀνὴρ εὐφυνέστατος, ἡ δὲ γραφίς του παρομιώδης κατὰ τὴν ἐποχὴν του. Ἐχρημάτισε, γραμματεὺς τοῦ Νικ. Τσιγαρᾶ (ἐκ Βραδέτου) εἰς τὸ Ἰάσιον καὶ κατόπιν εἰς τὴν Κων]πολιν, ἀργότερον ἐπεδόθη εἰς ἰδικάς του ἐργασίας. Ἐμνήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τοῦ Ἀσημάκη Κροκίδα, τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ γαμβρός, καὶ ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Ἰωάννινα πρὸς μύησιν τοῦ ἀδελφοῦ του Μάνθου(¹).

Ὅσάκις ὁ Χριστόδουλος ἤρχετο εἰς Ἰωάννινα συνεσκέπτετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κροκίδα κάθε νύκτα μετ' Ἰωαννίτας, Ζαγορισίους, Ἀκαρνάνας καὶ Σουλιώτας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821 ἀπεστάλη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἐν Κων]πόλει ἐφόρων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς Ἡπειρον διὰ τὴν ἐμψυχώσιν περισσότερον τὸ ἀναφανέν σύστημα τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τινα ἐπιστολὴν τῶν ἐφόρων πρὸς τὸν Ἀλ. Ὑψηλάντην. Μαζί του ἔφερε καὶ γράμμα πλαστὸν τοῦ Ἰω. Καποδιστρίου πρὸς τὸν Ἀλῆν Πασσᾶν. Ἀφοῦ ἐφθασεν εἰς τὴν Ναύπαιον, ἐγνωρίσθη διὰ τῶν σημείων μετὰ τῶν ἐκεῖ Φιλικῶν.

Τὸ πιστευθὲν ὡς ἀληθινὸν γράμμα ἐστάλη διὰ τοῦ Ἰω. Ράγκου εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸν Ἀλῆν. Τοῦτο ἐπέδρασε τόσον πολὺ εἰς τὸ πνεῦμα του, ὥστε ἀμέσως παρέδωσε τὸ φρούριον τοῦ Σουλίου εἰς τοὺς Σουλιώτας. Ὅστερον ἅπ' ὀλίγον ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ναύπακτον καὶ ὁ Χριστοδουλος διὰ τὰ Ἰωάννινα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ, διέμεινε πλέον εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἔγινε Γενικὸς προεστὸς τοῦ Ζαγορίου.

Πέτρος: Οὗτος ὑπηρετεῖ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ ὡς γραμματεὺς του. Μόλις ἀνηγγέλθη ἡ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ σατράπου τῆς Ἡπείρου, ὁ Πέτρος ἐγκατέλειπε τὴν θέσιν του καὶ ἐσπευσε νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν Πασόμπην, τὸν ὁποῖον συνήνητησε εἰς τὸ χωρίον Γραμμένον. Διατρέχων δὲ αὐτὰ ἐζήτει ἀπὸ τοὺς κατοίκους κισσιτέρινα ἀγγεῖα διὰ νὰ κατασκευασθοῦν ἐξ αὐτῶν βολαὶ καὶ ραφαῖραι. Κατὰ τὸν Κουτσαλέην εἶχε μυηθῇ καὶ αὐτὸς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ διατοέχων τὰ Γραμμενοχώρια διεκήρυτεν, ὅτι «φθάνει τὸ ῥωμέικο(²).

1. Δαμπρίδη Ζαγοριακὰ 1886 τευχ. Α. σελ. 31

2. Κουτσαλέξη: Διαφέροντα καὶ περίεργα ἱστορήματα σελ. 21.

3 ἔτων,

Οὕτως, φίλοι ἀναγνῶσται, ἔχουσι, τὰ πράγματα περὶ τοῦ Βαρθολομαίου. Τώρα δέ, ἂν ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ἡ ἀφορμὴ νὰ ὁμλήσωμεν περὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παγίας Κακιομένου, ἥς κλίνωμεν γόνυ εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ, τόσον πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην τῶν ἀοιδίμων αὐτῆς κτιόρων, ὅσον καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν σκιὰν καὶ μνήμην τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ καιροὺς καὶ χρόνους ἡγουρευουσάντων καὶ μονασάντων οἰδίων ἐκείνων ἀνδρῶν, καὶ ἥς ἱκετεύσωμεν τὸν Ὑψιστον ὅπως ἀξιῶσθαι τοῦς τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας, καὶ ἀναπαύσθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν τῷ χορῷ τῶν δικαίων.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΔΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΑ ΙΣΝΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ*

Πολύ τοῦ «χαλασμοῦ» αὐτοῦ χαρακτηριστική, εἶναι ἐπιστολή πού, τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1820, ἔστειλε, ἀπὸ τὸ Καπέσοβο τοῦ Ζαγορίου, ὅπου εἶχε καταφύγει, πρὸς τὸν «Πανιερώτατον αὐθέντην καὶ δέσποτα», Πατριάρχην «κὺρ Γρηγόριον», ὁ πατέρας τοῦ Γεώργιου Σταύρου, Σταύρος Ἰωάννου Τσαπαλάμος.

«Πρὸ ἡμερῶν, τοῦ γράφει, σὰς ἱστοροῦσα τὴν ἐλεεινὴν καὶ ἀθλίαν κατάστασιν, τῆς, ποτὲ μὲν π ο λ υ θ ρ υ λ λ ή τ ο υ, νῦν δὲ π ο λ υ θ ρ η ν ή τ ο υ πατρίδος μου Ἰωαννίνων..... καὶ ἤδη σὰς ἀναφέρω ταπεινότατα, ὅτι τὸ κακὸν ἐξακολουθεῖ, ἀπὸ 21 Αὐγούστου καὶ ἔως τὴν σήμερον, χωρὶς ἀνακωχῆν, ἡμέραν καὶ νύκτα, μὲ ὅλα τὰ φθοροποιὰ πυροβόλα ὄργανα· καὶ ἔν τρίτον τοῦ βροσίου ὅπου δὲν ἐκάη, γκρεμίζεται ἀπὸ τὰς δόμβας καὶ κανόνια καὶ ὅσοι δυστυχεῖς ἐγκάτοιχοι ἐγκατελείφθησαν ἀπὸ τελείαν ἐνδειαν καὶ στέρησιν τῶν ἐξόδων, ἢ σκοτώνονται ἀπὸ τὰ βόλια, ἢ πλακώνονται ἀπὸ τὰ χώματα τῶν πιπτόντων οἰκῶν· οἱ δὲ σκορπισθέντες εἰς τὰς χώρας καὶ ὄρη πάσχουσιν ἀπὸ τὸ κρύον καὶ πείναν, ὅτι γενικῶς, ὅλα τὰ πράγματα, ἢ ἐκάησαν, ἢ ἀρπάχτηκαν».

Ὁλοκληρωτικὸς δηλ. «χαλασμός», διαδέχτηκε τὴν αἰγλή καὶ τὸν πλοῦτο, τὴ χλυδὴ καὶ τὴ δόξα τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀσφάλεια.

Οἱ ἐπαγγελματίες τῶν Γιαννίνων, τὰ ἰσνάφια, παρακολούθησαν κι' αὐτὰ τὴν γενικὴν τύχην· ὀλεθρος, πείνα, καὶ καταστροφή.

Ὅμως στὸν Ἡπειρώτικο ὁρίζοντα, εἶχαν κηόλας ἀνατελεῖ, οἱ ζωογόνοι καὶ παρήγοροι ἐκεῖνοι ἡλιοὶ τῶν Ζωσιμάδων· καὶ μὲ τὴ βοήθειά τους, ἀπὸ τὴς στάχτες καὶ τὰ ἐρείπια, ἄρχισε νὰ ξαναγενινιέται, κυρίαρχη ἡ ζωὴ στὰ Γιάννινα, καὶ τὰ ἰσνάφια νὰ ξαναφκιάνονται.

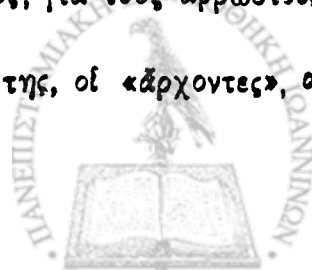
Τὰ παλάτια, βέβαια, δὲν ξανάγιναν, οὔτε τὰ μεγάλα καὶ πλούσια μαγαζιά. Μέσα σὲ ἀθλίαι· ξύλινες μπαράγκες, πού σχηματίζαν ἀθλιώτερους, σχολικοὺς, καὶ βρωμεροὺς δρομάκους, τὰ ἰσνάφια, μὲ τὴ γλυκεῖά παρηγοριὰ ὅτι κάποιοι, μεγάλοι στὴν ψυχὴ συμπατριῶτες τους, τοὺς νοιάζονταν, τοὺς συμπονοῦσαν καὶ τοὺς φρόντιζαν, ξανάρχιζαν νὰ ξαναφκιάνουν τὸ σπητικὸ τους καὶ τὴν κατάντια τους.

Οἱ Ζωσιμάδες, τσακισμένοι ἀπὸ τὸν πόνο, λιτοὶ αὐτοὶ καὶ στενόκαρδοι διὰ τὸ ἐπρόκειτο γιὰ τὴ δική τους τὴν ἄνεση, γιὰ τοὺς δυστυχισμένους συμπατριῶτες τους, εἶχαν ἀνοίξει ὅλους τοὺς κρουνοὺς τῆς πλούσιας βρυσσομένης τοῦ δικῶν τους.

Τεράστια χρηματικά πρὸς εἶχαν διατεθῇ, γιὰ τὰ σχολιά, γιὰ τὰ φτωχὰ κορίτσια, γιὰ τὰ ἀποκλεισμένα σπῆττα, γιὰ τοὺς φυλακωμένους, γιὰ τοὺς ἀρρωστούς, γιὰ τοὺς γερόντους, γιὰ τοὺς ἐνδεεῖς, γενικά.

Μὰ μπήκαν ἀνάμεσα στὴ δυστυχία καὶ τὸ γιατρό της, οἱ «ἄρχοντες», οἱ

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 396.

«πρόκριτοι».

Ἡ διαγωγή τους, στάθηκε εἴσοια, πού ὁ λαός, τὰ ἰσνάφια, βρέθηκαν τελικά ἀντιμέτωποι μὲ τὶς ἰθύνουσες, ἴσαμε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τάξεις, κι' αὐτοδύναμα, πῆραν ἐναντίά τους ἀποφασιστικὴ καὶ σταθερὴ στάση.

Τὰ ἰσνάφια, παίζουσαν σπουδαιότατο ρόλο στὴ διοίκηση τῆς Κοινότητος καὶ τῆς τεράστιας περιουσίας της, τῆς σχηματισμένης ἀπὸ πατριώτες, πού εἶχαν, ἀσταμάτηγα καὶ πεισματικὰ στὴν ξένη ἐργασίῃ, γιὰ νὰ ἀνακουφίσουν τ' ἀδέρφια τους.

Ἐξ ἀφορμῆς ἰδιαίτερα τῶν μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν πού οἱ Ζωσιμάδες εἶχαν διαθέσει γιὰ τὴν ἀγορὰ εἰκόπεδων καὶ τὸ χτίσιμο ἐκπαιδευτήριων τῆς πόλης, τὰ τρέχοντα ἔξοδα τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων της, ἀνοικοδόμησιν Ἐκκλησιῶν, προικοδοτήσεις καὶ δοθήσεις φτωχῶν, γενικὰ γιὰ «ἐλέη», οἱ «ἄρχοντες» τῆς πόλης, εἶχαν χωριστεῖ σὲ δυὸ ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, καὶ μὲ τὴ δύναμη τῶν ἱερῶν αὐτῶν ἀπὸ προορισμὸ χρημάτων. ἀνέβαζαν καὶ κατέβαζαν Μητροπολίτες.

Τὰ σκάνδαλα πού εἶχαν σημειωθῇ, κι' οἱ καταχρήσεις, εἶχαν φέρει τὸ Νικόλα Ζωσιμά στὴν ἀπόφαση, νὰ σταματήσῃ, κάθε χρηματικὴ ἀποστολή.

Κι' οἱ λαϊκοὶ τότε παράγοντες τῆς «πολιτείας» τῶν Γιαννίνων οἱ π ρ ω τ ο μ α τ σ τ ο ρ ε ς τῶν σ υ ν τ ε χ ν ι ῶ ν καὶ ὁ λαός, ἐκινήθησαν (πραξικοματικὰ) ἐναντίον τοῦ Προεστώτος (τῆς πόλεως), τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐλεῶν, καὶ τῶν κασσαδόρων» (διαχειριστῶν δηλ. καὶ ταμιῶν τῶν κληροδοτημάτων, καὶ γενικὰ τῶν ποσῶν πού ἐστέλλοντο γιὰ φιλανθρωπικούς κι' ἐκπαιδευτικούς σκοποὺς).

Στις 14 Σεπτέμβριον τοῦ 1837 (Ἡπ. Χρον. 1931), «ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων» «ἅπαντες, μικροὶ καὶ μεγάλοι» μαζεύτηκαν (ὅχι, στὴν περίπτωσιν αὐτῇ, στὴ Μητρόπολιν, ἀλλὰ) στὸ πατρικὸ σπήτι τοῦ Νικόλα Ζωσιμά, (ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Χάνι Γκάβα), καὶ «ἀίσθανθέντες τὴν μεγάλην βλάβην τὴν πηγάσασαν ἐκ τῆς κατακρίτου διχονοίας καὶ διαιρέσεώς των», τὸν παρακαλοῦν, «ἔνα, ὡς Χριστιομίμητος καὶ ἀμνησίκακος», ἀποβάλλῃ «τὴν δικαίαν ἀποστροφὴν του καὶ πᾶσαν ψυχρότητα πρὸς τὴν δυστυχὴ Πατρίδα» του, καὶ τὴν ἀξιώσῃ καὶ ἄλιν «τῶν συνήθων πλουσίων εὐεργεσιῶν» του, καὶ ὅπως ἐξέλιπον περίπου χρόνους τρεῖς.

Τὴν ἐκκλήσιν αὐτῇ, ὑπογράφουν, ἑκατὸν τριάντα Γιαννιωτὲς πολῖτες, μ' αὐτὴν μοῦνα τὴν ἰδιότητά τους, (ἀνάμεσά τους, ἐνδέκατος κατὰ σειρά, ὁ ἀπὸ πατέρα πρόσππαπὸς μου, «Σπυρίδων Χατζῆ» ταμπάκος.)

Προεστὼς τῆς «Πολιτείας» τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἦταν ὁ Γεώργιος Γκόδελας, (πατέρας τῆς ἀπὸ μητέρα μάμμης μου, τσοχατζῆς, πού ὑπογράφει τελευταῖος).

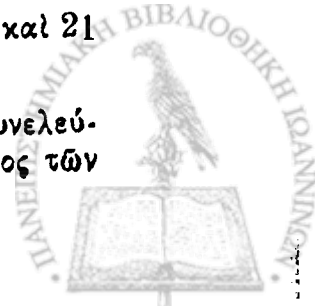
Καὶ δὲν περιωρίστηκαν μονάχα σ' αὐτό:

Βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη, στὴ δύναμη τῆς ἀρχοντίας, ν' ἀντιτάξουν τὴ δύναμη τοῦ Τούρκου δυνάστη καὶ νὰ προκαλέσουν ἔτσι, καὶ ἐπέμβασή του ἀκόμα στὰ ἰδιαίτερα τῆς Κοινότητος, γιὰ νὰ περισώσουν τὰ ἱερὰ χρήματα τῆς δυστυχίας καὶ τῆς παιδείας, ἀπὸ τὰ ἀχόρταγα στόματα τῆς «ἀρχοντίας».

«Ἐκαμαν, λοιπὸν ἀγωγὴν» πρὸς τὸν Βαλῆ τῶν Γιαννίνων, καὶ προκάλεσαν τὴ σύστασιν εἰδικοῦ δικαστηρίου δασιλογῶν, πού τις συνεδριάσεις του, παρακολουθοῦσε μὲν ἀντιπρόσωπος τῆς ἀνώτατης Τούρκικης Ἀρχῆς τῆς πόλης, ἀλλὰ, μὲ αὐτοκέρδιστα δικαιώματα, καὶ ἀντιπροσωπεῖα τῶν ἰσναφίων τῆς ἐποχῆς, ἐκλεγμένη ἀπὸ τοὺς βεκήλιδες των, κι' ἐφοδιασμένη μὲ εἰδικὴ γιὰ τὴν περίστασιν πληρεξουσιότητα.

Ἡ κατηγορία, ἀνέβαζε τὸ ποσὸ τῆς κατάχρησης, σὲ 201.101 γρόσια καὶ 21 παράδες (δυὸ χιλιάδες περίπου χρυσὲς λίρες).

Καὶ στίς 5 Ὀκτωβρίου αὐμ' (1840), «ἐπὶ πληρεστάτης καὶ γενικῆς συνελεύσεως, συγκεκροτημένης ἐκ πάντων τῶν προκρίτων καὶ πάσης τῆς κοινότητος τῶν

πολιτών Ἰωαννιτών, γενομένης ἐν τῇ Ἀγιωτάτῃ Μητροπόλει τῆς πόλεως ταύτης, κοινῇ ἀποφάσει, διωρίσθησαν.... οἱ ἐντιμότατοι πατριῶται.....(νέοι) Ἐπίτροποι Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ Νοσοκομείου» μὲ τὴν ἐντολὴν τῆς διαχείρισης τῆς περιουσίας τῆς Κοινότητος, τῆς σχηματισμένης ἀπὸ τὰ «λάσσαι» (κληροδοτήματα) τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργετῶν τῆς. (Ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία Ζωσιμάδων, «Ἡπειρ. Χρονικά» 1933, σελ. 5 καὶ ἐπ.).

Τὸ ἔγγραφο αὐτό, υπογράφουν: Οἱ Ἐπίτροποι Μητροπόλεως, Ἀγ. Νικολάου, Ἀρχιεπισκοπείου, Ἀγ. Μαρίνης καὶ Νοσοκομείου, οἱ Διδάσκαλοι τῆς Ἑλλην. Σχολῆς, διάφοροι Πρόκριτοι καὶ ἄλλοι, (ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἀπὸ μητέρα πρόσπαππὸς μου Σπύρος «γυλίναβου»), καὶ οἱ «πρωτομαῖστορες ἱσαφίων» γο υ ν α ρ ά δ ω ν, τ ζ α ρ τ ζ α ί ρ η δ ω ν, μ ε ρ τ ζ ά ρ η δ ω ν, π α π ο υ τ ζ ί δ ω ν, σ α ρ ά τ ζ η δ ω ν, χ ρ υ σ ο χ ό ω ν, τ ε ν ε κ ε τ ζ ή δ ω ν, π α π ο υ τ ζ ή δ ω ν (γιά δεύτερη φορά), κ α ζ α ν τ ζ ί δ ω ν, μ π ο σ τ α ν τ ζ ί δ ω ν, σ ε ν τ ο υ δ ά δ ω ν (προφανῶς σ ε ν τ ο υ κ ά δ ω ν), μ π α κ ά λ ι δ ω ν, ά λ ε β ρ ά δ ω ν, τ α μ π ά κ ω ν, τ ε ρ τ ζ ί δ ω ν.

(Στὸ ἴδιο ἔγγραφο υπογράφει καὶ κάποιος Ἰωάννης Χρ. Τσαγκάρης, μὲ ἐπίθετο δηλ. ποὺ σημαίνει ἐπάγγελμα, ποὺ ὅμως παραδόξως, πρώτη φορά τὸ συναντοῦμε, μέσα στὴν πληθώρα τῶν ἐπαγγελμάτων ποὺ ἀναφέραμε μέχρι τώρα).

Στὸ αὐτὸ Ἀρχεῖο Ζωσιμάδων, συναντοῦμε, ἐπίσης γιὰ πρώτη φορά, καὶ τὸ ἐπίσης ἱσαφικὸ ἐπίθετο (γιόργιος) σ ο ρ μ α κ έ σ η ς (Ἐπίτροπος τῆς Περιλήφτης), καθὼς καὶ ἐπίθετο (Νούσιος) κ ά λ φ α, (ἐπίτροπος Ἀγ. Αἰκατερίνης).

Ἡ μεγάλη κατόπι ἀνάπτυξη τῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας καὶ τὰ «εὐρωπαϊκὰ χειροτεχνήματα», ὅπως στὰ 1856 γράφει ὁ Ἀραβαντιδῆς, ἐξαφάνισαν βαθμιαία, πολλὰς ἀπὸ τίς ἐγχώριες χειροτεχνίες, κι' ἔφεραν σὲ παρακμὴ πολλὰ ἀπὸ τὰ παλῆα ἱσνάφια. Τὰ θαύρια, ἐξυῖσαν σιγά, σιγά, τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ πανηγύρια καὶ τὸ διαμετακομιστικὸ τῶν Γιαννίνων ἐμπόριο· ἡ εὐρωπαϊκὴ βιομηχανία ἀφάνισε τίς ντόπιες βιοτεχνίες, καὶ ψεύτισε, καὶ τὸ πρᾶγμα καὶ τὴ ζωή.

«Ἡ ἄλλοτε σημαντικοτάτη βιομηχανία τῶν Ἰωαννίνων, ἡ λατὼν ἡδη, παραπονεῖται, οὕτωδ' ἡ γ ο υ ν ο π ο ι τ α ἡ γ ο υ ν ο δ ε ψ ί α, (ἡ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀκμάζουσα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, καὶ πλούσια ἐργοστάσια συντηροῦσα) διατηρεῖται ὅπως οὖν καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ, ἐπεξεργαζομένη καὶ προμηθεύουσα ὅσα ἐπιτοπῶς χρησιμεύουσι, καὶ ἀποστέλλουσα εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, οὐχὶ ἀσήμαντον ποσὸν διαφόρων μηλωτῶν. Ἡ β ο ρ ο δ ε ψ ί α, τέχνη καὶ αὐτὴ ἀρχαιοτάτη, διατηρεῖται εἰσέτι, καὶ φήμην κέκτηται ἐπὶ ἀρίστη κατεργασίᾳ παντὸς εἶδους δέρματος, καὶ δι' αὐτῆς πλείσται οἰκογένειαι κυβερνῶνται, γιγνομένης ἱκανῆς καταναλώσεως τῆς παραγωγῆς αὐτῆς ἐν Ἡπείρῳ. Θεσσαλία, καὶ Μακεδονία. Ἡ κ η ρ ο π ο ι τ α, ἥτις ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μετενεχθεῖσα ἐκ Βενετίας. Ἡ χ ρ υ σ ο χ ο ι τ α, πρὸ πολλοῦ καιοῦ ἐγκαθιδρυθεῖσα, καὶ λείψονα μόνον τῆς ἄλλοτε ἀκμῆς αὐτῆς ἡδη ἔχουσα. Ἡ Ἑβραϊκὴ φυλὴ, ἡ ἄλλοτε ἀποκλειστικῶς σχιδὸν πλέκουσα τὰ μετὰξίνα καὶ χρυσά γ α ι τ ά ν ι α, καὶ παραπλήσια τοιαῦτα κοσμήματα, ἀσήμαντον ποσὸν κατασκευάζει ἡδη, ἀπ' οὗ μάλιστα ἡ Ἀλβανία υπέπεσεν εἰς βαθυτάτην ἐνδειαν, μετὰ τὴν συγκρότησιν τακτικοῦ στρατοῦ.

»Τὴν αὐτὴν ἀθλιότητα καὶ ἀνεργίαν ὑπέστησαν καὶ οἱ Χριστιανοὶ Ρ ά π τ α ι καὶ Κ ε ν τ η τ α ι, εἴτινες ἄλλοτε κατεσκεύαζον πλῆθος χρυσοκεντήτων φορεμάτων μετὰ πλείστης ἐπιδεξιότητος καὶ ἀνήλικοι αὐτὰ ἐπικερδῶς καὶ εὐκόλως, ἡ δὲ περὶ τὰ τοιαῦτα εἶδη ἀριστουργία τῶν Ἰωαννιτῶν ὑπῆρξε καὶ σώζεται εἰσέτι ἀμίμητος».

«Τέχναι βιομηχανικαί, συνεχίζει, εἰσὶν, ἐκτὸς τῶν προεκτεθεισῶν, ἡ τῶν Ζαχαροπλαστῶν, ἡ τῶν ἀλλεῖμα τοποιῶν, ἡ τῶν ὑποδηματοποιῶν, ἡ τῶν τζαρουχοποιῶν, ἡ τῶν βαφέων, ἡ τῶν χρυσοκεντηστῶν, ἡ τῶν φλοουκατοποιῶν, ἡ τῶν χαλκέων, ἡ τῶν σιδεροϋργῶν.

»Τῶν μικροτέρων τάξεων αἱ γυναῖκες, συνεχίζει ὁ Ἀραβαντινός, ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσι ἐπιτηδεύοντες εἰς τὸ ράπτειν καὶ κεντᾶν χειροτεχνήματα, ἀναλισκόμενα ἐπιτοπίως καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Εἰς τὴν ὑφαντικὴν ὀλίγιστα καταγίνονται. ἤρξαντο δὲ ἵνα ἀσχολῶνται καὶ εἰς τὴν μεταξοποιήσαν, ἥς ἡ ποιότης ἐξάγεται ἀρίστη, καὶ ἀναλλίσκεται ἐν τῷ τόπῳ, καθότι μεταξὺ τῶν ἄλλων καλωπιστικῶν ἀναγκῶν τῆς Ἰωαννίνης οἰκογενείας, τὸ μεταξοῦρασμα κρίνεται ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ.

Οἱ συνέπειες τοῦ «χαλασμοῦ» τοῦ 1820, δάραιναν ἀπάνω στὸ δυστυχισμένα Γιάννινα, ἀκόμα καὶ στὰ 1858, δταν ἐγκατεστάθηκε ἐδῶ (γιά δεύτερη φορά) τὸ Ρωσικὸ Προξενεῖο, (δλέπε Ἐφημ. «Ἡπειρ. Ἀγών», Δ. Σαλαμάγκα, «1866—1877» Κεφ. Γ' καὶ Δ', 27 2 45 καὶ 9·1 1946). Ἐμοιαζαν, «στρατόπεδο», γράφει ὁ Πρόξενός τους, καὶ δὲν εὑρίσκε σπῆτι τῆς προκοπῆς γιά νὰ νοικιάσῃ.

Ὅμως τὴν πόλιν, τὴν περίμεναν κι' ἄλλες ἀκόμα καταστροφές· καὶ τὰ ἰσνάφια, ἦταν φυσικὸ νὰ δοκιμάσουν, τὸ μεγαλειτέρὸ τους μέρος: Στὶς 28 Ἰουλίου τοῦ 1869, πυρκαϊά—πού κατὰ πᾶσα πιθανότητα, ἦταν..... ρυμοτομικὸς ἐμπρησμός—κατέστρεψε τεράστιο τμήμα τῆς πόλης, καὶ πρὸ παντός, τὸ ἀθλιέστατο καὶ βρωμερὸ παζάρι, πού ἦταν φκιασμένο ἀπὸ ξύλινα παραπήγματα.—1017 ἀκίνητα κατάρφαι ἡ φωτιά τὸ δράδυ ἐκεῖνο· κι' ἀπ' αὐτά, 519, ἦταν ἀργαστήρια, τόποι δηλαδὴ δπου ἀσκοῦσαν τὸ ἐπάγγελμά τους, τὴ βιοτεχνία καὶ τὴν τέχνη τους τὰ ἰσνάφια, 20 χάνια, εἰς «λουτρος», καὶ 43 φοῦρνοι, καφενεῖα, καζίνα καὶ οἶνοπνευματοπωλεῖα.

Οἱ ζημιὲς ὑπολογίστηκαν, ἀρχικά, σὲ 600.000 λίρες· ἀργότερα δμως, ἡ ἐπίσημη ἐφημερίδα τῆς Διοικήσεως, τίς κατέδασε σὲ 92 χιλιάδες.

Γιά ἀποζημίωση πάντως, οἱ ἐμπρηστὲς, διέθεσαν γιά τοὺς πυροπαθεῖς, 1.500 μόνον πουργιά, δηλ. 750.000 γρόσια, (7.500 περίπου χρυσὲς λίρες).

Γιά ἀντάλλαγμα δμως τῆς ὑπόλοιπης ζημιάς, ἔχουμε τὴ σημερινὴ ρυμοτομία τῆς ἀγορᾶς, πού ἀρχισε, ἐλάχιστες μόνον μέρες μετὰ τὴν πυρπόληση.

Ἡ πυρκαϊά τοῦ παζαριοῦ, ἔδωκε τὸ τελειωτικὸ χτύπημα: Οἱ παλιὲς οἱ τέχνες ἀρχισαν νὰ ψυχораγοῦν. Πολλὲς ἀπ' αὐτὲς, δὲν ἔμειναν ἀργότερα παρὰ μονάχα σὰν ὀνόματα.

Ἐγιναν ἱστορία.

Σ' ἓνα χαριτωμένο καὶ πολυτιμότατο γιά τὰ λαογραφικά του στοιχεῖα ἡθογράφημα τοῦ Χριστοδοσίλῃ (1855—1937), «Ὁ Κουτσογιάννης στὰ Γιάννινα», ὁ χωλὸς ἡρώας του, καθὼς ἐπισκέπτεται γιά πρώτη φορά τὴν πόλιν, ξαφνιάζεται κι' ἀπορεῖ, γιά δλα, τὰ ἄγνωστα, καὶ μυθικά γι' αὐτὸν πράγματα, πού ἀντικρύζει, στὴν πρώτη πολιτεία ποῦ δλεπον τὰ μάτια του.

Στὸ ἡθογράφημα αὐτό, παρελαύνουν μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Κουτσογιάννη καὶ πολλὰ ἐπαγγέλματα τῆς ἐποχῆς: Οἱ Ἐβραῖοι μὲ τίς τάβλες τους, πού διαλλαλοῦσαν:—Ράματα καλὰ, πρამάτειες καλές....., οἱ κρεασοποῦλοι· τὰ μαράδες, τὰ ρουχάδες, κοντουράδες· σιδεράδες, χαλκοματάδες, πεταλωτάδες· χαντζιδες, ἀχουιτζιδες, φουρναραῖοι· λυχανοποῦλοι, καφετζιδες, ταραφήδες, ζαχαροπλάστες, κουδουνάδες.

Ὁ καὶμένος ὁ Κουτσογιάννης, τὰ εἶχε χάσει ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς πολιτείας

καὶ τὴν πρωτογνώριστη γι' αὐτὸν φασαρία.

Κι' ἀφοῦ εἶδε ὅτι, ἐνῶ αὐτός, ἔλεγε ταπεινά, σ' ὅλον τὸν κόσμον «Καλημέρα», ὅχι μόνο κανένας δὲν τὸν ἀντιχαιρέτιζε, μὰ καὶ τὸν κύταζαν μὲ περιέργεια, κι' ὅτι στὰ χάνια, πλήρωνε κανένας τὸ φαί, ποὺ τὸν προσκαλοῦσαν νὰ φάη, φεύγει σὰν κυνηγημένο σκυλὶ ἀπὸ τὸν ἀλλόκοτον αὐτὸ καὶ πολυθόρυβον τόπον, ἀφοῦ, μουνιζῶνόντάς τον μὲ τὴν ψυχὴ του, τοῦ φώναξε:

—Νά!... Νά!... Νά!... παζάρα τ' διαόλι Νά!.. π' ἀνάθεμά τοὺν πατέρα σ'...

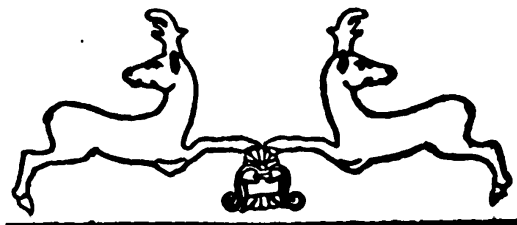
Οἱ κατοπινὲς γραπτὲς γιὰ τὰ ἱσάφια πληροφορίες ποὺ κατέχουμε, εἶναι κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μακεδονικοῦ προαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα, καὶ τῆς πάλης τῶν Ἑλληνικῶν ἀντάρτικων σωμάτων μὲ τ' ἀντίπαλα Βουλγάρικα καὶ τοὺς Ρουμανίζοντες ἀνάμεσα στὰ θύματα τῶν τελευταίων, εἶναι κι' ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος, ἕνας κι' αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἐθνομάρτυρές μας. Κατὰ τὸ μνημόσυνο ποὺ τοῦ ἔγινε, καὶ στὰ Γιάννινα στὰ 1906, ἀνάμεσα σ' ἄλλες ὁργανώσεις, κατέθεσαν στεφάνους καὶ οἱ πιδὲ κάτου, σύμφωνα μὲ σημεῖωμα τῆς ἐποχῆς, ποὺ βρῖσκεται στὴν κατοχὴ μου:

Ἡ συντεχνία τῶν Ἑ μ π ὀ ρ ω ν.—Οἱ ὑπάλληλοι τ σ α ρ ο υ χ ᾶ δ ε ς.—Ἡ συντεχνία π ν ε υ μ α τ ο π ω λ ῶ ν καὶ ξ ε ν ο δ ὄ χ ω ν.—Οἱ ἱ α τ ρ ο ῖ.—Οἱ δ η μ ο δ ι δ ᾶ σ κ α λ ο ῖ Ἰωαννίνων.—Ἡ συντεχνία τῶν β υ ρ σ ο δ ε ψ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν ὑ π ο δ η μ α τ ο π ο ι ῶ ν καὶ π α π ο υ τ σ ῖ δ ω ν.—Ἡ συντεχνία τῶν ᾶ ρ τ ο π ο ι ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν τ σ α ρ ο υ χ ᾶ δ ω ν.—Ἡ ὑπαλληλία β υ ρ σ ο δ ε ψ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία σ ι δ η ρ ο υ ρ γ ῶ ν καὶ μ ο υ σ ι κ ῶ ν.—Οἱ ζ α χ α ρ ο π λ ᾶ σ τ α ῖ.—Ἡ συντεχνία π α ν τ ο π ω λ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία κ ρ ε ο π ω λ ῶ ν.—Οἱ Φ α ρ μ α κ ο π ο ι ο ῖ.—Ἡ συντεχνία κ α φ ε π ω λ ῶ ν,—καὶ οἱ παρεπδημοῦντες Σ α μ α ρ ν ι ῶ τ α ῖ.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλος ἀνώτερος κληρικὸς, πλήρωσε τὸ φόρον τοῦ αἵματος στὸν ἐθνικὸ Μακεδονικὸ ἀγῶνα: Ὁ Γρεβενῶν Αἰμιλιανός, ποὺ δολοφονήθηκε ἄγρια στὴν 20 Ὀκτώβρη τοῦ 1911. Στὸ μνημόσυνο ποὺ τοῦ ἔγινε, στὴν πόλιν μας, κατετέθησαν οἱ ἐξῆς στέφανοι, ὅπως αὐτοὶ ἀναγράφονται στὸ οἰκεῖο φύλλο τῆς «Θρησκευτικῆς Σάλπιγγος».

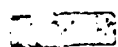
Ἡ κομῶπολις Σαμαρίνα.—Οἱ Βλαχόφωνοι Ἕλληνες.—Οἱ Ἑ μ π ο ρ ο ῖ.—Οἱ Β ι β λ ι ο π ῶ λ α ῖ.—Οἱ Ζ α χ α ρ ο π λ ᾶ σ τ α ῖ.—Ἡ συντεχνία π α ν τ ο π ω λ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία ὑ π ο δ η μ α τ ο π ο ι ῶ ν.—Ἡ συντεχνία β υ ρ σ ο δ ε ψ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία ᾶ μ α ξ ο π ο ι ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν κ α λ α ν τ ζ ῆ δ ω ν.—Ἡ συντεχνία τῶν κ ρ ε ο π ω λ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν κ η π ο υ ρ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν σ α ν δ α λ ο π ο ι ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν ρ α π τ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν μ α ρ α γ κ ῶ ν, κ τ ι σ τ ῶ ν, χ ρ ω μ α τ ι σ τ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν ξ ε ν ο δ ὄ χ ω ν καὶ ο ἶ ν ο π ω λ ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν ὀ π α λ λ ῆ λ ω ν ὑ π ο δ η μ α τ ο π ο ι ῶ ν καὶ σ κ υ τ ῆ ω ν.—Ἡ συντεχνία τῶν ὀ π α λ λ ῆ λ ω ν σ α ν δ α λ ο π ο ι ῶ ν.—Ἡ συντεχνία τῶν ὀ ρ γ α ν ο π α ῖ κ τ ῶ ν.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΑΣΙΑ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΤΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

(Πόθεν ἡ ἀρχή του)

Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον ἰδρύθη διὰ δωρεᾶς τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάν. Δομπόλη, Ἡπειρώτη, ἐμπορευομένου ἐν Ρωσσίᾳ. Δὲν γνωρίζουν ὅμως ὅλοι τὰς λεπτομέρειας τοῦ κληροσκήματος τούτου.

Ὁ Ἰ. Καποδίστριας, ἀφ' ἧς ἀνέλαβεν πρεσίαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν Ρωσσίας, δὲν παρητήθη τοῦ πρωταρχικοῦ του σχεδίου, τὸ ὁποῖον ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς Παιδείας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ γνωριμία του μετὰ τῶν προσώπων ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως, θέσεως ἀματουχίων ἢ καὶ διακρινομένων διὰ τὸν ἥρωτα καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ ἐκτίμησις, ποὺ αὐτῷ περιέβαλαν τὸν Καποδίστριαν, παύσαν εἰς αὐτὸν τὴν δυνατότητα νὰ συνεχίσῃ τὸ προσφιλές του Ἐκπαιδευτικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει εἰς τὴν Ἰονιοῦ Πολιτείαν.

Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἔξω πατρίδος, ὑπῆρχον πολλοὶ ὑπηρετοῦντες τὸν στρατὸν ἢ εἰς τὴν Διοίκησιν, ἀλλὰ πολλοὶ ἐξασκοῦντες τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἑμπορίου.

Ἐνας ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Ἰ. Δομπόλης, ἑμπορος, τραπεζίτης.

Ὁ Καποδίστριας καὶ ὁ Δομπόλης ἐπιστήθησαν καὶ συνεδέθησαν διὰ στενῆς φιλίας καὶ βαθείας ἐκτιμήσεως.

Ὁ Καποδίστριας καίτοι ἦτο νεώτερος τοῦ Δομπόλη κατὰ 7 ἔτη ἐν τούτοις ἐξήγαγε τὴν ἐπιβολὴν ἐπὶ τοῦ Δομπόλη,

ἢ ὅποια διετηρήθη ἀμείωτος καὶ ὅτε ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἀποθάνει. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες κατὰ τὰς συναναστροφὰς συνεζήτουν τὰ τῆς ὁργανώσεως τῆς Παιδείας εἰς τὴν ὑπόδουλον αὐτῶν Πατρίδα. (Ἑλ. Κούκου. Καποδίστριας καὶ Παιδεία).

Ὁ Καποδίστριας, ἀντιληφθεὶς τὴν ἀγάπην τοῦ πλουσίου τούτου Ἀνδρὸς πρὸς τὴν Παιδείαν, ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸν τὴν σκέψιν, ὅπως ἀφ' ἐρώση τὴν μεγάλην αὐτοῦ περιουσίαν διὰ τὴν διάδοσιν τῆς Παιδείας ἐν Ἑλλάδι. Περὶ τούτου ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Δομπόλης εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Ἀρχικαγκελᾶριον Πρίγκιπα *Nesselrode* ἐν Πετροπόλει τὴν 12 Ἰανουαρίου 1849 ὅσον καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ του ἐκ τῆς ἰδίας πόλεως τὴν 4 Φεβρουαρίου 1849. Εἰς τὴν πρώτην ὡς Ρώσος ὑπῆκοος ζητεῖ τὴν ἀδειαν τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅπως ἀφιερῶσιν τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως:

«Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας—γράφει—τὰς ἐπακολουθησάσας εἰς τὸν σύνδεσμον ἡμῶν (μετὰ τοῦ Καποδιστρίου) ὑπεσχέθημεν ἀμοιβαίως νὰ ἀφοσιωθῶμεν ἀμφότεροι εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀναγκαίων πόρων, ὅπως διοργανώσωμεν τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν παρὰ τοῖς Ἑλλησι, τοῖς δυστύχοις ὑμῶν συμπατριώταις.

Ἐκτοτε τὸ κύριον καὶ σχεδὸν τὸ μόνον ἀντικείμενον τῶν φροντίδων μου ὑπῆρξε νὰ ἐκπληρώσω ἐπαξίως τὴν εὐχὴν, ἣν εἶχον τάξει.....καὶ παρηγορήθην ἀναλογιζόμενος ὅτι ὁ Θεὸς εἶχεν εὐλογῆσαι τὴν ἐγκαρ-

τέρησιν, μεθ ἧς εἶχον ἐπιδιώξει νὰ τύχῃ τοῦ σκοποῦ ὃν εἶχον προδιαγράψει».

Εἵκοσι δὲ ἡμέρας ἀργότερον, συντάσσων τὴν δαδήκην του, ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴδια περίπου:

«Ὅτι τὸ 1809 ἐγνώρισα τὸν μακαρίτην Κόμητα Καποδίστριαν, κατόπιν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, ὑποσχέθημεν ἀλλήλους νὰ μεταχειρισθῶμεν πᾶν μέσον πρὸς διάδοσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι. Ἐκτοτε ὁ σταθερὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς μου ὑπῆρξε νὰ κατορθώσω νὰ ἐκπληρώσω προπάντως τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσίν μου. Πρὸς τοῦτο δὲ προσεπάθησα νὰ αὐξήσω τὰ κεφάλαιά μου οὐχὶ διὰ κερδοσκοπίας, ἀλλὰ διὰ τῶν κόπων μου καὶ μάλιστα μετὰ μεγάλης οἰκονομίας».

Ἐν συνεχείᾳ ὥριζεν, ὅπως ἐκ τῆς περιουσίας του διατεθοῦν 232, 857 ἀργυρᾶ ρούβλι, σχεδὸν ὅλη του ἡ περιουσία «εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεώς μου, δηλὸν ὅτι εἰς διάδοσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι».

Διὰ τοῦ 4ου δὲ ἄρθρου τῆς διαθήκης του καθώριζεν, ὅπως τὸ ποσὸν μετὰ τῶν τόκων του διατεθῇ «πρὸς ἴδρυσιν ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν ὁποιαδήποτε ἄλλῃ πόλει, ἥτις ἔσται πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος τὸ 1906, Πανεπιστημίου ὀνομασθησομένου Καποδιστριακοῦ».

Συγκινητικὸν οὕτω παράδειγμα ἀγάπης καὶ πιστῆς φιλίας καὶ εὐγνώμονος ἀναμνήσεως ἐκ μέρους τοῦ γέροντος ἤδη Δομπόλη πρὸς τὸν ἐκλιπόντα φίλον αὐτοῦ Καποδίστριαν «τὸν τὴν ιδέαν συλλαβόντα», τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀπαιτεῖ νὰ φέρῃ τὸ Πανεπιστήμιον «οἷον εἰ ἀναγνωρίζων τὸν Καποδίστριαν ὡς ἰδρυτὴν καὶ κτίτορα τοῦ ἐαυτοῦ ἰδρύματος».

Τοσαύτῃ δὲ ἦτο ἡ ἐπιβολὴ τοῦ νεκροῦ φίλου του καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Δομπόλη, ὅπως τηρήσῃ τὴν πρὸς τὸν Καποδίστριαν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ, ὥστε ὅτε τὸ 1850 ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπεσκέφθῃ αὐτὸν δαμένοντα εἰς ταπεινὴν οἰκίαν ὃ ἐν Πειρουπόλει Πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος κ. Κων. Γωγράφος πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως μεταπέισῃ τὸν Δομπόλη καὶ μεταβάλῃ τὴν διαθήκην του χάριν ἄλλων ἐπειγόν-

των ζητημάτων τοῦ Ἔθνους, ὃ γέρον Δομπόλης ἐπέμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὴν πρώτην του ἀπόφασιν.

Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται τὸ γεγονός ὅτι ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἐμπιστευθῇ τὴν διαχείρησιν τῶν χρημάτων τῆς Φιλομούσου Ἐταιρείας ἐν Πειρουπόλει εἰς τὸν Ἰ. Δομπόλην. Ὅτι ὁ Δομπόλης εἶχε περιβληθῇ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τὸν τίτλον τοῦ Αὐλικοῦ Συμβούλου καὶ τοῦ Ἱππότου.

Καὶ τέλος ὅτι ὁ Καποδίστριας ὡς Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος εἶχε μετακαλέσει τὸν Δομπόλην εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοῦ εἶχεν ἀναθέσει τὴν διαχείρησιν του δημοσίου θησαυροῦ.

Καὶ πρὸς τὸν Στούρτζαν τὸ 1827 γράφει ὁ Καποδίστριας:

«Ὁ καλὸς Δομπόλης παρὰ τὴν ἡλικίαν του, τὰς συνηθείας του καὶ τοῦ τιμωροῦ κτηθέντος πλούτου του ἐγκαταλείπει τὸν ἑσυχὸν βίον, ὃν διῆγε ἐπὶ 58 ἔτη ἐν Πειρουπόλει, ἵνα μὲ ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Ἐκ τῆς πυκνῆς ἀλληλογραφίας τοῦ εἰς τὴν διαχείρησιν τῆς Φιλομούσου Ἐταιρείας διακρίνεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Γεωργίου Σταύρου (Ἰωάννου), τοῦ μετέπειτα ἰδρυτοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, Ἡπειρώτου, καθὼς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάν. Βαρβάκη ἐκ Ψαρῶν, ἐκ κληροδοτήματος τοῦ ὁποίου ἰδρύθη τὸ ἐν Ἀθήναις Βαρβάκειον Λύκειον. Ὡς φίλος δὲ ἀδελφικὸς τοῦ Βαρβάκη συσταίνεται καὶ ὁ Μωϋσῆς Κρήτσος, ὅστις ἐγκατέλειπε τὸ Κρήττικον Κληροδοτήμα εἰς τὸ σχολεῖον Ζαγοράς—Πηλίου.

Ἦτο οὕτω τεραστία ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Καποδιστριακοῦ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, τὸν διαμένοντα ἐν Ρωσίᾳ, τοὺς ὁποίους παντοειδῶς ὑπεστήριξε καὶ δι' ἐπισήμων προνομίων καὶ ἀξιωμάτων περιέβαλλε καὶ ἐπικατέστη τὴν ψυχῶσιν, πού ἡσθάνετο ὁ ἴδιος διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, νὰ τὴν μεταλαμπαδεύῃ καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὁμογενῶν μας.

Τὸ ψυχικόν του ἀνάγλυφον διαφαίνεται εἰς τὴν γνώμην του ὅτι «πρῶτα προεπιβλέπει νὰ μορφωθῶσιν οἱ Ἕλληνες καὶ ἔπειτα νὰ ἰδρυθῇ Ἑλλάς».

Γιὰ νὰ ἐκτιμηθῇ δὲ τὸ μέγεθος τῆς γοητείας, πού ἐνέπνεε πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς

σταχυοὶ οὐδὲ λίγας φράσεις ἀπὸ ἐπιστο-
τοῦ Ἰ. Βαρβάνη, ὅστις ἐστερεῖτο μορ-
σεως καὶ ἔγραφε δι' ἄλλης χειρὸς καὶ
τὴν ὑπογραφήν του ἔγραψε καὶ αὐ-
χωρὶς τόνους.

Εκ Ταϊγανρόγ 1 Ἰουνίου 1818

Λαμπρότατε Κόμη,

Με ὑπερβολικὴν μου χαρὰν ἡξιώθην
τιμίαν της σημειωμένην ἐκ Βαρσοβίας
12 προαπελθόντος Ἀπριλίου ἐκ τῆς ὁ-
ς πληροφορηθεὶς ὅτι ἐδέχθητε τὰ διορι-
τα παρ' ἐμοῦ εἰς Ρωσικὰ νομίσματα χάρ
ερούμπλια 20.000 τὰ ὅποια ἐκαταθέσα-
τὸ τῆς Μόσχας Ὁρφανοτροφείου πρὸς
μελὸς τῶν σπουδάζόντων νέων ὁμογε-
.....

Εκ Ταϊγανρόγ 10 Ἰουλίου 1818

Ὁ ὑψηλοευγενέστατος κ. Ἀλ. Σκορλά
ἐξουρτίσας ἔγραψε πρὸς ἐμὲ κατὰ τὴν
οὔ παρ. Αὐγούστου τὸν σκοπὸν ὅτι
τῆς βελτιώσεως καὶ φωτισμοῦ τοῦ γέ-
νους ἐκρίνατε εὐλογον καὶ ὠφέλιμον νὰ
στήσεται εἰς Ὀδέσσαν μίαν πανσιάνην,
οἱ προσερχόμενοι νέοι τῆς Πατρίδος
σπουδάζουν καὶ ἀφ' οὗ φωτισθοῦν
λειώσουν τὰ μαθήματά των νὰ ἐπι-
ερσιν εἰς τὴν Πατρίδα νὰ φωτίζουν τοὺς
ἴσους, διὰ τὴν ὁποίαν μὲ προκαλεῖτε νὰ
τάμω καὶ ἐγὼ. Διὰ

κατατάσασιν λοιπὸν αὐτῆς τῆς παν-
τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς εἶναι πρὸς φω-
τοῦ γένους μας προσφέρω ἐκ τῆς ἰ-
ου περιουσίας πρὸς τὸ παρὸν εἰς ἁ-
τες τοῦ Μπάνκου 100.000 ρούβλια.
Ἰφ' οὗ δὲ κατασταθῇ ἐνεργητικῶς ἡ
αὐτὴ ὑπόσχομαι καὶ ἀκόμη 50.
ουβλίων διὰ βιβλία καὶ μαθητικά ὄρ-

Ταϊγανρόγ 10 Μαρτίου 1819

Ἄμω νὰ προβάλλω εἰς τὴν Ὑμετέραν
ἐνδοτικότητα, ὥστε ὅπου καὶ ὅπως κρίνει
ἀδύνατον χρηματικὴ βοήθεια διὰ τὴν
μας νὰ προστάξῃ καὶ θέλει τελειώ-
σεως ἡ προσταγὴ σας.

Ὁ νὰ μὴ ἀκολουθῇ ἄργηται εἰς τὰς
σας Της κατέβαλα εἰς τὸν Μπάνκον

150.000 ρουβλίων, τὰ ὅποια εἶναι εἰσιμα
διὰ νὰ δίδωνται ἐξ αὐτῶν ὅπου διορίσει καὶ
τοῦτο θέλω στοχάζεσθαι ἀκρι-
βὲς σημεῖον τῆς πρὸς ἐμὲ τὸν
ταπεινὸν εὐμενείας Της.

Ἄμποτε δὲ νὰ ἀξιῶσθαι ὁ Θεὸς καὶ ἐμὲ
καὶ τοὺς διαδόχους μοι νὰ γενώμεθα ἁο-
κνοι ἐκτελεσται τῶν φιλανθρωπικῶν προσ-
ταγῶν της.

Ὁ δοῦλος ταπεινότητος

(ἡ ὑπογραφή του) ηωαννης βαρβακис

* *

Παρομοία γοητεία ἐνέπνευσε καὶ τὸν
ὁμογενῆ Ἰωάννη Δομπόλην νὰ διαθέσῃ
ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν του διὰ Πανε-
πιστήμιον μὲ τὸ ὄνομα Καποδιστρι-
ακὸν καὶ ὄχι Δομπόλειον.

Τὰ ἄξιον θαυμασμοῦ εἶναι καὶ τὸ μέ-
ρος τῆς διαθήκης πρὸς καθορίζει τὰς
Ἀθήνας ὡς ἔδραν τοῦ Πανεπιστημίου ἢ
εἰς ἄλλην πόλιν, ἡ ὁποία θὰ ἦτο πρωτεύ-
ουσα τοῦ Κράτους. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι
ὁ αἰμνήστου Δομπόλης ἐπίστευεν εἰς τὴν
Μεγάλην ἰδέαν καὶ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι
στὰ 1906 μπορούσε νὰ εἶναι πρωτεύουσα
ἄλλη πόλις καὶ ἰδίᾳ ἡ Κωνσταντινούπολις!

* *

Λεπτομερείας περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ
Δομπόλη δὲν ἔχομεν παρὰ ὅτι ἦτο Ἡπει-
ρωτικῆς καταγωγῆς καὶ ὅτι ἐγεννήθη εἰς
τὴν Πειρούπολιν.

Ἀπέθανε τὴν 28 Ἰουλίου 1850 (Κ. Ζα-
βιτσιάνου. Ἀρχεῖον Ἐθνικῶν εὐεργετῶν)
καὶ ὅτι ἐτάφη εἰς τὸ Κοιμητήριον Σμολέν-
σκη ἢ εἰς τὸ τοῦ Βαλκῶφ ἀναλόγως τῆς ἐ-
ποχῆς.

Ἴσως μείζονας πληροφορίας νὰ εὑρη-
τις εἰς τὸν ἐπιμνημόσυνον λόγον τοῦ Σπ.
Λάμπρου (Ἀθῆναι 1912) ἢ εἰς τὸν τοῦ Ἰ.
Ε. (Μεσολωρᾶ Ἀθῆναι 1914.)

Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Καποδιστρι-
ακοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ αἰμνήστου
εὐεργέτου Ἰωάννου Δομπόλη, καταγομένου
ἐξ Ἡπείρου.

Καὶ ἐπὶ πλέον πόσα ἀληθῶς σοφὰ δι-
δάγματα διδασκόμεθα ἀπὸ τὴν Πολιτείαν
τοῦ αἰμνήστου εὐπατρίδου Κερκυραίου Ἰ.
Καποδιστρίου.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΖΩΝΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ - ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ*

2. Παράγοντες έντασεως της καλλιεργείας

Πρὸς έντατικοποίησιν τῆς καλλιεργείας πρωταρχικὸς παράγων εἶναι ἡ ἐξασφάλις ἐπαρκῶς ἄρδευτικῶν ὕδατος. Κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς αἱ σήματα ἄρδευόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπαρκῶς ἐκτάσεις ἔχουν ὡς ἀκολουθεῖ εἰς τετραγ. χιλιόμετρα.

Ἐπαρχία Κονίτσης	τετραγ. χιλ.	22,5
Περιοχὴ Ζαγορίου	» »	5,8
Τμήμα Ἐπαρχίας Δωδώνης	» »	13,9
(ἄνω ροῦς Καλαμά)		
Σύνολον χιλ.		42,2

*Ἦτοι περίπου τὰ 27,9% τοῦ συνόλου τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως.

Αἱ δημογραφικαὶ καὶ φυσικαὶ συνθῆκες τῆς περιοχῆς ἐπιβάλλουν τὴν αἵξιν τῶν ἄρδευομένων ἐκτάσεων μέχρι τοῦ ἀνωτάτου δυνατοῦ ὁρίου, ὅπερ διτῆς ἐκτελέσεως μεγάλων καὶ μικρῶν ἔργων εὐχερῶς καὶ ἀσφαλῶς δύναται ν' ἀνέσθῃ εἰς 60% τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων.

Τὰ ἐλγιοβελτιωτικὰ ἔργα τῆς ὑποδειγματικῆς ζώνης εἶναι τὰ ἑξῆς:

1ον) Ἀρδευτικὰ καὶ ἀποστραγγιστικά.

2ον) Ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν Ἀώου καὶ Σαρανταπόρου πρὸς προστασίαν τῶν πολυτίμων παροχθίων ἐδαφῶν.

3ον) Ἔργα ἰσοπεδώσεως τῶν ἄρδευομένων ἐκτάσεων.

4ον) Ἔργα ἀντιδιαβρωτικὰ καὶ συγκρατήσεως τοῦ ἐδάφους.

Δεύτερος παράγων έντατικοποιήσεως τῆς καλλιεργείας εἶναι ἡ αὐξησης τῆς λιπάνσεως διὰ χημικῶν καὶ ζωϊκῶν λιπασμάτων. Ἡ σημερινὴ ἐτησίαν κατανάλωσις χημικῶν λιπασμάτων τῆς ὑποδειγματικῆς ζώνης ἀνέρχεται εἰς 300 τόννους (ἐκ ἀναλογίαν περίπου μιᾶς μονάδος Ν. πρὸς 1,25 μονάδος Ρ205). Ἡ ἀνωτέρω κατανάλωσις χημικῶν λιπασμάτων πρέπει νὰ δεκαπλασιασθῇ ἐντὸς τριετίας. Τοῦτο θ' ἐπιτευχθῇ διὰ χορηγήσεως λιπασμάτων διὰ βραχυπροθέσμων δανείων ὡς καὶ διὰ χορηγήσεως τούτων ἐπὶ ἡλαττωμένη τιμῇ εἰς τὴν ὀρεινὴν ζώνην.

Τρίτος παράγων εἶναι ὁ μηχανικὸς ἐξοπλισμὸς τῆς γεωργίας καὶ ἡ μηχανικὴ καλλιέργεια τῶν πεδινῶν ἐκτάσεων. Ἡ μηχανικὴ καλλιέργεια (μὴ ὑπολογιζομένων τῶν ἀναγκαιούντων μηχανικῶν μέσων δι' ἐκχερσώσεις καὶ ἰσοπεδώσεις) θὰ εἴναι δυνατὴ ἐπὶ 25.000 περίπου στρεμμάτων. Ἐπίσης ἀπαιτοῦνται μηχανοκίνητα ἔκκοκιστήρια, ξηραντήρια ἀραβοσίτου καὶ ἄλωνιστικά σιτηρῶν.

Τέταρτος παράγων εἶναι ἡ ἐξασφάλις καλῶν καὶ ἐπαρκῶν ἀποθηκευτικῶν

[*] Συνάχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου τεύχους, σελ. 404.

χώρων διὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα καὶ ἐφόδια καὶ ἡ ἰδρυσις Κέντρων ἐπεξεργασίας καὶ συντηρήσεως τούτων.

Πεμπτος παράγων εἶναι ἡ μετατροπὴ τοῦ ἀκολουθουμένου σήμερον συστήματος ἀμειψισποράς καὶ ἡ βελτίωσις τῆς ἀσκουμένης πρωτογόνου καλλιέργειας μετὰ προωθήσεως καὶ εἰσαγωγῆς εἰδικῶν καλλιεργειῶν (λυκίσκος κλπ.) καὶ ἐνιοχύσεως τῶν βοηθητικῶν κλάδων (μελισσοκομίας) ὡς καὶ ἰδρύσεως Κέντρων σποροπαραγωγῆς Μηδικῆς καὶ Γεωμήλων.

Διὰ τῶν εἰσακτέων βελτιώσεων καὶ μετὰ τὴν ἐκχέρωσιν τῶν ἐδαφῶν ἡ καλλιεργουμένη ἔκτασις θὰ πρέπει νὰ κατανεμηθῇ περίπου ὡς ἑξῆς:

A) Καλλιεργουμένη σήμερον ἔκτασις 117.900 στρέμματα.

A.A. Ἐκ τούτων ἀρδευομένη ἔκτασις 60% ἤτοι 70.700 στρ.

A.B. » » ξηρική 40% ἤτοι 47.200 στρέμματα.

B) Καλλιεργηθησόμεναι ἑκτάσεις ἤδη χέρσαι 65.000 στρέμματα.

BA. Ἀρδευόμεναι ἑκτάσεις 40% ἤτοι 26.500 »

BB. Ξηρικαὶ ἑκτάσεις 60% » 39.000 »

α π ά ν α ι

Αἱ προβλεπόμεναι δαπάναι, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν δαπανῶν δι' ἐγχειροβελτιωτικά ἔργα ἀνέρχονται εἰς 39.000.000 δραχ.

Ἀπαραίτητον συμπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω προτεινομένων ἀποτελοῦν ἡ προὔθησις τῆς οἰκοτεχνίας καὶ οἰκιακῆς βιοτεχνίας καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις τῶν ἀγροτῶν μὲ βάσιν τὸ Πρόγραμμα τῶν Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν μὲ διάθεσιν ὁλοκλήρου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπαιτουμένων γεωπόνων καὶ λοιπῶν δικῶν μετὰ τῶν ἀναγκαιούντων μέσων κινήσεως καὶ ἐφαρμογῆς περὶ ὧν γίνεται δικὴ μνεῖα εἰς τὰς οἰκέας παραγράφους.

Δενδροκομία

1. Εἰς τὴν ὑποδειγματικὴν ζώνην λόγῳ ζημιῶν πολέμου (καταστροφὴ δενδροκομικοῦ κεφαλαίου κατὰ 84%, καταστροφὴ πεζουλίων, ἐγκατάληψις ἀμπελώων) δὲν παράγονται προϊόντα ἱκανοποιούντα τὰς ἐπισιτιστικὰς ἀνάγκας τῶν καμίκων. Μόνον εἰς ξηροὺς καρποὺς καλύπτονται αἱ ἀνάγκαι διατροφῆς, λόγῳ δὲ ἐπισιτισμοῦ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πραγματοποιεῖται ἐμπόριον ξηρῶν καρπῶν.

2. Αἱ ἀνάγκαι εἰς δενδροκομικὰ προϊόντα τοῦ πληθυσμοῦ ὑπολογίζονται:

Νωποὶ καρποὶ	3.590	τόννοι
Ξηροὶ καρποὶ	566	»
Ζαχαροῦχοι καρποὶ	317	»
Ἐλαιον	529	»
Οἶνοι	4.156	»

3. Πραγματοποιηθεῖσα παραγωγὴ 1952—56 ὑποδειγματικῆς ζώνης.

Νωποὶ καρποὶ	1.376	τόννοι
Ξηροὶ καρποὶ	697	»
Ζαχαροῦχοι	190	»
Ἐλαῖαι	26	» (ἔλαιον 5 τόννοι)
Σταφυλαὶ	2.876	»

Τὸ σύνολον τῆς ἑκτάσεως τῶν συστηματικῶν φυτειῶν ἀνέρχεται εἰς 6.782 ἑκτάσεις μετὰ παραγωγὴν 4.037.464 ὀκάρων ἀξίας 15.473.045 δραχ.

4. Βασικαὶ προϋποθέσεις ἀναπτύξεως τῆς δενδροκομίας εἶναι:

1) Ἡ ἐξασφάλισις τοῦ ἀρδευτικοῦ ὕδατος διὰ τῶν πάσης φύσεως ἀρδευτικῶν ἔργων.

- γων ὡς καὶ τῆς χρησιμοποίησεως κατὰ περιοχὰς εἰδικῶν δεξαμενῶν.
- 2) Ἡ ὀργάνωσις τοῦ λεκανοπεδίου (Πεδινῶν—Βίτσης (Ζαγορίου).
 - 3) Ἡ ἐνίσχυσις φυτωρίων Κονίτσης καὶ Βουτσᾶς πρὸς παραγωγὴν δενδρυλλίων καὶ ἀμπέλων εἰς ἐπαρκῆ ἀριθμὸν.
 - 4) Ἡ δημιουργία δοκιμαστικῶν ὀπωρῶνων ροδακινέας, δαμασκηneas, ξηρῶν καρπῶν καὶ κυρίως ἀπιδέας.
 - 5) Ἡ βαθμιαία ἀπόδοσις εἰς τὴν δενδροκομικὴν καλλιέργειαν καὶ ἀναμπέλωσις 61.000 στρεμμάτων συνολικῶς.
 - 6) Ἡ δημιουργία καρυδεώνων καὶ ἄρδευομένων καλλιεργειῶν εἰς παραποταμίους χώρους καὶ ἡ ἐπαρκὴς προστασία τούτων.
 - 7) Ἡ ἐνίσχυσις τῆς μελισσοκομίας πρὸς γονιμοποίησιν ὀπωροφόρων δένδρων.

5. Δ α π ά ν α ι. Διὰ τὰ κυριώτερα δενδροκομικὰ ἔργα προβλέπονται αἱ κάτωθι δαπάναι ὡς καὶ ἡ ἐπὶ πλέον ἀγορὰ δενδρυλλίων καὶ ἀμπέλων ἐξ ἰδιωτικῶν φυτωρίων.

α)α Κατονομασία Ἔργων	Ἑκτασις στρέμ.	Ἑτησίαι δαπάνη	Ἑτησίαι δαπάνη ἄλλων	Παρατηρήσεις
		του ἔτους	ἔτων 10 ετίας	
1) Ἐνίσχυσις φυτωρίου Κονίτσης	45	225.000	225.000	καὶ ἐνίσχυσις ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας διὰ δα- νείων
2) Ἐνίσχυσις φυτωρίου Βουτσᾶς—Ζαγορίου	10	50.000	50.000	
3) Θερμοθάλαμος	—	200.000	—	
4) Μητρικαὶ φυτεῖαι ἀμπέλων	125	125.000	125.000	
5) Ἀνάπτυξις δενδροκομίας εἰς καλλιεργουμένην ζώνην	21.000			
5) Δενδροκομία εἰς καλλιεργήσιμον ζώνην	20.000	9.100.000	9.100.000	δάνεια μακροπρόθεσμα
7) Ἀναμπέλωσις εἰς καλλιεργήσιμον ζώνην	19.200			
8) Ἀντιδιαβρωτικαὶ δενδροφυτεύσεις	—	500.000	500.000	
9) Δεξαμεναὶ ἄρδεύσεως	—	500.000	500.000	
Σύνολον		10.700.000	10.500.000	

Δ'. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Ἡ μορφή ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀσκεῖται σήμερον ἡ κτηνοτροφία εἰς τὴν ὑποδειγματικὴν ζώνην, εἶναι πρωτόγονος. Ἐκτρέφονται κυρίως μικρὰ μυρηκαστικά (πρόβατα—αἴγες) καὶ εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ἀγελάδες, ἵπποι, χοῖροι, πτηνὰ κλπ. ὑπὸ ἀγελαίαν μορφήν.

Ἀπασαι αἱ ἐκτρεφόμεναι φυλαὶ ζῶων εἶναι πρωτογενεῖς μὲ μικρὰν μὲν παραγωγὴν κτηνοτροφικῶν προϊόντων, ἀλλὰ σημαντικὴν ἱκανότητα προσαρμογῆς εἰς τὰς πτωχὰς συνθήκας διατροφῆς καὶ διαβιώσεως.

Τὰ 76,4% τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς ζωϊκῆς παραγωγῆς ἀποδίδουν τὸ πρόβα-
τα καὶ αἱ αἴγες.

2. Κυρίαν ἐπιδίωξιν τῆς προσπάθειας βελτιώσεως τῆς κτηνοτροφίας τῆς
ὑποδειγματικῆς ζώνης θὰ ἀποτελέσῃ:

1) Ἡ αὔξησης τῆς παραγωγῆς τῶν β. σκοτόπων, δι' ἐκτελέσεως βελτιωτικῶν ἐρ-
γασιῶν.

Αἱ βελτιωτικαὶ αὐταὶ ἐργασίαι ἔσονται α) καθαρισμὸς τῆς βοσκῆς ἐκ τῶν ζι-
ζανίων καὶ λίθων, β) λίπανσις τῶν καλῶν τμημάτων αὐτῆς, γ) ἀναχλόασις τῶν ἑ-
τι καλυτέρων τμημάτων, δ) κατασκευὴ μικρᾶς ὑδατοδεξαμενῆς, ε) κατασκευὴ προ-
χείρου καὶ εὐθηνοῦ ποιμνιοστασίου, στ) ἐνδεχομένως ἀποστράγγις ὠρισμένων
τμημάτων, ζ) κατασκευὴ μικρῶν ἀντιδιαβρωτικῶν ἔργων (διὰ ξηρολιθιδίας, ξύλων
κλπ.), η) φύτευσις ὠρισμένων δασικῶν ἢ καὶ καρποφόρων δένδρων βάσει τῶν ὑ-
ποδείξεων τοῦ γεωπόνου τῆς περιοχῆς, δύνανται νὰ ἐπιτελεσθῶν εἴτε ὑπὸ τῶν
Κοινοτήτων ὑποχρεωμένων πρὸς τοῦτο διὰ ρητῶν διατάξεων, εἴτε διὰ τῆς μεθόδου
τῆς πακτώσεως τῶν ὀρεινῶν βοσκοτόπων εἰς γεωργοκτηνοτρόφους ἢ ἀκόμη καὶ δι-
αθέσεως τούτων εἰς αὐτούς. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὡς ἄνω ἐργασιῶν θὰ ἀπαιτηθῇ
ἢ διόδοις ἐτησίως μακροπροθέσμων δανείων ὕψους 10.000 δρχ. κατὰ οἰκογένει-
αν ἢ ἀναλόγων δανείων εἰς τὰς Κοινότητας. Τὸ ἀπαιτηθησόμενον ποσὸν δανείων
θὰ ἀνέλθῃ εἰς 5 ἕως 30.000.000 δραχμῶν περίπου, ἀναλόγως τοῦ ρυθμοῦ βελτιώ-
σεως καὶ τῶν ὑπαρχόντων ὑλικῶν μέσων.

2) Εἰς τὴν ὑποδειγματικὴν ζώνην καλλιεργοῦνται σήμερον 5.800 στρεμ. πο-
τιστικὰ καὶ 288 στρέμ. ξηρικά διὰ Μηδικῆς καὶ 20.000 στρεμ. δι' ἄρδευομένου
ἁρβοσίτου. Δέον ἐκ τῶν ἄρδευθησομένων ἐκτάσεων νὰ διατεθοῦν 10.000 στρέμ.
διὰ καλλιέργειαν μηδικῆς, πλεον συγκαλλιέργειας μηδικῆς ἐπὶ 21.000 στρεμ. ὅπω-
πόνων. Ἡ ἐπέκτασις τῆς καλλιέργειας τῆς μηδικῆς εἰς ἅπασαν τὴν ὑποδειγματι-
κὴν ζώνην, θὰ ἀποτελέσῃ τὸν σημαντικώτερον μοχλὸν βελτιώσεως τῆς κτηνοτρο-
φίας αὐτῆς.

Διὰ τὴν καλὴν ξήρανσιν τῆς πρώτης καὶ τελευταίας κοπῆς καὶ τὴν ἔγκαιρον
ἐποκομιδὴν ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν λοιπῶν κοπῶν μηδικῆς, εἰς τὸ σχετικῶς πολύ-
ῤυβρον κλίμα τῆς Κονίτισης, δέον ἐν τῇ πεδιάδι ταύτῃ νὰ ἀναγερθῇ ἐν ξηραν-
ήριον μηδικῆς διὰ διαπίνης 300 000 δραχμῶν περίπου.

3) Διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἄρξαμένης σήμερον καλλιέργειας πίσσου M10 καὶ λοι-
πῶν ψυχανθῶν ἐπὶ 1½ τῶν ἐκτάσεων τῶν καλλιεργούμενων διὰ σιτηρῶν, δέον νὰ
εὐασφαλισθῇ ἐπιτόπιος σποροπαραγωγή τῶν φυτῶν τούτων. Ὡσαύτως θὰ πρέπει
3.000 στρέμ. ἐν τῇ ζώνῃ νὰ καταληφθῶν τελικῶς ὑπὸ πίσσου M10 καὶ λοιπῶν
υχανθῶν.

4) Διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐνσταυλισμοῦ θὰ ἀπαιτηθῇ ἐπίσης διόδοις μεσο-
προθέσμων δανείων 5.000 δρχ. κατὰ οἰκογένειαν, τὸ ὅποῖον δέον νὰ ἐξοφληθῇ
ἐν 10ετίᾳ. Ἐπομένως διὰ τὰς 5.000 οἰκογενείας ἐπὶ 5.000 δραχμαὶ 25.000.000.

5) Διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ ὑπάρχοντος ζωϊκοῦ κεφαλαίου. Τὰ ἐκτρεφόμενα
σήμερον ἐν τῇ ζώνῃ 290.000 περίπου αἰγοτρόβατα ὑπὸ ποιμνιακὴν μορφήν δέον
ἐλκτικῶς νὰ ὑποκατασταθῶν κατὰ σημαντικὸν ποσοστὸν εἰς μὲν τὴν πεδινὴν
ζώνην ὑπὸ γαλακτοφόρων ἀγελάδων, εἰς δὲ τὴν ὀρεινὴν τοιαύτην ἐν μέρει ὑπὸ ἀ-
γελάδων καὶ ἐν μέρει ὑπὸ ἡμιοικοσίτων προβάτων καὶ οἰκοσίτων αἰγῶν.

Ἰδιαιτέρως κατὰ ὁξύν τρόπον προβάλλει τὸ θέμα τῆς ταχείας ἀντικαταστάσε-
ως τῶν ποιμνιακῶς ἐκτρεφόμενων 91.000 αἰγῶν ἐν τῇ περιοχῇ. Καθίστανται γὰρ
ἡμετέρω ἀπαραίτητα διότι διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Γεωργίας καὶ Δασοπονί-
ας προβλέπεται ἡ ἐκχέρσωσις ἢ ἀναδάσωσις 300.000 στρεμ. ἐκ τῶν ἀξιοποιουμέ-
νων σήμερον ὑπὸ τῆς ποιμνιοτροφίας προβάτων καὶ αἰγῶν καὶ παραλλήλως ἡ ἀ-
γέρευσις τῆς βοσκῆς τῆς αἰγὸς εἰς πολύτιμα δάση, προστατευτικὰς ἐπιφανείας

κλπ. Ἡ ἀναπροσαρμογή αὕτη ἐν τῇ ἐκτροφῇ θὰ ἀπαιτήσῃ τὴν βαθμιαίαν ἀντικατάστασιν ἀπάντων τῶν ἐκτρεφόμενων ἐν τῇ περιοχῇ ζώων. Ἡ ἀντικατάστασις θὰ ἐνεργηθῇ κυρίως μὲν διὰ τῆς συνεχοῦς διασπαιρώσεως τῶν θηλέων ἐντοπίων ζώων μετὰ ἄρρένων τοιοῦτων ἐξευγενισμένων φυλῶν, δευτερευόντως δὲ διὰ τῆς δημιουργίας ἐν τῇ ζώνῃ κέντρων ἐκτροφῆς καθαροαίμων ἀγελάδων φυλῆς ΣΒΙΤΣ αἰγῶν φυλῆς ΤΟΚΕΜΠΟΥΡΓΚ, προβάτων φυλῆς Καραμάνικο Κατσικᾶς καὶ ὀρνίθων ΛΕΓΚΟΡΝ.

Διὰ τὴν ταχύτεραν καὶ ἀρτιωτέραν βελτίωσιν τῶν ἀγελάδων τῆς πεδινῆς ζώης προβλέπεται ἡ λειτουργία συνεργείου τεχνιτῆς γονιμοποιήσεως ἐνῶ ἡ βελτίωσις εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν θὰ χωρίσῃ διὰ ταυριδίων.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὡς ἄνω θὰ ἀπαιτηθῇ ἡ προμήθεια ἐπαρκοῦς ὀριθμοῦ ἄρρένων κυρίως καὶ δευτερευόντως θηλέων ζώων ἀναπαραγωγῆς βελτιωμένων φυλῶν.

Ἡ ἀπαιτηθησομένη σχετικὴ δαπάνη ἐκτιμᾶται διὰ τὴν δεκαετίαν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 5 ἕως 25.000 000 δρχ., θέλει δὲ διατεθῇ ὑπὸ μορφήν δανείων μεσοπρόθεσμων εἰς τοὺς παραγωγούς.

Σημειοῦται ὅτι ποσοστὸν 25% τῆς δαπάνης ἀγορᾶς ζώων θὰ καλυφθῇ δι' ἐπιχορηγήσεως. Ἐτησίως ἐπίσης ἐπιχορηγήσεως θὰ τυγχάνουν καὶ οἱ ἐκτροφεὶ ἄρρένων ζώων ἀναπαραγωγῆς.

6) Διὰ τὴν βαθμιαίαν ὁργάνωσιν ἀξιοποίησεως τοῦ γάλακτος διὰ τυροκομίας θὰ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ κατασκευασθῇ κατ' ἀρχὰς ἐν Κονίτῃ, ἐν τυροκομεῖον ἡμιβιομηχανικῆς μορφῆς, καὶ ἐνδεχομένως, δι' ἐπεκτάσεως τοῦ ὑπάρχοντος τοιοῦτου τῆς Ἀναγνωστοπουλείου Σχολῆς, ἐνισχυομένου δι' ἑνὸς ἢ δύο τεχνιτῶν τυροκόμων μετακαλουμένων ἐκ Νοτίου Ἰταλίας.

Βραδύτερον καὶ ἐντὸς τῆς δεκαετίας θὰ ἀπαιτηθῇ ἡ κατασκευὴ δύο εἰσέτι τυροκομείων εἰς Δολιανὰ καὶ Ζαγόριον, ἐπίσης ἡμιβιομηχανικῆς μορφῆς καὶ ἐνδεχομένως 5 εἰσέτι τυροκομείων βιοτεχνικῆς μορφῆς εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν.

Ἡ σχετικὴ δαπάνη ὑπολογίζεται ὅτι θὰ εἶναι περίπου τῆς τάξεως τῶν 5.000.000 δραχμῶν.

Διὰ τὴν κατασκευὴν σφαγείων θὰ ἀπαιτηθῇ ποσὸν δραχμῶν 1.000.000.

Διὰ τὴν ὑγιεινὴν περίθαλψιν τῶν ζώων καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιοχὰς τῆς ὑποδειγματικῆς περιοχῆς θὰ ἀπαιτηθῇ ἡ ἀνέγερσις τριῶν τουλάχιστον κτηνιατρείων διὰ δαπάνης δραχμῶν 500.000.

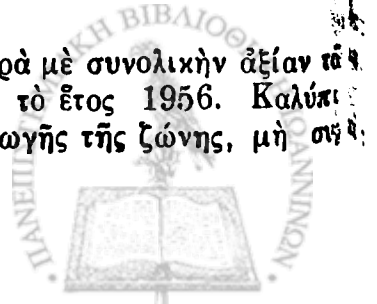
Οὕτω συνολικῶς καὶ ὅλως ἐνδεικτικῶς διὰ τὸ πρόγραμμα βελτιώσεως τῆς κτηνοτροφίας θὰ ἀπαιτηθοῦν δαπάναι 20—35.000.000 δρχ. πρὸς διάθεσιν εἰς τοὺς παραγωγούς μακροπρόθεσμων δανείων μὲ πολὺ μικρὸν ἐπιτόκιον καὶ τέρων 500.000 δρχ. ἐτησίως διὰ ἀποδοχὰς προσληφθησομένου τεχνικοῦ κτηνοτροφικοῦ προσωπικοῦ, ἐπιχορήγησιν ἄρρένων ζώων ἀναπαραγωγῆς κλπ.

Ε' Δάση

Τὰ συγκεντρωθέντα ἀπογραφικὰ δελτία τῆς ὑποδειγματικῆς ζώνης προβάλλουν τὰ ἑξῆς προβλήματα καὶ σκέψεις.

1. Τὸ πρόβλημα παραγωγῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν.

Ἡ σημερινὴ ἀσκουμένη δασοπονία κρίνεται χαλαρὰ μὲ συνολικὴν ἀξίαν τῶν παραγομένων δασικῶν προϊόντων δρχ. 33.196.888 διὰ τὸ ἔτος 1956. Καλύπτει οὕτω τὰ 18,9% τῆς ὅλης ἀξίας τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς τῆς ζώνης, μὴ σφ

περιλαμβανομένης της αξίας βοσκής ἐντὸς τῶν δασῶν ἀνερχομένης εἰς 15.000.000 δραχμᾶς.

Κατὰ τὸν συνημμένον πίνακα εἶναι δυνατὸς κατ' ἀρχὴν ὁ διπλασιασμὸς τῆς αξίας τῶν παραγομένων προϊόντων μέχρι τοῦ προβλεπομένου λήμματος καὶ τῆς σημερινῆς δυναμικότητος μὲ τὰς κάτωθι βελτιώσεις.

α) Κατασκευὴ κυρίου Δασικοῦ ὁδικοῦ δικτύου 400 χιλ. καὶ δευτερευουσῶν δδεύσεων 236 χιλιομ. καὶ λοιπῶν δασικῶν μεταφορικῶν ἐγκαταστάσεων προϋπολογιζομένης δαπάνης 60.000.000 δρχ.

β) Σταθεροποιήσεις τῶν μέχρι τῶν κρασπέδων τῶν δασῶν κυρίων ὁδῶν ὥστε νὰ καταστοῦν ταῦτα προσπελάσιμα.

γ) Σύνταξις λεπτομερειακῶν διαχειριστικῶν μελετῶν ὥστε νὰ καλύπτουν τὰ 100% τῶν δασῶν ἐναντι τῶν σημερινῶν ἀδρομερῶν τοιούτων διὰ τὰ 50% εἰς ἀριθμόν. Ἡ ἀπαιτούμενη δαπάνη θὰ ἀνέλθῃ εἰς 2.000.000 δρχ.

δ) Τηλεφωνικὸν δίκτυον ἀντιπυρρικής ὁργανώσεως τῶν δασῶν μήκους 400 χιλ. καὶ ἐγκατάστασις 20 παραιτηρητῶν δαπάνης δρχ. 4.000.000 δρχ.

Εἰσχύσεις καὶ ὁργάνωσις προσωπικοῦ διὰ 10 δασογῶν, 50 βοηθῶν δασοτεχνιτῶν καὶ 150 δασοφυλάκων διὰ τὴν φύλαξιν, καλλιέργειαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν καὶ προστασίαν τούτων. Ἡ σχετικὴ ἐτήσια δαπάνη ὑπολογίζεται εἰς 5.000.000 δρχ.

2. Τὸ Πρόβλημα τῆς ἀναδασώσεως

Εἶναι δυνατὴ αὐξήσις τῆς σημερινῆς ἐξ 8.414 τ. χλμ. ἐπιφανείας τῶν ἐκμεταλλευσίμων δασῶν κατὰ 74%, ἥτοι:

α) Ἀναδάσωσης 36.000 ἑκταρίων γυμνῶν, κενῶν δασ. ἐκτάσεων μὴ ἐπιδεκτικῶν γεωργικῆς καλλιέργειας καὶ ἐκμεταλλευσίμων χαλαρῶς διὰ τῆς κτηνοτροφίας τοιούτων. Δαπάνη 72.000.000 δρχ.

β) Προστασία φυσικὴ καὶ ἀναγωγὴ διὰ τῆς ἀναδασώσεως μερικῶς ἐκτάσεως μὴ ἐκμεταλλευσίμων δασῶν, δασικῶν ἐκτάσεων καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν ἐμβαδοῦ 26.400 ἑκταρίων. ἀπαιτούμενη δαπάνη θὰ ἀνέλθῃ εἰς 26.000.000 δρχ.

γ) Ὁργάνωσις δύο μεγάλων φυτωρίων εἰς Κόνιτσαν καὶ Ἰωάννινα δυναμικότητος 8—10.000.000 φυτῶν τῆς δασοφυτικῆς λειτουργίας ἐκτ μωμένης εἰς 1.500.000 δρχ.

3. Τὸ Πρόβλημα ἀναγεννήσεως καὶ διατηρήσεως τοῦ Δάσους καὶ τοῦ ἐδάφους.

Προστασία καὶ ἀναγέννησις σήμερον εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτος. Ἡ βοσκὴ ἐξ αὐτῶν εἶναι ληστρικὴ καὶ ἀλόγιστος εἰς βάρος τοῦ Δασικοῦ κεφαλαίου καὶ ἐδάφους μὲ ἐτήσιαν πτῶσιν τοῦ ποσοστοῦ δασώσεως κατὰ 1,5% ἐτησίως. Αἱ ἀγορευτικαὶ διατάξεις καλύπτουν τὰ 20% τῆς ἐπιφανείας τῶν Δασῶν καὶ λόγῳ ἀπαρξίας προσωπικοῦ δὲν τηροῦνται.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου εὐρίσκεται:

α) Εἰς τὴν καθιέρωσιν δασικο - γεωργο - κτηνοτροφικῆς ἰσορροπίας τῶν ἐκμεταλλευσίμων εἰς τὸν ὀρεινὸν χῶρον διὰ τοῦ καθορισμοῦ γεωργικῆς, κτηνοτροφικῆς καὶ δασικῆς ζώνης.

Συνεργεῖα ἐξ ἐδαφοπόνων μὲ καθωρισμένα κριτήρια δεόν νὰ διαχωρίσουν ἐκαστὴν τὰς ζώνας ἵνα ἀπαλλαγῶν ὀριστικῶς τὰ δάση τῆς αἰγὸς καὶ καθορίζεται

ἐκάστοτε ἡ βοσκή τῶν προβάτων βάσει τῆς μελέτης ἐκμεταλλεύσεως τοῦ δίσκου ἀκινδύνως δι' αὐτό.

β) Εἰς τὴν ἀναγωγὴν τῆς σημερινῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας εἰς μορφὰς κοσίου καὶ ἡμιοικισίου τοιαύτης προηγμένης μορφῆς.

Ἡ ἐκ τῆς μετατροπῆς ταύτης προκύπτουσα μείωσις τῶν προσόδων τῶν ὀρεινῶν κατοίκων θὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐνίσχυσιν τούτων διὰ σοβαρῶν κεφαλαίων καὶ λαγῆς τῆς οἰκονομίας πρὸς κτηνοτροφίαν, γεωργίαν καὶ δενδροκομίαν.

4. Τὸ πρόβλημα τῆς Δασικῆς ἔργασίας.

Οἱ ὑπάρχοντες 36 Συνεταιρισμοὶ ἔργασίας καὶ ὑλοτομίας καλύπτουν σχεδὸν τὴν σημερινὴν δασικὴν παραγωγὴν ἔχοντες δυναμικότητα διὰ τῶν 918 μελῶν καὶ 27.000 κ.μ. ἐτησίως.

Ἡ τεχνικὴ ἐκπαίδευσίς των καὶ ὁ συγχρονισμὸς τῶν ἐργασιῶν οἰκονομίας θὰ βελτιώσῃ ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς τὴν παραγωγὴν τεχνικῆς ξυλείας.

5. Τὸ Πρόβλημα τῆς κατεργασίας τῆς ξυλείας.

Ἡ κατεργασία τῆς ξυλείας σήμερον διὰ χειρῶν καὶ 52 μικρῶν φορτηγῶν ξυλοπριστικῶν ἀτελῶν μηχανημάτων εἰς τὰ δάση ἱσποδυνάμειος 465HP καὶ ὁκτώρου ἀποδόσεως 135 κ.μ. ξυλείας δὲν λύει τὸ θέμα. Ἀνάγκη ἰδρύσεως δύο μετὰ μὲν ξυλοπριστικῶν ἐργοστασίων, ἑνὸς εἰς Λάϊστον καὶ ἑτέρου εἰς περιοχὴν ἱκανοποίησης (Χάνι Νικάνωρος), δυναμικότητος 15.000 M3 ἐτησίως ἑκάστου, καὶ ἑκὸς κινητοῦ ἐπὶ δασικῶν ὁδῶν διὰ τὰ λοιπὰ μὴ προσκείμενα δάση δυναμικότητος 3.000 κ.μ. Ἡ δαπάνη διὰ τὰ ἐργοστάσια ταῦτα, ἅτινα δεόν νὰ ἔχουν ὁργάνωσιν συνεταιριστικὴν, θὰ ἀνέλθῃ εἰς 10.000.000 δραχμῶν.

6. Τὸ Πρόβλημα τοῦ Δασικοῦ Ἐμπορίου.

Τὸ ἀνοιγμα τῶν δασῶν πρὸς τὰς ἀγορὰς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας λύει τὸ θέμα, ἐνῶ συγχρόνως ἀξιοποιεῖ περὶ τὰ 3.000.000 ζύγια καυσόξυλων καὶ ὑπολείμματα ὑλοτομίας καὶ πρίσεως διὰ τροφοδοτήσεως τυχόν εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας ἰδρυθησομένου ἐργοστασίου ξυλοπολοῦ καὶ ξυλοπλακῶν.

7. Τὸ Πρόβλημα στερεώσεως τῶν ἑδαφῶν καὶ ἐλέγχου διαβρώσεως.

Σοβαρὸν πρόβλημα λόγῳ δασοκαλύψεως διὰ τὴν Ζώνην δὲν προκύπτει. οὗτοι διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν ἔργων πεδιάδος Κονίης καὶ Ἀνω Καλαμᾶ, τὴν προστασίαν ὀλισθαινόντων συνοικισμῶν, παρασυρομένων παροχθίων κτημάτων, ἀξιοποίησιν ἐπιφανείας 500 ἑκταρίων διαβρωσιγενῶν ἑδαφῶν, δίαίταν τῶν πλημμυρῶν καὶ διευθέτησιν κοιτῶν ρευμάτων ἀνάγκη προβάλλει ἀναπτύξεως προγράμματος κατασκευῆς ὀρεινῶν ὑδρονομικῶν ἔργων καὶ ἐλέγχου διαβρώσεως.

Ὑπολογίζομεν δαπάνην 25 000 δραχμῶν ἀνὰ τετραγων. χιλιτρον τῆς Ζώνης ἥτοι σύνολον δαπάνης 55.000.000.

Ταυτοχρόνως ἡ ἀξιοποίησις κοιτῶν ρευμάτων καὶ μισγαγγειῶν Σαρανταπόρου, Βουρκοποτάμου καὶ λοιπῶν κοιλάδων παρέχουν ἑδαφὸς ἀναπτύξεως λευκῆς λιμορρείας ἐπιφανείας συνόλου 200 ἑκταρίων δυναμένης νὰ δημιουργήσῃ ἐν τῇ ἐτίας ποσὸν ξυλῶδους μάζης 200.000 κ.μ. ἢ 13 000 κ.μ. ἐτησίως ὥστε νὰ αὐξήσῃ κατὰ 30% ἡ σημερινὴ παραγωγὴ τῆς ξυλείας τῆς Ζώνης.

Οὕτω ἡ δαπάνη ἀξιοποιήσεως τῆς ὀρεινῆς ζώνης εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὰ ἐκ

θα ἀνέλθῃ ἐν συνόλῳ εἰς τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 240.000.000.

ΣΤ. Ἑπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις καὶ τεχνικὸν προσωπικόν

Βασικὴ προϋπόθεσις τῆς ἀναπτύξεως τῆς ὑποδειγματικῆς ζώνης εἶναι ἡ ἐπάνδρωσις διὰ ἐπαρκoῦς τεχνικοῦ προσωπικοῦ ἐκ τῶν ἀπαιτουμένων εἰδικοτήτων καὶ ἡ ἐντατικὴ καθοδήγησις καὶ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἀπαραίτητος συμπλήρωσις τῆς ἐν λόγω ἐκπαιδεύσεως κρίνεται, 1) ἡ πληρεστέρα ὁργάνωσις καὶ προσαρμογὴ τοῦ διδακτικοῦ προγράμματος τοῦ Ἀναγνωστοπουλείου Γεωργικοῦ Σχολείου Κονίτης πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ κ. LAMOUR ὑποδεικνυόμενα καὶ 2) ἡ ὁργάνωσις τοῦ Ἐθνικοῦ Οἰκοτροφείου Ἀρρένων Κονίτης εἰς Σχολεῖον Ἐκπαιδεύσεως Τεχνιτῶν (ξυλουργῶν, ξυλογλυπτῶν, ὑλοτομικῶν ἐργασιῶν, μηχανοτεχνιτῶν, ἠλεκτροτεχνιτῶν καὶ ὑδραυλικῶν) πρὸς κάλυψιν τῶν ἀμέσων καὶ δημιουργηθησομένων ἀναγκῶν εἰς βοηθητικὸν τεχνικὸν Προσωπικόν.

Διὰ τὴν ὁργάνωσιν καὶ ἐπιτέλεσιν βελτιωμένων τρόπων γεωργικῆς δένδροκομικῆς, κτηνοτροφικῆς καὶ δασικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀπαιτεῖται τὸ κάτωθι ἐπιστημονικὸν καὶ βοηθητικὸν τεχνικὸν προσωπικόν, τόσον διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ Ἰδρυμάτων, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀγροτῶν.

10 Γεωπόνοι.

3 Γεωπόνοι εἰδικοὶ εἰς τὴν Κτηνοτροφίαν.

3 » » » Δένδροκομίαν.

1 Φυτοπαθολόγος

3 Εἰδικοὶ Ἑδαφολόγοι.

3 Κτηνίατροι.

10 Δασολόγοι.

18 Γεωργοτεχνῖται ἀρδεύσεως.

9 Γεωργοτεχνῖται δένδροκόμοι.

9 Τεχνῖται κτηνοτροφίας.

3 » Μελισσοκομίας.

3 βοηθοὶ ἐργαστηρίων.

50 Βοηθητικὸν δασοτεχνικὸν προσωπικόν.

150 Δασοφύλακες.

Ἡ πρόσληψις τοῦ ἀνωτέρω προσωπικοῦ θὰ γίνηται βαθμιαίως καὶ ἀναλόγως τῶν παρουσιασθησομένων ἀναγκῶν.

Ζ. Συγκοινωνίαι

Προγραμματίζεται ἡ κατασκευὴ ὁδῶν εἰς δύο σειρὰς ἐκτελέσεως ὡς κάτωθι:

Ὁδοὶ I σειρᾶς ἐκτελέσεως.

A. Ἐθνικαί, μήκους 150 χλμ.

B. Ἐπαρχιακαί, μήκους 299 χλμ.

Γ. Δασικαί μήκους 211 χλμ.

Ὁδοὶ II σειρᾶς ἐκτελέσεως

A. Ἐπαρχιακαί, μήκους 231 χλμ.

B. Δασικαί, » 198 χλμ.

Η. Οικοτεχνία—Οικιακή Βιοτεχνία

Διὰ τὴν ὑποδειγματικὴν ζώνην παρουσιάζουν ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα ἡ οἰκοτεχνία καὶ ἡ οἰκιακὴ βιοτεχνία.

Πολλαὶ οἰκογένειαι τῆς ὁρεινῆς περιοχῆς κατὰ τὰς βροχερὰς καὶ χειμερινὰς ἡμέρας ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ὑφαντικὴν, ῥαπτικὴν, πλεκτικὴν, κεντήματα, χρυσοκεντήματα, ξυλογλυπτικὴν κλπ.

Ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν περιοχὴν ἔχει ἡ ὑφαντικὴ μὲ τὰ ὠραῖα ὑφαντά, τὰ ὁποῖα διατίθενται εἰς τὸ Ἑσωτερικὸν τῆς Χώρας.

Ἐνδείκνυται ὅθεν:

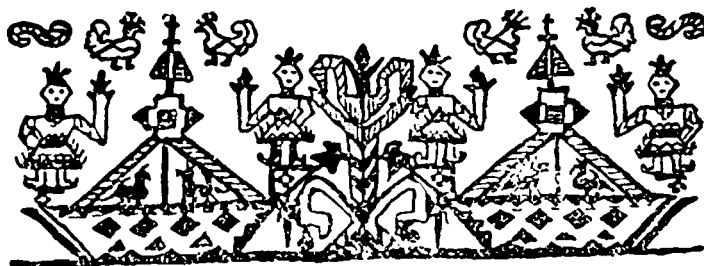
1) Ἡ ἐνίσχυσις τῆς προσπαθείας ταύτης διὰ δραχμ. 2.000.000 ὑπὸ τύπον δανείου ἐντὸς πενταετίας.

2) Ἡ δημιουργία πρᾶκτηρίων ἐμπορίου καὶ διαθέσεως ὑφαντῶν κεντητῶν, καὶ ἄλλων εἰδῶν Ἑπειρωτικῆς οἰκοτεχνίας καὶ βιοτεχνίας.

3) Ἡ ἐνίσχυσις τῶν Τεχνικῶν Σχολῶν διὰ καταλλήλου τεχνικοῦ προσωπικοῦ πρὸς διδασκαλίαν διατηρήσεως καὶ βελτιώσεως τῆς Ἑπειρωτικῆς Τέχνης.

4) Ἡ ἐνίσχυσις κατασκευῆς ξυλίνων παιχνιδίων ὥς καὶ ἐτέρων ἀντικειμένων οἰκιακῆς χρήσεως δι' ἐκπαιδεύσεως κατοίκων τῆς ὁρεινῆς ζώνης ὑπὸ εἰδικῶν τεχνιτῶν.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΛΟΓΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Ἡ ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ

Ρήγα Φεραῖε

τις νύχτες κάθεσαι στὸ πλευρό μου πάντοτε,
μεγάλος ὁ θάνατός σου καὶ τὸ τραγούδι μου τρομάζει
καὶ δὲ νοιώθω καθαρὸς νὰ σὲ τραγουδήσω μεγαλομάρτυρα
νὰ κάνω καθαρμούς μὲ νερόσταμο κρυφὸ
προσεύχομαι ἀσκητεύω σ' ἓνα δέντρο ἔμπρὸς
σὲ πετροκυπάρισσο ὅξυ κόθομαι καὶ τὴν ταραχὴ του συντροφεύω,
τὸν καρπὸ του κορφολογῶ καὶ τὰ λαβώματά μοι νὰ γιατρεύω,
τὴν ὁργὴ σου διαβάζοντας τρικύμισμα σὲ μέτωπο μητέρας,
γιατὶ θέλω νὰ σταθῶ πεντακάθαρος
σὰ λιβαδότοπος πρασινισμένος
νὰ λουλουδίζει καὶ τὴ χερσοτοπία του
νὰ ξεσμαρῶνει τὰ μελίσσια ἀπ' τὰ κρινιά τους
λουλουδάτη ἀγράμπελη ἀχτιδολογώντας
σὲ φυλλομίλημα ἢ σὲ φυλλοβοή.
Κι εἶναι τὸ χῶμα ἀπὸ τὴν πρώτη ἀνοιξη χλιαρὸ
κι αἰσθάνεμαι πὼς βρίσκομαι σὲ λιμάνι γεμάτο ἐπισκευὴ καὶ ἀναχώρηση
ὅπου ἀντηχοῦν οἱ λέξεις «ὦρα καλή»
καὶ πάνω ἀπ' τὸ κύμα αἰωρεῖται κωπηλασία φτερῶν.
Ἔχω ἓνα αἶσθημα ταξιδιοῦ πάντα
κι ὁμως εἶμαι καρφωμένος σὰ δέντρο καὶ σὰ βράχος.
Πιστεύω πὼς δὲν εἶναι καταστροφή νὰ 'ναι κανεὶς πεθαμένος,
ἡ νυχτιὰ μᾶς παράγει ὅπως τὸ μελανὸ νέφος τὸ ὕδωρ.
Γελοῦν τὰ πέλαγα, τὰ λειβάδια γελοῦν καὶ οἱ καρδιές μας νὰ γελάσουν
[πρέπει
ἀφρὸς στὰ πλευρὰ τῶν караβιῶν
καὶ οἱ ἐπιβάτες γελαστοί, ποὺ χαρούμενες στεριὲς τοὺς χαιρετίζουν.
Ὅλες οἱ πετούμενες μουσικὲς λαλιές, φλογερὲ τραγουδιστή,
[ἔχουν ἓνα καταφύγιο καὶ φωλεύου·,
καὶ μεῖς καιρὸς ἦιαν, ποὺ δὲν εἶχαμε κανένα καὶ τὰ ζηλεύαμε,
καὶ μᾶς ἔτρωγε ἡ διχόνοια ὅπως τὸ στᾶρι, τὸ σιδερόσκιον ὁ βροῖχος
καὶ μᾶς πρόσταζαν οἱ σκλαβωτὲς μας, τραγουδεῖστε!
καὶ δὲν εἶχαμε νὰ τραγουδήσουμε ἄλλο ἀπὸ τὸ μαῦρο σύννεφο
[τῆς σκλαβιάς μας
καὶ λέγαμε: καπνὸς αὔριο θὰ γενεῖ,
θὰ λιώσει ἀπὸ τὸ πυρανέβασμα τῆς ψυχῆς μας,
ἀγρίευσαν οἱ βασανιστὲς μας καὶ τότε ἐμεῖς ψέλναμε τὶς ὀχθρὲς τῶν
[ποταμιῶν μας,
πὼς τὰ νερά τους καβαλλᾶνε τὸν χειμῶνα
καὶ πᾶνε, πᾶνε σμίγοντας τοὺς ἀφρούς τῆς μάνητας καὶ κἄνουν
[ἄλυκο τὸ κῦμα,
πὼς τὰ χαμοκέδρα μας ζηλεύαμε σ' ἓνα κομμάτι βράχο,
στὴν αὔρα σφυρίζοντας
πὼς τὸ νερὸ κυλάει μέσα στὴ μαύρη γῆς καὶ τὸ γέλιο του γυρεύει

ἀηδόνι νὰ γίνει καὶ τῆς πηγῆς τοῦ τὸν ἀναρίθμητο καρπὸ νὰ κελαρύσει
 καὶ φώναζαν οἱ κυριευτές μας, σωπάστε κι' ἡμεῖς δὲν σωπαίναμε,
 πὼς τὸ νερὸ στερεύει κι ἀνάβει στὰ ἀμμοπόταμα
 κι εἶναι χωρὶς ἀπόκριση
 σ' ὅλα τὰ πετλούδια, ποὺ πετοῦν,
 σ' ὅλα τὰ χρώματα, ποὺ τὸ πλησιάζουν
 νὰ τὰ ρωτοῦν, νὰ τὰ ξαναρωτοῦν, πές μας γιὰ τὸ νερὸ σ' ἱς λίμνες
 μὲ τοὺς κυπρίνους, ποὺ πλέουν δρομάρηδες στὸ βάθος
 γιὰ τὸ βουβὸ θυρίγκι,
 γιὰ τὴν πέστροφα πές μας ὅταν σὲ νυχτωμένο ποταμὸ βραδυάζει.
 Ἦ' αὐτὰ τῆς σκοπεύοντας ν' ἀφήσει σὲ μέρος
 ὅπου μάτι ἀνθρώπου καὶ πουλιοῦ δὲ θὰ τὰ βρῖσκει
 γιὰ τὴν ἄρκτο τοῦ Γράμμου ὅταν μέλι σὲ γέρικο κορμὸ ἀνακαλύπτει
 πὼς μὲ τὰ χιόνια σκάβει τῆς νάρκης τῆς τὴν κλίνη.
 Ἄπ' τὸ μυστήριό περιβάλλομαι γιὰ ποῖος δίδαξε τὸ μικρὸ ἀραχνάκι
 [τοὺς κύκλους τοῦ τὴν Ἀνοιξὴ νὰ ὑφαίνει:
 Ποῖος ἔμαθε τὰ πουλιὰ τίς ἐποχὲς νὰ γνωρίζουν
 ἢ τίς φωλιές μ' ἀσφάλεια νὰ χτίζουν:

Σὰν καμπισύννεφα ὅλα αὐτοδιαλύονται
 μόνον ἐσὺ τὸ φῶς τῆς λευτερᾶς
 στὴ νύχτα μας κατωφεγγαρίζεις
 Στάθηκα μεσ' τὴν καρδιὰ τοῦ πόνου μας
 κι εἶδα τὸ αἷμα ν' ἀχνίζει
 νὰ τὸ παίρνουν οἱ ἀπογκρεμιές καὶ νὰ φοβίζον τῶν πουλιῶν τὸ διψασμὸ,
 τὸ μαρτύριό μας νὰ γίνεται πύργος μυστικός, ἀόρατος
 καὶ νὰ κατοικῶ καὶ νὰ κλαίω
 νὰ κρεμάζω ὅπλο παλαιῖκό τὴν ἐλπίδα.
 Σὰν ξέφωτο, ἡλιανθὸς εἶναι ὅπου ὅλες οἱ πεταλοῦδες κουνᾶνε
 [τὰ φτεράκια τους
 ἀγγέλους χιόνε,
 (κάθε χρόνον στεγνώνω τὴ λύπη μας στὴ ζεστασιὰ τοῦ τραγουδιοῦ μου).

Σὲ σένα ἀνήκουμε μεγάλε γιὰ τῆς γῆς μας,
 ὅπως ὁ καπνὸς τῆς φωτιᾶς εἶναι γέννημα,
 (Σὲ σένα ἀνήκουμε ὅπως τὸ γέλιο τὴν Ἀνοιξὴ
 καὶ ἡ ἐρωτευμένη κόρη στὸν ἀκριβό της).
 Σὲ βάζω στὸ μυαλό μου καὶ καθαρίζομαι ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ θανάτου,
 σ' ἀναπνέω σὰν ὕπαιθρο ἀκίνητο
 —Τὰ χαμηλὰ κλαριά ἀπὸ τὰ χαμοπετάγματα κινιῶνται
 κάποτε ἀπὸ τὴ ματιὰ σου θὰ ἡλιάζεται τὸ Ἕθνος.
 Ἦσως σὰν τοὺς πλατιοὺς κάμπους τῆς Θεσσαλίας,
 νέφος ἀετίσιο ἱππεύεις τὰ διά τελα
 κόσμους ἐγκυμονώντας χαρούμενους,
 Ὡ Ρήγα Φεραῖε πιστεύουμε στοὺς δραματισμούς σου γιὰ νὰ νικᾶμε.
 Μεγάλωσε ὁ νοῦς κι ἀνοίγει τοὺς στοβολῶνες τῆς χαρᾶς τὸ μέγεθος
 [τοῦ κόσμου,

δίκαιος στέκεις σὰν τοὺς ἀρμάτους τῆς εἰρήνης,
 μὰ μὴ μοῦ μιλάτε γιὰ εἰρήνη
 πόλεμος ἦταν οἱ μέρες μου.

Ένας αγώνας τελειώνει κι' ένας νέος αρχίζει.

Κάνε μας καλούς κι ευτυχισμένους ως μιὰ γαλανή μέρα τῆς πατρίδας,
γιατὶ τ' ἀδέρφια μας ἔμειναν ποραπονεμένα
σὰ χειμωνιάτικος οὐρανός.

Οἱ αἰετοὶ μένουν στὰ ἀκρόμερα κι ἐκεῖ ξεχειμωνιάζουν
τὸ νύχι τους τροχίζοντας σ' ὄρθιο ἀκροβράχι,
νὰ μὴ κρουσταλλιάσει τὸ πόδι τους μεσ' τὸ πολὺ τὸ χιόνι.
(φοβᾶμαι μήπως κι ὅταν λευτερώνομαι καινούρια τείχη χτίσω).

Μπορεῖ νὰ γίνει ἓνα τραγούδι ὁ κόσμος
μπορεῖ νὰ γίνουν οἱ καρδιὲς γελαστοὶ καρποὶ ἀδερφωμένοι.

Τὸ κοντάρι μου τὸ 'χω βαρὺ πολλές φορές
καὶ τὸ διορθώνω,
Φοράω τὸ θώρακα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ κι ὅλα τὰ κάστρα ρίχνω,
χαρούμενος ὅπως βάτος στὴν πράσινη στολή του μεθυσμένος,
μπορῶ νὰ κάνω τὴ βροχή, τοὺς ὑετοὺς νὰ φέγγουν
νὰ πρασινίζω τὸ χῶμα, τὴ θάλασσα νὰ σχηματίζω
μ' ἓνα πηδάλιο δαμασμένη,
μπορῶ νὰ γλυκαίνω τὴ φράουλα, τὸ σιδερίτη
τὸ ραζακὶ νὰ κάνω κεχειμπάρι
νὰ ὑφαίνω τὴν ἀντάρα στὶς κορφές, τὴ καταχνιά στὸ ρέμα,
τὸ φάλκο νὰ πετάω ψηλὰ κατὰψηλα στὸ γαλανὸ τὸ πλάτος
βηρὸς καὶ στέγνιες νὰ περνῶ σ' ἄλογα τῆς μαρτυρίας.

Μὲ φόβο πηγαίνουμε στὴν ἐκκλησιὰ καὶ τὶς εἰκότες χοιρετᾶμε
μὲ φόβο τρώμε τὸ ψωμὶ καὶ τὰ γράμματά μας μελετᾶμε
ὥσπου μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ φόβου φτάσαμε
καὶ φόβο δὲ νιώθουμε κανένα.

Τὰ χιόνια ἀγαποῦν οἱ κορυφές καὶ τὶς βροχές οἱ κάμποι
τὴν κατάχνια ντύνονται καὶ ξεντύνονται οἱ κοντοραχοῦλες
τὰ κρεμασιὰ νερὰ τὸ βούϊσμά τους χαίρονται
κι ἐσὺ χαίρεσαι τὴν πλατιά σου λευτεριά
ποὺ σ' ἓνα φιλὶ ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους,
παρθενικὰ ὅπως φαραγγιοῦ ἀντιδόνημα
ὅπου τ' ἀηδόνη κάνει τὴ φωνή του ἀστέρευτη
τὸ βράδυ μὲ τὸ φεγγάρι.

Εἶσαι στὰ πουλιὰ ποὺ πετοῦν πάνω μου μουσικὸ σμάρι
μπορεῖ νὰ γίνῃ μιὰ πόλη ἢ γῆ ἂν οἱ ἄνθρωποι μονιάσουν,
μὰ γυρνᾶω στὸν πολιτισμὸ μας σὰν ξένος.

Τὴ χαρὰ μας ἀναψε σὰ θόρυβο γάμου στὶς αὐλές
ὅπου χαλινοσελλώνονται τ' αἶτια
κι' ἡ εὐωχία εὐφραίνει τοὺς καλεσμένους
κι οἱ ροῦγες εἶναι λουλουδιασμένες ἀπὸ κοριτσιῶν χεῖλη.

Μαζὶ πᾶμε στοὺς δύσκολους καιροὺς συμπλέκοντας τὰ χέρια
σὰν ἄνθρωποι ὅταν διαβαίνουν ποταμούς.

Κάνε μας άγνους σάν τή στιγμή πού ένώνουν τά ράμφη τους
 γιά φίλημα τοῦ δάσους τὰ πουλιά.
 (βαθύτερα ζώνουμαι τή μοναξιά μου σάν άσκητῆς τή ζώνη του
 νά σ' άκούσω μέσα μου σάν άρμονία, ὅπως πίσω άπό τὸ βοητὸ τῆς
 [φωτιᾶς τὸν άρχέγονό της ἦχο διακρίνω.

Σέ ὕμνῳ μ' ὅσα κελαδήματα ἔχει ἡ άνατολή)
 μ' ὅσα γυρίσματα ἔχει ἡ δύση
 (παντοῦ, ἔρημιά καὶ παίζω μὲ μιὰ δέσμη ἡλίου στὸν τοῖχο).
 Στὸν πυθμένα τῶν παθῶν τίποτε κανεῖς δὲ θέλει, τίποτε δὲν ἐλπίζει.
 κλαριὰ τρικυμισμένα
 πού μετὰ τῇ νεροποντῇ μιλιὰ πιά δὲ τοὺς μένει.
 Ξέρω τὴν ἔρημιά πού τῇ μαυρίζει ἓνα κοράκι,
 ξέρω πῶς τὴν πολιτεία πού μένω τῇ λευτέρωσε ὁ πατέρας μου
 [κι ὁ πατέρας σου

βουλιάζοντας στὴ λάσπη
 ἀδάμαστοι σάν βραχόλοφοι ἀπάτητοι στὸ κύμα
 πού δέχονται τῆς τρικυμίας τὰ πουλιὰ νά ξεφωνίζουν.

Κίνησης περιφερικῆς ὁμοιώματα ὅλα ὑπαρκτὰ κι ἀνύπαρκτα
 ὡς πρωτὰς μέθη, κτήματα τύχης,
 ὁ πολιτισμὸς δὲν μᾶς ἔδωσε τὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς μας.
 Χαρούμενη νὰ 'ναι ἡ ζωὴ σάν τὴν τροφή τῶν πουλιῶν
 ὅταν ὁ ἥλιος τῆς άνατολῆς χρυσίζει τὸ φτερό τους,
 μπουμπούκι νά φωτᾷ τὸ πρωτοχάμόγελό τους
 πῶς τὸ κορφόκλωνο πρασινίζει πιὸ πολὺ στὸ λάλημα τοῦ κούκου,
 σὰ βραδυάζει καὶ τ' άγρο ολούλουδα τὴν κεφαλὴ τους κλίνουν,
 κι ὅλα τὰ πτηνὰ τῆς αὐγῆς στὴν εἰρήνη τους πᾶνε.

Δὲ θέλω νά 'μαι δεμένος οὔτε κι άπ' ἓναν καπνὸ
 κι ἄς ἔχω τῶν μαρτύρων τὰ χέρια γεμάτα άπό δεσμῶν τύπους.
 Παίρνω θάρρος κι άπ' ἓνα σιρουθὶ κυπαρισσοκορφῆς
 ὅταν τὴν ἑωθινὴν εὐχαριστία του σκορπάει
 άπ' ἓνα κύμα ὅπου άφροχτυπάει
 μιὰ θάλασσα άργυρώνοντας σεντέρι.
 Νά 'μουν μιὰ πελαγόπετρα καὶ πάνω της ὁ γαρμπῆς ν' άντροβουίζει
 μιὰ πέτρα μὲ ξερόπετρα τὸ καλοκαίρι του ὁ τζίτζικας ν' ανάβει.
 Τὸ Θεὸ πρῶτα άκουγα μέσα μου
 ἰώρα ἡ δύναμή μου καὶ γὼ
 δαίμονας ἢ άγγελος εἶμαι, άναρωτιόμουν,
 τόσο καὶ μὲ τοὺς δύο δεμένος ἦμουν.
 Φέρνω μέσα μου ἓνα βράδυ
 ὅπου μιὰ πεταλούδα χιόνινη
 σὲ κυπαρισσῶνα πηγαίνει νά πλαγιάσει μαυροφορεμένο
 παίρνω στὸ χέρι μου μιὰν άράχνη μικρὴ
 καθὼς τὸ παντοφώτιστο άπειρο κρεμιέται
 καὶ θαυμάζω ἔμπρὸς τοῦ ἐλάχιστου βίου τὸ θαῦμα.
 Τὴν ἰδανικὴ αὐτάρκεια θέλω
 μέσα στὸ άπειρο
 ὅπως ὅταν πέφτει χιόνι καὶ χάνονται οἱ δρόμοι
 καὶ γὼ τὸ σπῖτι μου ἔκτισα
 άγνάντια σὲ μιὰ μικρὴ θεσοῦλα τοῦ άπείρου καὶ περιμένω

αἰσιοδοξῶ κάποτε
 πὼς ἓνα κ' ἀδὶ μόλις φυλλιασμένο
 τραγούδι θρέφει ἀπὸ ἓνα σύννεφο πολύχρωμα πουλιά
 κι ὁ κόσμος χαρούμενους ἀνθρώπους αὐριο θὰ ἔχη.
 Συγχωρέστε με γιατί ὅλα τ' ἁμαρτήματα θὰ τὰ ἔκαμνα ἂν μπορούσα
 μπορῶ νὰ θέλω κάποτε καὶ νὰ μὴ θέλω πάλι
 αὐτὸ εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου
 μπορῶ νὰ μὴ θέλω τίποτε καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ.
 Λογάριασα ὅλες τὶς ἡμέρες σου ὥς τὴ μητέρα σου ποτὲ ὅπως
 [τὴ μητριά σου,

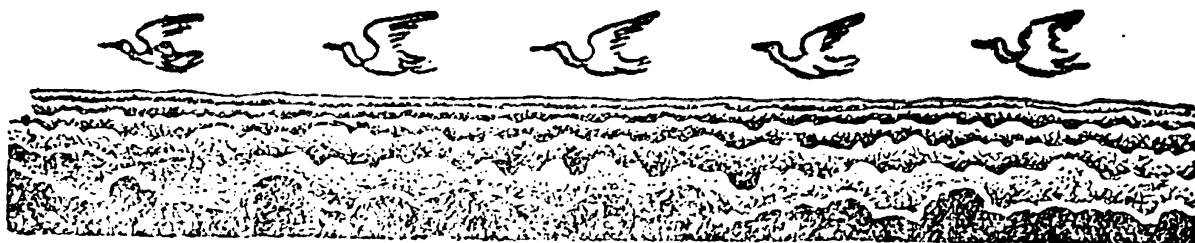
ἀνοίχτε τὰ παράθυρά σας νὰ μπῇ ἡ μέρα τοῦ Θεοῦ
 νὰ φύγῃ ὁ φόβος
 γιατί κάθε ὕλη εἶναι ἓνα κομμάτι φόβου
 στὴ γλύκα τοῦ Γενάρη ἀφοσιώνομαι
 ὅπου μένει τὸ κύμα ἡμερο ζεσταμένο
 γιὰ νὰ ἔβγῃ τῆς ἀλκυόνος ὁ νεοσσὸς
 ἓνα πανὶ ἄσπρο ἀκύμαντο βάφει ὅλη τὴ θάλασσα ἄσπρη
 ὅπως ἓνα ὑακίνθινο φτερὸ πέταγμα ὑακίνθινο ἀφήνει.

Σοῦ μιλῶ γιὰ ἓνα λόφο μὲ πεσμένους σταυροὺς στὸ χορτάρι
 σοῦ τὰ χαράζω ὅλα μ' ἓνο ρουμάνι πευκοβελόνες δακρυσμένες
 ποὺ ὅσο δάκρυ, τόσο φῶς κρατᾶνε κρεμασμένο.
 Ἔνα μέρος μοναξιᾶς εἶμαι γι' αὐτὸ ἓνα μέρος ἐρημιᾶς πρέπει
 [νὰ μοῦ ἀνήκει.

Ὡ φῶς τῆς μέρας μου στὴ στιγμή τῆς γῆς μου εἶμαι ἀρπαγμένος!
 Εὐτυχία πορεῖς νὰ ὀνομάζεις τὴν κάθε αὐτάρκεια
 ἡ καθαρή μας χαρὰ εἶσαι
 ἡ ἄφηση τῶν ἁμαρτιῶν μας εἶσαι.
 σοῦ χτίζουμε ἓνα ψηλὸ βουνὸ μὲ τὶς καρδιές μας ὅλες ἐνωμένες
 νὰ σ' ἀγναντεύουμε σὰν ἡλιακὸ δίσκο
 ἄκουε τὶς νεφέλες μεταβάλλω τροφὴ τοῦ χόρτου
 τὰ ἡφαίστεια σωπαίνω,
 πὼς εἶπα καὶ τὰ ὄρη μέριασαν καὶ ἔγιναν πεδιάδες
 το χρυσὰ σιτάχια νὰ χρυσοκυματίζουνε τοῦ ἀνθρώπου χορτασμός
 ἄκουε ἀφήνω τὰ φτερά νὰ πετοῦν πλευρὸ, πλευρὸ σιὸ οὐράνιο πλάτος
 ἄνθρωπος εἶμαι, ἡ ἔνδεια δηλαδὴ καὶ ἡ ἀφθονία.

Σαράντος Παυλῆας

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗ

ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΗΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

Τὰ «*Απαντα*» τοῦ Κρυστάλλη, ἐπιμελημένα καὶ προλογισμένα ἀπὸ τὸν κ. Μιχ. Περάνθη, κυκλοφοροῦν σὲ δεύτερη ἐκδοση, μὲ καινούργια, ἐκτεταμένη κριτικὴ εἰσαγωγή τοῦ συγγραφέως τῶν «*Σουλιωτῶν*». Ἡ νέα αὕτη εἰσαγωγή, ἀπὸ 155 σελίδες, ποὺ ἐξασφαλεῖ κάθε πρόβλημα σχετικὰ μὲ τὸν Κρυστάλλη, ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη: α) βιογραφικὰ β) κριτικὰ καὶ γ) ἐπιμνημόσυνα. Κατωτέρω δημοσιεύομεν ἓνα κεφάλαιο, τὸ τέλος τοῦ κριτικοῦ μέρους.

Πρώτη καὶ εὐκόλη γνώμη τῆς κριτικῆς, ποὺ ἡ ἐπανάληψή τὴν ἔκαμε, σχεδόν, συνείδηση γιὰ μέγα μέρος τοῦ κοινοῦ, εἶναι πὼς ὁ Κρυστάλλης ἔφερε μέσα του τὴν ἔμφυτη σιὸν ἡπειρώτη κλίση τοῦ ἀνώνυμου δημοτικοῦ ἀοιδοῦ.

Τίποτε ἀναληθέστερο. Ὁ Κρυστάλλης ξεκίνησε ἀπὸ παιδί μὲ τὴ διάθεση τοῦ «λογίου», τόσο στὶς ποιητικὲς δοκιμὲς, ὅσο καὶ στὶς μελέτες του, γιὰ τίς ὁποῖες προεργάστηκε ἀπὸ μαθητῆς.

Γεννημένος σὲ χωριὸ καὶ μεγαλώνοντας στὸ φόβο τῆς τουρκικῆς δεσποτείας, παρηγόρησε τίς ἐλπίδες του, ὅπως ὅλοι οἱ ὑπόδουλοι, μὲ τὴ δροσιά τοῦ δημοτικοῦ στίχου, τὴν τόλμη τῶν πατριωτικῶν θουρίων τοῦ Ρήγα καὶ τὸ αἶσθημα τῶν ἐρωτικῶν δεκαπεντασυλλάβων τοῦ «Ἐρωτόκριτου». Παράλληλα ὅμως διάβασε ἀπὸ παιδί τοὺς δυὸ συγχωρίους τοῦ ποιητῆς, τὸ Ζυλοκώστα καὶ τὸν Σπυρίδωνα Λάμπρο, ὁ πρὸς τοὺς ὁποίους διάχυτος γύρω του θαυμασμός ὑποκίνησε τὴν παιδική του ἐπιθυμία γιὰ μίμηση. Σ' αὐτοὺς ἦρθαν ὁμέσως ὕστερα νὰ προστεθοῦν ὁ Βαλαωρίτης καὶ ὁ Παράσχος. Ὁ πρῶτος, φλογερὸς ψάλτης τοῦ ἀρματολισμοῦ καὶ ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς, μὲ τὰ περισσότερα θέματά του ἀναγόμενα στὴν πρόσφατη ἡπειρωτικὴ ἱστορία,

ὑπέθαλπε τὴν ἐνδιάθετη τάση του γιὰ καινούργιες μεγαλουργίες. Ὁ δεύτερος, ἔστε μένος ποιητῆς τοῦ ρομαντισμοῦ καὶ πανελληνίας ἐπιβολῆς, μὲ τὰ περισσότερα τοῦ γοῦδι τοῦ νὰ κυκλοφοροῦν σὲ κάθε ἀσκήσιον κέντρο τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀντιπροσώπευε τὴν ἰδεώδη φήμη ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐκδοξήσῃ ὁ ποιητῆς.

Μέσα σ' αὐτὲς τίς ἀλληλοεισδύσεις τῆς ἐπῆρειας διαμορφώνεται ἡ πρώτη ποιητικὴ κλίση τοῦ Κρυστάλλη.

Δοξάζει τὴ νωπὴ μνήμη τοῦ ἀρματομοῦ, μεγαλοστομεῖ σὲ ἀντιποιητικὴ γλωσσία καὶ ὀλοφύρεται κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν λαμαρτίνων τοῦ ἄστεως. Διατηρεῖ τὴ δημοτικὴ στίς πατριωτικὲς του ἐμπνεύσεις, ἀλλὰ προκρίνει τὴν καθαρεύουσα αἰσθηματικά του θέματα, στὶς πεζογραφικὲς ἀπόπειρες καὶ στὶς σημειώσεις τῶν ἀφώρων Ἀσμάτων του. Δοκιμάζει ἀκόμα καὶ τίς διασκευὲς («ἐκ τῶν τοῦ Μιστοφίλου κλπ»), ποὺ εἶναι, τὴν ἐποχὴ αὕτη, τοῦ σπινθηροῦ.

Εἶναι ἓνας βαλαωριτικὸς θεματογράφος, ἓνας κλαυθυμερὸς αἰσθηματολόγος, ἓνας πατριώτης εὐκολοσυγκίνητος. Τὰ χεῖρά του εἶναι ἄμαθα νὰ κρατήσουν ἀκόμα ἄλλο παιχνίδι τοῦ δεκαπεντασύλλαβου. Ἡ θάμπος τῆς φαντασίας του διαρέει, οἱ

του ἀπορφανίζονται ἀκράδαντες καὶ ἡ ληκτική του πρόθεση ἐνοχλεῖ σὰ δυνατὴ γῇ ὑποβολέως.

Τὸ μαθητικό του ἐπύλλιο «Αἱ Σκιαὶ Ἰδου», πού τόσες φορὲς ἐπαναλήφθη- τῶς βγῆκεν ἀπὸ τὴν «Κόλαση» τοῦ τη, (1) δὲν εἶναι παρὰ πρωτόπειρη πα- λαγγί τῶν «Σκιῶν τοῦ Φαλήρου» τοῦ οκώστα. Τὸν ρυθμὸ τοῦ «Βότσαρη» τοῦ ποιητῆ ἀκολουθεῖ ὁ Κρυστάλλης στὸ μικρὸ του στιχοῦργημα «Αἱ ἀναμνήσεις». Ὅτι γιὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴ διόρθωσιν ποιήματος αὐτοῦ, εἶναι φανερὴ ἡ ἐπί- στη ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Σίλλερ «Ὁ νε- ρὸς παρὰ τὸν ρύακα», ὅπως τὸ μετέφρα- σεν ὁ Σπ. Λάμπρος: (2)

Ὁ τῆς πηγῆς ἐκάθητο μελαγχολῶν ὁ νέος
ἐπὶ τῇ ἀνθῇ ἐπλεκεν εἰς στέφανον γλαυρόν,
ἐβλεπε πῶς ἀνάρπαστα ὑπὸ πνοῆς βορρῆος
τὸν γλαυκὸν ἐσύροντο κυμάτων τὸν χορόν.
Μοῖως αἱ ἡμέραι μου παρήρχοντο ἐν βίᾳ.
Φεύγει καὶ παρέρχεται τοῦ ρύακος ὁ ροῦς...

(Σίλλερ: Ὁ νεανίας παρὰ τὸν ρύακα)

Ὁ γὰρ παρὰ τὸν ρύακα μετὰ τοῦ Βασιλείου...
ἄλλοιμονον, ὥς ὁ βορρᾶς ἐκ' εἰς τὰ δένδρα
[πνέει,
τὸν νερόν τοῦ ρύακος χόρτων ἐν μέσῳ ῥέει...
ὁ χρόνος προχωρεῖ ἀφῆνων ὥς ἐκεῖνος...

(Κ. Κρυστάλλης: Αἱ ἀναμνήσεις)

Ὁν ἀπέφυγε ἐπίσης τὴν ἐπίδρασιν τοῦ
μῶτη ποιητῆ Γιάνη Βηλαρά: (3)

Βραδυά' ἡ μέρα
σκοτιάδι παίρει...
ποῦ νὰ καθήσω
νὰ ξενυχίσω
νὰ μὴ χαθῶ;

(Βηλαρά: Τὸ πουλάκι)

Παγών' ἡ γῆ' ἡ ὥρα
περιᾶ' ἡ νύχτα ἔρχεται.
Ἄχ, ποῦ νὰ κοιτασθῶ!
μὲ τί νὰ σκεπασθῶ;

Κρυστάλλης: Ὁ πεινασμένος Ἡπειρώτης)

Φαντάζομαι γιὰ μιὰ στιγμή τὸ μαθητοῦδι
ὡς ἦταν τότε ὁ Κώστας Κρυστάλλης, νὰ
τῇ Θεῷ Κωμωδία τοῦ Δάντη σὲ καμμιὰ
μεταφράσειν πού εἶχαν γίνει στὴν ἐποχὴ
νὰ λέει μέσα του: θὰ φτιάξω κι' ἐγὼ μιὰ
«Κωμωδία». (Σ. Σκίπη: Κώστας Κρυστάλ-
λης Καθημερινή, 2. 3. 1938).

Ἀπὸ τὸν Ἡμερολόγιον Ἀσωπίου, 1871.
Ὑπομνήματα: Α. Β ρ α ν ο ὕ σ η: Νεα-
χοι τοῦ Κρυστάλλη, Ἀθ. 1946.

Πάντως ἡ ἐπίδρασις τῶν συγχωρίων του
ἀοιδῶν ὑποχώρησε γιὰ νὰ σβῇ ολότελα
μετὰ τὸ 1889. Ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ κυ-
μαίνεται ἀνάμεσα στὸ παράδειγμα τοῦ Βα-
λαωρίτη καὶ τὴν ἐπιβολὴ τῶν ἀθηναίων
ρομαντικῶν. Ἄν οἱ «Σκιῆς τοῦ Ἰδου» δὲν
ἀρκοῦν νὰ μᾶς δείξουν πῶς ὁ Κρυστάλλης
ξεκίνησε ὡς «λόγιος», νὰ μερικὲς ἄλλες
στροφές, προγενέστερες, ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο
ποίημά του «Ἡ ἐν Λυκουρσίῳ μάχη», ὅ-
που βρίσκει κανεὶς περιγραφὰς μάχης βα-
φτισμένες στὴ ρομαντικὴ ἀποδέωσιν τῶν
Σούτσων:

Α.'

Ὡ θυγατέρες τοῦ Διὸς
καὶ τῆς θεᾶς ἐκείνης
ὠραίας Μνημοσύνης,
Τιτάνων θυγατρός.
Προστάτριάι τῶν ποιητῶν
πολυπλέκαμοι Μοῦσαι,
τὰ θέλητ' ἄρα σῆς οὔσαι
τῶν κραταιῶν θεῶν.

Ε.'

Παύει πλέον νὰ βουτῇ ἡ τοῦ Λυκουρσίου γῆ.
παύουν σάλπιγγες καὶ κρότοι καὶ πολέμου ἡ
[κραυγὴ.

Παντοχοῦ κατέχουν σκότη,
τὸ δὲ πᾶν ἤδη ὑπνώτει.
Ἡ γλαυκόμματος σελήνη, ἀργυρόχρους,
[σκυθρωπὴ
τοῦ Ὁρίωνος προβαίνει μὲ μιὰν ἄκρα σιωπῇ.

Ἄλλ' ἐκεῖνος πού τὸν ἐπηρέασεν ἄμε-
σώτερα ἀπὸ τοὺς ρομαντικοὺς εἶναι ὁ Ἀ-
χιλλέας Παράσχος. Μιὰ προσεκτικὴ σύγκρι-
σις ἔχει ν' ἀποκαλύψει ἀφθονὲς ἀπηχήσεις:

Δὲν ἔχω μάννα. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ ἱερά λόγια...

(Παράσχος: Τὸ δρφανὸ)

Ἀδελφία, μάννα. Μὴν τὰ λὲς αὐτὰ τὰ δύο
[λόγια.

(Κρυστάλλης: Τὸ δρφανὸ)

Παιδιά, ἂν τότε σμίγανε σὲ μιὰ σημαία ὅλοι,
μὰ τὸ σταυρὸ πού προσκυνῶ, τοὺς παίρνω με
[τὴν Πόλιν.

(Παράσχος: Ὁ γέρο-καπετάνος)

Νάρθουμε στὴ σημαία σου νὰ μαζωχτοῦμε
[ὅλοι
καὶ νὰ κινήσωμε, γλυκεῖα μαννούλα, γιὰ τὴν
[Πόλιν.

(Κρυστάλλης: Ὁ Καλόγηρος)

Ὅσο γιὰ τὸν Βαλαωρίτη, τὸν διάβασε
πρὶν ἀπ' τὸ δημοτικὸ τραγούδι κι' ἔξακο-

λούθησε νὰ τὸν μελετάει στὶς βιβλιοθῆκες καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασή του στὴν Ἀθήνα. Εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς ποῦ θαυμάζει καὶ στὰ γράμματά του δὲν παραλείπει εὐκαιρίες λατρείας. «Τὴν φαντασίαν τοῦ τραγουδιοῦ αὐτουνοῦ (τὸ δημοτικὸ τῆς Λι-άκουρας) μόνον ὁ Βαλαωρίτης μπορεῖ νὰ πλησιάσῃ εἰς τὰ ποιήματά του». Καὶ ἄλλου: «Ὁ Βαλαωρίτης ἦτο ἀλήθεια μέγας ποιητής. Ἐγὼ τὸν λατρεύω πλέον. Θυμᾶσαι πόσες φορές σοῦ ἔλεγα γι' αὐτόν...».

Πνεῦμα βαλαωριτικὸ διαπερνάει τὸν «Καλόγηρο τῆς Κλεισούρας» καὶ ὅλα τὰ ἐπικο-ῖα στιχουργήματα τῆς πρώτης περιόδου, χωρὶς νὰ λείπουν ἀσθενέστερα ἀντιλαλήματα καὶ στὴν ἀγροτική του ποίηση, ἀκόμα καὶ στὴ βουκολική του περίοδο.

Πάρε τὸ μάτι τ' ἀητοῦ καὶ τ' ἀλαφιῶ τὸ πόδι
(Βαλ. Θανάσης Διάκος)

Πάρε τὸ πόδι τ' ἀλαφιῶ, τοῦ λουλουδιοῦ
[τὴ χάρη
(Κρ.: Οἱ λυγερὲς τῆς ξενητείας)

Ἀπ' τὸ βαρὺ τὸν κάματο βουβά, ἀποκαρωμένα
(Βαλ. Θανάσης Διάκος)
Ἡλιοκαμένοι, ξέκοποι. βουβοί, ἀποκαρωμένοι
(Κρ. Ἡλιοβασίλεμα)

Μόχτα μωρὲ καὶ πλάκωσαν.. Πρόσεχε τὸ
[Λευτέρη
(Βαλ. Φωτεινός)

Μόχτα ὥρὲ Λιὰ καὶ μάδεψε...Φυλάξου ἀπ' τὸ
[βαρβάτο
(Κρ. Ὁ κοῦρος)

Ἡ «Λεμονιά» τοῦ Κρυστάλλη εἶναι παράφραση τῆς «Ἀγραμπελῆς» τοῦ Βαλαωρίτη. Τὸ δεύτερο ἐφτάστιχο τοῦ «Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καρνοφίλλι του» κι' ἡ ἐξομολόγηση τοῦ Διαμάντη στὸ τρίτο ἄσμα τοῦ «Θανάση Διάκου» ἀποτελοῦν τὸ ὕλικὸ τοῦ «Κλέφτικου Τραγουδιοῦ» τοῦ Κρυστάλλη. Στὸ «Εἰς ἓνα ἀστέρι» μποροῦμε νὰ βροῦμε ἐλαφρὴ θύμηση ἀπὸ τὴ Βαλαωριτικὴ

4. «Ἐδημοσίευσεν καὶ δύο - τρεῖς ἀγγελίες περὶ ἐκδόσεως βιβλίων τὰ ὅποια δὲν ἐβγήκαν», μᾶς πληροφορεῖ ὁ Μητσάκης (Δελτίον τῆς Ἑστίας, 7. 5. 1899).

5. «Χελιδόνες» ἐπεγράφησαν οἱ στίχοι τοῦ Κρυστάλλη, τοὺς ὁποίους πρώτῃν φοράν, πρὸ ἐπὶ τῶν, ἔτυχε ν' ἀναγνώσω, γράφει ὁ Παλαμᾶς τὸ 1894 στὴ μελέτη του «Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη».

6. Πρ. Ἑστία, 7. 5. 1889.

μετάφραση τῆς «Λίμνης» τοῦ Λαμαρτίν. Τῆς ἴδιας μετάφρασης ἀπηχῆσεις εἰσχωρνε στὸν «Σταυραετό». Οἱ διάλογοι τοῦ «Φωτεινοῦ» καὶ τοῦ «Θανάση Διάκου» φέρνουν στὴ μνήμη τὴ συγκρότηση «Γέννου»:

—Θᾶχε τὸ νοῦ του στὸ παιδί.
—Κι' ἦτανε τετρακόσιοι.
—Εἶδες ἐκεῖ τὸν Κόκαλη;
—Ἐθόλωσε τὸ φῶς μου...
—Τὸν εἶδες τὸν Παπαντριά;
—Μὲ τὸν Κορνᾶ τὸν Τράχα
κρατοῦν τοῦ Μουσταφάμπεη.
—Καὶ τὸν Κιοσιὲ Μεχμέτη;
—Τὸν εἶχα ἰδεῖ ποῦ ἐμούδιασε...
(Θανάσης Διάκος)

—Πόσες ἀπόψε γέννησαν;
—Σαράντα, λάλα Γάκη.
—Κι' εἰν' ὅλα, Λάμπη, ζωντανά;
—Βγάλε μονάχα πέντε.
—Διπλάρια;—Δέκα.
—Ἰσιάσαμεν. Τὰ ζωντανὰ βυzaίνου.
—Πίνουν σὰ δυομηνίτικα.
—Ἐχουν οἱ μάνες γάλα;
(Ὁ γέννος)

Ἡ διακύμανσὴ τοῦ ἀνάμεσα ἀπ' Βαλαωρίτη καὶ τοὺς ρομαντικούς, ἀνὰ ἀπὸ τὴν ἔντεχνη ποίηση καὶ τὴ δημοτικὴν ἀτμόσφαιρα, παρατείνεται καὶ ὅλον σχεδὸν τὸν πρῶτο χρόνον τῆς ἀθηναϊκῆς του μονῆς, μὲ τὸν «Καλόγηρο τῆς Κλεισούρας» καὶ τὰ μικρὰ λυρικά του ποιήματα τῆς λογῆς «Χελιδόνες».

Ἐκεῖνος ποὺ διάβαζε τὰ πρωτόλειά (4) καὶ τὸν μύησε στὰ μυστικά τῆς ποίη-κῆς, ἦταν ὁ Μιχ. Μητσάκης. Στὸν πα-γο τοῦ «Καλόγηρου» ὁ ποιητὴς τοῦ τὸ γνωρίζει. «Νὰ τὸν ἀφιερῶσω εἰς σέ, φει—δοτις μετ' ἐγκρίσεως παρηκολούθη-ἄλλα ποιήματά μου ἀτελέστερα καὶ μετ-

Πρόκειται ἀκριβῶς γιὰ τὰ λυρικά γυμνάσματα, λόγιας κατασκευῆς, ποὺ ψε τὸν τελευταῖο καιρὸ στὰ Γιάννενα τοὺς πρώτους μῆνες στὴν Ἀθήνα. Εἰς τὰ πρῶτα του ποιήματα, μὲ τὰ ὅποια γρ-ρίζεται στοὺς συναδέλφους του (5) καὶ φιλοδοξοῦσε νὰ τὰ τυπώσῃ. Τέλος, σὰ σα τοῦ 1889, ἀποφασίζει τὴν ἐκδόσιν «Χελιδόνων», ποὺ ὁ Μητσάκης ἀναλ-ἀκυκλοφόρητες. προτάσσοντας τὸ πρ-καὶ ὁμώνυμο ποίημα τῆς συλλογῆς.

«Ο νεαρός ἡπειρώτης ποιητής εἶναι ἄ-
ς πάσης συμπαθείας καὶ ὑπόστηρίζεως
τὰ συμβάντα αὐτῷ, δὲν στερεῖται δὲ, ὡς
κινεῖται, καὶ ἐμπνεύσεως, οὔτε ἀδεξίως
ρίζεται τὸν στίχον, ἐφ' ᾧ θαρρούντως συ-
κῶμεν τὸ ἀγγελλόμενον βιβλιάριόν του».

Σύμφωνα μὲ τις πληροφορίες τῆς ἀγγελί-
ας τοῦ «Χελιδόνες» θὰ εἶχαν πέντε τυπογρα-
φικὰ φύλλα, δηλ. ὀγδόνην σελίδες. Καὶ δε-
κνύμεν ὅτι τὰ ποιήματά του, κατὰ τὸν ἴ-
σον, ἦσαν ἀτελέστερα καὶ μὴ κ ρ ἄ, μπο-
ροῦμε νὰ φανταστοῦμε ἀπὸ ἓνα ποίημα σὲ
πεντὰ σελίδα, ἑβδομήντην περίπου ποιήμα-
τα. Σ' αὐτὰ περιλαμβάνονται, πιστεύω καὶ
στίχοι ποὺ εἶχε δύο · τρεῖς φορές ἀναγ-
γεῖν, κατὰ τὸν Μητσάκη, καὶ ποὺ δὲν κυ-
κλοφόρησαν, ὅπως δὲν κυκλοφόρησαν τελι-
κά καὶ οἱ «Χελιδόνες».

Γι' ἐγίναν λοιπὸν τὰ ἑβδομήντην αὐτὰ ἀ-
τέλεστα τοῦ Κρουσιάλη;

Φαίνεται πιθανὸν νὰ τὰ παραμέρισε
καρὶνὰ γιὰ χάρι τοῦ «Καλογήρου», ποὺ
οὔτε νὰ στήνῃ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ καὶ ποὺ
καὶ στὰ μάτια του γιὰ θέμει σοβαρὸ
περισσότερο ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἡπειρωτι-
κῶν. Κι' ἀργότερα, ἄλλα παρὲν-
εἰρηστικά «Ἀγροτικά», ἄλλα δημοσίεψε με-
μμένα, ἄλλα διόρθωνε, ἄλλα ἐσχίζε. Μὲ
τὸ 1890 φαίνεται νὰ τὸν ἀπασχολοῦν
αὐτὸ.

Ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀργότερα, δὲν ἐννοοῦ-
ναι παραιτηθεῖ τελείως ἀπ' αὐτὰ. Στὸ
αὐτὸ τοῦ βρήκα ἓνα σχεδιαγράφημα, κα-
ταγεγραμμένο, ἴσως, περὶ τὸ 1893. Ἐχει τώ-
νυ μοτικοποιήσῃ τὸν τίτλο σὲ «Χελιδό-
νες» ἔχει ξεδιαλέξει δεκαοχτὼ μόνον ποι-
ήματα, ἀνάμεσα στὰ ὅποια ὑπάρχουν καὶ
οἱ γραμμένα τὸν ἴδιο καιρὸ τῶν διορ-
θῶν καὶ ἔχει διαλέξει ὡς πρόλογο ἓνα

ὁ Γ. Βαλέτας εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ τὸν
πάρῃ στὴν ἀλληλογραφίαν τῆς Ἑστίας: «Κ.
Π. ν τ α ὕ θ α.—Δὲν εἶναι καλὴ ἡ ἐκλογή.
Προσιευθῇ ἐν, ἀποστείλατε τὴν συλλογὴν νὰ
ἔσῃ ἡ λάβετε τὴν καλωσύνην νὰ διέλθετε
τοῦ γραφείου μας π.μ.» (1. 7. 90). Καὶ ἀργότε-
ρα Δ.Κ. Ἐνταῦθα.—Χωλαίνει κατὰ τὴν ἐκτέ-
λεσιν, ὥστε ἀνάγκη νὰ διορθωθῇ, ὅπως δη-
λοῦν. Αἱ ὁμοιοκαταληξίαι τοῦ τελευταίου τε-
λευτῶν ἰδίως ἀνυπόφοροι» (7. 10. 90).
«Χελιδόνες recueil de poesie par. Κ. Κρουσιάλ-
ης».

Τόμος II, σ. 133-35, 1890.

ἄρθρο τοῦ Καζαντζῆ, (*) δημοσιευμένο στὸ
περιοδικὸ τοῦ Ἀμστελδάμου «Ἑλλάς». (*)
Τὰ ποιήματα ποὺ θὰ περιλάβαινε εἶναι, μὲ
τὴ σειρὰ ποὺ τὰ σημειώνει, τὰ ἀκόλουθα:

ΧΕΛΙΔΟΝΙΑ

Πρόλογος Καζαντζῆ (Ἑλλάς - Ὀλλανδίας).

1. Χελιδόνια.
2. Μνημόσυνο Πασχίδη.
3. Θάνατος ἀδερφοποιτοῦ (Γεροκωστό-
πουλος.
4. Θάνατος ἀδερφοποιτοῦ (Α' Δρόσος)
5. Θάνατος Βασιλοπούλας.
6. Πόθος.
7. Χειμάρρα πάρε τάρματα.
8. Ἡ μικρούλα.
9. Ἡ λεμονιά.
10. Λόγια καὶ μάτια.
11. Τ' ἀγριολούλουδο.
12. Σ' ἓνα ἀστέρι.
13. Ἡ ναντοπούλα.
14. Παραγγελιά (εἰς Ε.Γ.).
15. Πῶς νὰ σὲ λησμονήσω;
16. Ἡ πρωτομαγιά,
17. Οἱ ἐλιές.
18. Στὴν Πεντέλη.

Ἡ συλλογὴ δὲν ἐκυκλοφόρησε τελικὰ
οὔτε διορθωμένη, ὡς «Χελιδόνια». Ἀλλὰ
καὶ οὔτε θὰ εἶχε νὰ προσθέσει τίποτε στὸ
κατοπινὸ λαμπρὸ ἐνεργητικὸ του. Διασώ-
ζει ἀπλῶς τὴν κλίμακα τῶν τεχνικῶν τοῦ ἀ-
τελειῶν, ποὺ ἀγωνίστηκε νὰ ὑπερπηδήσῃ
ὡς «τεχνίτης» καὶ ποὺ δὲν θὰ ὑποψιάζον-
ταν, ἂν ἦταν, ὅπως τὸν ἤθελαν μερικοί, ὅ
εὐκολος δημοτικὸς στιχοπλόκος.

Ὁ ἱαμβικὸς τοῦ δεκαπεντασύλλαβος εἶ-
ναι χαλαρὸς καὶ ἀνομοιοκατάληκτος. Ὁ
ρυθμὸς τοῦ ταυτίζεται σχεδὸν μὲ τὸ μέτρο,
κινδυνεύοντας νὰ τυποποιηθεῖ σὲ μονότο-
ν ἑπανάληψη, μὲ νοηματικὲς μόνο διαφο-
ρές. Τὰ ἐπίθετά του σπανίως προσδιορί-
ζουν ἀποχρώσεις καὶ συνηθέστερα ἀποβλέ-
πουν σὲ πρόχειρο συλλαβικὸ γέμισμα. Οἱ
ἐννοιές του τελειώνουν μὲ τὸν στίχο, οἱ λέ-
ξεις συμπίπτουν μὲ τις τομὲς καὶ ἡ διαδο-
χὴ συνεχίζεται εὐκολὴ στὴν ἀναπνοή, ἥσυ-
χη στὸν κυματισμό, ὁμοιότονη. Κάποτε
προσφεύγει στὸν ἱαμβικὸ δεκατρισύλλαβο
(Μανιήλι), τὸν τροχαϊκὸ δεκαεξασύλλαβο
(Παλιόκαστρο), τὸν δακτυλικὸ (Λεμονιά)

καὶ τὸν ἱαμβικὸ (Εἷς ἐν' ἀστέρι) ἑνδεκασύλλαβο, στὸ σονέττο (Χελιδόνες) κλπ. Οἱ ὁμοιοκαταληξίες του, ὅπου ὑπάρχουν, εἶναι κοινές καὶ μᾶλλον ἀνέκφραστες. Κάποτε βαρυνθῶναι τὴν τομή:

—Κι' ἀφήνει εὐτὺς τῇ σπηλιά μετ' ἀπαλὸ
[τὸ στρώμα]

Δυσκολεύει τὸ μέτρο με καταλήξεις καθαρεύουσας:

—Ἡ φύσις ἐδῶ με τις δροσιές

Συμπλέκει λογίους καὶ δημοτικὸς τύπους.

—Ἐγὼ πού τίγριδος καρδιά

—στοῦ βίου μου τῇ σιγάτα

—θὰ νὰ τὴν ἴδω τάχα

Ἀφήνει χασμωδίες:

—στοῦ Παρνασοῦ, στοῦ—Ὀλύμπου

—εἶναι κρυφὸ μαχαίρι—εἶναι πόνος

Ἡ κάνει κατάχρηση ἰδιωματισμῶν, συμπυκνώσεων, κράσεων καὶ ἐκθλίψεων:

ἄφ'σε με—πὸ τὸν Θεὸ πὸ πᾶν—πιτάγαμαν—μοῦδαν—γιομόξαν—νὰ πέσ' ἀπανουθειό τους...

Ἀσχετα ὅμως πρὸς τις συγχωρημένες νεανικές του ἀτέλειες, οἱ «Χελιδόνες» μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ εἰσδύσουμε στὴν ὑποκειμενική του σύσταση, μιὰ καὶ ἡ ἐξομολογητικὴ εἰλικρίνεια πηγάζει ἀπ' τὸν λυρικό χαρακτήρα περισσότερο ἀπ' ὅσο θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὴν ἀναζητήσει στοὺς βουκολικούς, αἴφνης, στίχους του.

Θὰ βροῦμε λοιπὸν μερικὰ χαρακτηριστικὰ συμφυῇ με τὴν ἰδιοσυγκρασία του, ὅπως ἡ συστολή, πού ἐμποδίζει, σιὰ ἐρωτικά του θέματα τὰ ἀναφερόμενα στὴ μικρὴν ἡλικία, νὰ λεχθοῦν περισσότερα ἀπ' ὅσα ἐννοοῦν οἱ λέξεις. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ μιὰ ψυχολογία πλαστή, ψεύτικη, δανεισμένη ἀπὸ διαβάσματα: ὑποταγὴ στὴ δυναστεία τῶν θλίψεων, μελάγχολον ἄλγος, πικρὴ νοσταλγία ἐνὸς ἀνύπαρκτου παρελθόντος, ἀθεράπευτες ρωγμές τῆς καρδιάς. Ἄν εἶναι ἀλήθεια πὺς οἱ συχνότερες λέξεις στὸ λεκτικὸ ἐνὸς λυρικοῦ προδίδουν τὴν ποιότητα τῆς διαθέσεώς του καὶ προσανατολίζουν στὸ ψυχικὸ κλίμα του, τότε ὁ πρῶτος Κρυστάλλης ἐμφανίζεται ἐμβαπτισμένος σὲ λυγρότατο πένθος. Οἱ συχνότερες λέξεις του εἶναι: *καημός, μαῦρος, ἔρημος, πόνος, θλιβερά κλπ.*

Ἀλλὰ τέτοια διάθεση εἶναι ἡ ξένη πρὸς

τὸν νέο Κρυστάλλη πού γνωρίσαμε σὺν βιογραφία του, τὸν ἱκανοποιημένο, δραστήριο καὶ ἐνεργητικό. Καὶ πείθει ἀπλῶς πὺς ὁ Κρυστάλλης, μένοντας σιὰ Γιάννενα, ἐκτιμώμενος σιὰ πλαίσια μιᾶς ἀδιακύμαντης ἀστικῆς ζωῆς, θὰ συνέχιζε τὴ θρηνώδη προσηγορίαν τοῦ ρομαντικοῦ φέγγους, μαζί τὴν ἑμμετρη πατριωτικὴ ρητορεία.

Ὡς πρὸς τὸν δημοτικὸν του προσανατολισμό, πού ἀρχίζει μετ' «Ἀγροτικὸν καὶ τὸν «Τραγουδιστή», εἶναι ἀμφίβοτον κατὰ πόσο θὰ τὸν πετύχαινε ἂν βρισκόταν ἀνάμεσα σιὺς ἀθηναίους λογίους, ἂν πρέπει νὰ ὁμολογηθεῖ πὺς εἶχε γι' αὐτὴν τὴν προδιάθεση, παράλληλα μετ' ἡ ρομαντικές του ἐπὶ ἡρώεις. Ἡ φαντασία του ἦναι κατὰ μέσση ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῶν λαϊκῶν θρύλων, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ μιὰ ποικιλομορφία του περιόδου σιὺς «Βλάχας τῆς Πίνδου».

«Ὑπὸ τινὰ πλάτανον εἰς τὴν ὄχθην ποταμοῦ ἐθεώμην τὰ πέριξ καὶ ἔπαιζα ἐν ἀναδεδῶν μετ' ἡν ῥάβδον μου τὸν πυθμὸν τοῦ ρεύματός του. Βαθμηδὸν μετ' ἀφῆσεν ἡ θεὰ τῆς ὥραιας ταύτης τοποθεσάμενη καὶ ἤρχισα, μόνος ἐκεῖ, νὰ ρεμβάζω φαντασία μου παρεσῶρθη ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ρεμβασμῶν τῶν πόθων, τῶν ἐλπίδων, τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀπείρου, Ἐπεχείρησα πρὸς στιγμὴν στιχοῦργησιν, νὰ γράψω κάτι τὸ ποιητικόν. Ἡ εὐκαιρία καταλληλοτάτη. Ἀλλὰ συνελθὼν θάνα μίαν ἀρχὴν ποιήματος, συνελθὼν ἄλλην, καὶ τρίτην καὶ τετάρτην, καὶ σὺ μίαν εὐρισκὼν καλὴν, κατάλληλην καὶ πρὸς τὸ μέρος ἐν ᾧ ἐνεπνεόμην, ὅσον ἡμῶν δῶμα, ὅπερ ἀκουσίως μοι ἦν εἰς τὴν μνήμην τότε, τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ γεωργοῦ ἐρασθέντος τῆς περικαλλωχωριανοπούλας, ἦτοι:

Εἶχε τ' ἀχείλι κόκκινον, μετ' ἡμεῖς βαμμένον
Μετ' ἡμῶν τὸν τῆς κι' ἔβαψε τὸ μαντήλι
Σ' ἑφτά ποτάμια τὸ πλυνε κι' ἔβαψαν τὰ ποτάμια
κι' ἀπ' τὰ ποτάμια ἔβαναν οἱ ἄκρες τοῦ [πλάγος]

κι' ἔβαψαν χίλια κάτεργα μαζί μετ' ἡμῶν [πλάγος]

Κατέβη ἀητὸς νὰ πῇ νερὸ κι' ἔβαψε τὰ [φτερά]

κι' ἔβαψε ὁ ἥλιος ὁ μισὸς καὶ τὸ φεγγάρι [ἀπὸ τὸν οὐρανόν]

Ἀναγράφων τὸ ἄσμα τοῦτο, δὲν θέλω

μείνωσιν λησμονημένοι διὰ παντός καὶ τῶν ἀρχῶν δι' ὧν ἐξήτουν νὰ κάμω τὸ κλόν μου ποίημα. Ἐνίοτε λοιπὸν ἐλάμβανα ὄψιν μου συνάντησιν ἐρωμένων ἀγροῶν εἰς τὴν ποταμιάν, ἐνίοτε δὲ πνιγμὸν βοσκῶν ἀδελφῶν, ἄλλοτε νεάνιδα ἄδον ἐπὶ τῆς γεφύρας καὶ τὴν γέφυραν ραυμένην εἰς τὴν φωνήν της, ἄλλοτε νεράϊδες ὀρχουμένας παρὰ τὸν ποταμὸν, ἄλλοτε ἄνθρωποι καὶ στοιχεῖα αὐτοῦ ἐμποδίζοντα τὴν ὁδὸν ὡραίων νεαρῶν βοσκῶν, ἄλλοτε πᾶσι ταξιδευμένον ἐρωτῶντα τὸν ποταμὸν ἔπερασεν ἀπὸ το χωρίον του καὶ ἂν εἰς τοὺς ἰδικούς του καὶ λαμβάνοντα τὰ ὕδατά του εἰς τὰς χεῖρας του καὶ ἀσπαζόμενα αὐτὰ μετὰ δακρύων καὶ ἄλλοτε ξανθὴν κατωπούλαν μὲ φλουριά καὶ μὲ χρυσὰ ἄνθη ἄνθη, μὲ ροδολεύκους πόδας καὶ ἰσχυράς, πλύνουσιν ἐν τῷ ποταμῷ».

Ο φυσικός του ἐμπλουτισμὸς μὲ τὰ ἄνθη τῆς δημοτικῆς παράδοσης καὶ ἐν αὐτῇ οἱ βίαιοι ἐκπατρισμοὶ καὶ οἱ ἀπο- ἐσωτερικὲς μεταπτώσεις του βοήθη- ῖσαν νὰ τινάξει ἀπὸ πάνω του τὸ ἐπὶ χρο- νίου λογιστικόν. Ἡ ψυχὴ του ἦταν ἡνιχὴ στὰ δάκρυα τοῦ ἡπειρωτικοῦ νό-μου. Κι' ὅταν συνάντησε τὴ διαφήμιση ἡγεμονικῶν λαϊκῶν ἀμφιέσεων, προ- ῖστηκε μιὰ γιὰ τὴν ἀναιμικὴ δέσποινα τῆς γῆς του. Ὅσο κι' ἂν ξενίσει, μόνο ἡ Ἀθήνα ἔντυσε ὁ Κρυστάλλης ὀριστικὰ ἐπὶ τὴν μοῦσα του.

Ἀπόφραση, σ' ἐποχὴ πού ἡ εὐνοῖα φαίνεται ἀκλόνητα στερεωμέ-νη ἐπὶ τὸν θρόνον της, τιμᾷ τὴν τόλμη τοῦ ἀ- νεισίου χωριατόπουλου. Παραβλέπει ἡμέρη δάφνη καὶ ἀσπάζεται τὶς φυ- σικὰς θεωρίας, πού ἀντιπροσωπεύ- ουν ἅπ' ὅλα, τὴν ψυχικὴν του εὐφρο- νηδίαν. Ὅτι θὰ μπορεῖ νὰ κάνει τέχνη τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες βιώσεις πού ἀπώλεσαν ἡ- ἡνιχὰ καὶ πού ἡ ἀνάμνησή τους ἐπλή- ρυνε τὴν ἐξόριστή μοῦρα του.

Ἀντιπροσωπεύουν ὅμως ἀκόμα, οἱ θε- οὶ αὐτοὶ, καὶ τὴν εὐκολίαν του. Ἡ γλῶσ- σά του χωρὶς νὰ τὴν ψιμυθιάσει σὺν σπου- δαί, κελάρυζεν ἀπὸ μόνῃ της. Καὶ οἱ

χωρικὲς γνώσεις του, πού ἄλλοι τὶς ἀνίχ- νευαν στὶς λαογραφίες, ἔπαιρναν ἄξαφνα τὴ σημασίαν θησαυροῦ. Εἶχε τὴν δυνατότη- τα νὰ συνθέσει πρὸ γνήσια ἀπὸ οἰονδήπο- τε ἄλλον ὁμοτίχον, πού ἀναζητοῦσε τὰ στοι- χεῖα τῆς γενέθλιας γῆς στὰ δάνεια τῶν εἰδι- κῶν ἀναγνώσεων.

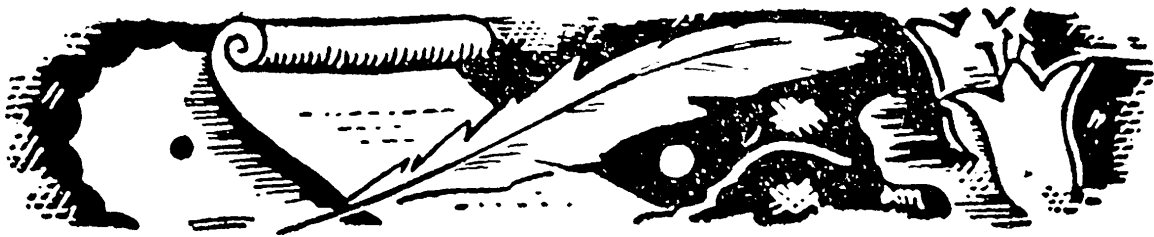
Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ παραδεχτοῦμε πὺς διαιστανθῆκε μιὰ ποιητικὴ ἀναγέννηση καὶ φιλοδοξῆσε νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ, καταλαμβά- νοντας κάποια θέση διακριτικὴ στὴ νέα κα- τάστασι, πού ἐμάχονταν καὶ πιθανώτατα θὰ διαδέχονταν τὸ ρομαντισμό. «Εἶναι ἀ- λήθεια, γράφει στὴν ἐνᾶν ἐπιστολὴν του, πὺς δὲν θὰ ξαναστεῖλω πλέον ποιήματα στοὺς διαγωνισμοὺς, ἀλλὰ δὲν θὰ παύσω καὶ νὰ γράφω. Καὶ νὰ γράφω πάντα τρα- γούδια τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης· γιατί μ' αὐτὰ ἐπλάσθηκα, φυσικά· αὐτὰ θὰ μ' ἀ- νὰ δ ε ἰ ξ ο υ ν μ ἰ ᾶ μ ἔ ρ α».

Ὁ Κρυστάλλης εἶχε στὸ μεταξὺ εἰδικευ- τεῖ σὺν βουκολικῷ - ἀγροικῷ εἶδος καὶ δὲν ἐννοοῦσε νὰ διακινδυνεύσῃ τ' ὄνομά του σὲ ἄλλες περιοχές. Ἡ μουσικὴ ταλάντευση τῶν στίχων τῆς καθαρῆς λυρικῆς διαύγει- ας δὲν εἶχεν ἀκόμα ἡχήσῃ στὸν τόπο μας. Οἱ ξένες τεχνοτροπίες, πού βασιζόντων στὴ μονομερῆ χρῆσιν πότε τοῦ ἑνός, καὶ πότε τοῦ ἄλλου ποιητικοῦ στοιχείου, δὲν εἶχαν ἀκόμα δοκιμαστῇ. Πίσω του ἔβλεπε τὴν καθαρολόγον ἐπικράτειαν τῆς μεγαλορήμονης ἀδολεσχίας, ἀπ' τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποχω- ρήσῃ. Πλαῖν του διέκρινε τὶς φιλοσοφικὰς πτήσεις τοῦ Παλαμά καὶ τὶς συμβολιστικὰς ἀπόπειρας τοῦ Στεφάνου, πού τὶς περιφρο- νοῦσε (1°). Ἔτσι, στερεώθηκε στὴν πεποί- θησιν πὺς αὐτὸς, μὲ τὴν δημοτικὴν τεχνοτρο- πία, καλλιιεργεῖ χέρσαν ἔκτασι.

«Τὰ ἰδικά μου, γράφει, ἔχουν καὶ τὸ ἄλ- λο προσόν, ὅτι παρουσιάζουν εἰς τὸν κόσμον περιγραφὰς τῆς φύσεως καὶ τοῦ βίου τῶν κατοίκων τῆς Ἠπείρου, καὶ ἰδίᾳ τῶν ὄρει- νῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἐξεμεταλλεύθη οὐ- δεὶς φιλολογικῶς, οὔτε ἀρχαῖος, οὔτε νεώτε- ρος. Καὶ γνωρίζεις οὐκ ἐξ ἀκοῆς πόσον προ- τὸς εἶναι ἡ Ἠπειρος καὶ ἰδιόρρυθμος καὶ πελασγικὴ ὑπὸ ἔποψιν φύσεως καὶ βίου».

Ἰσοκράτης νερόβραστα, (ἐπιστολὴ ἐνδέκατη).

ΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΣΙΟΔΟ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ*

Δέν λύει τὸ πρόβλημα τὸ θεωρητικὸ δίκαιο, ἀλλ' ἡ βιολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ μελέτη τοῦ ζητήματος. Εἶναι βεβαιωμένο ὅτι ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς ἱκανότητος γίνεται συνήθως σὲ βάρος ἄλλων ἱκανοτήτων τὸσο στὸν ἄνθρωπο ὅσο καὶ στὰ ζῶα. Ἔτσι δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ξεφύγῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ μέτρο πὺν ἔθεσε στὰ πλάσματα τὴν θέληση τοῦ Ἰεχωβά ἢ τοῦ Δία. Κάθε ὑπερτροφικὴ ἀνάπτυξη μιᾶς ἱκανότητος τὸ φιλοσοφικὸ καὶ ποιητικὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐχαρακτήρισεν ὑπερβασία καὶ βρῆ, ἱκανὴ νὰ ἐπισύρῃ τὴ θεία ὀργή. Ἔτσι ἐρμηνεύθηκε ἕνας βασικὸς βιολογικὸς νόμος.

Ἡ ὑπερτροφικὴ ἀνάπτυξη τῆς λογικῆς ἔκαμε τὸν ἄνθρωπο νὰ κόψῃ τοὺς δεσμούς του μὲ τὴν αὐτόματη αἴσθηση τοῦ ἀγαθοῦ καὶ νάρκωσε τὶς ψυχικὲς του δυνατότητες, ἐνῶ δὲν ἔμεινε οὔτε τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἀδιάφθορο. Ἔχει παρατηρηθῇ ὅτι τὰ ζῶα ἔχουν ὀξύτερες ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο αἰσθήσεις καὶ ὅτι τὸ ἔνστικτο ὁδηγεῖ χωρὶς λάθος τὰ ζῶα στὴν εὕρεση τῆς τροφῆς των καὶ γενικὰ στὴ ζωὴ τους, ἐνῶ τὸ ἔνστικτο στὸν ἄνθρωπο βρίσκεται νάρκωμένο σὲ μεγάλο βαθμὸ ἢ ἀναισθητισμένο ἀπὸ τὸ στοχασμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἔχει παρατηρηθῇ ἀκόμα ὅτι διὰ τὰ ζῶα, ἔντομα, πουλιὰ παρουσιάζουν διαισθητικὲς ἱκανότητες, πὺν δὲν τὶς ἔχει ὁ ἄνθρωπος, πὺν δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ τὴ διαισθήση, ἀλλὰ ψάχνει νὰ βρῇ ἕνα λογικὸ λόγο γιὰ τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί τῶν πραγμάτων. Τὸ ξύπνημα τῆς λογικῆς στὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν τεχνῶν τοῦ ἔδωκαν δύναμη ὑπερφυσικὴ, τὸν ἔκανεν ἡμίθεο, ἀλλὰ καὶ τὸν ξεστράτησαν ἀπὸ τὸν δρόμο, πὺν ἡ φύση χάραξε στὰ πλάσματα τῆς γῆς.

Ὁ ἄνθρωπος ἀκολουθῶντας τὸν γενάρχη του τὸν Προμηθεά δὲν τρώει πλέον ἐξ τροφῆς, ἔφτασε μάλιστα σὲ σημεῖο νὰ βράζῃ συχνὰ καὶ τὰ φρούτα, ἀλλὰ γιὰ το καὶ δὲν ἔχει τὴ φυσικὴ ἀντοχὴ τοῦ πρωτόγονου. Ὅ,τι εἶναι ἡ σκουριὰ στὸ σῶμα εἶναι ἡ τηγανισμένη καὶ τσιγαρισμένη τροφή τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι σκουριὰ τῆς φῆς, ἐνῶ καὶ τὰ βραστὰ φαγητὰ χάνουν τὴ ζωτικὴ τους δύναμη. Καὶ ποὶὸς μπορεῖ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι καὶ οἱ αἰσθήσεις μας δὲν ἔχουν ἐπίσης ἀμβλυνθῇ;

Καυχίεται ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἀνέβηκε ψηλότερα ἀπὸ τὸν φυσικὸν ἔρωτα τῶν ζῴων καὶ ὅτι μετουσίωσε τὸν φυσικὸν ἔρωτα σὲ συναίσθημα, σὲ ἔργο τέχνης καὶ ματρεία ὑπερβατικῶν ἀξιών. Συνέβηκαν αὐτά. Ἀλλὰ συνέβηκαν καὶ συμβαίνουν καὶ ἄλλα πολλὰ, γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ντρέπεται τὰ ζῶα.

Πόσο βίτσια, πόσες παρεκτροπές, πόσοι ἐξευτελισμοὶ τοῦ ἐρωτικοῦ ἔνστικτου ἀπαραιτηροῦνται στὸν ἄνθρωπο τὸν ἐξελιγμένο, αὐτὸν πὺν ἡ λογικὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία πᾶνε νὰ τὸν κάμουν κατακτητὴ τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ... Ἐκατομμύριοι ἄνθρωποι καὶ χιλιάδες κλινικὲς σ' ὅλον τὸν κόσμον μαρτυροῦν γιὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ φυσικοῦ ἔνστικτου στὸν ἄνθρωπο.

Ὁ ἄνθρωπος τράβηξε δρόμο δικό του μακριὰ ἀπὸ τὴ φύση, ἀλλ' αὐτὸς ὁ δρόμος ὁ ξεχωριστὸς πὺν πῆρε, τὸν ἔκαμε νὰ χάσῃ τὸν ἀληθινὸ προσανατολισμὸ του καὶ ὥς πρὸς τὴν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι ψάχνουμε νὰ βροῦμε ἀνὺπάρχη ἀγαθὸ καὶ ἀμφιβάλλουμε συχνὰ ἀνὺπάρχη, ἐνῶ τὰ ζῶα ζοῦν μέσα στὸ ἀγαθό. Ὁ σκύλος καὶ τὸ ἄλογο ἀφοσιώνονται μέχρι θανάτου στὸν εὐεργέτη τους.

Πολλοὶ συγγραφεῖς πὺν ἔχουν ἀσχοληθῇ μὲ τὶς ψυχικὲς ἐκδηλώσεις τῶν ζώων ἀναφέρουν πολλὰ γιὰ τὰ αἰσθήματά τους, γιὰ τὴν ἔκτακτη ἱκανότητα τῶν αἰσθήσεών τους, ἀκόμα καὶ γιὰ κάποιον ἢ θικὸ αἰσθητήριο, ἱκανὸ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὴν πνευματικότητα τῆς ζωῆς σὰν παράγοντος ὀργανικοῦ στὸ βίον τῶν ὄντων. Ὁ δικὸς μας Χριστοβασίλης διηγεῖται πολλὲς τέτοιες ἱστορίες. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ διήγησις γιὰ τὸν Ἀρβανίτη πὺν ζήτησε μιὰ βραδεῖα νὰ ξενυχτήσῃ στὸ σπίτι τοῦ πατέρα του.

Ὁ σκύλος δαισθάνεται τὸν κακὸ πὺν μπαίνει μέσα στὸ σπίτι καὶ ρίχνεται κατ' ἐπάνω του νὰ τὸν ζεσκίσῃ κι' ὅλη τὴ νύχτα ἀλυχτάει δαιμονισμένα. ὥστε ἀναγκάζεται τὸ νοικοκύρη νὰ φωνάξῃ—«τὶ ἀλυχτάει ἔτσι τὸ σκυλὶ ἀπόψε!... Σὰ νὰ μπῆκε φωνιάς μέσ' στὸ σπίτι μου...» Ὅμως ὁ νοικοκύρης παρ' ὅλη τὴν καλοκάγαθιά του, οὔτε τὴν αἴσθησις τοῦ ἀγαθοῦ εἶχε οὔτε κατάλαβε ὅτι μπῆκε ὁ φνιάς τοῦ ἀδελφοῦ του μέσα στὸ σπίτι.

Ὁ Ὅμηρος παρουσιάζει τὸ σκύλο τοῦ Ὀδυσσεῆ νὰ ἀναγνωρίζῃ τὸν ἀφέντη του ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια καὶ νὰ ἐκδηλώνῃ τὴ χαρὰ του, ὅπως γνωρίζουν τὰ σκυλιὰ νὰ τὴν ἐκδηλώνουν, ἐνῶ ὁ Εὐμειὸς ὁ χοιροβοσκός, ἀν καὶ ἔμεινε πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος στὸν ταξιδεμένο βασιλιά, δὲ μπόρεσε νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ, Ὅμηρος μόνον ἡ διαίσθησις ἀλλ' οὔτε ἡ ἀπλῆ αἴσθησις δὲν λειτούργησε σιτὸν Εὐμειο, γιὰ νὰ καταλάβῃ ὅτι ἦρθε ὁ ἀφέντης του.

Αὐτὲς οἱ χάρες ταξίδεψαν μακριὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἀφ' ὅτου ἡ λογικὴ τὴν συμβούλεψε ὅτι συμφέρον του εἶναι, κέρδος του εἶναι ἀν προδώσῃ τὸ φίλο, τὸ ἀδελφόν, τὸν πατέρα, τὸν εὐεργέτη.

Ἡ ἀγάπη τοῦ ἰσχυρότερου πρὸς τὸν πιὸ ἀδύνατο εἶναι ἀνεπιυγμένη σὲ ὅλα τὰ ζῶα, ἀκόμα καὶ στὰ ἔρπετα καὶ σ' αὐτὰ τὰ φίδια. Ἡ ὀχιά καὶ ἡ σαίτα προστατεύουν μὲ μανία τὰ μικρά τους. Ὅμως ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ἀμφιβάλλει, ἀν ἡ ἀγάπη εἶναι συναίσθημα τοῦ δυνατοῦ καὶ ὑποψιάζεται, μήπως εἶναι νοσηρὸ κήρυγμα, πὺν τὸ κηρύσσει ὁ ἀδύνατος, γιὰ νὰ πετύχῃ τὸν οἶκτο τοῦ δυνατοῦ. Καὶ μὴν ἡ προβολὴ τέτοιου ἐρωτήματος θὰ ἦταν ἀρκετὴ, γιὰ ν' ἀποδείξῃ τὸν ἠθικὸν ἐκφυλισμὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Συχνὰ μιλάμε γιὰ νόμο τῆς Ζούγκλας, ὅταν θέλουμε νὰ μιλήσωμε γιὰ βαρβάρους. Στὴ Ζούγκλα ἡ ζωὴ εἶναι πολὺ εὐγενέστερη ἀπ' ὅ,τι στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία. Γιὰτὶ κανένα ζῶον δὲν τρώει τὸ ὅμοιό του. Ἡ παροιμία τὸ μεγάλο ψάδι τρώει τὸ μικρὸ κυριολεκτεῖ σὲ ψάρια διαφόρου εἶδους. Ὅμως ὑπῆρχαν μέχρι πρὸ ὀλίγου ἄνθρωποι ἀνθρωποφάγοι καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ σὲ ὅλες τὶς κοινωνίες ποθεωροῦν τὸ ἔγκλημα σὰν μιὰ πράξη ἠθικῶς ἀχρωμάτιστη. Πρὶν ἀπὸ λίγο καὶ ἄρχηγὸς μεγάλου κράτους ἔψεγε τοὺς στρατηγούς του, γιὰτὶ κρατοῦν μὲς τὴν ψυχὴν τοὺς μερικὲς ἀδυναμίες φιλισταϊκὲς δηλ. μικρανθρώπων. Κι' αὐτὲς ἡ ἀδυναμίαι ἦταν ὁ οἶκτος πρὸς τοὺς συνανθρώπους καὶ κάποιον δέος, κάποιος δισταγμὸς μπρὸς τὰ στὸ ἔγκλημα. Τὶς ἀντιλήψεις αὐτὲς τοῦ ἀρχηγοῦ τὶς ἐπλήρωσε ὁ κόσμος καὶ συμφορὲς, μὲ αἷμα. Κι' ὅμως ἤξαιρε νὰ καταστρώνῃ σχέδια στρατηγικὰ περίφραγμα, ἤξαιρε νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ νικᾷ.

Ἐκεῖ, ὅπου ἡ κατάκτησις τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται ἀδιαφιλονείκητη, εἶναι πνευματικὸς τομέας. Ἐμαθε τόσα πολλὰ, ὥστε μετράει σήμερον αὐτὸς, πὺν εἶν ἐφήμερο καὶ ἀσήμαντο πλασματάκι, τὰ ἀκαταμέτρητα βᾶθη τοῦ οὐρανοῦ καὶ μετὰ τὰ τὴ δομὴ τῆς ὕλης, ἀλλὰ τὰ νεῦρα του διαρκῶς χαλαρώνονται, τὰ ψυχικά π

τραύματα διαρκῶς πληθαίνουν, ἡ ἰδέα τοῦ ἀγνοοῦ παίρνει τὸ χαρακτῆρα τοῦ παρὰ μνησίου καὶ ὁ ἄνθρωπος μ' ὅλες τὶς πνευματικές του κατακτήσεις ἔχασε τὴν ψυχική του γαλήνη καὶ τὴν πνευματική του ἰσορροπία. Φάουστ ἢ Μεστοφελής, Ἄμλετ ἢ Μάκβεθ δὲν πιστεύει πλέον σὲ τίποτε, οὔτε στὸν οὐρανὸ ψηλά, οὔτε στὴ γῆ κάτω. Αὐτὸ εἶναι τὸ κέρδος ποὺ ἀπεκόμισε ἀπὸ τὶς πνευματικές του πτήσεις. Ἐγίνε σκλάβος τῆς ἀμφιβολίας καὶ πιστὸς τοῦ μηδενισμοῦ. Καὶ ἐπὶ πλέον ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας, δημιουργήματος τοῦ ἀνθρωπίνου λογικοῦ, ἔφερε τὴν τυποποίηση τῆς ἐργασίας μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ψυχική καὶ πνευματική νάρκωση ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.

Παιδὶ τῆς Γῆς ὁ Προμηθεὺς μπορεῖ νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς στίχους τοῦ Γκαίτε:

Σκέπε τὸν οὐρανὸ σου, Δία,
μὲ ἀτμοὺς νεφῶν
καὶ δοκιμάζου σὰν παιδὶ
ποὺ κόβει ἀγκάθια
πάνω σὲ δρυὲς καὶ κορυφὰς βουνῶν!
Ὅμως τῇ γῇ μου
ν' ἀφήσῃς πρέπει ὁρθῇ
καὶ τὸ καλύβι μου, ποὺ ἐσὺ δὲν τὸ χεῖς χτίσει,
καὶ τῇ φωτιά μου, ποὺ
γιὰ τὴν ἀδρόχῃ της φλόγα
μὲ φθονεῖς

[Γκαίτε «Ὁ Προμηθεὺς» μετ. Α. Κουκούλα]

Τὸ καλύβι τοῦ τοῦ ἔχτισε βέβαια μόνος του, μὲ τὴ δική του τὴ φρόνηση, μὲ τὴ δική του ἐφευρετική ἱκανότητα. Καὶ τὸ καλύβι σιγὰ—σιγὰ ἔγινε παλάτι, ὅπου κατοικεῖ ἓνα πλάσμα νευρωτικό, ποὺ ἔχασε τὴν πυξίδα τῆς ζωῆς του καὶ σέρνεται χωρὶς ἐλπίδα καὶ χωρὶς πίστη.

Μὲ τόσα πλούτη σήμερα στὴ γῆ εἴμαστε πιὸ δυστυχισμένοι ἀπὸ ἄλλοτε, γιατί ἡ εὐτυχία δὲν μετριέται μὲ τὰ πλούτη, ἀλλὰ μὲ τὴν ψυχική γαλήνη. Ἄλλ' ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν εἶναι εὐτυχὴς γιατί δὲν ἔχει γαλήνη καὶ τὸ ἄγχος κυριεύει τὴν καρδιά του, ὅπως ἐκυρίευσεν τοὺς ἀνθρώπους σὲ κάθε ἐποχή, ποὺ ὁ κόσμος ἀρῆνονταν στὶς καθαρῶς ἀνθρώπινες δυνάμεις ἀπὸ μιὰ ξώφρενη πίστη στὸ δυναμισμό του.

Γιατὶ ἡ γνώση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ μὲ μέτρο τὸν ἄνθρωπο, ἡ ἐγωΐστικὴ ἢ του πρόθεση νὰ θεωρῇ κέντρο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου τὸν ἑαυτό του, εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴ νάρκωση τῶν ἐμφύτων τάσεων πρὸς τὸ ἀγαθόν, ποὺ μὲ κόπους καὶ γῶνες καὶ πολλὰς φορὲς μάταια προσπαθοῦμε μὲ τὴν ἀγωγή νὰ τὶς ξυπνήσουμε.

Ἄλλ' ἂν ὁ Οἰδίπους κατέληξε στὴν αἰμομειξία, ἂν ὁ Πρωταγόρας δὲν καθόρθωσε νὰ ἰδῇ τὸν γύρω του κόσμον σὰν ἀξία ἀντικειμενική μὲ δικό της μέτρο, ὅτε εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ἡ ἔξαρση τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος εἶναι λάθος παρὰ ρετή, ποὺ συχνὰ ὁδηγεῖ τὴν ἀνθρωπότητα στὸ χάος.

Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ποτὲ δὲν παραδέχτηκε, ὅτι οἱ δυνάμεις τῆς Γῆς, οἱ δυνάμεις τοῦ Οὐρανοῦ καὶ ἡ λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι αἰώνια ἐχθρικές. Τοῦναντον, νομίζει ὅτι ὑπάρχει μιὰ ἱεραρχικὴ κλιμάκωση ἀξιών, ποὺ ὅταν δὲν διασπᾶται, ὅταν οἱ ἀξίες αὐτὲς ἀρμονικὰ δένονται μεταξὺ τους, τότε τὸ ἀγαθὸ ἐπικρατεῖ ἰσόλυτα καὶ στὴ γῆ ὅπως καὶ στὸν οὐρανόν.

Ὁ Προμηθεὺς, ποὺ τόσο περήφανα παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Γκαίτε νὰ μιῇ στὸν Δία, γνωρίζει ὁ ἴδιος ὥς ποῦ θὰ τραβήξῃ τὸ κακό. Τὸ λέει ἀόριστα στὶς ἑσπερίδες καὶ τὸ ἐξηγεῖ μὲ πολλὰς λεπτομέρειες στὴν οἰστρηλατημένη Ἰώ, στὴ Διο-

νυσιακή—πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Διονύσου στὴν Ἑλλάδα—βακχίδα, τὴν ἐκλεκτὴ παρθενικὴ θεονύφη. Αὕτῃ ἡ Ἰὼ ξαφνίζει τὸν ἀναγνώστη ἢ τὸν ἀκροατὴ τῆς Αἰσχύλειας τραγωδίας. Οἰστρηλατημένη ἀπὸ ὄνειρα παράξενα, πὼς εἶναι ἡ ἐκλεκτὴ τοῦ Δία καὶ κυριευμένη ἀπὸ θεία μανία, πῆρε, ὅπως λέμε, τὰ πλάγια καὶ ὁ δρόμος τῆς τὴν ἔφερε μπροστὰ στὸν Προμηθεά. Ὁ τιμωρημένος τοῦ Καυκάσου τῆς προφητεύει τὴν ὑπόλοιπη πορεία τῆς, δηλ. τὶς δοκιμασίες τῆς, καὶ μὲ ἀνακούφιση προσθέτει πὼς ἕνας ἀπόγονός τῆς θὰ τὸν λύσῃ ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ θὰ τὸν συμφιλώσῃ μὲ τὸν Δία.

Ὑπῆρχε πλατεῖα διαδεδομένη στὴν ἀρχαιότητα παράδοση γιὰ παρθένες ἐκλεκτὲς τοῦ Θεοῦ, ποὺ δοκιμάζονται μὲ διάφορους τρόπους, ὡς ποὺ νὰ ἀξιώθουν νὰ ὑποκαταστήσουν κάποια Θεὰ καὶ νὰ γίνουν ὁμοιές τῆς. Γιὰ τὴν Ἰὼ προσθέτει ὁ Αἰσχύλος μιὰ λεπτομέρεια ἀρκετὰ περιέργη γιὰ ἕναν εἰδωλολάτρη ποιητὴ, ποὺ δὲν ἦταν Ἰουδαῖος προφήτης τοῦ χριστιανισμοῦ, οὔτε στὴ χριστιανικὴ ἐποχὴ ἔζησε. Προσθέτει στὶς «*Ἰκέτιδες*» ὅτι ἡ Ἰὼ γέννησε στὴν Αἴγυπτο τὸν Ἐπαφο «*ἐξ ἐπιπνοίας*» τοῦ Διός. Ἡ φράση αὕτῃ θυμίζει τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου «*πνεῦμα Κυρίου ἐπισκιάσει σε*».

Καὶ ὄχι μονάχα τὸ Ἑλληνικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ πάγκόσμιο πνεῦμα ἔχει ξεχωρίσει τοὺς τρεῖς κόσμους, τὸν ἄνθρωπο, τὴ φύση καὶ τὴ θεότητα. Τοὺς ἔχει ξεχωρίσει στὸ μυαλό του καὶ ἔχει ἀντιληφθῇ, ὅτι χώρια ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο ἀποτελοῦν δυνάμεις καταστρεπτικὲς. Καὶ ὅτι μόνον στὴν ἐνότητά τους εἶναι πηγὴ τοῦ ἀγαθοῦ δυνάμεις πραγματικὰ δημιουργικὲς Ἕνας παλαιὸς κινεζικὸς ὕμνος τοῦ ποιητῆ Γιν—Φου—Σίγγκ(ι) νὰ τὶ λέει σχετικὰ καὶ πολὺ χαρακτηριστικὰ!

Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ εἶναι λησται ἀπέναντι στὴ φύση,
ἡ φύση εἶναι ληστὴς ἀπέναντι στὸν ἄνθρωπο,
ὁ ἄνθρωπος εἶναι ληστὴς ἀπέναντι στὴ φύση.
Ἄν οἱ τρεῖς ληστὲς βρίσκονται σὲ ἁρμονικὴ σχέση
οἱ τρεῖς δυνάμεις θὰ βρίσκονται σὲ εἰρήνη.

Ἔτσι καὶ τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα δὲν πίστεψε στὴν αἰώνια τιμωρία τοῦ Προμηθεά, γιὰτὶ δὲν πίστεψε στὴ διάσπαση ἀλλὰ στὴν ἐνότητα.

Ὁ Εὐμολπίδης Αἰσχύλος, ποὺ ὅλη ἡ ποίησή του κροδαίνεται ἀπὸ θρησκευτικὴ πίστη καὶ οἱ μῦθοι του ἔχουν τὴ σφραγίδα τῆς ἀποκάλυψης θρησκευτικῶν ἀληθειῶν, ὁ Ἑλευσινιακὸς ποιητὴς μὲ τὸ προφητικὸ πνεῦμα ἀποκαλύπτει στὴν τραγωδίᾳ τοῦ «*Προμηθεά δεσμώτη*», ὅτι ὁ μεγάλος τιμωρημένος, ὅπως ὁ Ἀδὰμ τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ἐξ αἰτίας τῆς κακοφροσύνης του, θὰ ἀπελευθερωθῇ κάποτε ἀπὸ ἕναν ἡμίθεο, παιδί τοῦ ὑπέρτατου θεοῦ καὶ ἀπόγονο μιᾶς παρθενικῆς θεονύφης. Ἡ λεπτομέρεια αὕτῃ μᾶς ἀνοίγει μιὰ τεράστια προοπτικὴ γιὰ τὴ συγκριτὴ μελέτη τῶν θρησκευτικῶν καὶ, σὲ περίπτωσι θετικῶν συμπερασμάτων, γιὰ τὴν ἀξία τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας. Γενικὰ ἡ ἀρχαία παράδοση (ὄχι μονάχα ἡ Ἑλληνικὴ) διὰν ἀναφέρεται στὴν ἀπολύτρωση τῆς ἀνθρωπότητας ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες τῆς, ἢ στὴν ἀνανέωσή τῆς, σχετίζει αὐτὴν τὴν ἀπολύτρωση πάντοτε μὲ τὴν ἐμφάνιση μιᾶς παρθένας ἐκλεκτῆς τῆς Θεῆς Χάριτος, ποὺ ὁ γυιὸς τῆς προορίζεται νὰ ἀνανεώσῃ τὸν κόσμον. Ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ Προμηθεά, ἡ συμφιλώσή του μὲ τὸν Δία καὶ τὸ σταμάτημα τῆς κακοφροσύνης του συνδέεται μὲ τὸν Ἡρακλῆ, τὸν γυιὸ τοῦ Δία καὶ τῆς Ἥρας, τὸν Ἀλκμήνης καὶ ἀπόγονο τῆς Ἰοῦς, τὸν εἰλικρινῆ καὶ ἀφιλοκερδῆ μέγα ἀθλητὴ γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ κόσμου. Γιατὶ αὐτὸς ἦταν ὁ λυτρωτὴς τοῦ Προμηθεά. Ὁ Βιργίλιος στὴν τέταρτη «*ἐκλογή*» τῶν Βουκολικῶν του τὸν λυτρωτὴ—ἀνανεωτὴ τοῦ κόσμου, ποὺ θὰ ξαναφέρῃ στὴ γῆ τὴ χρυσὴ ἐποχὴ, τὸν ὀνομάζει νέον Ἀπόλλωνα καὶ

γυιό τῆς παρθένου:

Ἐξ ἀρχῆς γεννιέται ὁ μέγας κύκλος τῶν αἰώνων. Ξαναγυρνάει πιά καὶ ἡ παρθένος, ξαναγυρίζει ἡ χρυσὴ ἐποχὴ τοῦ Κρόνου. Καινούργια πιά γενεὰ ἀποστέλλεται ἀπὸ τὸν Οὐρανό. Ἀγνὴ Λουκίνη, καλοδέξου τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ πού ἐρχεται ν' ἀναγγείλῃ στὸν κόσμον τὸ τέλος τῆς ἁμαρτωλῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου καὶ τὴν ἐπιστροφή τῆς χρυσῆς ἐποχῆς. Ἀγνὴ Λουκίνη, ὁ δικός σου Ἀπόλλων δίνει νόμους στὸν κόσμο»

Αὐτοὶ εἶναι οἱ στίχοι τοῦ Βιργιλίου. Πολλὲς εἰκασίες ἔγιναν γι' αὐτούς· ἀλλ' οἱ θρησκευτικοὶ μῦθοι τῶν ἀρχαίων ρίχνουν, ὑποθέτουμε, ἀρκετὸ φῶς καὶ στοὺς στίχους αὐτούς.

Ἀναφέρει ἡ παράδοση ὅτι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ διάβαζαν τὸν «Προμηθεά δεσμώτη» πού μόνο αὐτὸς σώθηκε ἀπὸ τὴν τριλογία, γιατί στὴν ἀπειλὴ τοῦ Προμηθεά πὼς θ' ἔρθη ἓνας νέος Θεός, πού θὰ ρίξῃ τὸν Δία ἀπὸ τὴν ἐξουσία του ἔβλεπαν τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ⁽¹⁾. Πιὸ πολὺ ἔβλεπαν οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ στὴν προφητεία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ δεσμώτη ἀπὸ κάποιον ἀπόγονο τῆς παρθενικῆς θεονύφης—μὲ κάποια προφητικὴ σύγχυση τοῦ εἰδωολάτρη προφήτη.

Ἀπ' ὅλ' αὐτὰ βγαίνει ἓνα σταθερὸ συμπέρασμα. Ὅτι δηλ. ἡ ἀρχαιότης ἐπίστευε πὼς ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ μόνος του νὰ βρῇ τὴ λύτρωσή του. Αἰμομειξίες καὶ δεσμὰ—πίστευε ἡ ἀρχαιότης—εἶναι ἡ συνέπεια τῆς προσπάθειας νὰ δημιουργηθῇ μιὰ βιοθεωρία ἀνθρώπινη στηριζομένη μόνο στὸν ἀνθρώπινο παράγοντα. Καὶ συμφωνεῖ ἡ ἀντίληψη αὕτη μὲ τὴ χριστιανικὴ μας πίστη. Γιατὶ κι' ὁ Χριστιανισμὸς παραδέχεται ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη διάνοια πού ψάχνει στὰ σκότη καὶ γιὰ τοῦτο σφάλλει ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ σκότη μὲ τὶς παραισθήσεις τῆς καὶ τὶς ψευδαισθησίες, ὑπάρχει μιὰ πνευματικὴ ζωὴ ἀνώτερη καὶ ἀλάθητη πού φέρνει ἡ θεία χάρη. Αὕτη τὴ θεία χάρη ἐνσαρκώνει στὴν Ἀρχαιότητα ἡ μαινομένη βούκερος παρθένος Ἰὼ μὲ τὴ μορφὴ τῆς Θεᾶς Ἰσιδος ἢ Ἡρας, τὴν ἐνσαρκώνουν οἱ βακχίδες τῶν Διονυσιακῶν θιάσων, τὸν ἐνσαρκώνουν—πρὸ παντὸς αὐτοῖ—οἱ οὐράνιοι ἀπεσταλμένοι, πού εἶναι παιδιὰ τοῦ Διός, ἐκτελεστὲς καὶ διδασκοὶ τῶν ἐντολῶν του. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, διδάσκει ἡ ἀρχαιότης, δὲν μπορεῖ πιά νὰ σταματήσῃ τὸ δρόμο τῆς λογικῆς του πορείας. Ἀλλὰ πρέπει ἡ λογικὴ του νὰ βάλῃ ἄρριο στὶς φιλοδοξίες τῆς, νὰ σταματήσῃ τὴν ἀλαζονεία τῆς, νὰ δεχτῇ τὸν ἀνώτερο λόγο, νὰ συμφιλιωθῇ μαζί του ἀναγνωρίζοντας τὴν κυριαρχία του. Τότε ἡ Πανώρα—παραισθηση θὰ πάψῃ νὰ ὑπάρχῃ γιὰ τὸν Ἄνθρωπο καὶ ἡ ψυχὴ του δὲν θὰ βασανίζεται ὑπὸ μάταιες φθοροποιὲς ἐλπίδες.

Ἄλλ' εἶναι ἄραγε ὅλ' αὐτὰ σωστά; Ἡ μήπως ἡ φωτιὰ τοῦ Προμηθεά, ἡ ὁση τοῦ Οἰδίποδα καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Πρωταγόρα ἔχουν μεγαλύτερη ἀξία; Γιατὶ ἀκούονται ἀκόμα πολλὲς τέτοιες φωνὲς καὶ στίς ἄλλες χῶρες καὶ σ' ἐμᾶς. Διὸς μας σύγχρονος διανοούμενος μὲ διεθνὲς κύρος, ὁ συγγραφέας Ν. Καζαντζάκης, ἐν μιᾷ ὁλόκληρῃ τριλογίᾳ κηρύσσει ὅτι ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ Προμηθεά ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆ, πού δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ διαφορετικὴ προσωπίδα τοῦ αἰῶνος τοῦ Προμηθεά, ὅτι, μ' ἄλλα λόγια, ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου γίνεται μόνο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὸν ἴδιο. Ὁ ἴδιος ὁ Ἡρακλῆς ὀνομάζει τὸν Προμηθεά πατέρα κι' ἐκεῖνος τὸν λέει γυιό του. Ἦταν ἡ ἀρμονικὴ συνύπαρξη τῆς θείας, τῆς τιμωρικῆς καὶ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς:

Ὁ Προμηθεὺς μιλάει στὸν Ἡρακλῆ.

1. Β. Οὐκτώ. Φιλολογία καὶ φιλοσοφία.

Πότε θωρῶ τὴν ὄρη σου κι' ἀγριεύω
τὰ πρόσωπα τοῦ γαύρου ἀντίμαχού μου·
καὶ πότε τὸ περήφανο ὄλο πείσμα,
μὲ κεραυνούς, μὲ στοχασμούς μεγάλους
βαθειὰ χαρακωμένο πρόσωπό μου.
Δὲν τῷλπιζα ποτέ μου πὼς μπορούσαν
τόσο μεγάλοι ὄχτροι νὰ σμίξουν, κι' ἓνα
Θεός, Τιτάνας κι' ἄνθρωπος νὰ γίνουν.
Ἀργά, μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὸν πόνο
τῶνιωσα πιά πὼς εἴμαστε ὅλοι φίλοι
γιὰ λευτεριά παλεύουμε στὸ χάος
κι' οἱ τρεῖς πλευρὸ—πλευρὸ παληκαρίσια.

Ὁ Ἡρακλῆς αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ Ἡρακλῆς τῆς Αἰσχύλειας τραγωδίας. Δὲν εἶναι ὁ ἡμίθεος ποὺ στέλλουν οἱ ἀθάνατοι τοῦ Ὀλύμπου, γιὰ νὰ φέρῃ τὸ μήνυμα τῶν οὐρανῶν. Γιατὶ κι' ὁ Θεὸς τοῦ Καζαντζάκη εἶναι διαφορετικός. Εἶναι ἡ τελειότερη ἔκφραση τῆς ἀρετῆς σὲ κάθε πολιτισμὸ ὅπως φαντάστηκε κάθε πολιτισμὸς τὴν ἀρετή. Εἶναι δημιούργημα τοῦ ἀνθρώπου, Αὐτὴ ἡ ἀρετὴ ἐπιβάλλεται σὰν ἀνάγκη στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία, ἐπιβάλλεται στὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπο, ποὺ παλεύει μὲ θάρρος νὰ ξεφύγῃ πέρα ἀπὸ τὰ γνωστὰ πλαίσια κάθε φορὰ. Ὁ ἴδιος ἄνθρωπος ἔπλασε τὸν τύπο τῆς ἀρετῆς, ποὺ ἐγίνε κράτος καὶ ἀνάγκη, ὁ ἴδιος παλεύει γιὰ μιὰ καινούργια ἀρετὴ. Μεταξὺ τῶν δύο τάσεων ὑπάρχει ὁ ἀγώνας. Ἡ μία τάση λέγεται Δίας, ἡ ἄλλη Προμηθεάς. Ἡ ἀρμονικὴ συνύπαρξή τους εἶναι ὁ Ἡρακλῆς. Γιατὶ καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη γιὰ τὴν ἀρετὴ, γιὰ τὴ λευτεριά γιὰ τὸ καλὸ μάχονται καὶ ἀντιπαλεύουν. Ξεχωριστὲς ἀντιπροσωπεύουν μέρος τῆς ἀλήθειας. Οἱ δύο μαζὶ ἀντιπροσωπεύουν τὸ ἀγαθό. Ὁ λόγος τῆς Ἀθηνᾶς τὸ βεβαιώνει:

Βλογημένο τὸ στόμα Γίγαντά μου,
τόσες κι' ἄς εἶπε βλαστημιές, ποὺ τώρα
τὸ λόγο ξεστομάει τῆς σωτηρίας!
Ὡρίμασε ὁ καιρὸς· ὁ νοῦς τ' ἀνθρώπου
φωτίστη πιά, καὶ τοῦ Θεοῦ μερώνει·
κ' εἶπες τὸ λόγο τὸ γλυκό, Πατέρα,
τῆς λύτρωσης ποὺ κάνει τὴν Ἀνάγκη
ὅσο μπορεῖ στὸν κόσμο ἐλευτερία.

Οἱ στίχοι αὐτοὶ θίγουν μιὰ πλευρὰ τοῦ ὅλου προβλήματος· τὴν πλευρὰ μετὰ τοῦ ἀνθρώπινου λόγου, ποὺ ὁ ἴδιος διχάζεται καὶ γίνεται κριτὴς καὶ κρινόμενος θύτης καὶ θῦμα, ἕως ὅτου συνθέσῃ τὴ θέσῃ καὶ τὴν ἀντίθεσῃ σὲ μιὰ καινούργια σύνθεσῃ. Μὲ τὸν τρόπο τὸ δικό του ὁ Καζαντζάκης ἐπαναλαμβάνει τὸ λόγο τοῦ Πρωταγόρα, ὅτι γιὰ ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου μέτρο εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Μετὰ τοῦ συνθέτει τὸν ἀνθρώπινον λόγο ἀπὸ δυὸ ἀντίμαχες φωνές, τὴ θέσῃ καὶ τὴν ἀντίθεσῃ. Ὁ ἀνθρώπινος λόγος, σπάζοντας τὰ καλούπια κάθε προγενέστερης ἀρχῆς καὶ περιφρονώντας κάθε καλλιτεχνικὴ καὶ ἠθικὴ ἀξία ποὺ λάτρεψαν οἱ αἰῶνες, ἐπαναλαμβάνει στίς ἡμέρες μας τὴ μεγάλη Προμηθεϊκὴ ἐπανάσταση γιὰ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου. Ἀθέλητα θυμούμαστε τοὺς στίχους ἀπὸ «τραγούδι τῆς ζωῆς».

Κι' ἔπειτα καὶ ποὺ μᾶς παιδεύει
καὶ νύχτα μέρα μᾶς τυρανεῖ:

Λόγος ἀντάρτης ἐδῶ γυρεύει
μόνο νὰ μείνῃ θεὸς στὴ γῆ. ⁽¹⁾

Οἱ ταπεινοὶ μας τοῦτοι στίχοι θέλουν νὰ δείξουν, πὼς ὑπάρχει πάντα κἄποιος λόγος μέσα μας, πὺν πάντα ἀντιμάχεται κάθε τι τό καθιερωμένο καὶ ἐπιζητεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴ δική του κυριαρχία, ἡν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπινου λόγου. Δὲν εἶναι πάντα ἡ καθαρὴ λογικὴ ὁ λόγος αὐτός. Εἶναι ὁλόκληρη ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα πὺν γυρεύει νὰ βγῇ ἔξω ἀπὸ τὴ φυλακή της, ἀπὸ τὴν ὅποια φυλακὴ. Καὶ μπορεῖ νὰ καταπραῦνθῇ ἡ ἀγριὰδα του μόνο ὅταν ἀντιληφθῇ ὅτι ὁ γύρω κόσμος δὲν τοῦ εἶναι ἐχθρικός, ἀλλὰ φιλικός, καὶ ὅτι γυρεύει τὴ συνεργασία του γιὰ νὰ ἐκφρασθῇ καὶ νὰ δημιουργήσῃ. Ἀποτελοῦν οἱ στίχοι αὐτοὶ ἓνα μικρὸ μαθητικὸ σχόλιο στὸν μεγάλον πίνακα τοῦ Καζαντζάκη.

Διαφορετικὸς εἶναι ὁ Προμηθεὺς τοῦ Βάρναλη⁽²⁾. Δὲν εἶναι ἡ Τιτανικὴ θεότης τοῦ Αἰσχύλου, δὲν εἶναι ὁ δημιουργικὸς θεὸς τῆς γῆς ὅπως τὸν φαντάστηκε ὁ Γκαίτε, δὲν εἶναι ὁ Πανανθρώπινος «λόγος» τοῦ Καζαντζάκη, δὲν εἶναι οὔτε ἡ διαλεκτικὴ λογικὴ τῶν φιλοσόφων, μεταφυσικῶν καὶ κοινωνιστῶν, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύει τὴν τυπικὴ λογικὴ τοῦ Σωκράτη καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη. Φρονεῖ ὅτι ἡ λογικὴ θὰ ἐξηγήσῃ τὰ πάντα, θὰ τοὺς δώσῃ λύση καὶ θὰ ὁδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον εὐδαιμονία. Φυσικὰ ὁ ποιητὴς (ὁ Βάρναλης) καταδικάζει τὴν ἄποψη αὐτὴ, καὶ ὑποδεικνύει, ὅπως νομίζει, τὰ σφάλματά της. Ἀλλ' ὅπως δὴποτε ὁ Προμηθεὺς τοῦ Βάρναλη παρουσιάζεται πολὺ χλωμὸς μπροστὰ στοὺς προμηθεῖς τῶν ἄλλων δημιουργῶν.

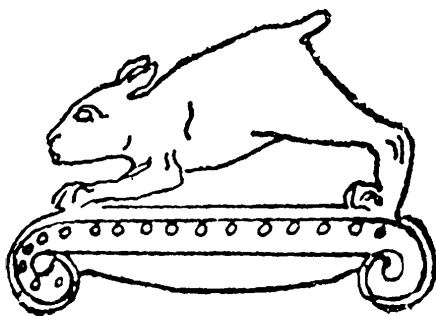
Ἀλλὰ ποῦ βρίσκεται ἡ ἀλήθεια;

Ταλαίπωροι θνητοὶ ἄλλοτε ἀκολουθοῦμε τὴν ἀλήθεια καὶ ἄλλοτε τὸ φάντασμα της. Ἐκεῖνος πὺν ἀκολουθεῖ τὴν ἀλήθεια ἔχει τὴν αἴσθηση τῆς πραγματικότητος· κι' ἐκεῖνος πὺν ἀκολουθεῖ τὸ παραλλαγμένο ὁμοίωμα της, ἔχει τὴν παραίτηση, ὅτι ἀντικρύζει τὴν πραγματικότητα. Ἀλλ' εἴτε τὴν αἴσθηση εἴτε τὴν παραίτηση τῆς πραγματικότητος σὰν θεϊκὸ εἶδωλον λατρεύουν οἱ ἄνθρωποι, ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου μᾶς βεβαιώνει, ὅτι ὅχι ἡ διάσπαση ἀλλὰ ἡ σύνθεσις, ἡ πίστις τὸν ἄνθρωπον, στὴ φύση καὶ στὸ ἰδανικὸ (θεότητα) ἔδωσε πάντοτε τροφή καὶ ἥλιον καὶ ἀέρα στὸ δέντρο τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ζωτικὴ δύναμη, γιὰ νὰ καρποφορήσῃ. καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι παραίτηση, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὴν πιὸ θετικὴν πραγματικότητα.

1. Τ. Σ. «Τραγοῦδι τῆς ζωῆς» 1946.

2. Κ. Βάρναλης «τὸ φῶς πὺν καίει».

(Συνεχίζεται)

ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

ΜΝΗΜΕΙΑ

α'

Ἡ Ἑλλάδα γεμίζει μνημεῖα. Σὰν νὰ αἰσθανόμαστε κάποιες σοβαρὲς τύψεις γιὰ τὸ ὅτι τόσο ἀπότομα καὶ τόσο περιφρονητικὰ ἐστρέψαμε τὰ νῶτα στὸν ἑλληνισμό, παρὰ τὴς γλυκανάλατες ἀποστροφῆς τῶν ἐπ' εὐκαιρίαις ρητόρων, ποὺ μὲ πείσμα διακηρύσσουν τὸ ἀντίθετο. Φυτρώνουν λοιπὸν τὰ πέτρινα ἐνθύμια. Κάθε πολιτεία, κάθε χωριό, θέλει νὰ ἀποκτήσῃ τὸ δικό του. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰ μνημεῖα αὐτὰ τὰ ὑψώνει μιὰ ἀνάγκη ψυχική, ἄλλα ἢ μόδα, ἄλλα κάποιος ἰδιότυπος σνομπισμός. Καὶ ἴσως στὸ μέλλον νὰ ἰδρυσθῶν μνημεῖα μὲ τὴν δωδεκάδα, ὅπως φτιαγνόνται στὰ ἐργοστάσια τὰ ἐτοιμα ἐνδύματα.

Τὰ μνημεῖα ὅμως δὲν εἶναι λόγος, ποὺ, ὅταν οὐσιαστικὰ εἶναι ἄσαρκος, φθίνει: εἶναι πέτρα ἢ μέταλλο, καὶ ἀναντρανίζουν τὸν χρόνον.

Γι' αὐτό, ἄλλοίμονο ἂν δὲν μιλοῦν οὐσιαστικὰ καὶ ρωμαλέα. Δυστυχῶς ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀναγείρονται μέσα στὸ ἀρχαῖο αὐτὸ λίκνο τῆς τέχνης, δὲν τὰ χαρακτηρίζει πάντα ἡ δύναμη ἢ ἐκφραστικὴ κάποιας μεγάλης ἱστορικῆς στιγμῆς ἢ κάποιας σημαντικῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Εἶναι συχνὰ μιὰ πέτρα χωρὶς φωνή, ποὺ δὲ γεννᾷ οὔτε ἀνάταση, οὔτε ἑξαρση, βουβὴ καὶ ἀσήμαντη ὅπως ἓνας κοινὸς τάφος.

Κοιτάχτε τοὺς Ἀρχαίους. Γι' αὐτοὺς τὰ μνημεῖα ἦταν ὁ πραγματικὸς ἐπίλογος ἑνὸς ἱστορικοῦ δράματος. Τὰ ἔστηναν, ὅταν ἦταν ἀκόμη ζεστὸ τὸ αἷμα τῶν νεκρῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἤξαιραν, ὅτι δὲν εἶναι ἡ νίκη, μὰ ἡ θυσία, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ὠραιότερη πράξη τοῦ ἀνθρώπου, ἐτιμοῦσαν τόσο τὴ νίκη ὅσο καὶ τὴν ἐνδοξὴν ἡττα. Ὁ Λέων τῆς Χαιρωνείας στὸ Πολυάνδριο τῶν Θηβαίων Ἱερολοχιτῶν, στήθηκε ὡς ἀνάμνησις, ἐς

αἰ, νικημένων ἡρώων. Μὰ καὶ ὁ λιτός, ἀπέρिटτος λόγος, ὅταν εἶχε τὴν σκληρότητα τοῦ μετάλλου καὶ τὴν εὐφορία τῆς αἰωνιότητος, ἦ'αν γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἀρκετός. Παρὰ τὸ δὲν στήθηκε λαμπρότερο μνημεῖο στοὺς νεκροὺς μιᾶς πολιτείας ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλέους, καὶ τὸ ἐπιτύμβιο ἐπιγράμμα τοῦ Αἰσχύλου ὑμνεῖ τὸν Μαραθῶνα καλύτερα ἀπὸ οἰονδήποτε ὄγκο μεταλλοῦ ἢ πέτρας:

Ἀλκὴν δ' εὐδόκιμον Μαραθῶνιον ἄλσιν ἂν εἴποι καὶ βαθυχαιτῆεις Μῆδος ἐπιστάμενος

β'

Στὸν τόπο μας τώρα, ἀφοῦ ἡ τέχνη ἐδῶ ὅπως καὶ ἄλλου διανίει ἀκόμα μιὰ περίοδο ἐπαναστατικὴ, καὶ εἶναι ἀκόμη ἀδιαμόρφωτη ἢ συμβολικὴ τῆς ἀφοῦ τὰ μνημεῖα δρύνονται γιὰ τὸ παρὸν, ἀλλὰ ἀκόμη περισσότερο καὶ γιὰ τὸ μέλλον, καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ξαίρουμε πῶς θὰ διαπλάσῃ τὸ μέλλον αἰσθητικὰ τὸν πολίτη, μιὰ καὶ ἡ πλαστικὴ ἀπορρίπτει τὴν στατικὴν τελειότητα, τὴν ὑποδούλωση στὶς καθιερωμένους νόρμες, τὴν μίμηση καὶ τὴς ψευδαισθητικῆς καὶ ζητάει, καθὼς ἤθελε ὁ Μαγιόλ, «να εἶναι συνθετικὴ, νὰ συγχωνεύῃ εἰκοσι σέσεις σὲ μιὰ καὶ μόνη, ὅπως ἡ πλαστικὴ τῶν νέγρων» ἀφοῦ ἐξ ἄλλου ἡ ἰδρυση ἑνὸς μνημεῖου εἶναι βέβαια μιὰ αἰσθητικὴ, σὺν ὅμως καὶ μιὰ πολὺ σημαντικὴ οἰκονομικὴ πράξις, καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν πρωτοεπιστῶν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀδιαφόρησε ποτὲ γιὰ τὸ συμφέρον του· τέλος, ἐπειδὴ ἡ ἀνάγκη ἑνὸς μνημεῖου εἶναι ἀνάγκη νὰ θεωρεῖται ὅχι σὰν στενὴ τοπικὴ ἐκδήλωση, ἀλλὰ σὰν ἐθνικὸ γεγονός, θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν κάποια γενικὰ μέτρα, καὶ νὰ ἐξασφαλίζονται τὸ ἀδιάβλητο ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ αἰσθητικῆς πλευρᾶς, νὰ πᾶ

ρουροῦν τοὺς οἰκισμοὺς καὶ τὸ ἑλληνικὸ ὁπιοῦ ἀπὸ τὰ ἑξαμβλώματα ἀπίθανων μαρ-
αρογλυφείων, καὶ νὰ κατοχυρώνουν τὸ
νεῦμα τοῦ δικαίου, πὺν πρέπει νὰ πρυτα-
νεύει σὲ κάθε σημαντικὴ ἐκδήλωση τῆς δη-
μοκρατίας ζωῆς.

γ'

Χρειάζεται λοιπὸν νὰ συγκροτηθῇ μιὰ
ἐγγύη, μὲ τὴν ἐπιτροπὴν, πὺν νὰ ἀπο-
λεῖται πρῶτα—πρῶτα ἀπὸ καλλιτέχνες κύ-
ριους, πὺν νὰ ἐκπροσωποῦν ὅλες τὶς καλλι-
τεχνικὰς τάσεις, καὶ τὴν συντήρηση καὶ τὴν
ὑποσταστικὴν ὁρμήν. Ὑστερα, ἀπὸ οἰκονο-
μικοὺς ἐμπειροτέχνες, πὺν θὰ ἐλέγχουν τὴν
οἰκονομικὴν πλευρὰν σὲ κάθε περίπτωσιν ἀ-
νάγκης νέου μνημείου. Θὰ πρέπει τέλος
καὶ συμμετέχουν στὴν ἐπιτροπὴ αὕτη, στίς
ἐκ μέρους περιπτώσεις, ἓνα δυὸ ἄτομα πὺν
ἔχουσιν καλὰ εἶτε τὴν ἱστορικὴν στιγμὴν,
ἢ τὴν προσωπικότητα πὺν πρόκειται νὰ
ἐπισημανθῇ. Τὸ ἔργο τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, μὲ
ἀσφαλιστικὴν ἀρμοδιότητα, θὰ εἶναι βα-
ρύνον. Αὐτοὶ θὰ λένε τὸ τελικὸν ναι ἢ τὸ τελικὸν
οὐκ, προκειμένου ἢ χώρα νὰ τιμῇ κα-
λὰ μορφήν ἢ κάποια στιγμή τῆς ἱστορίας.
Γιαυτὸ θὰ πρέπει νὰ εἶναι τελείως
ἀνυποβλητὴ ἢ ἐκλογή τους καὶ νὰ μὴν ἔχει
καὶ σχέση μὲ τὸν φαβοριτισμό.

δ'

Τώρα, ὅς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ θέσουμε κά-
τις ἀρχές, πὺν θὰ πρέπει, κατὰ τὴν γνώ-
μην, νὰ πρυτανεύουν κατὰ τὴν ἀνίδρυ-
σιν ἑκάστη μνημείου:

α) Νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι τὸ κάθε στή-
νον μνημεῖο δὲν εἶναι μονάχα ἓνα καλ-
πυρινὸ γεγονός, ἀλλὰ περισσότερο στὴν
ψυχὴν τοῦ, μὲ τὴν ἱστορικὴν πρᾶξιν.
Θὰ στηθῇ γὰρ νὰ πληρωθῇ τυπικὰ ἓνα
ἄνθρωπον, οὔτε γὰρ νὰ γίνῃ θέμα ἀχαλίνω-
της φαντασιολογίας, ἀλλὰ γὰρ νὰ ἱκανοποιήσῃ
ἡθικὴν ἀνάγκην τοῦ λαοῦ, νὰ γεμίσῃ
τὸ ψυχικὸν κενό. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ μεί-
ωθῇ ἀπὸ πολιτικὰς ἐπιρροάς, ἀπὸ
πολιτικὰ προγράμματα καὶ τοπικιστικὰς
ἐπιρροάς.

β) Στὰ μνημεῖα δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ
ἔχεται μόνον ὁ θάνατος. Ἐκεῖνο πὺν χα-
ρακτηρίζει τὰ ἡρωϊκὰ ἔργα εἶναι ἀκριβῶς
ὅτι τοὺς ἐπάνω στὸν χρόνον, ἢ κατάκτη-
σιν, διαρκείας. Πρέπει νὰ φωτίζεται μὲ

τὸ λαμπρότερον φῶς τῶν ψυχῶν ὁ τόπος
τῆς θυσίας τῶν ἐκλεκτῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἀκρι-
βῶς τελικὸ ὄριο τῆς ζωῆς τοὺς δὲν εἶναι ἡ
μέρα τοῦ θανάτου, δὲν πρέπει νὰ τοὺς τι-
μοῦμε μόνον μὲ τάφους. Οἱ τάφοι εἶναι
γὰρ τὰ κοιμητήρια, σήματα στημένα ἐπάνω
στίς μνῆμες ἀνθρώπων, πὺν ὁ χρόνος κα-
λεῖται νὰ ἀξαφανίσῃ. Οἱ τάφοι εἶναι ὑ-
πόθεση οἰκείων καὶ συγγενῶν. Τὸ μνημεῖο
ὀρθώνεται, ὅχι γὰρ νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν ἀ-
νυπαρξία ἀθάνατες μνῆμες, ἀλλὰ γὰρ νὰ θυ-
μίσῃ στοὺς ζωντανοὺς κάποιο αἰώνιο χρέ-
ος. Ὁ τάφος εἶναι τύπος, τὸ μνημεῖο εἶναι
παιδεία.

β) Πρέπει τὰ ἐκφραστικὰ μέσα νὰ ἀ-
νανεώνονται συνεχῶς. «Εἴτε τὸ θέλουμε,
εἴτε δὲν τὸ θέλουμε, ἀνέκουμε στὴν ἐποχὴ
μας» εἶπε ὁ Ματῖς. Γὰρ νὰ εἶναι κάτι ὡ-
ραῖο γὰρ μᾶς, ὡραῖο μὲ τὴν σολωμικὴν ἔν-
νοιαν, πρέπει ν' ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ ἐσώ-
τερη ἀνάγκη τῆς ψυχῆς μας, πὺν δὲν εἶ-
ναι γέννημα κληρονομικῶν μονάχα καταβο-
λῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας πὺν μέσα στὰ
σπλάχνα τῆς ζοῦμε. Τὰ σύμβολα, ὅσο ἐκ-
φραστικὰ καὶ νᾶναι, ὑπόκεινται στὸ νόμον
τῆς φθορᾶς. Γὰρ τὸν Σπαρτιάτην, ἢ ἀσπίδα
ἦταν ὄπλον στὸν ἀγῶνα γὰρ τὴν ὑπαρξιν, γὰρ
μᾶς, ὄντοτητα τοῦ βιβλίου ἢ τοῦ μουσεῖ-
ου. Γὰρ νὰ ἀποφύγῃ ἀκριβῶς τὴν τριμμένην
συμβολικὴν ἢ νέα τέχνη ζητᾷ ν' ἀνοίξῃ
νέους, δικούς της δρόμους. Στὴν ἐποχὴ
μας δὲν μπορεῖ νὰ γίνονται μνημεῖα μὲ λέ-
οντες, πὺν τοὺς ξέρουμε μανάχα ἀπὸ τὰ ἐγ-
χειρίδια ζωολογίας, οὔτε μὲ μητέρες πὺν
κρατοῦν στὴν ἀγκαλιὰ τὰ παιδιὰ τους, οὔ-
τε μὲ ἓνα ὄργιον ξιφῶν, κρανῶν καὶ ἀσπί-
δων, μὲ τὰ παλῆα, σεβαστὰ βέβαια, σύμβο-
λα, πὺν τὰ ἔχει ὅμως φθείρει ἡ ἴδια ἡ κα-
ταχρηστικὴ. Οἱ λίγες σκουριασμένες ξιφο-
λόγχες τοῦ Βερνιέν, πὺν τίς κρατοῦν ἀλη-
θινὰ ἄσαρκα, τὰ χέρια τῆς θαμένης περι-
πόλου, καὶ τὸ σπασμένο, τσιμεντένιον τραῖ-
νον τοῦ Ἀουσβίτς, δημιουργοῦν ἓνα κλίμα
πραγματικῆς φρίκης, καὶ μιὰ ἀνάγκη συγ-
κινητικῆς ἀναδρομῆς σὲ ἐποχὰς καίριες γὰρ
τὴν τύχην τῆς ἐλευθερίας, χωρὶς τὴν παρεμ-
βολὴν καμμιᾶς βιβλιακῆς σοφίας, χωρὶς, ἀ-
ναγκαῖον μεσάζοντα, τὴν σχολικὴν μόρφωση.

γ) Θὰ πρέπει τὸ μνημεῖο, σὰν συλλο-
γικὴ ἀνάγκη, νὰ μιλᾷ σὲ ὅλους μὲ τὴν ἀ-

πλή γλῶσσα τῆς καρδιάς καὶ ὄχι μὲ τὸ ἐξεζητημένο γλωσσάριο τῆς αἰσθητικῆς μεταφυσικῆς. Νὰ συντελεῖται σ' αὐτό, μ' ἓνα εἶδος μαγικῆς ἐνέργειας, ἡ μειονοσίωση τῆς ὑλικῆς κατασκευῆς σὲ μιὰν εὐγλωττη ψυχικὴ ποιότητα. Εὐγλωττη γιὰ ὅλους: καὶ γιὰ τὸν μικρὸ καὶ γιὰ τὸν ταπεινόν. Γιατὶ ἡ ταπεινὴ καρδιά, πού μέσα της δηλώνει μὲ ἐνέργεια τὴν αἰώνια παρουσία του τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς, ξαίρει νὰ δίνεται ἀκέραια, ὅταν τῆς μιλοῦν μὲ μέσα λιτὰ, χωρὶς ἐγκεφαλίσμους καὶ αἰσθητικὰς ἀκροβασίες. Σ' ἓνα μνημεῖο, ἐπειδὴ δὲν καταξιώνεται ποτὲ ἂν γι' αὐτὸ ἀδιαφορήσῃ ἡ μᾶζα, ἡ θεωρία «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη» πρέπει νὰ μένῃ στὸ περιθώριο.

5η) Ὁ χώρος ὅπου θὰ στηθῇ τὸ μνημεῖο εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ μὲ προσοχὴ ἐπὶ τόπου καὶ ὄχι διὰ πνευματικῆς ἐποπτείας. Κατόπιν νὰ γίνῃ μὲ προσοχὴ ἡ ὁρᾶγάνωσή του, ἔτσι πού νὰ ὑπάρχῃ κάποια ἰσορροπία μεταξὺ τοπίου καὶ μνημείου. Πρέπει τὸ μνημεῖο νὰ μὴν καταθλίβεται ἀπὸ τὸν χώρο, συγχρόνως ὅμως νὰ μὴ τὸν ἐξουδετερώνῃ. Νὰ φύεται ὁργανικὰ ἀπὸ τὴ βάση του ὥστε ν' ἀποτελῇ μαζί της μιὰ παρουσία βιολογική. Γιατὶ, ἂν τὸ μνημεῖο εἶναι ἡ προσφορὰ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ τοπίο

εἶναι ἡ προσφορὰ τῆς φύσεως, βάθρο καὶ σκηνικό, ὅπου γιὰ πάντα πρόκειται νὰ πῇ μιὰ ἀνάμνηση. Πάντως, ὁ χώρος δὲν πρέπει μὲ κανένα τρόπο νὰ γίνῃ σκοπὸς, οὔτε ἐπιβάλλῃ τὴν ἰδέα τοῦ μνημείου. Θὰ προσοχὴ τὴν δική του ψυχολογικὴ σημασία στὴ βούληση τοῦ καλλιτέχνη, γιὰ νὰ τὴν βοηθήσῃ στὸ νὰ ἐκδηλωθῇ πλαστικά.

ε'

Ὅλη αὐτὴ ἡ δεοντολογία δὲν δεσμεύει ἀσφαλῶς κανένα, καὶ βγαίνει ἀπὸ τὴν σκέψη ἑνὸς ἀπλοῦ πολίτη, πού ἐνδιαφέρει ὅμως πολὺ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ καλλιέργεια τοῦ λαοῦ μας, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ τὸν λαὸς αὐτὸς παρουσιάζει προσφορώτατο μιὰ τέτοια καλλιέργεια ἔδαφος, καὶ ἀφ' ἑτέρου γιὰτί, σ' ἓνα λαὸ θεματοφύλακα τῶν ὑψηλότερων αἰσθητικῶν ἀξιών, δὲν ταιριάζει νὰ μένῃ μακριὰ ἀπὸ τὰ ρεύματα πρὸς διαρρέουν σήμερα τὸν κόσμον τῆς τέχνης. Δὲν ἀλλάζουν βέβαια εὐκόλα οἱ βολικὰ κατεστημένες συνήθειες, οὔτε ἓνας κοῦν μπορεῖ νὰ φέρῃ τὴν ἀνοιξή. Ἐπειδὴ ὅμως ἀσφαλῶς ἡ ἀνοιξὴ θάρθῃ, καὶ οἱ γνήσιοι καλλιτέχνες πρῶτοι—πρῶτοι τὴν ποθοῦν ἄς κριθῇ μὲ ἐπιείκεια μιὰ παρέμβαση, πηγάζει ἀπὸ ἀγαθὴ μονάχα πρόθεση.

ΔΕΙΛΙΝΟ

Ἔβαλα ὅλη τὴν καρδιά στὰ μάτια
τῶν περιστρεφόντων διαβάζοντας τοὺς στίχους
στὴ γαλανὴ καλοσύνη τ' οὐρανοῦ.
Εἶναι τὸ ποίημα λίγο, μὰ ὁμορφο·
μ' ἓνα μπουκέτο τριαντάφυλλα πού ξέχασε
τελειώνει,—λέει μιὰ χωριατοπούλα—
ἀκούγοντας τὴν καμπάνα τοῦ χωριοῦ.
Σὲ λίγο θὰ βάλω τὰ μάτια στὴν καρδιά.

Κώστας Κατσούκης

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ ΔΩΔΩΝΗΣ

Πληροφορηθήκαμε ότι τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας ἀπεφάσισε νὰ διαθέσῃ ἓνα κονδύλιο ἀπὸ 200.000 δρχ. γιὰ τὴν ἀναστήλωση τῶν κερκίδων καὶ τὴν ἐκχωμάτωση τοῦ χώρου τῆς θυμέλης τοῦ ἀρχαίου θεάτρου τῆς Δωδώνης. Τὸ γεγονός εἶναι σημαντικό καὶ ἀποτελεῖ μιὰν ἀρχὴν γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ ἀρχαίου χώρου τῆς Δωδώνης, ἡ ὁποία ἐπιβάλλονταν νὰ γίνῃ ὄχι μονάχα ἀπὸ λόγους τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ κυρίως καὶ γιὰ νὰ πάρῃ ἔτσι ἡ Δωδὼν τὴν θέσιν πού ἔχει ἀπ' τὴν ἱστορίαν της ὡς ἐνεργὸς μορφή ἀνάμεσα στὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος στὴν Ἑλλάδα. Ἡ «Ἑταιρία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν», ἡ ὁποία συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴν Πανεπειρωτικὴ αὐτὴ ἀπαίτηση ποὺ ἐκκρεμοῦσε ἀπὸ χρόνια τώρα—καίτοι ἡ ἀναστήλωση καὶ ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ἀρχαίου θεάτρου τῆς Δωδώνης ἐνδιαφέρει εὐρύτερα—ἐνέγραψε στὸ ἐνεργεικὸν της ἀκόμα μιὰ ὥραία πράξη. Τώρα, ἀπομένει ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου, ὥστε νὰ καταστῇ τὸ θέατρο κατάλληλον γιὰ παραστάσεις ἀρχαίου δράματος. Κι' ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἴσως τὸ πιὸ σποδαῖον γιὰ τὴν ἀποκατάστασις καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς Δωδώνης, πρέπει, τόσο γιὰ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ὅσον καὶ οἱ τοπικοὶ παράγοντες νὰ φροντίσουν ὥστε ν' ἀποφευχθῶν πρόχειρες λύσεις. Μάλιστα, ἂν εἶναι—καθὼς ἀναγράφεται—τὰ ἐγκαίνια νὰ γίνων ἐφέτος, μὲ τὴν καάρστασις τῆς «Ἀνδρομάχης» τοῦ Εὐριπίδου, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἀπὸ τώρα ἡ ἐναρξη τῶν ἐργασιῶν γιὰ τὴν ἀποκατάστασις τοῦ ἀρχαίου θεάτρου. Γι' αὐτό, ἡ «Ἑταιρία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν», ποὺ ἔχει καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐνεργειῶν, νομίζομε πὼς θὰ εἴταν ἀπαραίτητον νὰ ζητήσῃ καὶ τὴν συμπαράστασιν τοῦ Δήμου τῆς Δραματικῆς Σχολῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου κ. Σωκράτῃ Καραντινοῦ. Ἔτσι, μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν ἀρχαιολόγων καὶ τοῦ κορυφαίου μας σκηνοθέτου—ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται καὶ εἰδικώτερα μὲ τὸ ἀρχαῖον θέατρο—πιστεύομε πὼς θὰ εἴχαμε πιὸ θετικὰ καὶ πιὸ γρήγορα ἀποτελέσματα. Καὶ ἂς μὴν λησμονοῦμε, πὼς ἂν αὐτὰ δὲν γίνων ἐφέτος, τοῦ χρόνου ἴσως θὰ εἶναι ἰὸ δύσκολον τὸ πρᾶγμα.

ΥΓΟΥΣΤΟΥ, 11 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Ἐπανερχόμενοι σὲ σημείωμα τοῦ τεύχους αὐτοῦ ἐ. ἑ. τῆς «Ἑπειρ. Ἑστίας», ὅπου πρόταται γιὰ τὴν ἀνέγερσιν, στὴν περιοχὴ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Μεγάρου, ἱσάριθμων ἐπιβλητικῶν κυψων, γιὰ τοὺς τρεῖς μεγάλους Ἑθνομάρτυρας τῆς Ἑπείρου: τὸ Διονύσιον δηλ. τὸ Σκυλόσοφον Κοσμά τὸν Αἰτωλόν, καὶ τὸ Νεομάρτυρα Νικόλαον, ἐπικροτοῦμε—καὶ χειροκροτοῦμε μάλιν ἐκδηλωθεῖσα πρόθεσις τοῦ Μητροπολίτου κ. Σεραφεῖμ, ἀπὸ τῆς μιᾶς, νὰ προσδώσῃ καὶ περαιτέρω καὶ πλατύτερη αἴγλη, στὸν ἀπὸ τῆς ἑστίας, Πολιτείας καὶ Κοινωνίας γιορτασμὸν ἐπέτειον τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἰσαπόστολου Νικόλαου, ἀπὸ τῆς ἄλλης, νὰ ἐγκαινιάσῃ πανηγυρικῶς, πανελληνίως μορφῆς ἐκδηλώσεων καὶ ἑορμῶν, στὴν ἐπέτειον τοῦ ἐδῶ μαρτυρίου Ἑθνομάρτυρα Διονύσιου τοῦ Σκυλόσοφου, ἐπετοχὴ, τόσο τῶν Θεσπρωτῶν, στοὺς ὁποίους τὸ καταγωγὴ αὐτὸς ἀνήκει, ὅσο καὶ τῶν ἑλλήνων, στὴν περιοχὴ τῶν ὁποίων ἐκδηλώθη-σιν ἡ ἐπὶ τῇ ἐπαναστατικῇ του δράσει.

Ἐ εἴχαμε μάλιστα νὰ προσθέσουμε, ὅτι μὲ τὴν αἰτίαν αὐτὴν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναστηλωθῇ καὶ ἡ ἐκκλησία—ἔστω καὶ σὲ τμήμα της—ἡ ἀδικο-νηγία ἀντικατασταθεῖσα πινακίδα ὀνομασί-

ας τῆς παρχιακῆς λεωφόρου, στὸ σημεῖον τῆς ὁποίας ἡ Σπηλιά, ὅπου ὁ Ἑθνομάρτυρας Σκυλόσοφος εἶχε καταφύγει, καὶ ἀπ' ὅπου αὐτὸς οὐρ-θῆκε πρὸς τὸ μαρτύριον γιὰ νὰ τεθῇ ἔτσι τέρας, σὲ μιὰ προφανῇ—ὅσο καὶ ἂν ἔγινε ἀπὸ ἀγα-θὲς προθέσεις—βεβήλωσιν.

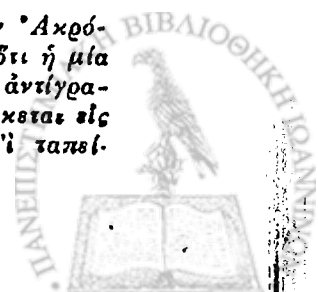
Δ. Σ.

*

ΜΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΟΛΛΑΝΔΟΥ ΠΟΙΗΤΗ Ζ. ΕΝΓΚΕΛΜΑΝ

Στὴ Χάγη, ἡ ἑφημερίδα «Ζίντ», ξεκινώντας ἀπὸ λόγον ποὺ ἐξεφωνήθηκε στὸ «συμπόσιον» τοῦ Ρόττερνταμ ἀπ' τὸν διακεκριμένον Ὁλλανδὸν ποιη-τὴν καὶ θαυμαστὴν τῆς Ἑλλάδος κ. Ζ. Ἐνγκελ-μάν, ἐδημοσίευσε ἄρθρον, ὅπου ἐπαναλαμβάνει τὴν σῶστασις ποὺ διετύπωσε ἄλλοτε ὁ Ὁλλανδὸς γλύ-πτῃς Λ. Βένγκεμπας γιὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὴν Ἑλ-λάδα ὁλων τῶν ἀρπαγέντων ἀρχαιοτήτων μας ἀπ' τὸν Ἑλγίνον καὶ ἀπ' τοὺς διάφορους ἄλλους κα-τὰ καιροὺς Ἀγγλοὺς.

«Οἱ ἐπισκέπται τοῦ Ἐρεχθίδου εἰς τὴν Ἀκρό-πολιν τῶν Ἀθηνῶν—γράφει παρατηροῦν δι' ἡ μίαν ἐκ τῶν Καρυάτιδων δὲν εἶναι εἰμὴ ἓνα ἀντίγρα-φον τοῦ γνησίου ἀγάλματος τὸ ὁποῖον εὐρίσκειται εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον τοῦ Λονδίνου. Τὶ ταπει-

νωσις! Τὴ ἐξορία! Ἐκεῖ εἶναι ἡ πτωχὴ Καρυνίς, μακρὰ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ἀιτικῆς περὶ ὅσον ἀπαρτήρητος ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἐπισκεπτῶν!».

Εἶναι πράγματι ἀρκετὰ ἐνθαρρυντικὴ αὐτὴ ἡ ἐπίσημη φωνὴ τοῦ ποιητῆ Ζ. Ἐνγελμαν ἀπ' τῆ μακρυνῆ καὶ πολιτισμένη αὐτῇ χώρα τοῦ Βορρᾶ. Στὸν αἰῶνα μας ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀκόμα δὲν μπόρεσε νὰ τηθασέψῃ τίς ἀνησυχίες του καὶ ποὺ οἱ πνευματικὲς ἀξίες δὲν βρῆκαν τὴν ἐκφρασὴ τους στὶς τεχνικὲς του προόδους, ἡ ἀπροσχημάτιστη κατακράτηση τῶν ἀρχαιοτήτων μας ἀποτελεῖ ἓνα μεγάλο στίγμα. Διότι ἡ κληροδοσία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα εἶναι ἀναπαλλοτρίωτη καὶ ἡ οἰκαιοποίησης της, — ἰδιαίτερα σήμερα — εἶναι μιὰ πράξη ἀσυγχώρητη ποὺ ντροπιάζει καὶ τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ὑπόστασις τῆς Ἀγγλίας. Τὸ παράδειγμα τῆς ὀλλανδικῆς ἐφημερίδος θὰ πρέπει νὰ ἔχουν τὴ γενναιοσύνη νὰ τὸ μιμηθῶν καὶ ὁ τύπος καὶ οἱ διανοούμενοι ὅλοι σ' ὁλόκληρὴ τὴν Εὐρώπῃ. Καὶ πρῶτα πρῶτα στὴν Μεγάλῃ Βρετανίᾳ. Ὅπου οἱ θυσαιοὶ ποὺ ἀρπάχτηκαν νὰ ἐπανέλθουν στὴν πατρίδα γῆ τους. Ἀρκετὰ κράτησε αὐτὴ ἡ ὁμηρεῖα τοὺς μακρὰ ἀπ' τὸ Ἀπολλώνιο φῶς τῆς χώρας μας.

*

ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ

Εἶναι πολὺ χρήσιμες καὶ σὰν ἱστορία — στὸν τομέα τῶν γραμμάτων — καὶ σὰν πρότυπα καὶ κίνητρα ἐμπνεύσεων γιὰ ὅλους καὶ ἰδιαίτερος γιὰ τοὺς νέους λογοτέχνες οἱ ποιητικὲς ἀνθολογίες, ὅταν φυσικὰ συγκροτοῦνται μὲ αὐστηρῶς ἀντικειμενικὰ κριτήρια. Δυστυχῶς, στὸν τόπο μας πολὺ σπάνια μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπισημάνει μ' αὐτὲς τίς προϋποθέσεις καταρτισμένα κείμενα: Γιὰ τὸ πόσο ἡ γνώμη μας αὐτὴ εἰδοθεῖ ἀποδεικνύει τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ποὺ παραλαμβάνουμε, χωρὶς ἄλλα σχόλια, ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἀμυμώνη» τοῦ Ναυπλίου:

«Εὐφελλίζοντας τὴ Μοραίτικη Ποιητικὴ Ἀνθολογία» τοῦ κ. Νίκου Καράμπελα, διακρίνει κανεὶς ἀρκετὰς ὑπερτιμήσεις καὶ παραλείψεις, ποὺ καθιστοῦν τὴν ἐργασία τοῦ ἀνθολόγου πολὺ συζητήσιμη, παρὰ τὴ γενικώτερη ἀξία της.

Ὁ κ. Κωστούρος δὲν ὑπάρχει στὴ «Μοραίτικη Ποιητικὴ Ἀνθολογία». Κι' ἐφόσον ὁ ἀποκλείσμος τοῦ ἐφειλόταν σὲ αἰσθητικὴ ἀξιολόγηση, μὲ γιὰ του — μὲ χαρὰ του, τοῦ κ. ἀνθολόγου δικαίωμα... Μὰ φαίνεται ὅτι ἡ γνώμη τοῦ κ. Καράμπελα ἦταν καλὴ, ἀφοῦ ὁ διευθυντὴς τῆς «Ἀμυμώνης» ἔχει στὸ συρτᾶρι τοῦ γραφείου του γράμμα τοῦ κ. Καράμπελα, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ μοραίτης ἀνθολόγος τὸν παρακαλεῖ γιὰ τὴ συμμετοχὴ του στὴν ἀνθολογία... Τότε λοιπόν; Ἐ, τὸ ζήτημα εἶναι ἀπλὸ καὶ εὐκόλο: ὁ κ. Καράμπελας ζητοῦσε τετρακόσιες δραχμὲς (400) γιὰ τὴ συμμετοχὴ τοῦ κ. Κωστούρου στὴν Ἀνθολογία, ποὺ δὲν τίς ἔλαβε κ' ἔτσι ἄφισε ἀπ' ἔξω τὸν κ. Κωστούρο. Ὁ περ σιμαίνει: καλὸς ὁ ποιητὴς μὰ κι' οἱ τετρακόσιες δραχμὲς ἀκόμα καλλίτερες. Τί νὰ πεῖ κανεὶς δὲν ξέρει...».

«ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ»

Τὴ Δημοτικὴ σχολεῖα στὴν ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια τοῦ Πωγωνίου, μὲ μιάν ὄντως πρωτοτυπὴ περιοδικὴ ἐκδόση, κατώρθωσαν — ἀπ' τὴ ἀρχὴ κιόλα — νὰ πάρουν μιὰ ξεχωριστὴ πνευματικὴ παρουσίαν ἀνάμεσα στὴ Στοιχειώδη Ἐκπαίδευση τῆς χώρας μας. Ἡ προσπάθεια ποὺ ὤργη νώθηκε ἀπ' ὅλους μαζί τοὺς δασκάλους καὶ πρωτοστάτες τὸν ἐπιθεωρητὴ τῆς περιοχῆς Πωγωνίου κ. Πέτρον Νινιὸν κι' ἀπ' τοὺς κ. Ἀθαν. Τζουλιανῆ, διδάσκαλο στὸ χωριὸ Ὀρεινὸ καὶ τακτικὸ σ' ἐργατὴ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», κ. Ἀρ. Ζωῆ καὶ Δημ. Βασιλάκη, ἐπίσης διδασκάλους στὰ χωριά τῆς περιοχῆς Πωγωνίου, δίνει, ἀπ' τὸ πρῶτο τεύχος, μιὰ ὥρα καὶ θετικὴν ὑπόσχεση. Ὑλῃ, ἐκτός ἀπὸ ἓνα ἀρθρο τοῦ κ. Νινιὸ, κι' ἄλλα δυὸ (ἓνα τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς κι' ἓνα τοῦ κ. Ἀθ. Τζουλιανῆ), ἀποτελεῖται ἐξ ὅλων τοῦ ἀπὸ συνεργασία τῶν μικρῶν μαθητῶν. Εἶναι μιὰ προηγμένη μορφή, ποὺ ἔχει πάρα πολλὰς ἀξιοπρόσεκτες σελίδες, πρᾶγμα ποὺ καὶ δεικνύει τὸ θυματικὸ ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ νεολαίας μας γιὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς ὁλοκληρῆς αὐτοδύναμης γενεᾶς μας. Ἀκόμα, τὸ «Ξεκίνημα τῶν Μικρῶν», κάτω ἀπ' τὴν πράγματι ὑπεύθυνη καθοδήγησιν τῶν δημιουργῶν τῆς κινήσεως αὐτῆς, ἔχει πάρει κι' ἓνα θαυμάσιο χαρακτῆρα στήν ἐκδομὴν καὶ στὴ διάταξιν τῆς ὕλης, ἔτσι ποὺ νὰ νταποκρίνεται ἐπαρκῶς στὰ αἰτήματα τοῦ χωριοῦ ἐκδίδεται: Λογοτεχνικὲς συνθέσεις, σχολικῶν μελετῶν, συλλογὴ παροιμιῶν καὶ δημοτικῶν τραγουδιῶν κ. λ., ὅλα πνευματικὸς μόρφωσιν τῶν μαθητῶν. Ἐτσι, ὅχι μονάχα δίνεται ἡ δυνατότητα στὰ παιδιὰ νὰ ἐκφραστοῦν καὶ νὰ ἐκφραστοῦν ἀκόμα μὲ τὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκφραστοῦν ἀπὸ νωρὶς καὶ δική τους συνειδητοποίηση. Κι' αὐτὸ συνιστᾷ τὴν ἀναγκαίαν ἐξασφάλισιν δυνάμεων. Ἀξίζει κάθε ἐπαινος καὶ κάθε ἐνθάρρυνση στὴν ἐλπιδοφόρα αὐτὴ παρουσία κι' ἀπὸ τοῦ πολὺ γιατί ξεκινάει ἀπ' τὴν φτώχεια καὶ ἀπ' τὴν φτώχεια μιᾶς Ἐπαρχίας στὰ ἀκρόβόρεια τῆς Ἡπείρου. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ ἐκφραστοῦν ἀπ' τοὺς ἀρμόδιους γιὰ τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν καὶ νὰ περιβληθῇ μὲ ξεχωριστὴ σπουδὴ. Εἶναι μιὰ ἐνθαρρυντικὴ πρωτοβουλία ποὺ μὴ μπορεῖ παρὰ νὰ συγκινήσῃ κι' ὡς παράδειγμα.

Δ. Κ.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕΝ

Ἡ Ἀ. Μ. ἡ Βασίλισσα Φρειδερίκη ἐννοεῖται, εἰς τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστία», ἡ Χαλκοῦν Σταυρόν, διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτῆς πρὸς τὴν «Φανέλλαν» τοῦ Στρατιώτου.

Ἐκτιμῶντες βαθύτατα τὸ Κοινὸν καὶ Ἐθνικὸν ἔργον τῆς Ἀ. Μ. τῆς Βασίλισσας, εὐσεβᾶτως ὑποβάλλομεν τὰς θερμὰς μὲν Εὐχαριστίας.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

Η ΕΚΘΕΣΗ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ

Τὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Μαΐου, στὶς
οὐρὲς τοῦ Δημ. Σχολείου Παρακαλάμου, ἀνοι-
άναμενομένη ἐκθεσὴ χειροτεχνικῶν ἔργων
μέσων ἐποπτικῶν τῶν μαθητῶν τῶν Σχολεί-
της Ἐκπαίδ. Περιφέρειας Πωγωνίου.

Κυριώτερη ἐπιδίωξη τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς ἦταν,
τόσο νὰ ἐπιδείξη τὰ ἐκλεκτότερα ἀπὸ τὰ
τόντα τῆς παιδικῆς δραστηριότητος στὰ τεχνι-
μαθήματα, δὲν εἶχε δηλαδὴ τίποτε κοινὸ μὲ
συνηθισμένους ἐκθέσεις, ὅπου ἐτοιμάζονται μὲ
ἐξένης βοήθειες μερικὰ ὑπερπαιδικὰ ἔργα
εἰσπραξὴ ἐπαίνων καὶ χειροκροτημάτων, ἀλλ'
πρωτοτυπία τῆς δρίσκονταν στὴν προσπάθεια νὰ
φωτισθῇ ἀνάγλυφον στὰ μάτια τοῦ ἐπισκέπτη.
τοῦ πῶς ἀνεδίδετο, τὴν ἐξέλιξη τοῦ πνεύ-
ματος τοῦ παιδιοῦ, ὅς τῃ διάρκειᾳ τῆς θητε-
ίας τοῦ Δαϊκὸ Σχολεῖου, μέσα ἀπὸ τὰ ἴδια τοῦ
παιδίου.

Τὰ ἐκτιθέμενα παιδικὰ ἔργα ἀπεικόνιζαν
ὡς ἀπὸ τὸ ἄμεσο περιβάλλον καὶ τὴ ζωὴ τῶν
μαθητῶν μιᾶς καταπληθύνουσας ποικιλίας καὶ
ποικιλίας, ἀναφέρονταν ὅμως καὶ σὲ ἐφαρμογὰς
τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων μαθημάτων τους. Μᾶς εἶναι
ὅλο ν' ἀποδώσῃ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀνυπό-
σταυρασμοῦ καὶ τῶν λεπτῶν αἰσθητικῶν
πληθύνσεων, πού ἐδοκίμασαν οἱ ἐπισκέπτες τῆς
ἐκθέσεως αὐτῆς, καθὼς περιεργάζονταν μὲ ἀδιδ-
ασκία πάντα ἐνδιαφέρον τὰ γνήσια αὐτὰ δημιουργή-
ματα τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χειροῦ τῶν μι-
νιστῶν, πού παρὰ τὸν καταφανῆ πρωτο-
τυπικὸν καὶ τὴν πενιχρότητα τῶν ὕλικῶν
ἐκτελεστοῦν αἰχμαλωτίζαν ἀμέσως μὲ τὴν ἀφέλεια, τὴ
καὶ τὴν ἀνεπιτέλετη χάρη τους.

Ὡς μὲν μετὰ τὴν αὐτενεργὴ καὶ αὐτοτε-
λετικὴ ἐργασία, καθρέφτιζαν μὲ σπάνια διαύ-
σην ἀτομικότητα καὶ τὴν ἰδιαίτερον κλίσειν
ἐκτελεστῶν τους. Περισσότερο τραβοῦσαν τὰ
καλλιτεχνήματα τῆς ἱχθυογραφίας καὶ
ἀντικειμένων, πού ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἡλικίαν
μαθητῶν πού ἀνῆκαν, ἐξωρίζαν γιὰ τὴν εὐ-
αισθητικὴν συλλήψεσιν, τὴν ἐκφραστικότητα καὶ
ἐκτελεστὴν τους καὶ μιλοῦσαν ὅλα τὴν ἀδολήν καὶ
ἐκτελεστὴν ἐκείνην γλῶσσα τῆς παιδικότητος,
καὶ ἐκτελεστοῦν ἴσια στὴν καρδίαν. Εἶναι νὰ
ἐκτελεστοῦν, καθὼς τακτοποιεῖ τὸ πλῆθος τῶν
μαθητῶν του, γιὰ τὸ πόσο ζωντανὲς δυνάμεις,
καὶ παρθένης δυνάμεις, κρύβονται στὴν ψυ-
χὴν τῶν παιδιῶν, πού περιμένουν τὸ ἐπιβλεπτικὸν χέρι
ἐκάλου νὰ τὴν ἀνασύρῃ στὴν ἐπιφάνεια καὶ
ἐκτελεστοῦν μορφή καὶ σχῆμα!

Ἐννοήθειά μας νὰ κρίνουμε συχνὰ παρόμοια
τὰ μέτρα τῶν ἐνηλίκων δὲν δείχνει παρὰ
μὲν ἀγνοία μας γιὰ τὴν παιδικὴν ψυχὴν
καὶ τὴν λειτουργίαν της.

Ἀλλοτε ἦταν οἱ ἐντυπώσεις καὶ ἀπὸ τὴν ἐ-
κτελεστὴν ἐκτελεστὴν μὲ τὰ ἐκτελεσθέντα ἐποπτικὰ
ἐκτελεσθέντα. Πειραματικῆς καὶ Χημείας, στοιχειᾶ
ἐκτελεσθέντων οὐκ ἀνεῖς μιᾶς γονίμου καὶ ἀποδοτι-
κῆς πάντων στὰ μαθήματα αὐτά. Κι ἐδῶ
ἐκτελεσθέντων ἡ δεξιότητι καὶ ἐπινοητικότητι τῶν

κατασκευαστῶν τους, ἀπόδειξη τρανὴ τῆς ὁλο-
πλευρῆς καὶ σιέρης διακατοχῆς τῆς σχετικῆς
ὕλης.

Ἡ ἐκθεσὶς αὐτὴ ἦταν γιὰ ὅλους μας ἀληθινὴ
ἀποκάλυψις καὶ ἐδικαίωσε τὴν προσδοκίαν καὶ
τοὺς κόπους τοῦ κύριου ἐμπνευστοῦ καὶ ὁργανω-
τοῦ τῆς ἐκτελεστῆς ἐπιθεωρητοῦ τῆς Περιφέρειας
κ. Πέτρου Νινιού, καθὼς καὶ τῶν ἀξίων συνεργα-
τῶν του, πού σὲ τὸ μέτρο τῶν δυνάμεων του καὶ τῶν
δυνατοτήτων τοῦ Σχολεῖου τοῦ ὁ καθένας, συνέβα-
λε στὴν πρωτοφανῆ ἐπιτυχίαν της.

Κυρίως ἔργο θὰ ἦταν, ἂν παρόμοιες ἐκθέσεις
πραγματοποιούνταν καὶ σ' ἄλλα μικρὰ ἐπαρχια-
κὰ κέντρα τοῦ Νομοῦ μας, ὅπου θὰ μπορούσαν οἱ
ἀνθρώποι τους, ἐπισκεπτόμενοι τες, ν' ἀνασάνουν
μὲ περισσὴν ἀνεσὴ τὸ θεῖο ἀρώμα πού ἀναδίνει
μέσα ἀπὸ τὰ χειροτεχνήματα τῶν παιδιῶν τους ἡ
ἀγνότατη παιδικὴ ψυχὴ. ἱκανὸ νὰ σκορπίζει γιὰ
λίγον τὴν πυκνὴν ἀχλὺ τῶν φροντίδων τοῦ βίου καὶ
νὰ μετριάξει τὴν αἰχμηρότητα τοῦ δικοῦ τους πε-
ριβάλλοντος πού ἀλύτρωτα τοὺς καταθλίβει.

Σ. Μ—Σ.

✽✽✽

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δ η μ ή τ ρ η Δ α β α λ ᾱ «Ἡπειρωτικὰ» Ἀ-
θῆναι 1959. (Ἐκδόσεις Πανεπιστημικῆς Ἀδελ-
φότητος Ἀθηνῶν).

Ἀδύνατον νὰ νοιώσω ἄνθρωπον εὐτυχῆ,
ὁ ὅποιος δὲν ἀγάπησεν κατὰ μὲ πάθος
Rousseau:

I

Ἐὰν ὁ στοχασμὸς καὶ τὰ ὁράματα θεμελιώ-
νουν μιὰ ἀνώτερη ἀποψη τῆς ζωῆς, οἱ θρύλοι,
τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ αἱ παραδόσεις ἀποτελοῦν
τὸν προθάλαμον πού μᾶς ὁδηγεῖ νὰ μπουῖμε στὴν
καρδίαν τῆς Ἱστορίας καὶ ἐκφράζουν τὰ νοσταλ-
γικὰ ὄνειρα τῶν λαῶν, γύρω ἀπὸ τοὺς κρυφοὺς
πόθους των πρὸς πραγματοποίησιν.

Ἡ αἵγλη τῆς Ἡπείρου μας μὲ τὴν Ἱστορίαν
της, τοὺς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις της μοιά-
ζει σὰν κάποιον ἀντιφάσμα στὸν οὐρανὸ τῆς
ἱστορικῆς διαδρομῆς τοῦ ἔθνους μας.

Πατριδογνωστικαὶ συνεπῶς φαντασιώσεις
καὶ ὁράματα παραμένουν πάντοτε σὰν σύμβολα
κάποιας μυστικιστικῆς τελετουργίας, ἡ δὲ ἀξιο-
λογικὴ συγκρότησις τοῦ ἀτόμου προσδιορίζεται
ἀπὸ τὴν σχέσιν πού πῆρε τοῦτο πρὸς τὸν κόσμον
τῶν ἀξιών τῆς Γενέθλιας Γῆς του.

Ἡ πατριδογνωστικὴ ἰδέα ὡς ἐγκλείουσα τὴν
ιερότητα τῆς ἀνθρωπίνης διανουσίας, ὠθεῖ τὸ ἄ-
τομον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρὸς περιπλανή-
σεις νοσταλγικὰς στὸν χῶρον ὅπου πρωταντί-
κρυσσε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, στὸν χῶρον ὅπου χά-
ρηκε τὰ πρῶτα ὄνειρα τῆς παιδικῆς του ἡλικίας,
στὸν χῶρον τῆς Γενέθλιας Γῆς του, στὸν χῶρον
τῆς Ἡπείρου μας.

II

Ὡ! Ἡπειρος!

Ἀπὸ ποιά ἀράγε εὐγενική ποιητική ὕλη νὰ εἶσαι πλασμένη;

Ἀπὸ ποιῆς θελκτικὲς ἐλεγείες νὰ εἶναι πλασμένος ὁ πέπλος σου ὁ ἱστορικός με τοὺς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις του;

Μοιῶζης ἀράγε με ἓνα καράβι πού τὰ ὑψηλότερα καταρτία του προσελκύουν συνεχῶς τὸν κεραυνὸ τοῦ νόστου στὰ ταξιδεμένα παιδιὰ σου;

Μήπως τὸ δροσάπι τῆς ξενιτειᾶς—αὐτῆς τῆς Μάγισσας Κίρκης τοῦ Ἑπειρωτικοῦ κόσμου—αὐτὸ νᾶναι ἀράγε ἐκεῖνο πού δημιουργεῖ στὲς ψυχὲς τῶν ταξιδεμένων παιδιῶν σου τὸν πόθον τοῦ ξαναγυρισμοῦ στὴν ἀγκάλη σου;

Μήπως τὰ ταξιδεμένα παιδιὰ σου ζητοῦν ἀπολύτρωση με τὴν θύμησή σου, καὶ οἱ στοχασμοί, αἱ ὄνειροπολήσεις τους μαζὺ με τὴν μελαγχολικὴ τους διάθεση καὶ με τὸν πόθο τους τὸν νοσταλγικὸν, σύρουν τὰ βήματά τους σὲ περιπλάνηση πρὸς τὰ ἱερὰ χώματά σου;

Αὐτὲς τὲς σχέψεις καὶ αὐτὰ τὰ συναισθήματα ἀποκομίζει ὁ διεξερχόμενος τὸ ἐξ 104 σελίδων καλαισθητικὰ τυπωμένον ἔργον τοῦ Φερέλπιδος Ἑπειρώτου *Δημήτρη Δαβαλά*, ὅστις διακονεῖ εἰς τὴν Θέμιδα καὶ τὰς Ἑλικωνίδας Μούσας, ἐνῶ τὸ πάθος του γιὰ τὴν Ἑπειρον ἀποτελεῖ καὶ εὐτυχίαν του.

Ἀλλ' ὥς ἀντλήσουμε τὲς περαιτέρω ἐμπνεύσεις μας ἀπὸ τὰ «Ἑπειρωτικά» Του.

III

Κάποιο ταξίδι τοῦ συγγραφέα τῶν «Ἑπειρωτικῶν» διὰ μέσου τῆς Χώρας τῶν Φαιάκων πρὸς τὴν Ἑπειρόν του, τὸν ἔφερε καὶ στὴν Γενέθλια Γῆ του, ὡς προσκυνητὴ με μιὰ ἰσχυρότατη συγκίνηση πού ἠτύχησε νὰ δοκιμάσει σὰν βρέθηκε στὸ πανηγύρι τῆς Ποναγιάς τοῦ χωριοῦ του.

Τὰ συναισθήματά του αὐτὰ τὰ μετέτρεψε σὲ μία ῥαδιοφωνικὴ του ὁμιλία—δημοσιευμένη κ' αὐτὴ στὰ Ἑπειρωτικά του—τὸ δὲ προσκύνημά του στὸ Λίκνο τῶν πρώτων σκιρτημάτων καὶ ἀνορρηγίσεων πού δοκίμασε τότες, ἦταν ὁ ἀντίλαλος τῶν πρώτων φτερουγισμάτων τῆς παιδιαστικῆς φαντασίας του, ἦταν τὸ ἀντίκρουσμα τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου χώρου πού χάλκευσε τὸν Ἑπειρωτισμὸν του καὶ τὴν πατριδολατρεῖα του.

Τὴν συγκίνηση καὶ τὸν κραδασμὸ, πού δοκίμασε ὁ Ἑπειρολάτρης συγγραφεὺς ξαναγυρίζοντας στὴν Γενέθλια Γῆ του, τὸν ἀπετύπωσε στὸ Ἀπάνθισμα τῶν ῥαδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν καὶ ἀρθρῶν του πού ἀποτελοῦν τὸ ἐξ 104 σελίδων βιβλίον «τῶν Ἑπειρωτικῶν» του.

Τὸ ἀναβάπτισμα στὴν Γενέθλια Γῆ του ἔγινε κι' ὅλας γιὰ τὸν *Δημήτρη Δαβαλά* νοσταλγικὴ θύμησις. Ἐγινε πατριδογνωστικὸς στοχασμὸς ἀκολουθώντας τον σὰν ἀντίλαλος μελωδικὸς καὶ στὴν ξενιτειά, ὅπου βρέθηκε ξαναγυρίζοντας ἀπὸ τὸ χωριὸ του.

Καὶ ὁ ἀθεράπευτος αὐτὸς νοσταλγὸς κάθε Ἑπειρωτικοῦ—ὅπως δείχνει ἡ ποικιλία τῶν Ἑπειρωτικῶν θεμάτων πού ἔκλεισε στὸ βιβλίον του—δὲν παρέλειψε νὰ στρέψει νοσταλγικά τὴν σκέψη του καὶ πρὸς τὴν Ἑπειρώτισσα γυναῖκα

«αὐτὴν τὴν ἀφανῆ ἡρώϊδα καὶ τὸν βουβὸν πρωτομάρτυρα τῆς Ἑπειρωτικῆς οἰκογενείας» ἔκως τὴν ἀποκαλεῖ (σελ. 69—72).

Ἔτσι, με τὰ «Ἑπειρωτικά του», ὁ Δημήτριος Δαβαλᾶς ἀγκαλιάζει ὁλόκληρην τὴν Ἑπειρον ὅλους τῆς τοὺς καὶ μὲ ὅλα τὰ ντέρτα της, τὴν Ἑπειρον με τὰ ποικίλα πνευματικὰ, οἰκονομικοτουριστικὰ καὶ ἔθνικα τῆς ζητήματ' συμπεριλαμβάνων ἐν ἐπιλόγῳ καὶ δυὸ Ἑπειρωτικὰς Μορφὰς πού ἔζησαν καὶ ζοῦν με τὸ πάθος τῆς Πατριδογνωστικῆς ἐρεύνης—τὸν *Δημήτρη Ζῶτον* (1900—1944) καὶ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ *Δημήτρη Σακαμάγκα* (σελ. 59-95).

IV

Ὅποιος θέλει νὰ δοκιμάσει κάποια συγκίνησι, ὥς διεξέλθει τὲς 104 σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ *Δημήτρη Δαβαλά*.

Ἀλλ' ἐάν διὰ τὸν συγγραφέα «τῶν Ἑπειρωτικῶν» ἡ Γενέθλια Γῆ του εἶναι ἓνα τραγοδι ἀγάπης καὶ νοσταλγίας, ἡ Ἑπειρος εἶναι αὐτὸν ἡ ἐνίαία καὶ ἀδιαίρετος Ἑπειρος.

Αἰσθανόμενοι τὴν ἀναγκὴν νὰ σφίξωμε θὰ μὰ τὸ χέρι τοῦ νεαροῦ Ἑπειρολάτρη συγγραφέα, φέραμε ἄθελα στὴν θύμησίν μας τὴν ὅλῃ τοῦ *Rousseau*, ὁ ὁποῖος δὲν μπορεῖ νὰ νοιώσῃ ἄνθρωπο εὐτυχῆ, πού δὲν ἀγάπησε κατὶ τι πάθος.

Ἀκριβῶς δὲ ἡ εὐτυχία τοῦ Δαβαλά εἶναι πάθος του γιὰ τὴν Ἑπειρον.

Γιὰ τὴν Ἑπειρον... ναί... πού ἂν καὶ λαιπωρημένη καὶ ρημαγμένη, ὅμως προβάλλῃ πάντοτε γαλήνια καὶ μαγευτικὴ γιὰ τὰ πατρίδα της τὰ ταξιδεμένα, γιὰ τὰ παιδιὰ της... ναί... ζοῦν με τὴν Ἰλιάδα τους, μάχονται ὅμως με Ὀδύσσειά τους, νοσταλγώντας πάντοτε τὸν ἱερὸν στὰ ἱερὰ χώματά Της.

ΕΥΡ. ΣΟΥΡΛΑΣ

*

Τάκης Σιωμόπουλος. «Τὰ βιώματά μου στὴ Νεοελληνικὴ ποίηση». Γιάννινα, 1958

I

Παρακολούθησα τὸν Τ. Σιωμόπουλο καὶ παρακολουθῶ σὲ ὅλες του τὲς φιλολογικὰς καὶ λογοτεχνικὰς ἐξορμήσεις, ἀλλὰ στὴν τελευταία του σφοδρὰ, χάρηκα πέραν τοῦ λογοτεχνικοῦ καὶ τοῦ παιδαγωγικοῦ ψυχολογικὸν ὑπόστρωμα, ἰδίως δὲ ἀπὸ τὸ κεφάλαιον τοῦ ῥόλου τῶν βιωμάτων. Καὶ τὴν παιδαγωγικὴν διαπίστωσίν του, ὅτι τὰς ἐκτελεστικὰς ἐνέργειαι τῆς Γενέθλιας Γῆς μας μᾶς ἀκολουθοῦν μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ταξιδεμοῦ μας, ἐάν ἔχωμε μεταβληθῇ σὲ θλιβεροὺς κοσμοπολίτες.

Οἱ πατριδογνωστικοὶ ἀντίλαλοι πού ἦσαν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Κρουσάλλη—χωρὶς νὰ συγκινοῦν οἱ ὁμορφίαι τῆς Ἀθήνας—ἀποτελοῦν, ὡς πολὺ ὀρθὰ παρατηρεῖ, τὴν ἀναστασίμωσιν καὶ συγκίνησιν πού τὸν συνῶδνε, ἕως τὴν τελευταίαν του πνοή.

Μά... ὄχι μονάχα ὁ Κρουσάλλης, ἀλλ' ὅλοι οἱ Κουβαλοῦμε μαζί μας—γιὰ νὰ δανεισθῶμε πνευματικὰ παρομοιώσιν του—τοὺς Δαιστρογόνους καὶ τοὺς ἱεροκλῶπες τῶν Πατριδογνωστικῶν μας ἐπιζήσαντες.

Καὶ γὰρ νὰ συνοψίσῃ τὸ παιδαγωγικὸ του δο:

«Εἴμαστε αἰχμάλωτοι τοῦ παρελθόντος μας καὶ ὁ εἶναι μιὰ ἀδυσώπητη γιὰ μᾶς Μοῖρα» (σ. 85).
 Ἐν συνεχείᾳ, χάρηκα ἐπίσης τὴν διαπίστωσιν σχετικὰ μετὰ τὴν διαφορὰ τῶν βιωμάτων ποὺ ὠρίζουν καὶ διακρίνουν τὸν ποιητὴν τῆς σιάνης τὸν κολασμένον συνάδελφόν τὸν Καβάφην ὃν ῥήμαζε—ὅπως σημειώνει ὁρθά—τὴν ζωὴν του στενὰ σοκάκια τῆς Ἀλεξάνδρειας».

II

Αἱ ἀπόψεις του γιὰ τὸν Βαλαωρίτη καὶ τὸν λαμᾶ—μετὰ τὰ βιώματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας ποὺ ἀρχοῦν στὴν ψυχὴν τοῦ ἥρωος τοῦ Βαλαωρί—
 —τοῦ Διὰ Κοῦ—καὶ τῆς μελαγχολίας καὶ πικρίας τοῦ ποιητοῦ τῆς «Ἀσάλειτης Ζωῆς», φέρουν κοντὰ στὰ ἐρμηνευτικὰ πλαίσια καὶ φυσικά τῆς ψυχανάλυσης, καὶ ἂν ζούσας ὁ Freud ἐπορεύσας νὰ τὸν συγκαρῇ γιὰ τὰ χτυπητὰ παύματα ποὺ προσαρμόζει σχετικὰ μετὰ τὴν λειψία τῆς σφαίρας τοῦ ὑποσυνειδήτου, ὅπου ζῇ ἡμερὶς τὸ εἶναι μας.

III

Οἱ ἐρωτές του μετὰ τὴν πόηση τοῦ Ἑθνικοῦ ποιητοῦ—τοῦ Σολωμοῦ—εἶταν πολλαπλῶς γινώσκοντες καὶ καινούργια ὁμως συμβολή του βρέσκειται ἐν τοῖς παραλληλισμοῖς καὶ σιῆς συσχετίσεις ἐν δημιουργικῇ πνοῇ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ποιητῶν μας.

Ἡ σκιαγραφία του γιὰ τὸν λυτρωμένον Ἅγιο τῆς Εὐας καὶ ποιητοῦ τοῦ «Ἀλαφροῦ σκοτοῦ» ἀπὸ τῆς πιὸ βαθυστόχαστες ἐμπνεύσεις καὶ ἀλλοίως, εἶναι ἴσως ἡ πιὸ πρωτότυπη καὶ δημιουργικὴ πλευρὰ τῆς συγγραφῆς ὅπως καὶ ὅλον τὸ ἔργο του γιὰ τὸ βίωμα καὶ τὴν φύσιν.

Ἡ φιλοσοφικὴν δὲ κατακλιδα τῆς δημιουργικῆς ἀναλύσεως ἀποτελοῦν οἱ στοχασμοὶ γιὰ τὸ «μετὰ τὸ βίωμα» καὶ τὴν «φυλακὴν καὶ τὸ ξέφωτο».

Ἀπὸ τὰ δύο τελευταῖα αὐτὰ κεφάλαια θὰ μποροῦν ἀρυσθῇ καὶ νὰ ἐμπνευσθῇ ἀρκετὰ καὶ ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς γιὰ νὰ διευκρινισθῇ μετὰ χτυπητὰ παραδείγματα τὴν ἐννοία τοῦ ποιητοῦ ἀνάγκης, τῆς λευτεριάς, τῆς ἀγάπης, τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἐλπίδας.

IV

Ἐργαίνοντας, θάθελα νὰ τελειώσω μετὰ μίαν αὐτὴν παιδαγωγικὴν φύσεως παρατήρησιν μου ἐπὶ τὸν ὅρον—τὸν φυσικὸ—ψυχολογικόν—περί βιωμάτων.

Ἡ νεώτερον Σχολεῖον εἶναι Σχολεῖον ἐπιζήσαντων ἀνταχτερῶν.

Ἡ Γερμανικὸν παιδαγωγικὸν ὅρον *Erlebnis* ἀπογραφῆθηκε στὴν γλῶσσα μας ὡς «βίωμα», ὅστις μας τὸν ἀπέδωκε μετὰ τὸν ὅρον ἐπιζήσαντος «ανταχτερῆ ἐπιζήσαντος».

Ἡ καὶ βίος εἶναι ἴσως ταυτῶσες ἐννοίαι τοῦ βίου, ἀλλ' ὑπάρχει στὸ βάθος καὶ κάποια ἐκτετατὴ διαφορὰ.

Ἡ βίον Ἀγίων μιλάμε στὴν γλῶσσα μας, ὅμως δὲν τὴν πολιτογραφήσαμε ὡς βίον.

Ἡ τὰ σχολεῖα μας αἱ ἐπιζήσεις τῶν τροφίμων ποὺ διαπαιδαγωγοῦμε εἶναι ἐκεῖνες ποὺ

μᾶς ἐπιτρέπουν καὶ τῆς προδιαθέσεις τῆς νὰ διαγνώσωμε καὶ ὡς ἀφειρητὴν γιὰ τὴν περαιτέρω μόρφωσιν τῶν νὰ τῆς θεωρήσωμε, ἂν κατορθώσωμε νὰ φέρωμε σὲ ἐπαφὴ μετὰ τὴν ψυχικὸν τῶν κόσμων ἐκεῖνα τὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ ποὺ καλύπτουν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὸν ψυχικὸν τῶν κόσμων.

Αὐτὸ τὸ νεώτερον ἀξίωμα τῆς παιδαγωγικῆς—ὡς ἓνα ἰσὺον φυσικόν—ὡς τὸν νόμον τοῦ Νεύτωνος ἐπὶ παραδείγματι τὸ διεκνήρυξαν *urbi et orbi* ὅλοι οἱ νεώτεροι καὶ οἱ σύγχρονοι μεγάλοι Εὐρωπαῖοι Παιδαγωγοὶ ἀπὸ τοῦ *Kerschenset* καὶ τοῦ *Spranzer* μέχρι τοῦ *Litt* καὶ τοῦ *Gaudig*.

Καὶ ἀκριβῶς στὸ παραπάνω βασικὸν παιδαγωγικὸν ἀξίωμα βρέσκειται ἡ χρεωκοπία τῆς ὕλης τῆς προσφερομένης διὰ τῶν ἐν χορήσει Ἀναλυτικῶν μας Προγραμμάτων ὕλης, ποὺ δὲν καλύπτει ἀνάλογα μετὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς παιδικῆς, προσφηβικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας τὸν ψυχικὸν τῶν κόσμων.

ΕΥΡ. ΣΟΥΡΛΑΣ

*

Π. Α. Χ ρ ο ν ο π ο ῦ λ ο υ: «Ἀγωνίες» (Ποιήματα) Πάτρα 1959.

Ὁ ποιητὴς Χρονόπουλος, ὕστερα ἀπὸ τὰ «Εὐπνία Ὀνειρα» (ποιήματα τοῦ 1929), τὴν α' καὶ β' ἐκδοσὴν τὰ «Ρουμπαγιὰ τοῦ Ὀμαρ Καγιὰμ» (τὴ μετάφρασιν του) καὶ τὸ δοκίμιό του «Ὑπάρχει προοπτικὴ γιὰ περισσότερην ἀνθρωπίνην;» μᾶς δίνει τῆς «Ἀγωνίες» του: μιὰ πρόσφατη ποιητικὴ συλλογὴ μετὰ 21 ποιήματα, ποὺ τὰ διακρίνει ὁ ἀδρὸς στοχασμὸς καὶ ἡ ἀγωνία ἐνδὸς ἀνθρώπου ποὺ θλιβεταὶ καὶ ἐπαναστατεῖ ἀπὸ τῆς ἀντιανθρώπινος ἐκδηλώσεως τῶν ἀνθρώπων τοῦ αἰῶνα μας. Κραυγὴ καὶ πικρὴ εἰρωνεία γιὰ τοῦτες τῆς ἐκδηλώσεως εἶναι οἱ στίχοι τοῦ Χρονόπουλου. Ὁ «Πιλότος» του ποὺ σκορπάει τὸν θάνατον πατώντας τὸ κουμπὶ τοῦ θανάτου—τώρα ποὺ τὸν κοντοζυγώνουν τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα καὶ τὸν περικυκλεῖ καὶ αὐτὸν ὁ θάνατος ἀκούει τὴν κραυγὴν «Φύγε νὰ σωθεῖς» γιὰ νὰ πᾶς στὸ σπῆν σου, στὸ παιδί σου, στὴ γυναῖκα σου ποὺ σὲ περιμένουν—δοκιμάζει τὴν πικρὴ εἰρωνεία τῶν στίχων τοῦ ποιητοῦ.

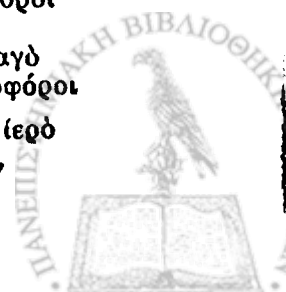
Χά, χά, χά, σὺν ὄρνια μᾶς ζυγώνουν.
 Λέω, καλλίτερα, νὰ μὴ σὲ περιμένουν
 οὔτε γονεῖς, οὔτε παιδί, οὔτε γυναῖκα
 ὅτε καὶ τὸ «παράσημον ἀνδρείας».

Κι ὕστερα, ἓνα ἄλλο ποίημά του, «Τὸ Λεῖψα», σαρκαστικὸ καὶ δρῦματικό, ποὺ τὸ μεταφέρω, σὺν κοφτερῷ δείγμα τῆς ποιητικῆς συλλογῆς:

Τὸν πῆγαν σιῆς Ἀγάπης τὸ ναὸ
 τέσσεροι σύντροφοί του ἀεροπόροι.
 Σμηναγὸς ἦταν τ' ὁμορφὸ τ' ἀγόρι
 καὶ ἡ μάνα του τόχε ἓνα κι ἀκριβό.

Ἄγγελοι καὶ ἅγιοι γύρω λοχχοφόροι
 ἄκουσαν σοβροὶ τὸ λοχαγὸ
 νὰ λέει γιὰ τὸ λαμπρὸ τὸ σμηναγὸ
 ποὺ τὸν θάμαζαν ὅλοι οἱ βαθμοφόροι

Καὶ τώρα ἀπ' τῆς Ἀγάπης τὸ ἱερὸ
 ὄνειρα καὶ φτερά σ' ἓνα σωρό,

ματωμένα, σπαρμένα, τώρα 'πέ μου,
πού θά τὰ λάμμε, Κάιν, ἀδελφέ μου;

Σή τέτοιο κλίμα κινούνται οἱ «Ἀγριοί»
τοῦ ποιητῆ Χρονοπούλου, πού θλίβεται καί ἐπα-
ναστατεῖ ἀπὸ τὴν ἀπανθρώπια τῶν ἀνθρώπων.

I. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑΣ

*

Νίκου Παπαδημητρίου: «Τὸ Ἀ-
γριογέμιον». Πάτρα, 1959.

Ὁ Νίκος Παπαδημητρίου, χόρια ἀπὸ τὴν ἐν-
τονη λογοτεχνική του δράση καί τῆ δημοσιογρα-
φία, μᾶς ἔχει δώσει ὡς τώρα τὴν «Ἰονία», μία
ποιητική συλλογὴ μὲ ἐντονο λυρικό στοιχείο. Τώ-
ρα μᾶς παρουσιάζεται καί ὁ ἀν μυθιστοριογράφος
ἀξιόσωτος. Γιατί τὸ «Ἀγριογέμιον» ἔχει ἄρτια
δομή, εὐγένεια τόνου, καί ποιότητα. Ὁ μῦθος
πλέκεται μὲ ὕψιστο ποιοτήτως καί δὲν προσφεύ-
γει σ' ἐντυπωσιακά εὑρήματα. Οἱ κύριοι ἥρωες
τοῦ ἔργου—ὁ καθηγητὴς Βαλάντης καί ὁ καθηγη-
τὴς Χρυσάνθης—ἀνήκουν στοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐ-
σωτερικοῦ κόσμου, τοῦ ἐλάσσονος τόνου· εἶναι
αἰσθηματικοί κι ὁμῶς ζοῦνε τὴ ζωὴ τῆς μοναξιάς
καί τῆς μελαγχολίας. «Ἀπ' τὸ παράθυρό του
κατάντικρυστὴ θάλασσα ὁ Βαλάντης ἀγνάντευε
τώρα ἕναν ἀδιάφορο συγνεφιασμένο οὐρανό. Ἡ
συγνεφία ἔμπαινε καί σὸ θυμάτιό του κι ὅλα
ἔδειχναν σκοτεινά καί πένθημα. Μὲ τὸν ἴδιο
τρόπο ἀγνάντευε ὁ Βαλάντης καί τὴ ζωὴ καί τὰ
ἐνδιαφέροντά της ἀπὸ τὸ ἀδιάφορο παράθυρο τοῦ
φυσικοῦ καί συναισθηματικοῦ του κόσμου. Κι ὁ
ἄλλος—Χρυσάνθης Χρυσάνθης—ἀγνάντευε μὲ τὸ
τηλεσκόπιο τῆς τάρτας του τοὺς ἄστρα στὸν
οὐρανό—ἕνα μεγάλο κ' ἕνα μικρό—τὴ γυναῖκα
του καί τὴν κορούλα του, πού ἔλαμπαν σὺν καί
τότε πού τις εἶχε μαζί του...

Πολὺ αἰσθηματικὸς ὁ ἀπόκοσμος Βαλάντης κι
ὅταν ἀκόμα σκίρτησε στὴν καρδιά του τὸ ἐρωτι-
κὸ χὰδι τῆς Λίνας, δὲν ἀπολυτρώθηκε ἀπὸ τὴ συ-
γνεφία τοῦ μόνου. Ἦρθε στὴν ἐπαρχιακὴ πόλη
φέροντας ἐντὸς τοῦ τῆς μοναξιάς κ' ἔφυγε ἀπὸ
αὐτὴ μὲ τὴν αἰσθητὴ τοῦ ἀγριογέμιου καί τὴν
ἀπύθμη προσδοκία μιᾶς ἀνοίξης—πού ἴσως νά-
φερνε λίγα κυκλάμινα πού «θὰ ἔφταναν ἴσως γιὰ
ν' ἀπαλύνουν καί τὸ θάνατο». Κι ὁ ἄλλος—ὁ
Χρυσάνθης—βρέθηκε νεκρὸς ξυλιασμένος ἀπὸ τὴ
βροχὴ καί τὴν πίκρα—στὴν τάρτα του σπιτιοῦ
του, σιμὰ στὸ τηλεσκόπιο, ἀπ' ὅπου τις ἔξωτερικες
νόχτες κοίταζε στὸν οὐρανὸ τὰ δύο λαμπρὰ ἄ-
στρα—τις δύο χαμένες ἀγάπες του.

Λεπτὲς ἀποχωρήσεις, μὲ τὴ μελαγχολία καί
τὴ μουσικὴ τῶν φύλλων πού ἀργεπάζουν τὸ χι-
νὸ κωρο, συνθέτουν τὸ μυθιστόρημα τοῦ ποιητῆ καί
μυθιστοριογράφου Νίκου Παπαδημητρίου.

I Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑΣ

*

Νέλης Θεοδώρου: «Παστοράλε» (μυθι-
στόρημα), Ἀθήνα, 1958.

Ἕνα παλιὸ γνωμικὸ, ἀπαντῶμενο καί σιτῆλα
τινικὴ γλῶσσα, μᾶς λέει ὅτι ὁ ποιητὴς γεννιέται,
δὲ γίνεται. Καί ἡ Νέλη Θεοδώρου, μιὰ νεαρὰ κο-

πέλλα καί πρωτοφάνερωτη στὰ ἑλληνικά γρά-
ματα, εἶναι γεννημένη γιὰ τὴν καλλιτεχνία. Ἄ-
χουν μέσα της σμίξει δύο καλλιτεχνικὲς οὐσίες
ἢ διακεκριμένη ἱκανότητά της στὴν ἀφήγηση καί
τὸ ταλέντο της νά σκετάζεται—καί τις ἔχουν
σε μιὰ τέτοια ἐμπειρία πού θά νόμιζε κανεὶς τὰ
βιώματα καί ἀτέρμονες κληρονομικὲς καταβολὲς
ἔχουν εἰσρεῦσε μέσα στίς φλέβες της καί τις
χρὺν δωρίσει μιὰν ἱκανότητα ἐκπληκτικὴ. Ὁ
λογὸς, πὼς τὸ «Παστοράλε» αὐτῆς τῆς νέας
πέλλας εἶναι μιὰ ἀξιοσημειώτη προσφορά στὸ
ἐλληνικὸ μυθιστόρημα πού ξενίζει ὁ στέρεος
γὼς της. Ἡ εἰδυτική ἱκανότητά της, ἡ περιγ-
ραφικὴ δεινότητά της καί ὁ ρεαλισμὸς της. Ἀπὸ
περισσότερη σημασία καί ἀξία ἔχει τὸ γεγονός
ὅτι αὐτὴ ἡ ἀξία λόγου πνευματικῆς προσφοράς
νὰ τὸ πνευματικὸ δημιούργημα μιᾶς νεαρᾶς
πέλλας, ἡ ὁποία ἀν συνεχίσει αὐτὴ τὴν πνευμα-
τικὴ πορεία πού ἀρχισε, θ' ἀποτελέσει γιὰ τὸν
κοινὸν μᾶς ἕνα κεφάλαιο στὸν τομέα τῆς πολιτι-
κῆς ἐκφράσεως καί ἀνάπτυξης τοῦ λαοῦ μας...

ΚΩΣΤΑΣ ΖΗΛΕΜΕΝΟΣ

*

Μήτσου Δογίτζου: «Τὸ Νεοελληνι-
κὸ πλῆθι στὸ παγκόσμιο θέατρο», Ἀθήνα, 1958.

Ἡ φτωχὴ θεατρικὴ βιβλιογραφία μας πλῆ-
τῆσθε τελευταία μ' ἕνα πολὺ ἐνδιαφέροντα
ὀγκώδη τόμο πού κυκλοφόρησε ἀπ' τὴς ἐκδό-
σεις Σακεδάρου. Πρόκειται γιὰ τὸ «Νεοελληνικὸ
πλῆθι στὸ παγκόσμιο θέατρο» τοῦ γνωστοῦ σκηνο-
θέτου καί ποιητῆ Μήτσου Δογίτζου. Ὁ συγγραφέας
ἔκτεταμένη καί ἰδιαίτερα ἐμπειροπληρὴς
τῆς μελέτης, εἶναι ἕνας συγχροτημένος πνευμα-
τικὸς ἀνθρώπος πού δίνει τακτικὰ τὸ παρὸν
στὴν πρωτοπορεία τοῦ τόπου. Εἰσηγητὴς
πρῶτη φορά τοῦ «Κυκλικοῦ θεάτρου» στὴν
ἐλλάδα, δημιουργὸς ἀργότερα τοῦ κηποθεάτρου
«Βυθικοῦ Κήπου» καί ἐμφυωτὴς στὴν θεατρικὴ
ἐξόρμησή τῆς Ἑλᾶς Βεργῆ, πού ἀρχισε πρῶ-
τὴν αἴθουσα τῆς ΧΑΝ Ἀθηνῶν ἐργάζεται
ράλληλα σὺν σκηνοθέτης τοῦ ραδιοφώνου καί
καί σὲ ἄλλα θέατρα τῆς Ἀθήνας. Γαργετὸς
ἀποστολῆς τὸ θέατρο κι' ἔχει ἀποδοτικὰ τὰς
τὸ δικό μας ὅσο καί γιὰ τὸ ξένον ρεπερτόριο
τὸ γνωρίζει ἐπὶ τόπου στὰ μεγάλα θεατρικὰ
θέατρα τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικής. Γι'
καί οἱ γνώμες πού ἐκφράζει στίς ἐπτακόσιες
σελίδες τοῦ βιβλίου, τοῦ διαβάζονται
σὲ μιὰ πλούσια θεατρικὴ πεῖρα. Εἶναι γὰρ
ἐπίμονος μελέτης καί στοχασμοῦ μιᾶς ὁλο-
κληρῆς εἰκοσαετίας καί ἀπευθύνεται ὅχι μόνο
ἐιδικῶς ἀλλὰ στὸ εὐρύτερο κοινὸ πού ἀγαπᾷ
θέατρο.

Ἡ γλῶσσα τοῦ ζωντανῆ, σπρωτῆ, δημο-
κράτει τὸν ἀναγκάστη νὰ παρακολουθήσει ἀν-
δύσκολη κριτικὴ πορεία του καί νὰ ἀνέλθει
προσωπικὴ ἀπόψη, πού εἰκοδομεῖ ὁ συγγρα-
φὴς. Μεθοδικὸς τρόπος πού παρουσιάζει τὰ
κεφάλαια τοῦ βιβλίου καί ἀναλίσκει, μὲ πολλὰ
ἀφέρους παρεμβάσεις καί παρεμβολές, τὴν
φορὴ ἀντιλήψεις καί θεωρίες γιὰ τὸ θέατρο
ρακτηριστικὴ ἀκόμα εἶναι ἡ μέθοδος τοῦ

Λυγίζου όταν συνδέει τή σημερινή θεατρική μας αγιατικότητα με τήν αληθινή παράδοσή της. Ξεχωρίζει έργα και συγγραφείς με μιὰ διατύπωση πού δύσκολα μπορεί νά διαφωνήσει κανείς γι' του. Ἀλλά καί στά συμπεράσματα πού καλήγει, ὅσοτερά ἀπό συστηματική ἀνάπτυξη τῆς τέχνης του, δέν διαφωνεῖς.

Οἱ γνώμες καί οἱ παρατηρήσεις του, στηριγνές στά ἴδια τὰ κείμενα, δείχνουν πλατεῖα ἐνημέρωση καί γνώση γιά πρόσωπα καί πράγματα. Κόμα θά εἶχε νά σημειώσει κανεῖς τίς σωστός κρίσεις τοῦ Λυγίζου γιά πολλά νεοελληνικά ἔργα, τόν «Χάση» καί τόν «Βασιλικό» ὡς τίς τραδίες τοῦ Καζαντζάκη καί τὸ ποιητικό λαϊκό ἔργο τῶν νεωτέρων. Σημαντικό ἰδιαίτερα καί τὸ κεφάλαιο πού ἐπιγράφεται «Σκηνική Τέχνη» καί πού πολὺ σωστά ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει τήν ὁψή ὅτι γιά νά δημιουργηθεῖ γνήσια ἐλληνική παράδοση στὸ θέατρο, πρέπει νά στηριχθεῖ στὸ πιο ρεπεριτόριο, πού θά ἐκφράζει τὴ δική μας. Στὸ ἴδιο κεφάλαιο ὑπάρχουν πολλὲς εὐστο- παρατηρήσεις καί χαρακτηρισμοὶ τῆς θεατρικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας, ἀπὸ τὸ 1901 ὡς τίς μέ- μας. Ξεχωριστὸς λόγος γίνεται γιά τὸ «Ἐ- ὁ θέατρο», τὴ «Νέα σκηνή», τοὺς «Θιάζους Νέων», τὸ «Θέατρο Τέχνης» τὴν «Ἐλεύθερη νή» γιά τοὺς Φώτο Πολίτη, Δ. Ροντήρη, Κ. ν. κ.λ.π.

Πολλὰ εἶναι τὰ στοιχεῖα πού προσκομίζει ὁ Λυγίζος μετὰ τὸ καινούριο του βιβλίο. Πλού- τὸ θέμα κι' ἀπ' τὴν ἐλληνική ἀλλὰ κι' ἀπ' παγκοσμιακή πλευρά του. Πάνω ἀπ' ὅλα ὁ- τίς σελίδες του διαπερνᾷ ἡ βαθεῖα ἀγάπη θεατρικῆς λειτουργίας, τὸ φλογερὸ πάθος γιά θεάτρο κι' ἓνα θάρρος ἀνάλογο μετὰ τὴν κριτι- ἵναμην τοῦ στοχασμοῦ του. Πολλὲς φορὲς οἱ- ρες του εἶναι ἀδοτηρές ἀλλὰ πάντοτε δίκαι- ἡλδὲς ὁ στόχος πού σημαδεύει μετὰ τὸ καινού- του βιβλίο. Ἀνάλογα καί τὰ μέσα πού χρη- οῖται. Δέν ἀναλύεται ὁ ἐνθουσιασμοὺς καί ἡγάλα λόγια. Ὅστε παραδίδεται ἀπ' τὴν ἀλ- ἡρία τὴν ὁποία ἀξία τῆς νεοελληνικῆς δρα- ἡργίας. Ἡ σκέψη του εἶναι τίμια καί διστο- ἡ. Μὲ ψυχραιμία καί ἀντικειμενικότητα ὁ λόγος του. Τί σημασία ἔχει ἂν δέν εἶναι οἱ εὐχάριστος καί οὐ πολλὰς περιπτώσεις πρὸς πικρὸς; τὴν ἀλήθεια λέει. Αὐτὴ πού μπο- ἡ γίνοι ἡ μόνη ἀναδημιουργικὴ ἀφετηρία ἡ ἡλικία καί στὴ ζωὴ. Καί τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Λυγίζου ἀποτελεῖ μιὰ τέτοια πολυτίμη ἡλια, πού εἶναι ταυτόχρονα καί μιὰ σημαν- ἡ προσφορά γιά τὴν πραγματικὴ ἀναγέννηση ἡ ἐλληνικοῦ θεάτρου.

ΤΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ

ΓΡΟΛΑΓ

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ

ἡ «Ἡπειρ. Ἑστία»,

ἡ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν, ἐδημοσιεύθη

ἐν τῇ σελ. 603 τοῦ τεύχους Ἀυγούστου 1958 τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὡς καί ἐν τῇ σελ. 39 τοῦ ἐκδοθέντος σχετικοῦ ἀνατύπου, ὅτι ὁ ἀείμνηστος Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλος (Ἀνάγνος) ἀπέθανεν εἰς Τοῦρο Σβεργίνο τῆς Ρουμανίας καί ἐτάφη εἰς τὸ χωρίον Πάπιγκον. Ἐντὶ τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἀπέ- θανεν καί ἐτάφη ἀρχικῶς εἰς Τοῦρο Σβεργίνο τῆς Ρουμανίας, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1937, ἐνεργείαις τῶν κ. κ. Φιλ. Δραγοῦμη καί Α. Πάλλη ὡς πληροξουσίων τῶν «Σχολῶν Μιχαὴλ Ἀνάγνου» καί δαπάναις τοῦ Ἰδρύματος, ἐγένετο ἡ μετακομιδὴ τῶν λειψά- των του ἐκ Τοῦρου Σβεργίνο εἰς τὸ κτῆμα τοῦ Ἀναγνωστοπούλου Γεωργικοῦ Σχολείου εἰς Κόνιτσαν ἐπὶ κορυφῆς δενδροφυῦτου λόφου, ὅπου ἐτελέσθη ὡ- ραία ἐπιβλητικὴ τελετὴ καί ἀνηγέρθη μαρμάρινος τάφος.

Μετὰ τιμῆς

N. ΖΥΓΟΥΡΙΔΗΣ

ΝΕΟΙ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΙ

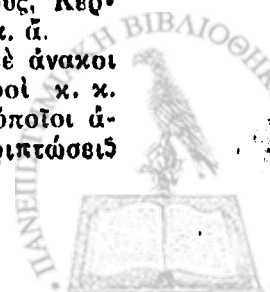
Κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον, ὕστερ' ἀπὸ ἐπιτυχίμενες ψηφοφορίας, τῶν Μελῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐξελέγησαν καί ἄλλοι 8 νέοι Ἀκαδημαῖκοι: ὁ κ. Οὐμβ. Ἀργυρῶς στήν Τά- ξη τεχνῶν (σὴν ἔδρα ζωγραφικῆς), ὁ κ. Πέτρος Πετριδῆς στήν ἴδια Τάξιν (Μουσικῆς) καί ὁ κ. Παν. Κανελλόπουλος, σὴν Τάξιν τῶν Ἑθνικῶν Ἐπιστημῶν. Καί οἱ τρεῖς νέοι Ἀκαδημαῖκοι μας ἔχουν, ὁ καθένας ξεχωριστὰ, σημαντικό καί προσωπικὸ ἔργο στυλ τομεῖς τῆς νεοελληνικῆς Τέχνης καί τῆς Ἐπιστήμης. Κι' ἡ ἐκλογὴ τους δικαιώνει τὴν πολύμοχθον προσφορὰ τοῦ καθε- νὸς σὴν πνευματικὴ καί καλλιτεχνικὴ προαγω- γὴ τῆς χώρας μας. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ἀπ' τὴν θέσιν τῆς παρουσίας τῆς πνευματικῆς Ἑλ- ληνικῆς Ἐπαρχίας, συγχάρει ἐλικρινὰ τοὺς τρεῖς ἄρτι χρισθέντας Ἀκαδημαῖκούς κι' εὐχε- ται—ἐλπίζοντας συνάμα—νά δικαιωθῇ ἐξ Ἰσου κι' ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ ἀπ' τὴν μελλοντικὴ δραστη- ριότητά τους καί ὑπὸ τὴν ἐτήβεννον τοῦ Ἀθα- νάτου.

*

ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

Στὸ 15ο Πανελλήνιο ἱατρικὸ συνέδριον τῆς Ι. Χ. Ε. Ἀθηνῶν, πού ἐγένιν ἐφέτας στὸ Ἀργεῖο τὸν περασμένο μῆνα, πρωτοστάτησαν γιά τὴν ὁργάνωσίν του, καί πάλιν οἱ Ἡπειρώτες ἱατροὶ κ. κ. Σ. Οἰκονόμου, καθηγητῆς, καί Βασ. Χρή- στου ἀκτινολόγος—εἰδικὸς ραδιολόγος. Στὸ συ- νέδριον, ἀνεκοινώθησαν 61 ἐνδιαφέροντες καί πρωτότυπες ἐπιστημονικὲς ἐργασίες ἀπ' ὅλες τίς εἰδικότητες κι' ἔλαβαν μέρος καθηγηταὶ κι' ἀπ' τὰ δύο πανεπιστήμιά μας καθὼς καί διακεκριμέ- νοι ἱατροὶ ἐξ Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης, Λαρίσης, Τρικυάλων, Ἀργεῖου, Μεσολογγίου, Πατρῶν, Ἰωαννίνων, Κορίνθου, Ἀργούς, Κερ- κύρας, Κύπρου, Γερμανίας, Ἀμερικῆς κ. ἄ.

Ἀπ' τοὺς Ἡπειρώτες, προέβησαν σὲ ἀνακοι- νώσεις—ἀπὸ δύο ὁ καθένας—οἱ ἱατροὶ κ. κ. Βασ. Χρήστου καί Ἀλ. Ἰωαννίδης, οἱ ὁποῖοι ἀ- νεφέρθησαν μετὰ λαμπρὴν ἐπιτυχίαν σὲ περιπτώσεις

της ειδικότητός των, (ὁ κ. Χρήστου ὡς ἀκτινολόγος κι' ὁ κ. Ἰωαννίδης ὡς ἐνδοκρινολόγος). Ἡ παρουσίασι τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, πού ἔκαμαν ἐνώπιον τῶν συνέδρων οἱ Ἡπειρώτες ἐπιστήμονες, ἔδωσαν ἀφορμή σ' εὐρύτατες συζητήσεις μεταξύ ὅλων τῶν ἐπιστημόνων, πολὺ κολακευτικές.

Συγχαίρομε ἰδιαίτερα τοὺς Ἡπειρώτες αὐτοὺς πού τόσο ἐπάξια ἐτίμησαν τὴν πατρικὴ παράδοση τοῦ τόπου.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Στις 11 Ἰουνίου, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», κλείνοντας τὸν κύκλων τῶν χειμερινῶν διαλέξεων της, ὠργάνωσε μιὰ διάλεξι ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἡ ὁποία ἐγινε στὴν αἴθουσα τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου, πού παρεχώρησεν εὐγενῶς ἡ VIII Μεραρχία. Ὁμιλητὴς εἶταν ὁ Πρόεδρος τῆς Μεταψυχικῆς Ἑταιρίας Ἀθηνῶν κ. Π. Γιωτόπουλος, πρώην Βουλευτὴς Ἰωαννίνων καὶ τακτικὸς Καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος ὠμίλησε μὲ θέμα: «Ἐπιστημονικαὶ ἀποδείξεις περὶ συνέχειας τῆς ζωῆς μετὰ τὸν σωματικὸν θάνατον». Ὁ κ. Γιωτόπουλος, μὲ καταπληκτικὴν ὄντως ἐνάργειαν μνήμης καὶ χωρὶς χειρόγραφα, μὲ θαυμάσιαν εὐρύτητα ἐκφράσεως καὶ μὲ γοητευτικὴν γλαφυρότητα λόγου, ἀνέπτυξε τὸ δύσκολον ὅσον καὶ ἐνδιαφέρον αὐτὸ θέμα καὶ κατώρθωσε νὰ προσδώσῃ ἔτσι μιὰ ἐντελὴς ἰδιάζουσα μορφή στὴ διάλεξι αὐτή.

Ἀκόμη, ὁ κ. Γιωτόπουλος, στὰ πειστικὰ παραδείγματα καὶ περιστατικὰ πού ἀνθολόγησε ἀπ' τὴν παγκόσμια μεταψυχικὴ βιβλιογραφία καὶ κίνησι, παρενέβαλε καὶ τὶς προσωπικὰς του θεωρήσεις μὲ ὥριμη λυρική εὐφράδεια, ἡ ὁποία εἶχε ὅλο τὸν τυπικὸ πλοῦτο καὶ τὴν σπάνιαν ἐκείνην αἰσθητικὴν στερεότητα πού ὑπάρχει στοὺς παλαιούς αὐθεντικούς συγγραφεῖς μας τῆς καθηρέουσας. Τὸ ἄκροατήριον, παρὰ τὸ ἐργάσιμον τῆς ἡμέρας (Πέμπτη, ὥρα 8 1/2 μ. μ.), ὑπερπλήρωσε τὴν εὐρύχωρη αἴθουσα τοῦ Στρ. Θεάτρου καὶ μὲ τὴν ποιότητά του (σχεδὸν παρευρέθη τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημόνων, τῶν διανοουμένων, τῶν ἐκπαιδευτικῶν καθὼς καὶ οἱ πλείστοι τῶν ὑπαλλήλων), ὑπεγράμμισε ἀκόμα πῶς ἔντονα τὴν ἐπιτυχία τῆς διαλέξεως. Στὴ διάλεξι παρευρέθη ὁ Δήμαρχος, ἀντιπρόσωποι τῆς Μεραρχίας, τῆς Χωρ(κ)ῆς καθὼς καὶ τοῦ Δικαστικοῦ σώματος. Τὴν ἐπομένη, ὁ κ. Γιωτόπουλος, ἀνεχώρησε γιὰ τὴν Κέρκυρα, ὅπου θὰ δώσῃ κι' ἐκεῖ ἄλλη διάλεξι παρομοίου ἐνδιαφέροντος.

*

Στις 14 Ἰουνίου, ὁ Σύλλογος Δημοδιδασκάλων περιφερείας Ἰωαννίνων, ὠργάνωσε στὴν αἴθουσα τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, μίαν ἐνδιαφέρουσαν ἐπίσης διάλεξι, μὲ ὁμιλητὴν τὸν δ(ημ)ῶν κ. Ἀναστ. Τσιάραν καὶ θέμα: «Ζητήματα ἀγωγῆς καὶ μαθήσεως τοῦ παιδιοῦ πού πρωτοπηγαίνει στὸ Σχολεῖο». Ὁ κ. Ἀν. Τσιάρας, ἀρίστα καταρτισμένος στὸν τομέα τῆς παιδαγωγικῆς κι' ἔχοντας πληρότητα τὴν

ἀνάπτυξη τοῦ θέματός του, ὠμίλησε μὲ καθαρότητα καὶ τόνο ὑπευθύνου μορφῆς, ἐξαντλήσας σχεδὸν τὶς ἀναγκαῖες ἐκείνες περιπτώσεις πού ἐπετέλεσαν καὶ τὴ συγκρότησι τῆς ὁμιλίας τοῦ. Ἡ διάλεξι αὐτή, ἡ ὁποία παρακολουθήθηκε ἀπὸ τὸν κ. Νομάρχη, τὸν κ. Δήμαρχο καθὼς κι' ἀπὸ πυκνὸ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον, ἄφισε ἀριστες ἐντυπώσεις κι' ἐδικαίωσε πλήρως τὸσον τὴν παιδαγωγικὴν ἐργασία τοῦ κ. Τσιάρα, ὅσον καὶ τὴν θητική δραστηριότητα τοῦ Συλλόγου Ἀ)λων Περιφερείας Ἰωαννίνων.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

- Γιάννη Ἀθ. Δασκαλάκη:** «Δύσκολοι Δρόμοι» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 336, Ἀθήνη.
- Νίκου Παπαδημητρίου:** «Ἀγριοχείμωνο» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 144, Πάτρα, 13.
- Γιάννη Σφακιανάκη:** «Τὸ Καμίνι» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 254, Ἀθήνα 1959.
- Γιάννη Σκαρίμπα:** «Τὸ Βατερλώ δυὸ γελοῖα» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον Ἀθῆναι 1959.
- Νέλλης Θεοδώρου:** «Παστοράλε» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 200, Ἀθήνα 1958.
- Μπάμπη Κλάρα:** «Ἐνιαῖος Λογισμὸς» (φιλοδοκίμιον), σχ. 8ον μεγάλο, σελ. 216, Ἀθήνα 1958.
- Χρήστου Θεολόγου:** «Ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 304, Ἀθήνα.
- Ἐλπινίκης Σταμούλη—Σαράντη:** «Ἀπὸ τὴν νατολικὴν Θράκην» (Ἡ Σηλύβρια μὲ τὰ γὰρ της χωριά) (λαογραφικὴ μελέτη), σχ. 8ον, σελ. 420, Ἀθῆναι 1956.
- Κρίτωνα Ἀθανασοῦλη:** «Περιπτώσεις καθαρῶν» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, Ἀθήνα, 1959.
- Βύρωνα Λεοντάρη:** «Γενικὴ αἴσθησις» (ποιήματα), σχ. 12ον, σελ. 48, Ἀθήνα 1954.
- Βύρωνα Ι. Λεοντάρη:** «Ὁρθοστασία» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 56, Ἀθήνα, 1957.
- Βύρωνα Λεοντάρη:** «Ἡ ὁμίχλη τοῦ μεσημεριοῦ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 56, Ἀθήνα 1959.
- Σαράντου Παυλέα:** «Καθαρὸς καρπὸς» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Θεσσαλονίκη 1959.
- Ἡρ. Ν. Ἀποστολίδη:** «Συμπληρώματα στὴν Ἀνθολογία» (συμπλ. τῆς ποιητικῆς Ἀνθολογίας 1708—1958), σχ. 8ον, σελ. 194, Ἀθήνα, 1959.
- Εὐαγγέλου Δικῆτα:** «Οἱ ἱστικοὶ τοῦ καλοκαυρῶντος» (διηγήματα), σχ. 8ον, σελ. 80, Ἀθήνα 1959.
- Ἡλία Δ. Τσιρκινίδη:** «Τὸ Γήτεμαν (καὶ ἄλλοι ποιήματα)» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 19, Ἀθήνα, 1958.
- Νίκου Κοσμᾶ:** «Μᾶρκος Μπότσαρης» (θεατρικὸ δράμα), σχ. 8ον, σελ. 32, Δράμα, 1959.
- Πέτρου Δήμα:** «Παλιὰ χαρτιά» (μεταφράσεις ἀπὸ τοὺς Γκαίτε, Βερλαίν, Ἀπολλινάριος Καρχό), σχ. 8ον, σελ. 48, Ἀργίριο 1959.
- Γ. Ρ. Πολυκράτη:** «Δέσμιος Λόγος» (ποιήματα), σχ. 12ον, σελ. 20, Ἀθήνα 1959.